

061
4-492

НАУКОВИЙ ВІСНИК ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Рік заснування 1996

Випуск 519-520

Географія

Збірник наукових праць

Перевірено 2015

Читальний зал
наукової літератури

Чернівці
Чернівецький національний університет
2010

ЧНУ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

В 41956

Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 519-520: Географія. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. – 184 с.

Naukovy Visnyk Chernivetskogo Universitetu: Zbirnyk Naykovykh Prats. Vyp. 519-520: Geografia. – Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2010. – 184 p.

У збірнику висвітлюються актуальні проблеми географії туризму, що стосуються загальногеографічних та регіональних питань

Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету
імені *Юрія Федьковича*

Редколегія випуску:

д.геогр.н., проф. Руденко В.П. (наук. редактор),
д.геогр.н., проф. Круль В.П. (заст. наук. редактора),
д.геогр.н., проф. Гуцуляк В.М.,
д.геогр.н., проф. Джаман В.О.,
д.екон.н., проф. Жук М.В.,
д.геогр.н., проф. Кирилюк М.І.,
д.геогр.н., доц. Кілінська К.Й.,
д.геогр.н., проф. Ющенко Ю.С.
к.геогр.н., асист. Кирилюк С.М. (відп. секретар)

Свідоцтво Міністерства України у справах преси та інформації
№ 2158 серія КВ від 12.08.1996.

Загальнодержавне видання
Збірник входить до переліку наукових видань ВАК України

Статті подано в авторській редакції. Погляд редколегії збірника не завжди співпадає з позицією авторів опублікованих матеріалів. Автори повністю відповідають за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, дат та інших відомостей

ЗМІСТ

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ:
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ*Афанасьєв О. Є.*НІМЕЦЬКИЙ САНАТОРІЙ-КУРОРТ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ
НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 7*Троценко О.В.*Історико-географічний аналіз формування
ПАРКОВИХ ЗОН МІСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКА 12*Кокус В.В.*РОЛЬ НАУКОВО-КРАЄЗНАВЧИХ ОСЕРЕДКІВ УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СПРАВИ В 20-Х – 30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ 16*Олексійчук Т.В., Петрик Н.А.*СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ
(НА ПРИКЛАДІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЛЕМКІВЩИНИ В СЕРЕДИНІ ХХ СТОЛІТТЯ) .20ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
У СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕГІОНІ*Кілінська К.Й., Гриб'юк С.І., Кішук З.М.*

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ 23

*Мольчак Я.О., Ковальчук В.В., Фесюк В.О.*РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
В РАЙОНІ ОЗЕРА СВІТЯЗЬ ТА ПРИЛЕГЛИХ ДО НЬОГО ТЕРИТОРІЙ 29*Круль В.П., Гишук Р.М.*

ЕТНІЧНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПОСЕЛЕНЬ ПРИРОДНИХ РЕГІОНІВ ПРИКАРПАТТЯ 32

*Андрусак Н.С., Морозова Т.В.*Загальні підходи до оцінки водних ресурсів
З МЕТОЮ ЇХ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ (ОГЛЯД) 35*Гамкало М.З., Бордун О.Ю.*

РОЗВИТОК ВОДНОГО ТУРИЗМУ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ 39

*Данілова О.М., Білоконь М.В.*ЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ У РЕКРЕАЦІЙНОМУ ЛІСОКОРИСТУВАННІ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ 42*Божук Т.І.*ЗАСТОСУВАННЯ АНКЕТНОГО ОПИТУВАННЯ
ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА
(НА ПРИКЛАДІ ЗАМКІВ ЛЬВІВЩИНИ) 45

Семенюк Л.Л., Зарубіна А.В.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ 49

Лісовська А.Г., Білоконь М.В.

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД БУКОВИНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ 52

Грицку-Андрієш Ю.П., Бучко Ж.І.

ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ У СИСТЕМІ
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 56

Горун М.В.

РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА
В ГУСЯТИНСЬКО-САТАНІВСЬКОМУ РЕКРЕАЦІЙНОМУ РАЙОНІ 61

Явкін В.Г., Депутат М.М.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ,
ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ КАРПАТ 64

Ячнюк М.О.

РОЗВИТОК МИСЛИВСЬКОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ 67

Ананьєва Ю.

ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ВРЕМЕННОЙ ИЗМЕНЧИВОСТИ
РАДИАЦИОННОГО КОЭФИЦИЕНТА СУХОСТИ
НА РАЗЛИЧНЫХ УЧАСТКАХ ПОБЕРЕЖЬЯ
КАРКИНИТСКОГО ЗАЛИВА ПРИ СОВРЕМЕННОМ ПОТЕПЛЕНИИ КЛИМАТА 70

ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ У СТРУКТУРІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Молодецький А.Е., Верстюк С.Ю.

КРУЇЗНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИЧОРНОМОР'І 73

Залеський І.І., Дубіс Л.Ф.

РЕЛІКТОВІ ФОРМИ РЕЛЬЄФУ ЯК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ
ОБ'ЄКТИ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ 76

Костащук І.

МЕТОДИКА ОЦІНКИ САКРАЛЬНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ
(НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ) 81

РИНОК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Горб К.М., Дук Н.М.

КАРТИ МИТНОЇ ТЕМАТИКИ У МІЖНАРОДНІЙ МАРКЕТИНГОВІЙ
ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 87

Пажих К.

БЕЗПЕКА В ТУРИЗМІ, ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ТУРИЗМУ 90

Maria Kicheva–KirovaA SURVEY ON THE STATE AND THE POSSIBILITIES
OF BULGARIAN SPA TOURISM DEVELOPMENT 93**Костащук В.І.**РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ЯК ЧИННИК
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО
КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ) 97**Скутар Т.Д.**ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В КОНТЕКСТІ РЕКРЕАЦІЙНОЇ РІЗНОМАНІТНОСТІ 100**Павлюк С.М.**ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ 103**ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, ПРОГНОЗНІ ОЦІНКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ Й ЛОКАЛЬНОМУ РІВНЯХ****Кілінська К.Й.**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ
РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НА СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА 107**Смирнов І.Г., Сировець С.Ю.**ЛОГІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ
В КОНТЕКСТІ «СТАЛОГО ТУРИЗМУ»: ДОСВІД УКРАЇНИ 112**Брижак П.М., Виклюк Я.І., Артеменко О.І.**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ НЕЧІТКОЇ ЛОГІКИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ
ПРОСТОРОВОГО РОЗПОДІЛУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІЇ 116**Гамалій І.П.**РЕКРЕАЦІЙНО-ЛАНДШАФТНЕ ОБЛАШТУВАННЯ ВОДНИХ
ЛАНДШАФТНО-ІНЖЕНЕРНИХ СИСТЕМ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ . . 125**Габчак Н.Ф.**

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ 128

Кузик С.П.ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ПРИРОДНИХ
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ 131**Гілецький Й.Р., Закутинська І.І.**ІВАНО-ФРАНКІВСЬК ЯК ФОРПОСТ РЕКРЕАЦІЙНОГО ОСВОЄННЯ
УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ 135**Петрина Н.В.**ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ У МЕЖАХ
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ЇХ ПРИЧИНИ 138

Кузишин А.В., Мариняк Я.О.

ОЦІНКА ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ В СВІТЛІ
МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПРИБУТТІВ 141

Рутинський М.Й.

КАТЕГОРІЯ «НАСИЧЕНОСТІ ВІДНОСИН У ТЕОРЕТИЧНОМУ АРСЕНАЛІ
РЕКРЕАЛОГІЇ ТА КУРОРТОЛОГІЇ 146

Чаплінський П., Кібіч А.Д.

ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ
(НА ПРИКЛАДІ ГУЦУЛЬЩИНИ ТА КАШУБ) 149

Чорненька Н.В.

ПОДІЄВИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА ОСВОЄННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ .. 153

Левицький О. І.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ГАЛУЗІ СПРИЯННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ
В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК СТИМУЛ
ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ 156

Литвинчук З. Ю.

РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ
(НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕДКАРПАТТЯ) 160

Царук Л.О.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА ТЕРИТОРІЇ МІСТА ІЛІЧІВСЬК І ЙОГО ОКОЛИЦЯХ 163

Ховалко А.Б.

ЛАНДШАФТНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ПІДЗЕМНИХ ПОРОЖНИН
З МЕТОЮ ТУРИСТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ
(НА ПРИКЛАДІ КАРСТОВИХ ПЕЧЕР ПОДІЛЛЯ) 166

Євтушенко Н.А.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ У ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ 169

Флінта Н.

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ ГАЛУЗЗЮ
(НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ) 172

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

УДК 911.3(477.6)

НІМЕЦЬКИЙ САНАТОРІЙ-КУРОРТ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

*О. Є. Афанасьєв**Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара*

Аналіз рекламних оголошень поч. ХХ ст. виявив одну з перших у Південно-Східній Україні рекреаційних установ – санаторій «Александрбад», заснований німцем-менонітом Г. Нібуром. Розглядаються передумови його виникнення, ресурсно-рекреаційна база, визначене значення установи для подальшого розвитку рекреаційних закладів у регіоні.

Ключові слова: рекреаційні установи, історія туризму, Катеринославська губернія, санаторій «Александрбад», німці-меноніти.

Вступ. Цікавих результатів для цілей історико-географічних, ретроспективно-туристичних досліджень, може надати такий доволі специфічний метод наукового дослідження, як аналіз старовинних рекламних оголошень періодичних видань минулих років. Ознайомлення із рекламними оголошеннями початку ХХ століття в періодичних виданнях міста Катеринослава звернуло автора цієї статті до однієї доволі специфічної публікації, надрукованої в «Екатеринославском адрес-календаре» від 1916 р. [5] (рис. 1). Тут розміщене оголошення про перейменування санаторію «Александрбад» в «Запорожская Сльч», а також в ньому міститься стислий опис цього санаторію наступного змісту: «Санаторія «Александрбад» по системі д-ра Ламана, существует с 1904 года; в 1911 году значительно расширена и оборудована приспособлениями, вполне соответствующими всем требованиям науки». Також наводиться опис місцезнаходження санаторію. З позицій сучасної історико-географічної науки видається цікавим проаналізувати зазначену в оголошенні поч. ХХ століття інформацію, з'ясувати історію заснування, приналежність, сучасний стан місцевості вказаного санаторію, що може розцінюватися як розкриття досі маловідомих сторінок історії формування рекреаційної сфери усієї Південно-Східної України.

Попередній досвід. Історія туризму є порівняно новим напрямом досліджень української науки. Відомо, що перші курорти на теренах сучасної України відкрилися ще у др. пол. XVIII – поч. XIX ст. – на Західній, у Південній Україні, в Криму. Порівняно добре вивченою є історія формування туризму саме цих регіонів України. Що ж стосується теренів Південно-Східної України, Придніпров'я, то загальноприйняте вважати, що перші рекреаційні установи з'явилися тут вже за часів міжвоєнного, радянського, періоду. Чи не першими санаторними закладами Цент-

Рис. 1. Титульний аркуш видання «Екатеринославский адрес-календарь» [5] й сторінки із рекламним оголошенням про санаторій «Александрбад»

ральної й Східної України І.М. Школа [16] називає санаторії у Миргороді (1917–1925 рр.), Слов'янську (1922 р.), курорти Лермонтовський (1925 р.), Ворзель (1932 р.), Березовські мінеральні води (1926 р.) тощо. У посібнику Устименко Л.М. [11] про будь-які рекреаційні установи Південно-Східної України в період XIX – поч. ХХ ст. навіть не згадується. В посібнику Федорченко В.К. і Дьорової Т.А. [12] вказується тільки про те, що в Катеринославі мало своє відділення Російське товариство туристів. Також немає інформації про будь-які рекреаційні установи у Придніпров'ї й в монографії Мальської М.П., Рутинського М.Й. та Паньків Н.М. [9]. Тобто, в жодній із вказаних ґрунтовних праць про історію туризму в Україні не йдеться про рекреаційні установи на теренах Південно-Східної України (яку цілком доречно ототожнювати із простором колишньої Катеринославської губернії). Таким чином, саме питання про розвиток на вказаній території установ лікувального туризму слід вважати «білою плямою» в історії туризму нашої країни.

Мета і завдання цієї публікації – розкрити декілька маловідомих сторінок формування мережі рекреаційних установ, зокрема, першого санаторію на узбережжі Дніпра на теренах Катеринославщини, дослідити передумови його появи, ресурсно-рекреаційну базу, визначити значення установи для подальшого розвитку рекреаційних закладів у регіоні.

Виклад основного матеріалу. Згадування про одну з перших на Придніпров'ї рекреаційних установ знаходимо у вигляді рекламного оголошення у виданні «Екатеринославский адрес-календарь» [5]. З цієї ж публікації отримуємо також ще досить цікаві відомості про господаря установи, її місцезнаходження, рекреаційну функцію, перейменування. Розглянемо по-черзі ці інформаційні масиви.

Заснований перший дніпровський санаторій був у 1904 р. відомим німецьким підприємцем-промисловцем Г.А. Нібуrom. Взагалі, німецький капітал, як відомо, відігравав значну (якщо не провідну) роль у промисловому розвитку усього Новоросійського краю, в т.ч. й Катеринославщини. Німців-колоністів було запрошено до поселення у Степовій Україні від часу її приєднання до Російської Імперії за наказом імператриці Катерини II. Переселенці змогли чітко й злагоджено, як і притаманно для німецького характеру, налагодити господарство в регіоні, з часом і більша частина промислових підприємств також була заснована й розвивалася саме німецькими колоністами. Переважна більшість з цих поселенців сповідували менонізм – один з напрямів протестантського віровчення. На теренах Новоросії німці-меноніти оселялися поселеннями-колоніями, що чітко ідентифікувалися за характерними німецькими назвами. Одним із значних ареалів розселення німців-менонітів були околиці міста Олександрівська – сучасного Запоріжжя, серед яких найкрупніші – Шенвізе, Кронсталь, Ейнлаге, Розенгарт та ін. Серед перших німецьких переселенців-менонітів 1789 р. був й Якоб Нібуr – він придбав млин та пекарню, але його чисельне сімейство великих статків не зажило. Заклав справжній фундамент майбутньої корпорації Нібуrів старший син Якоба – Абрагам Нібуr. До батьківської спадщини він додав землі в Кронсталі, ферму та млин в Розенгарті. По-справжньому розгорнувся син Абрагама – Герман Нібуr. У 1853 році він заснував власний млин для вироблення борошна [2]. У 70-ті роки XIX ст. в Олександрівську отримує подальший розвиток харчова промисловість, суттєво розширюється борошномельне виробництво – вводяться механічні млини Класена, Бадовського, Фаста із загальним обсягом виробництва борошна на 150 тис. рублів

на рік [7]. В період 1881 – 1900 рр. і товариство «Г.А. Нібуr і К^о» розширює власне підприємство, вводячи до експлуатації 11 млинів (2 – в м. Олександрівську, 4 – в с. Шенвізе, 3 – в с. Хортиця, 2 – в Нижній Хортиці). Так, у 1893 р. Г.А. Нібуrom був побудований величезний п'ятиповерховий паровий млин високого помелу. Він побудував її під враженням від побаченого під час мандрівки Америкою найбільшого в світі млину в Міннеаполісі [6]. Цей млин по вул. Комсомольська, 30 діє й сьогодні, складаючи один із найцікавіших екскурсійних об'єктів м. Запоріжжя. Таким чином, борошномельне виробництво Нібуra стало найпотужнішим у Південній Росії [15]. Із загальною тенденцією прискорення темпів економічного розвитку в Росії на поч. XX ст., поширенням капіталістичних систем господарювання, початком формування Придніпровського промислового вузла, в регіоні значно активізуються різноманітні форми ринкової економіки. В 1904 р. Г.А. Нібуr розширює сферу власної економічної діяльності, створюючи «банкірський дім», засновуючи декілька підприємств виробничої сфери, а також відкриваючи перший в регіоні санаторій «Александрбад».

Герман Нібуr чітко й уважно слідкував за тенденціями розвитку як промисловості, так й сфери послуг. Про це свідчить саме його ідея заснування в 1904 р. санаторію-курорту на березі Дніпра. Знаходився він на лівому березі Дніпра, на північних околицях м. Олександрівська – там, де сьогодні знаходиться акваторія порту ім. Леніна. Заснований санаторій був вже після будівництва Кічкаського мосту (який був знесений із побудовою ДніпроГЕСу). Цікава й сама назва санаторію, побудована за класичним для абсолютного числа німецьких курортів принципом – із доданням слова «Bad», яке можна зустріти в багатьох німецьких географічних назвах. В даному контексті цей іменник середнього роду означає «курорт».

Розрахований санаторій-курорт був на обслуговування в першу чергу німців Південної Росії, і користувався великою популярністю. Лікувалися в ньому цілий рік. До санаторного комплексу входили: головний корпус, вілли, будинки для проживання на свіжому повітрі (рис. 2). Обладнаний він був по останньому слову техніки того часу. До послуг хворих були: водолікарня, лікувальні кабінети, електричний кабінет, бібліотека, їдальня [1]. Сюди приїздили на лікування і відпочинок не тільки з усієї країни, а також із-за кордону. Лікували в санаторії хвороби обміну: подагру, діабет, ожиріння, анемію, хвороби нервової системи, хвороби серця і судин, хвороби органів травлення, жіночі хвороби. Із-за високої платні лікування в санаторії було доступне не кожному.

Рис. 2. Вид з Дніпра на санаторій Александрбад (листівка Всесвітнього поштового союзу поч. XX ст.) [10]

В зазначеному на рис. 1 оголошенні про перейменування санаторію «Александрбад» поміж іншого зазначено, що установа існує за системою доктора Ламана. Це ще один шар інформації, що надає загальної картини розвитку рекреаційної справи на початку XX століття.

Принципи лікування німецького лікаря-натуропата Йогана Генріха Ламана / Johann Heinrich Lahmann (30.03.1860 – 01.06.1905), який жив і працював у м. Дрездені, були дуже популярними у російських лікарів описуваного періоду. Зокрема, у більшості кримських санаторіях, що тільки-но засновувалися в цей час, запроваджувалися методи фізіо- й гідротерапії за принципом «сонце – повітря – вода – дієта», розроблені Г. Ламаном. Така система була запроваджена, наприклад, й в першому приморському санаторії Російської Імперії, відкритому в 1905 р. у м. Євпаторії [14]. Доктор Ламан був прибічником водолікування прохолодними ваннами та обгортаннями, що підвищує вивідну функцію нирок та «звільняє організм від отрути» [17], він розробив 5 різних дієт для хворих на ті чи інші захворювання, рекомендував своїм пацієнтам з профілактично-лікувальними цілями прийняття сауни й купання під відкритим небом. Його праці «Повітряні ванни як засіб оздоровлення й гартування» [18], «Найважливіші сторінки лікування силами природи» [19] та інші досі є недослідженою спадщиною історії лікувального туризму й рекреації, що суттєво вплинули на виникнення й подальший розвиток теорії й практики рекреації, технологій СПА. Також відомий історичний факт, що в клініці д-ра Ламана в Дрездені у 1900 р. проходив курс дієтичного й гідротерапевтичного лікування рідний брат гетьмана України Павла Скоропадського – Михайло Скоропадський [3].

Як видно з наведеного опису систем лікувальних процедур доктора Ламана, що застосовувалися на курорті Александрбад, прозорі,

чисті й швидкоплинні води річки Дніпро якнайкраще підходили для практичного застосування розроблених цим лікарем методик. Природно, що ознайомлені з працями свого співвітчизника були саме німці-колоністи, зокрема, Г. Нібур, який й створив один з перших санаторних закладів Південно-Східної України.

Як і для сучасних санаторіїв та курортів, для Александрбада були притаманні місцеві історико-архітектурні ресурси. По-перше, сам санаторій розташовувався в історичній місцевості давньої слави й звитяги українських козаків – поряд знаходився острів Хортиця із його численними пам'ятками історії та археології, колишня Кічкаська переправа, вище за течією Дніпра розпочиналася система Дніпровських порогів тощо. По-друге, на території самого санаторію розміщувалася досить цікава пам'ятка – скульптура Тараса Бульби, висічена з гранітного каменю (рис. 3). Автором цієї скульптури був Яків Лібман – житель м. Олександрівська, що тримав приватну майстерню. Запорізький краєзнавець Л. Альберг у своїй книзі «Мости Запоріжжя» [4] зазначає: «Недалеко від скелі, на якій був встановлений Т. Бульба, на березі Дніпра, знаходилася печера, яку в народі називали печерою Тараса Бульби. Цікаво, що в цій печері знаходився стіл і табурети, зроблені

Рис. 3 Скульптура Тараса Бульби на території санаторію Александрбад (листівка поч. XX ст. [8])

з цілісних гранітних каменів; хто їх зробив – невідомо... В цьому гроті постійно ховалися збігли арештанти, бродяги безпритульники, хулігани і різний темний люд». Зазначена в описі печера була однією з багатьох прибережних печер річища Дніпра, про які відомі легенди ще з античних часів (одна з перших згадок належить грецькому історичу Геродоту).

В ніч на 6 серпня 1906 р. в родині Нібурів сталася трагедія: голову сім'ї Германа Нібура було вбито грабіжниками, які вкрали 800 карбованців [2].

Справу батька продовжив син. Я.Г. Нібур намагався постійно вдосконалювати систему послуг на курорті-санаторії. Так, у травні 1913 р. він разом зі своїм зятем В.Ф. Бетхером вирішив влаштувати автомобільний маршрут від Олександрівська до санаторію для перевезення тих, хто приїжджав у санаторій. Передбачалося, що пасажирів забирали з вокзалів, з пристані і з міста. Оплата відповідно складала з кожного пасажирів до 1 руб. 50 коп. Влада міста погодилася на влаштування автомобільного перевезення і видала дозвіл. Але оскільки санаторій знаходився на території повіту, а не міста, знадобилося узгодження із земською управою, яка визнала передбачувану плату за проїзд занадто високою. Тому дозвіл на цей вид діяльності Нібуру не був даний [13].

Досить символічним для періоду 1916 року є рішення про перейменування санаторію у «Запорізьку Січ», про що йдеться в рекламному оголошенні, розміщеному на сторінках «Екатеринославського адрес-календаря». Я. Нібур, в традиціях своєї династії, діяв відповідно часові. В цей період Російська Імперія вже була активно втягнута у вир І Світової війни – війни з Німеччиною. Невтішні вісті з фронтів викликали народне збурення, незадоволення як самою війною, що потребувала дедалі більше фінансових й людських витрат, так й самими її призвідниками – німцями. З часом народний гнів почав поширюватися на усе, що було пов'язане із німцями, в т.ч. й на підприємства, установи, географічні назви, що хоча б чимось нагадували про «прусаків». Місцеві жителі не сприймали вже навіть тих німців, що вважалися «своїми», з якими співіснували понад 100 років й вели часто спільне господарство й освоєння місцевості. Територією півдня Росії прокотилася «хвиля перейменувань». Долучився до цього й санаторій Я.Г. Нібура. Та проіснував він із цією назвою досить недовго. Імперіалістична війна переродилася у революцію й громадянську війну, і колишніх «золотих часів» економічного розквіту і дух минув... У 1919 р. санаторій був пограбований й спалений одним з ватажків загонів Нестора Махно – анархісткою Маруською Нікіфоровою [1].

Так завершилася історія першого на Дніпрі санаторію з ознаками курорту.

Висновки. Сьогодні вже ніщо не нагадує про санаторій Александрбад – немає ні його будівель, ні скульптури Тараса Бульби на Дніпрових кручах, ні навіть Кічкаського мосту, біля якого санаторій розміщувався. І сама назва санаторію й пам'ять про нього вже майже забуті місцевими жителями. І Дніпрові пороги поглинені водами Запорізького водосховища... Але для науки, історії туристської справи Придніпров'я та й всієї України існування німецького курорту-санаторію відіграло значну роль, адже заклало самі традиції санаторно-курортної справи в усьому регіоні Південно-Східної України. Можна цілком справедливо вважати, що наступний період розвитку радянської системи санаторного лікування в регіоні наслідував ідеї й технології лікувального туризму, привнесені на придніпровський ґрунт німцями-менонітами. Тож історія першого в регіоні санаторію, як здається, повинна зайняти належне місце в літописі рекреаційної справи нашої країни.

Список використаної літератури:

- 100 років тому (1904) був заснований санаторій «Александрбад» // www.zounb.zp.ua.
- 180 років від дня народження Г.А. Нібура (1830 - 1906) / у посіб. «Знаменні та пам'ятні дати Запоріжжя-2010» // <http://www.zounb.zp.ua/>.
- Акименко М.А. «Едиственный мой благодетель»: Владимир Бехтерев и Михаил Скоропадский // Обзорение психиатрии и медицинской психологии им. Бехтерева. – СПб., 2005. – Т.01. – № 4. – С. 38–40.
- Адельберг Л. Мосты Запорожья. – Запорожье: РА «Тандем-У», 2005. – 56 с.
- Екатеринославский адрес-календарь: 1916 годъ – Екатеринославъ: Издание губернской типографии, 1916. – 505 с.
- Запоріжжя: офіційний портал Запорізької міської влади // <http://www.meria.zp.ua/>.
- История Александровска / Запорожье – информационно-исторический портал города // <http://www.newz.com.ua/>.
- Клуб «Филокартист» // <http://www.filokartist.net>.
- Мальська М.П., Рутинський М.Й., Паньків Н.М. Туризм у міжнародному та національному вимірах: історія і сучасність: Монографія. – Л.: ВЦ ЛНУ ім. І.Франка, 2008. – 268 с.
- Старый Альбом: Продажа предметов старины и открыток // <http://www.old-album.ru/>.
- Устименко Л. М., Афанасьев І.Ю. Історія туризму: Навч. посіб. – К.: Альтерпрес, 2005. – 320 с.
- Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні. – К.: Вища шк., 2002. – 195 с.
- Чайка О. В. Городской транспорт в Александровске в начале XX века // Музейний вісник: Зб. наук. праць. – №9. – 2009. – С. 161–179.
- Шевченко В. Евпаторийскому курорту – 95 лет // Крымская правда. – 27.06.2000. – С.2.

15. Шевченко В.В. Підприємницька діяльність банкірів півдня України (XIX – поч. XX ст.): окремі аспекти // Проблеми історії України XIX – початку XX ст.: 36. наук.ст. – 2008. – Вип. 14. – С. 88 – 97.
16. Школа І.М. Менеджмент туристичної індустрії: Навч. посіб. / За ред. проф. І.М. Школи. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2003. – 662 с.
17. Lahmann, Heinrich // http://www.deutsche-bio-graphie.de/artikelNDB_n13-414-01.html
18. Lahmann, H. Das Luftbad als Heil- und Abhdtungsmittel. – Stuttgart: A. Zimmer's Verlag, 1906. – 36 p.
19. Lahmann, H. Die wichtigsten Kapitel der natърlichen (physikalisch-didtetischen) Heilweise. – Stuttgart: A. Zimmer's Verlag, 1901. – 286 p.
20. http://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Lahmann.

О.Е. Афанасьев. Немецкий санаторий-курорт на Екатеринославщине в начале XX века. Анализ рекламных объявлений нач. XX в. выявил одно из самых первых в Юго-Восточной Украине рекреационных учреждений – санаторий «Александрбад», основанный немцем-меннонитом Г. Нибуrom. Рассматриваются предпосылки его возникновения, ресурсно-рекреационная база, определено значение учреждения для дальнейшего развития рекреационных заведений в регионе.

Ключевые слова: рекреационные учреждения, история туризма, Екатеринославская губерния, санаторий «Александрбад», немцы-меннониты.

O.Y. Afanasiev. German sanatorium-resort in Ekaterinoslav province in the beginning of XX centuries. The analysis of advertisements in the beginning of XX century has revealed one of the recreational establishments very first in Southeast Ukraine – sanatorium «Alexanderbad» based by the Germans-mennonits of G. Nibur. Preconditions of occurrence of sanatorium are considered, a resource recreational basis, value of establishment for the further development of recreational institutions in region is defined.

Key words: recreational establishments, tourism history, Ekaterinoslav province, sanatorium «Alexanderbad», Germans-mennonits.

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ПАРКОВИХ ЗОН МІСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКА

О.В. Троценко

Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара

Проведений історико-географічний аналіз формування паркової мережі міста Катеринослава-Дніпропетровська. Визначені етапи та головні риси виникнення та розвитку сучасних зелених зон, виявлені втрачені парки та сквери, визначений сучасний стан паркової мережі, намічені шляхи покращення стану сучасної «зеленої» зони міста Дніпропетровська.

Ключові слова: рекреаційне природокористування; історико-географічний аналіз; паркова зона.

Вступ. Стан сучасної географічної науки характеризується поглибленням історико-географічних досліджень взаємодії суспільства та природи. В умовах підвищення уваги до покращення стану рекреаційних ресурсів, покращення стану туристичного середовища, визначення рекреаційного потенціалу територій з метою залучення їх до туристсько-рекреаційної сфери, важливого значення набувають історико-географічні дослідження рекреаційного природокористування окремих територій.

Актуальність дослідження формування рекреаційної мережі зелених зон міста Дніпропетровська як промислового урбоутворення обумовлена цілою низкою проблем, серед яких високий стан забруднення оточуючого середовища внаслідок скупчення виробничих потужностей, високою щільністю населення, скорочення площі зелених насаджень міста, збільшення частки забудови, проблеми утилізації сміття, підвищення долі в'їзного туризму тощо. Все це обумовлює потребу в дослідженні історії формування сучасної системи паркових рекреаційних об'єктів з метою визначення традиційних особливостей природокористування, визначення сучасного стану «зеленої» частини міста та вирішення сучасних проблем її використання.

Аналіз стану проблеми. Дана робота спирається на досвід історико-географічного дослідження розвитку міста Дніпропетровська з метою вивчення втрачених географічних об'єктів регіону, їх обліку та історико-географічного аналізу [7, 9]. Закономірно, що в переліку втрачених географічних об'єктів опинилися й парки, сквери та навіть цілі лісові масиви, що зникли внаслідок господарчої діяльності людини. Але в зазначеному напрямку досліджень не можна обмежуватися лише констатацією того, що було втрачено в процесі історичного розвитку міста, необхідно врахувати стан усієї системи, в межах якої розвивався та зникав об'єкт. Тому логічним продовженням дослідження втрачених географічних об'єктів, зокрема парків та скверів, є

історико-географічний аналіз розвитку усієї паркової рекреаційної системи міста Дніпропетровська.

Формування цілей та завдань. Дослідження втрачених парків дозволило виявити такі, що знаходяться на межі знищення. Тому метою даного дослідження є вивчення історії формування сучасних паркових зон міста Дніпропетровська.

Виклад основного матеріалу. Формування сучасної паркової системи Дніпропетровська як типового індустріально розвиненого урбанізованого утворення почалося із першими кроками розбудови міста й пройшло наступні етапи, які в загальному вигляді відповідають основним історичним віхам розбудови міста Катеринослава-Дніпропетровська, та закономірностям історичного розвитку регіону в цілому.

Перший етап (з кінця ХУІІІ ст. до поч. ХІХ ст.) характеризується формуванням паркової мережі та використання природних зелених зон і обумовлений розбудовою міста Катеринослава на місці козацьких поселень. На цей час на території сучасного Дніпропетровська розташовані Монастирський та Архієрейський ліси, сади Лазаря Глоби, та окремі лісові масиви по схилах ярів. Але в рекреаційних цілях вони починають використовуватися лише на початку ХІХ ст. із розпочатком розбудови міста й формуванням рекреаційних потреб мешканців. Треба відмітити долю одного з садів, посаджених Л.Глобою, який ще наприкінці ХУІІІ ст. був викуплений Г.Потьомкіним і оздоблений згідно останніх тенденцій європейської ландшафтної архітектури для розташування тут царської резиденції. Після смерті Потьомкіна та Катерини Великої сад тривалий час був в занепаді.

Другий етап – з початку ХІХ ст. до початку ХХ ст. характеризується активним залученням зелених зон до рекреаційної діяльності. Всього за історичними джерелами в межах міста Катеринослава розташовувалися лісові масиви по островах (в рекреаційних цілях використовувалися Богомолівський – Монастирський, Шевський, Ворон-

цовський та інші великі залісені острови Дніпра (острови), Міські дачі, Дворянський та Міський (в тому числі Технічний) сади, Монастирський ліс, лісові масиви по схилах балок: Жандармської, Новожандармської, Аптекарьської [1,8]. В 1848 р. за ініціативи губернатора О.Я. Фабра були проведені заходи з благоустрою міста Катеринослава: зриті яри, що перешкоджали сполученню освоєною частиною міста (балка Невінчана, частина Жандармської та інші), розведені садові насадження, в тому числі Фабрівській бульвар на Єкатерининському проспекті, що й дотепер є одним з головних туристичних об'єктів міста.

Найпрестижнішим на той час був центральний Потьомкінський (Дворянський) сад, що був призначений для задоволення рекреаційних потреб заможних жителів міста. Відновлений після років занепаду, з вишуканою ландшафтною архітектурою, сад був місцем для прогулянок катеринославської еліти, адже його відвідування коштувало за різними історичними даними 1 рубль, що звичайним мешканцям міста було недоступно. Для задоволення рекреаційних потреб пересічних громадян слугував Міський парк (другий сад Л.Глоби). Другу половину цього саду було відведено під Технічний сад, призначений для сільськогосподарських дослідів та виставок. В Монастирському лісі ще на початку XIX ст. побудовано монастир в ім'я Тихвинської ікони Божої матери, в якому розміщувалися видатні гості міста, в тому числі й царська родина під час візиту Миколи II в Катеринославі. На кінець XIX ст. припадає мода на дачний відпочинок, завдяки чому до рекреаційної сфери залучаються приміські зони Катеринослава [2,6].

Третій етап триває з початку XX ст. до 1946 року і обумовлений соціальними та політичними перетвореннями, що випали на долю країни та Катеринославщини зокрема. Зміна суспільного світогляду призвела до знищення сакральних об'єктів, наприклад, на місці робітничого Чечелівського та військового Севастопольського кладовищ створюються Калінінський та Севастопольський парки. З іншого боку, більшість рекреаційних зон стають доступними для пересічних громадян. За статистичними даними площа Дніпропетровської міськради на 1926 рік складала 1253 м², а площа зелених насаджень громадського землекористування – 160, 9 м², тобто 10 %, причому загальна площа зелених насаджень на 1926 рік складала 738 га, а в 1933 року вже 387 га [3,4]. Тобто площа невідпорядкованих насаджень скорочується за рахунок поширення міської забудови, знищення балок, впорядкування міста та збільшення площі проїздів та доріг з твердим

покриттям. Також внаслідок побудови Дніпровського водосховища під водою опиняються рекреаційні ділянки великих островів та прибережної зони: майже повністю затоплений Воронцовський, Кінський, Зелений та інші великі острови, що до цього слугували місцем відпочинку громадян.

Друга Світова війна, безпосередньо бойові дії на теренах Дніпропетровська та окупаційний режим призвели до знищення парків та пошкодження рекреаційних зон, зникнення на певний період рекреаційних потреб, що в свою чергу викликало потребу виділення окремого під етапу рекреаційного використання парків міста Дніпропетровська – з 1941 по 1945 рр. У цей час рекреаційна функція парків практично не виконується. Крім того, під час окупації на територіях парків проводяться масові розстріли (наприклад на території сучасного парку ім. Гагаріна було розстріляно понад 11 тис. євреїв, на території сучасного парку 40-річчя визволення Дніпропетровська були розстріляні та поховані мирні мешканці міста).

Четвертий етап – з 1946 по 1991 рр. – етап створення парків та скверів, в тому числі меморіальної спрямованості. Швидке відновлення господарства країни, житлового фонду та реконструкція пам'яток історії та культури призвело до відновлення рекреаційних функцій паркових зон міста. Більш того, більшість паркових зон міста набуває ще й меморіального сенсу, через масові поховання на їх територіях, розташовані у них пам'ятники та скульптури героїв бойових дій, назви парків на честь воїнів. Таким чином виникають парки ім. Володі Дубініна, алея Слави, парк 40-річчя визволення Дніпропетровська тощо. На місці єврейського кладовища створено парк ім. Пісаржеського, колишній Монастирський ліс перетворено на благоустроєний Комсомольський парк. В результаті плідної роботи Дніпропетровської наукової школи 'рунтознавства під керівництвом професора Бекаревича, а згодом Масюка, рекультивуються відпрацьовані кар'єри регіону, один з яких розташовувався в Дніпропетровську. На місці нього створено парк ім. Леніна.

З іншого боку, розширення меж міста внаслідок урбанізаційних процесів, збільшення міського населення потребує збільшення площі рекреаційних паркових зон міста, залучення до рекреаційної сфери зелених зон та приміських територій, що внаслідок росту міста стали майже його окраїнами (зокрема, Войцеховська балка, Тонельна балка, Діївський дендропарк). На кінець даного етапу площа міста складає 396, 8 км², а площа зелених насаджень – 70,43 км², тобто 18% [5,7]. У цей

період формується більша частина парків міста Дніпропетровська, які мали потужну рекреаційну базу - атракціони, літні кінотеатри, бесідки, лекторні зали, басейни тощо діяли в Комсомольському парку, ім. Б.Хмельницького, ім. Чкалова (сучасний Л.Глоби), ім. Калініна, ім. Т.Шевченка та інші.

Але у цей час не обійшлося без втрат – зокрема відновлення Дніпровського водосховища призвело до подальшого затоплення островів та підтоплення берегів, будівництво театру опери і балету призвело до знищення видатного Яковлівського скверу, на якому до середини XIX ст. знаходилася та сама в'язниця, втікачів з якої описав за власними спогадами О.С. Пушкін в поемі «Брати Розбійники».

П'ятий етап (сучасний) – характеризується скороченням площі паркових зон міста, деградації існуючих зелених зон. Виділення даного етапу спирається на період формування незалежної Української держави, що супроводжується зміною форм власності, зміною світогляду, підвищенням уваги до рекреаційної сфери з одного боку, та послабленням контролю за раціональним вико-

Рис. 1. Сучасний стан паркових зон міста Дніпропетровська (зверху – частина колишнього Монастирського лісу, зараз зайнята звалищем побутових відходів, знизу – ділянка сучасного парку Кірова).

ристання зелених зон міста з іншого. Це призводить до надмірного навантаження на окремі зелені зони, що в свою чергу веде до формування на їх місці звалищ та пустищ, занепаду окремих парків (Каліліна, Воронцовського, Пісаржевського, Комсомольського тощо), що супроводжується повним знищенням рекреаційної інфраструктури, зникненням атракціонів та літніх кінотеатрів тощо (рис. 1). З іншого боку треба відмітити позитивні зміни в центральних парках міста – парку Глоби, ім. Шевченка тощо, що на сьогодні є головним місцем відпочинку громадян – тут розташовані комплекси надсучасних атракціонів, різноманітні віваріуми, тераріуми тощо, населення забезпечено пунктами харчування, відпочинку, санітарно-гігієнічними закладами. Особлива увага приділяється дизайну паркового середовища. Треба відмітити парк ім. Богдана Хмельницького, що тривалий час знаходився в занепаді, але завдяки увазі громадських організацій на сьогодні майже повністю відновлений (окрім рекреаційної інфраструктури) і успішно виконує рекреаційну функцію для мешканців Красногвардійського району.

Отже згадуючи вищесказане, можна зробити наступні висновки. Формування паркової мережі міста Дніпропетровська пройшло тривалий й складний шлях, в результаті чого склалися сучасні зелені зони міста. В результаті дослідження було виділено п'ять етапів формування сучасної паркової рекреаційної системи міста Катеринослава-Дніпропетровська, що відповідали головним віхам розбудови міста та загальним тенденціям історичного розвитку регіону.

Формування паркової зони міста супроводжувалося суперечливими процесами: з одного боку зникнення унікальних об'єктів внаслідок поширення міської забудови, створення індустріальних об'єктів тощо, а з іншого створення нових парків, що несли певне меморіально-культурне навантаження, а також створення рекреаційних зон на місці рекультивованих кар'єрів, пустищ тощо. Характерною рисою розвитку містобудівних процесів на теренах сучасної агломерації є знищення унікальних лісових масивів – Дубова роща, Архиєрейський ліс, насадження сріблястих тополь в архиєрейському саду, Монастирський, Міський ліс, Ліс Негрескула (частина цього лісу залишилися у вигляді парку ім. Ленінського комсомолу, що на сьогодні також знаходиться у занепаді і поступово перетворюється на пустищний ландшафт) тощо.

На сьогодні є нагальною проблема недостатчості паркових зон для мешканців міста Дніпропетровська. Тому, насамперед, є першочерговим впорядкування занедбаних та деградованих парків,

площа яких на сьогодні невпинно скорочується внаслідок міської забудови, недостатньої уваги з боку влади, халатного відношення самих же мешканців міста. Для покращення ситуації потрібна розробка комплексної стратегії, що має передбачити комплекс дій щодо впорядкування занедбаних парків, їх охорони та відновлення їх рекреаційних функцій, що має бути здійснене на усіх рівнях – від звичайного, пересічного громадянина до найвищих гілок влади.

Список використаної літератури:

1. Акинфиев И.Е. Природа Екатеринослава и Юга России / И.Е. Акинфиев // Биологические сведения. – Харьков. – 1902. – 100 с.
2. Весь Катеринослав за 1912. – Ек-в. – 1912. – 26 с.
3. Дніпропетровщина в цифрах. Статистично-економічний довідник Дніпропетровської області / [Ред. М. Філюпович, А. Пелехов] – Дніпропетровськ: Школа-друк, 1928. – 220 с.
4. Дніпропетровщина в цифрах. Статистично-економічний довідник Дніпропетровської області. – Харків: Державне планово-економічне видавництво «Господарство України», 1934. – 154 с.
5. Культурное строительство СССР. – М. – 1956. – 256 с.
6. Памятная книжка и адрес-календарь Екатеринославской губернии на 1889 г. – Ек-в: Типография губернского правления, 1889. – 40 с.
7. Розробка і створення науково-довідкової географічної інформаційної системи (ГІС) «Втрачені географічні об'єкти регіону» : Звіт НДР д/б 2-170-05. № держреєстрації 0105U000364). Керівник НДР, зав. кафедри; д-р. пед. наук, професор Л.І. Зеленська – 150 с
8. Скальковский А.А. Опыт статистического описания Новороссийского края. Ч.2. – Одесса – 1853 – 389 с.
9. Троценко О.В. Втрачені географічні об'єкти Дніпропетровської області: пошук та історико-географічний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук спец. 11.00.13 «Історія географії» / О.В. Троценко – Київ, 2009. – 21 с.

Троценко О.В. Историко-географический анализ формирования парковых зон города Днепропетровска. Проведен историко-географический анализ формирования парковой зоны Екатеринослава-Днепропетровска. Определены этапы и основные черты возникновения и функционирования современных зеленых зон, выявлены утраченные парки и скверы, определено современное состояние парковой сети, намечены пути улучшения состояния современной «зеленой» зоны Днепропетровска.

Ключевые слова: рекреационное природопользование; историко-географический анализ; парковая зона.

A. Trotsenko Historical and geographical analysis of Dnepropetrovsk garden forming. Historical and geographical analysis of Dnepropetrovsk garden forming is carried out. Periods and main lines and laws are definite. The lost parks are revealed. Current state of park zone are definite. Ways of improvement of a modern “green” zone condition of Dnepropetrovsk are planned.

Key words: recreational wildlife management; historical and geographical analysis; park zone

РОЛЬ НАУКОВО-КРАЄЗНАВЧИХ ОСЕРЕДКІВ УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СПРАВИ В 20-Х – 30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

В.В. Кокус

Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського

У статті на основі аналізу літературних джерел розглянуто внесок науково-краєзнавчих осередків України у розвиток рекреаційно-туристичної справи в 20-х – 30-х роках минулого століття. Обґрунтовано необхідність ретроспективного аналізу особливостей становлення та розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Україні. З'ясовано, що внеску регіональних краєзнавчих осередків України у розвиток рекреації і туризму до цього часу не приділено належної уваги в працях географів. Особливу увагу у статті звернено на роль краєзнавчих товариств Західної України у становленні і розвитку туристичного краєзнавства в 20-х роках ХХ століття, оскільки в їх діяльності туризм займав провідне місце. Значну увагу приділено аналізу наукових праць С.Л.Рудницького в галузі туризму та мандрівництва. Доведено, що в тій частині України, яка входила до складу СРСР, найбільший внесок у розвиток туристично-екскурсійної діяльності зробили Кабінет вивчення Поділля, Кам'янець-Подільський окружний краєзнавчий комітет, Тульчинське окружне краєзнавче товариство, Харківське наукове товариство при ВУАН та ряд інших краєзнавчих товариств. Встановлено, що координував діяльність місцевих краєзнавчих осередків Український комітет краєзнавства, який у 1928 році розробив методичні матеріали для всіх краєзнавчих організацій з туристично-екскурсійної справи. Ними було видано низку провідників по містам України для туристів та екскурсантів, розроблено туристичні маршрути, створено екскурсійно-туристичні бюро. У статті проаналізовано регіональні відмінності розвитку туристичної діяльності в Україні в 20-х роках ХХ ст. Актуалізовано основні творчі напрацювання й здобутки туристичного краєзнавства України 20-х – 30-х років ХХ століття.

Ключові слова: рекреаційно-туристична справа; краєзнавчі товариства; туристичне краєзнавство; рекреаційно-туристичне природокористування; екскурсійна діяльність.

Вступ. Національно-культурне відродження в 20-х роках минулого століття позначилось значним піднесенням туристично-краєзнавчої роботи. Краєзнавчі дослідження ставали вагомим підґрунтям для вдосконалення і розвитку екскурсійної справи в Україні. Історія розвитку рекреаційно-туристичної діяльності за останні десятиліття частково знайшла відображення в працях істориків, краєзнавців, музеєзнавців. При багатьох осередках створювались туристично-екскурсійні бюро, які сприяли розвитку рекреаційно-туристичної справи.

Постановка проблеми. Проблеми, які стоять перед сучасними вітчизняними краєзнавцями, зумовлюють необхідність вивчення та осмислення досвіду практичної діяльності організаторів краєзнавчого руху в минулому. З огляду на те, що територія України тривалий час входила до складу інших держав, значний інтерес становлять питання розвитку українського туристично-краєзнавчого руху на її теренах. Особливої актуальності такі ретроспективно-краєзнавчі студії набувають зараз – у час творчого переосмислення багатой краєзнавчої спадщини вчених попередніх століть, вивчення традицій наукових шкіл й, на їх підставі, формування сучасних теоретико-методологічних засад та пріоритетних завдань розвитку національного туристичного краєзнавства.

Аналіз публікацій. Історія розвитку рекреаційно-туристичної діяльності за останні десятиліття частково знайшла відображення в працях

істориків, краєзнавців, музеєзнавців. Значно менше уваги історії її розвитку приділяли географи. В середині 90-х років минулого століття виходять збірники наукових праць “З історії вітчизняного туризму” (1997) та “Розвиток туризму в Україні” (1995), в яких висвітлені питання становлення та розвитку туристичної діяльності в Україні. У 2006 році побачив світ навчальний посібник В.Л.Петранівського та М.Й.Рутинського “Туристичне краєзнавство”, в якому велику увагу приділено історії розвитку національного туристичного краєзнавства, особливо на теренах Західної України. Історії розвитку галицького краєзнавства згадані автори присвятили також статтю у часопису “Історія української географії” [7]. За останні роки історію розвитку туристично-екскурсійної справи в Україні у своїх працях частково розглянули також М.Ю.Костриця, Г.С.Дем'янчук [1], О.М.Костюкова [5], А.В.Кузіншин, А.М.Козицький та ін. Незважаючи на наявні публікації, малодослідженим на сьогодні залишається внесок у розвиток рекреаційно-туристичної справи місцевих краєзнавчих осередків в 20-х – 30-х роках ХХ ст.

Мета. Основною метою дослідження є з'ясування місця та ролі місцевих науково-краєзнавчих осередків України у розвитку рекреаційно-туристичної справи в 20-х – 30-х роках ХХ століття.

Постановка завдання. На основі аналізу літературних джерел розглянути особливості

розвитку туристично-рекреаційної справи в Україні в 20-х – 30-х роках ХХ століття, з'ясувати внесок краєзнавчих осередків у розвиток рекреаційно-туристичного природокористування, проаналізувати науковий доробок вчених краєзнавчих товариств України з питань рекреації та туризму, визначити їх роль у розвитку та популяризації екскурсійно-туристичної справи, встановити причини занепаду туристично-екскурсійної діяльності в 30-х роках ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Національно-культурне відродження в 20-х роках минулого століття позначилось значним піднесенням туристично-краєзнавчої роботи. Краєзнавчі дослідження ставали вагомим підґрунтям для вдосконалення і розвитку екскурсійної справи в Україні. Використання цікавих в історичному аспекті краєзнавчих об'єктів сприяло урізноманітненню тематики, змісту та маршрутів екскурсій. Вагомий внесок у розвиток рекреаційно-туристичної справи зробили місцеві науково-краєзнавчі осередки. Координував діяльністю місцевих краєзнавчих товариств Український комітет краєзнавства. Упродовж 1927–1930 рр. комітет видавав журнал “Краєзнавство”, в якому регулярно висвітлювались питання екскурсійної роботи. Краєзнавчі комітети, товариства, гуртки розробляли наукові та просвітницькі екскурсії. Український комітет краєзнавства у 1928 році розробив методичні матеріали для всіх краєзнавчих організацій з екскурсійної справи [5, с. 113].

Необхідність поглиблення туристично-екскурсійної роботи, розробки її форм і методів, поставило на порядок денний завдання підготовки необхідної літератури, а саме: путівників, коротких історичних нарисів тощо. Важливою подією став вихід у 1927 році розвідки Я.О.Риженка “Краєзнавство та екскурсії. Екскурсійний довідник по Полтаві та Полтавській окрузі”. У цьому довіднику значну увагу приділено методиці проведення шкільних екскурсій, описано важливі для туристів природні та історичні об'єкти м. Полтави та Полтавської округи, розроблено схеми туристичних маршрутів на території Полтавщини. У 1928 році “Держвидав України” випустив у світ “Короткий путівник”, який був складений відомим поетом М.Г.Філянським. У путівнику наведені схеми туристичних маршрутів та екскурсій різними містами України, Криму, Кавказу та ін. Путівник був добре ілюстрований, містив цікаві дані про природні та історичні об'єкти, які простягаються вздовж екскурсійних маршрутів [1, с. 183].

У 1924 році розпочало роботу Харківське наукове товариство при ВУАН. У травні 1926 року при президії товариства розпочало роботу

екскурсійно-лекційне бюро на чолі з О.А.Янатою. Перед бюро було поставлене завдання готувати екскурсіводів для різних професійних та громадських організацій. У 1927 році Харківським науковим товариством при ВУАН був виданий “Провідник по Харкову”, в якому подано інформацію про вулиці, адміністративні будівлі, різноманітні освітні та культурні установи міста. Провідник призначався для приїжджих з інших міст та екскурсантів [2, с. 63].

При Кабінеті виучування Поділля була створена окрема секція з вивчення м. Вінниці та її околиць. У 1927 році побачив світ збірник “Вінниця, її околиці та Вінницька округа”, який в стислій формі містив інформацію про історію, культуру та природу Вінниччини і призначався для туристів та екскурсантів. Видання мало численні ілюстрації – фотографії краєвидів Вінниці та її околиць, малюнки рослин і тварин, карту нового районування, схеми туристичних маршрутів та план міста Вінниці [6, с. 16].

Значну увагу розвитку туристично-екскурсійної діяльності приділяли члени Тульчинського окружного краєзнавчого товариства. Член товариства К.Н.Соколов працював над утворенням гербарію тульчинської флори, який він збирав під час екскурсій з учнями Тульчинської центральної трудової школи. Під час ботанічних екскурсій він визначив ряд нових видів рослин округу.

Значний внесок в розвиток рекреаційно-туристичної на Поділлі зробив голова Кам'янець-Подільського окружного краєзнавчого комітету В.О.Геринович. Значимою подією для всього Поділля стало видання у 1928 році двох його розвідок: “Порадник екскурсанта Кам'яниччини” та “Екскурсант Кам'яниччини”. Вченим був розроблений екскурсійний маршрут подорожі Кам'яниччиною з визначенням найбільш важливих місцевостей з точки зору історії, природи та культури [4, с. 21]. Значну туристичну привабливість регіону створюють унікальні природні та історичні об'єкти: Подільські Товтри, фортеці, замки та ін. Вчений вважав, що сприятливий клімат Подільських Товтр дасть можливість створити тут у майбутньому кліматичний курорт [4, с. 9].

Велику увагу В.О.Геринович приділяв розвитку рекреації. У розвідці “Природні виробничі сили Кам'яниччини” вчений описує родовища мінеральних вод Кам'янецької округи, що мають лікувальне значення. Неабияке значення мало відкриття В.О.Гериновичем Велико-Кужелівського родовища мінеральних вод з високим вмістом заліза. Вчений пропонував створити на базі цих родовищ ряд санаторіїв для лікування хворих на анемію. Мінеральна вода з Велико-Кужелівського родовища, на думку В.Гериновича,

не поступається за своєю якістю мінеральним водам Желєзноводська [5, с. 35].

Краєзнавчо-туристична діяльність є об'єктивною потребою суспільства пов'язати навчально-виховний процес з актуальними питаннями соціально-економічного будівництва, з культурним відродженням народу України. Цю істину усвідомлював видатний географ С.Л.Рудницький, який майже сто років тому написав та видав низку монографій, присвячених дослідженню рідного краю. Туристично-краєзнавчу роботу він розцінював як один із засобів виховання патріотизму у дітей і молоді.

Велике значення С.Л.Рудницький надавав туристичному і мандрівничому рухам. Так, у статті "Радянська туристика" він поставив конкретні завдання перед туристикою і мандрівництвом. А саме: 1) туристика й мандрівництво повинні сприяти розвитку краєзнавства і вивченню продуктивних сил країни; 2) якнайбільше розширити й поглибити зв'язки міста з селом; 3) якнайбільше залучати молодь до дослідження природи рідного краю [8, с. 10].

С. Л. Рудницький був переконаний, що розвиток географічного краєзнавства слід органічно поєднувати з туризмом і мандрівництвом, що "туристика як найсильніше повинна підсоблювати пізнанню рідної природи і культури, тісному зв'язкові міста з селом, вивченню продуктивних сил, охороні природи". І в цій важливій справі Український інститут географії і картографії повинен "допомагати на кожному кроці науковою радою й ділом" [9, с. 29].

Вивченням рідного краю на західноукраїнських землях займалися як окремі українські установи і товариства (НТШ, "Просвіта", "Рідна школа", "Союз українців", "Пласт", "Чорногора", "Плай", "Січ" та ін.), так і національно свідомі представники інтелігенції і селянства.

Восени 1921 року при Товаристві "Просвіта" виник "Кружок любителів Львова" (голова І.П.Крип'якевич), члени якого ставили за мету плекати любов до рідного краю через поширення знання його історії, старовини й культури. Гурток організовував екскурсії містом та його околицями. Він проіснував два роки і був розігнаний польською поліцією в 1923 році. Але напрацьовані методи роботи, форми збирання і популяризації краєзнавчого матеріалу стали фундаментом, на якому члени "Кружка" у 1924 році створили значно ширшу організацію – краєзнавчо-туристичне товариство "Плай". Воно відкрило свої філії у Перемишлі, Самборі, Стрії, Тернополі. Члени Товариства розпочали збір матеріалів, необхідних для розробки екскурсійних маршрутів. Систе-

матично проводилися екскурсії спочатку Львовом, пізніше – околицями міста й Львівщиною. Плай налагодив контакти зі Станіславським туристичним товариством "Чорногора" [7, с. 52].

Розробляючи туристичні маршрути і маючи їх знавців, "Плай" організовував для молоді мандрівки у місцевості, цікаві з краєзнавчого і туристичного поглядів: піші – на Горгани й Чорногори, водні – Волиню і Поліссям. Разом з тим, почалося спорудження туристичних об'єктів. У 1935 році відкрився перший туристичний високогірський захист на полонині "Плісце" у Горгонах, була влаштована відпочинкова оселя в Рожанці поблизу Славська. А в 1932 році "Плай" започаткував курси львовознавства, що передбачали предмети з геології, археології, історії та мистецтвознавства.

Через брак коштів "Плай" не зміг заснувати окремого власного часопису. У лютому 1925 року вийшов перший номер "Туристичної і краєзнавчої", як додаток до газети "Діло". Редактором видання став І.П.Крип'якевич. Часопис "Туристична і краєзнавча" публікував матеріали, присвячені окремим місцевостям Галичини, а також нариси з історії туризму, хроніку краєзнавчого життя. Поряд з цим часописом, з липня 1931 року у газеті "Новий час" з'являється рубрика "З мандрівок по рідному краю". У 1937 році "Плай" розпочав видання власного часопису "Наша Батьківщина". Поряд з "Пласом" на галицьких землях здійснювали свою діяльність й інші туристично-краєзнавчі організації [7, с. 52].

З приходом на Галичину у вересні 1939 року радянської влади були знищені практично всі діючі тоді українські краєзнавчі, культурні, наукові, спортивні та господарські організації, які розглядалися як вогнища українського сепаратизму і націоналізму [7, с. 53].

Висновки. Незважаючи на короткий період своєї діяльності, краєзнавчими осередками був зроблений вагомий внесок у розвиток рекреаційно-туристичної справи. Краєзнавчими товариствами упродовж 20-х років ХХ століття було розроблено нові туристичні маршрути, створено туристичні бази, видано ряд туристичних путівників. При багатьох осередках створювалися туристично-екскурсійні бюро, які сприяли розвитку рекреаційно-туристичної справи. Краєзнавчі товариства активно залучали до екскурсійно-туристичної діяльності молодь, організовували туристичні походи та екскурсії. Крім власне наукової діяльності, краєзнавчі осередки багато зробили для популяризації туристичного краєзнавства серед населення, сприяли об'єднанню зусиль вчених різних регіонів України для подальших наукових досліджень.

Список використаної літератури:

1. Дем'янчук Г.С. Українське краєзнавство: сторінки історії / Г.С. Дем'янчук, Б.Г. Дем'янчук, А.Г. Дем'янчук. – К.: Просвіта, 2006. – 296 с.
2. Депенчук Л. П. Місцеві наукові товариства при ВУАН / Л.П.Депенчук // Вісник АН УРСР. – 1991. – № 8. – С. 59–66.
3. Геринович В. Екскурсант Кам'янецьчини / Володимир Геринович. – Кам'янець-Подільський: Б.в., 1928. – 74 с.
4. Геринович В.О. Природні виробничі сили Кам'янецьчини / В.О.Геринович. – Кам'янець-Подільський: Видав. Кам'янець-Подільського окрплану, 1930. – 46 с.
5. Костюкова О.М. Журнал “Краєзнавство” – цінне джерело вивчення екскурсійно-краєзнавчої роботи в Україні / О.М. Костюкова // VII Всеукр. наук. конф. “Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність”. – К.: Рідний край, 1995. – Ч.І. – С. 113-114.
6. Отамановський В.Д. Вінниця, її околиці та Вінницька округа: Провідник екскурсанта, приїжджого та краєзнавця. – Ч. 1. Культура та природа / В.Д. Отамановський. – Вінниця: Віндсдрук ім. Леніна, 1927. – с. 11-17.
7. Петранівський В., Рутинський М. З історії галицького туристичного краєзнавства (друга половина XVIII ст. – 1945 р.): розвиток мандрівництва / Василь Петра-нівський, Михайло Рутинський // Історія української географії. – 2005. – Вип. 12. – С. 48-54.
8. Рудницький С. Л. Радянська туристика / С.Л.Рудницький // Краєзнавство – 1928. – № 2–3. – С. 8–13
9. Рудницький С. Л. Завдання Українського географічного Інституту й його видавництва / С.Л.Рудницький // Записки Українського науково-дослідного інституту. – Харків, 1928. – Вип. 1. – С. 3–33.

В.В.Кокус. Роль науко-краєведческих центров Украины в развитии рекреационно-туристического дела в 20-х - 30-х годах XX века. В статье на основе анализа литературных источников рассмотрен вклад научно-краеведческих центров Украины в развитие рекреационно-туристического дела в 20-х - 30-х годах прошлого века. Обоснована необходимость ретроспективного анализа особенностей становления и развития рекреационно-туристической деятельности в Украине. Выяснено, что вкладу региональных краеведческих обществ Украины в развитие рекреации и туризма не уделено необходимо внимания в трудах географов. Особенное внимание в статье обращено на роль краеведческих обществ Западной Украины в становлении и развитии туристического краеведения в 20-х годах XX века, поскольку в их деятельности туризм занимал ведущее место. Значительное внимание уделено анализу научных трудов С.Л.Рудницкого в области туризма и путешествий. Доказано, что в той части Украины, которая входила в состав СССР, наибольший вклад в развитие экскурсионно-туристической деятельности сделали Кабинет изучения Подолья, Каменец-Подольский окружной краеведческий комитет, Тульчинское окружное краеведческое общество, Харьковское научное общество при ВУАН и ряд других краеведческих обществ. Установлено, что координировал деятельностью местных краеведческих обществ Украинский комитет краеведения, который в 1928 году разработал методические материалы для всех краеведческих организаций с экскурсионно-туристической деятельностью. Ими был выдан ряд путеводителей по городам Украины для туристов и экскурсантов, разработаны туристические маршруты, созданы экскурсионно-туристические бюро. В статье проанализированы региональные отличия в развитии туристической деятельности в Украине в 20-х годах XX века. Актуализированы основные творческие наработки и достижения туристического краеведения Украины 20-х - 30-х годов XX века.

Ключевые слова: рекреационно-туристическое дело; краеведческие общества; туристическое краеведение; рекреационно-туристическое природопользование; экскурсионная деятельность.

V.Kokus The role of Scientific-regional centers of Ukraine in the development of recreational-touristic practice in 20s-30s of XX century. On the basis of literary sources we have analyzed in the article the contribution of scientific-regional centers of Ukraine into the development of recreational-touristic practice in 20s-30s of XX century. We have proved the necessity to carry out the retrospective analysis of peculiarities as to the formation and development of recreational-touristic activity in Ukraine. We have clarified that until now proper attention was not paid to the contribution of regional natural centers of Ukraine into the development of recreation and tourism in works of geographers. Special attention in the article was focused at the role of regional natural communities in the Western Ukraine in formation and development of touristic regional study in 20s of XX century, as tourism took a leading place in their activity. Great attention was paid to the analysis of scientific works by S.L.Rudnytskyi in the field of tourism and travelling. We have proved that the greatest contribution into the development of touristic-excursion activity was made by the Cabinet of study of Podillya, Kamyanets-Podilskyi district regional natural history committee, Tulchyn district regional community, Kharkiv scientific community at HUAS and others for that part of Ukraine, which was a member of USSR. We have determined that the Ukrainian regional natural history committee managed the activity of local regional centers. This committee developed methodical materials for all regional organizations in touristic-excursion practice in 1928. They have published a lot of guides for the Ukrainian cities for tourists and excursionists, developed a lot of touristic routs, and created excursion-tourist bureaus. In the article we have analyzed regional differences of touristic activity development in Ukraine in 20s of XX century. We have actualized main creative exploratory works and acquirements of touristic study of local lore of Ukraine in 20s-30s of XX century.

Key words: recreational-touristic practice; regional natural communities; touristic study of local lore; tourism; recreational-touristic nature management.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЛЕМКІВЩИНИ В СЕРЕДИНІ ХХ СТОЛІТТЯ)

Т.В. Олексійчук, Н.А. Петрик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Виокремлення етнічного туризму змушує до ретельного дослідження причин появи нововведеного терміну, однією із яких є, власне, міграційні процеси. Для історичних та географічних досліджень сучасності вони становлять найбільшу цінність, оскільки зумовили появу етнотериторіальної проблеми Лемківщини: розташування на території трьох держав – України, Словаччини та Польщі.

Ключові слова: міграційні процеси; етнічні міграції; етнічний туризм; форми етнічного туризму; етнофестиваль.

Вступ. В сучасних умовах суспільства матеріальна та духовна культура відійшли на задній план, причиною чого стала зміна тенденцій, пріоритетів стосовно системи цінностей тієї чи іншої етнографічної групи.

Традиції тисячолітньої давності живлять коріння етнографічних груп, забезпечуючи, таким чином, їхнє існування аж до сьогодняшнього дня. А тому для того, щоб творити майбутнє, відновлення матеріальної та духовної культури вкрай є необхідним, оскільки воно дасть змогу залучати більшу кількість іноземних туристів й, відповідно, розвивати туристичну галузь, зокрема, етнічний туризм.

Попередній досвід. Класифікація видів туризму за метою завжди змінювалася й до сьогодні доповнюється найрізноманітнішими формами проведення вільного часу. До дослідження даного питання долучилися такі сучасні вчені, як: Александрова А.Ю., Худо В.В., Цибух В.І., Самойленко А.А., Мальська М.П., Рутинський М.Й., Паньків Н.М., Крачило М.П. та інші [1,7,8,6,5].

Деякі дослідники виокремлюють етнічний туризм в окремий, самостійний вид, як наприклад, Кифяк В.Ф. [4]. Інші ж не виділяють окремо етнічний туризм, котрий, на їхню думку, існує у вигляді пізнавального (екскурсійного) – Глушко А.А., Сазикін А.М. [2], екологічного туризму (науково-пізнавальні тури) – Школа І.М. [9].

Мета нашого дослідження – прослідкувати еволюцію етнічного туризму через призму міграційних процесів Лемківщини в середині ХХ століття; аргументувати наявність етнічного туризму і необхідність його виокремлення в окрему ланку; визначити можливості впливу міграційних процесів Лемківщини в середині ХХ століття на становлення етнічного туризму.

Постановка завдання. Визначити поле дослідження (передумови виникнення, особливості та види) етнічного туризму; з'ясувати сучасний стан етнічного туризму на прикладі міграційних процесів Лемківщини в середині ХХ століття; визначити здатність лемківської культури привертати до себе увагу іноземного туриста.

Виклад основного матеріалу. Туризм ХХІ століття вражає асортиментом послуг, які ним пропонуються, та разом з тим, це явище є багатограним і, відповідно, потребує постійної уваги та філігранного вивчення. Це ж саме стосується й видів туризму, котрі є його невід'ємною частиною. Виокремлення етнічного туризму з-поміж інших його видів змушує до ретельного дослідження та вивчення причин появи нововведеного терміну, однією та чи не найважливішою із яких є, власне, міграційні процеси [1].

Етнічний туризм – явище нове, не досліджене в туризмознавстві. Світова практика доводить, що подібний вид туризму здатний задовольнити цілий ряд духовних та матеріальних потреб людини, на що, власне, він й спрямований.

Саме сьогодні, на початку ХХІ століття, потреба у дослідженні та вивченні етнічного туризму є актуальною та необхідною, оскільки має місце процес нівелювання етнографічних груп, а отже, і їх традицій.

Особливості етнічного туризму проявляються у наступному: по-перше, туристичні подорожі можуть здійснюватися у будь-який куточок світу, будь-ким, не залежно від віку, статі, статусу чи інших ознак, по-друге, етнічний туризм визначається специфічними формами, по-третє, даний вид туризму забезпечує своєрідне емоційне насичення.

Етнічний туризм можна поділити за наступними класифікаційними ознаками: за масштабом; за мотивами; за тривалістю.

За масштабом виокремлюють такі форми етнічного туризму: внутрішній (туристична поїздка, здійснена в межах країни звичного середовища, але різних історико-етнографічних земель); зовнішній (туристична поїздка, здійснена за межами країни звичного середовища, але різних історико-етнографічних земель); прикордонний (туристична поїздка на незначну відстань за межі звичного середовища, але різних історико-етнографічних земель сусідніх країн); середньовіддалений (туристична поїздка на незначну

відстань за межами звичного перебування з метою задоволення матеріальних та духовних потреб); далековіддалений (туристична поїздка на значну відстань за межами звичного середовища з метою задоволення матеріальних та духовних потреб).

За мотивами існують наступні форми етнічного туризму: науково-дослідницький (подорож з метою вивчення, аналізу, певної етнографічної групи на історико-етнографічних землях для подальшого дослідження її традиційно-побутової культури); сентиментальний або як його ще називають ностальгійний (туристична подорож з метою відвідин родичів або їх нащадків, для відновлення родинних зв'язків); пізнавально-етнографічний (туристична подорож, метою якої є задоволення пізнавальних потреб, зацікавленість тією чи іншою етнографічною групою).

За тривалістю виокремлюють наступні форми етнічного туризму: довготривала (до 3 місяців); подорож середньої тривалості (від двох тижнів до одного місяця); не тривала подорож (від 2 до 14 днів).

Розвиваючи тематику даного дослідження, особливу увагу потрібно акцентувати на ті процеси, що могли б слугувати передумовами становлення та розвитку етнічного туризму, якими виступають міграційні процеси Лемківщини в середині ХХ століття. Такими процесами виявилися військова операція „Вісла” (1945 – 1947 р.р.) та події протягом 1951 року, що їх історики пов'язують із добровільним переселенням поляків та українців.

Реалізація операції „Вісла” відбувалася з метою етнічної чистки. За підрахунками посімейних списків Державного архіву Львівської області, за цей період було переселено близько 58 000 поляків на територію України і понад 650 000 українців, які мешкали на території 22 повітів південно-східної Польщі. Наступний етап українсько-польського переселення був здійснений протягом 1951 р., в результаті якого виселення охопило біля 32 000 українців та 16 000 поляків [3].

Отже, внаслідок міграційних процесів Лемківщини ХХ століття, в Україні опинилися близько 60% лемків, а на території західної і північної Польщі – 40%. Але, найгірше те, що переселенці втратили зв'язок із своєю етнічною батьківщиною, тобто із традиціями минулих поколінь, підтримання яких довгий час жило коріння лемківської культури.

Тому, плекаючи надію на повернення до своєї етнічної землі, лемки почали відроджувати свою духовну та матеріальну культуру, що, безперечно, посприяло становленню етнічного туризму в Україні.

На нашу думку, недоліком культурного відродження лемків є те, що вирішення етно-територіальної проблеми (Лемківщина знаходиться на території трьох країн – України, Словаччини та Польщі) до сьогодні залишається відкритим.

Разом з тим, відновлення, підтримка та збагачення традицій, фольклору, народного ремесла лемківської культури знайшли своє відображення у етнофестивалях, які є найбільш популярними й масовими в контексті розвитку етнічного туризму.

Метою етнофестивалів виступає популяризація традиційних видів народного мистецтва, звичаїв та обрядів етнічної групи, підвищення соціального і мистецького статусу автентичного фольклору, виявлення самобутніх творчих колективів, майстрів образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва [11].

Так, фестивалі лемківської культури проходять [10]: с. Нагірне – з 2003 р., Львівська область, “До тебе лину, моя рідна земле...” (всеукраїнський); м. Ждиня – з 1982 р., Польща (міжнародний); м. Монастириськ – з 1998 р., Тернопільська область, “Дзвони Лемківщини” (міжнародний); с. Переможне – з 2005 р., Луганська область, „Стежками Лемківщини” (всеукраїнський).

До прикладу, країни Західної Європи вже досить давно й успішно розвивають етнічний туризм тоді, як, для багатьох інших країн Африки, Америки, Південно-Східної Азії, Австралії та Океанії він залишається поки що тільки привабливим, реалізація якого дозволить значно розширити коло потенційних споживачів і, відповідно, в майбутньому сприятиме економічному зростанню країн [1].

І хоч корінні народи є носіями унікальної та неповторної культури, ми – свідки того, що скорочення етнічного розмаїття відбувається настільки швидко, наскільки відбувається скорочення розмаїття біологічного!?

Тому вкрай необхідно підкреслити що, темпи розвитку етнічного туризму не зможуть прирівнятися до темпів розвитку таких видів туризму, які вже досягнули піку популярності й цілком заслуговують звання „старожилів туризму”, яким, до речі, можуть похвалитися, скажімо, пізнавальний, рекреаційний, спортивний, діловий, релігійний туризм.

Висновок. Оскільки, інтерес до витоків української культури, її традицій зростає і серед українців, і серед іноземних громадян, то ці аспекти стають важливою складовою ознайомлення туристів із культурою етнографічної групи, в нашому випадку, із культурною спадщиною Лемківщини. А це дає привід стверджувати, що, попри вищезазначені перешкоди, етнічний туризм, все-таки, зможе стати одним із пріоритетних напрямів розвитку туризму в Україні.

Список використаної літератури:

1. Александрова А.Ю. Международный туризм. / А.Ю. Александрова – Москва, 2002.

2. Глушко А.А. География туризма. / А.А. Глушко, А.М. Сазыкин – Владивосток: Издательство Дальневосточного университета, 2002.
3. Державний архів Львівської області (документація за 1945 – 1947 р.р., 1951 р.; фонди архіву – Р-3229 і Р-2).
4. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. / В.Ф. Кифяк – Чернівці: Книги – ХХІ, 2003.
5. Крачило Н.П. География туризма. / Н.П. Крачило – К.: Головное изд-во, 1987.
6. Мальська М.П. Туризм у міжнародному та національному вимірах. Історія і сучасність: Монографія. / М.П. Мальська, М.Й. Рутинський, Н.М. Паньків – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008.
7. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник. / М.П. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004.
8. Самойленко А.А. География туризма: учеб. пособие. / А.А. Самойленко – Ростов н/Д: „Феникс”, 2006.
9. Школа І.М. Розвиток туристичного бізнесу регіону: Навчальний посібник / І.М. Школа – Чернівці: Книги – ХХІ, 2007.
10. www.ethnos.lemky.com
11. www.etno.uaweb.org

Т.В. Олексійчук, Н.А. Петрик. Становление и развитие этнического туризма (на примере миграционных процессов Лемковщины в середине XX века). Выделение этнического туризма принуждает к тщательному исследованию причин появления этого термина, одной из которых, собственно, являются миграционные процессы. Для исторических и географических исследований они составляют наиболее важную ценность, поскольку, обусловили появление этнотерриториальных проблем Лемковщины: размещение на территории трех государств – Украины, Словакии и Польши.

Ключевые слова: миграционные процессы; этнические миграции; этнический туризм; формы этнического туризма; этнофестиваль.

T.V. Oleksiychuk, N.A. Petryk. Development of tourism of ethnos (for example Lemkivshchuna's processes of migration in the middle of XX century). The distinguishing of tourism of ethnos force to zealous exploration and investigation of reasons of appearance this term, what, as a matter of fact, are processes of migration. They are forming the most important value for modern life now, because they had stipulated for appearance Lemkivshchuna's ethnoterritorial problems: the disposition on the territory in three countries – Ukraine, Slovakia and Poland.

Key words: processes of migration; migration of ethnos; tourism of ethnos; forms of tourism of ethnos; ethnofestival.

ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ У СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕГІОНІ

УДК 338.483

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Кілінська К.Й., Гриб'юк С.І., Кіщук З.М.**Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

У статті проаналізований рекреаційно-туристичний потенціал Чернівецької області, охарактеризовані складові (природні, соціально-культурні, історико-архітектурні) рекреаційно-туристичного потенціалу в розрізі територіально-адміністративних районів, виявлені сучасні особливості соціальної інфраструктури області.

Ключові слова: Рекреаційно-туристичні ресурси. Рекреаційно-туристичний потенціал.

Актуальність дослідження. У наш час людина піддається впливу різноманітних, іноді не співзначимих навантажень, які певним чином відбиваються на моральній і матеріальній її сутності. Наслідками розмаїття всіх негативних проявів техногенного тиску є складні процеси, що відбуваються в організмі і зовсім з не найкращого боку впливають на працездатність та витривалість сучасного покоління, зменшують опір до різного роду негараздів, заважають активному відновленню важливих життєвих функцій організму.

Одним із перспективних виходів із складного становища є використання рекреаційних ресурсів оточуючого природного середовища, що сприяють відновленню життєдіяльності людського організму та його оздоровленню. Метою даної публікації є детальний аналіз рекреаційних ресурсів Чернівецької області на рівні характеристики рекреаційних ресурсів області, розгляд особливостей та закономірностей їх поширення. Об'єктом дослідження є рекреаційні ресурси, що виступають в ролі окремого виду природокористування та як чинник, що покращує стан здоров'я людини, стимулює до пізнання пейзажних ландшафтів окремих регіонів тощо. Предмет дослідження складають рекреаційні ресурси, зв'язки між ними, співвідношення та функціональні залежності.

Аналіз попередніх доробок засвідчує актуальність і значимість вивчення рекреаційних ресурсів на рівні виявлення початкових етапів їх формування, виявлення особливостей використання, уточнення сучасної структури, та формування прогнозової оцінки подальшого їх функціонування. Наразі за основне завдання автори обрали виявлення рекреаційного потенціалу території Чернівецької області за допомогою аналізу трьох складових: природної, соціально-культурної та історико-архітектурної та їх значимості у господарському комплексі області.

Виклад основного матеріалу. Чернівецька область володіє багатьма компонентами рекре-

аційних ресурсів, є рекреаційним регіоном літнього і зимового, гірсько-спортивного, масового пізнавально-оздоровчого відпочинку та бальнеологічного лікування. Область має високий природно-рекреаційний і курортний потенціал, який багато в чому визначає соціально-економічний профіль краю та привабливість його як для вітчизняних так і для іноземних туристів.

Рекреаційно-туристичні ресурси Чернівецької області – це геологічні утворення, родовища мінеральних вод (60 родовищ) та грязей (сс. Черешенька (Вижницький р-н), Костинці (Сторожинецький р-н), Брусниця (Кіцманський р-н), Щербинці (Новоселицький р-н), Селятин (Путільський р-н), запаси лікувальних грязей (7 родовищ), кліматичні умови (з квітня до жовтня на території області встановлюється сприятливий для відпочинку і кліматотерапії „період комфорту”), густа річкова мережа (76 річок довжиною понад 10 км кожна, що належать до басейнів рр. Дунаю та Дністра), ресурси рослинного покриву (площа лісів - 38,9 тис. га, на якій переважають цінні деревостої з дуба, бука, липи; у передгір'ї поширені широколистяні та змішані породи), фауністичні ресурси (налічують 303 види, які складаються з 50-ти видів риб, 17-ти видів земноводних та 12-ти видів плазунів), мисливські угіддя (мисливське господарство „Буковинське” є одним з найбагатших на Україні), ландшафтні ресурси (наявність рівнинного, передгірського і гірського рельєфу) об'єкти природно-заповідного фонду (243 об'єктів площею 7,0 тис. га). Чернівецька область має достатньо високий природно-рекреаційний потенціал, необхідний для створення високо-ефективних рекреаційно-туристичних зон. Загалом забезпеченість природними рекреаційними ресурсами 1-го км² території та 1-го мешканця відповідно в 1,4 та 1,8 рази вища, ніж по Україні, що підтверджує можливості розвитку сфери лікування та відпочинку:

Вижницький: Природний: НПП „Вижницький”. Пам’ятки природи, що розташовані в зоні одноступінної прогулянки: печера Довбуша, скелі „Протяте каміння” та „Соколине око”, численні водоспади на р. Виженка, джерела природних мінеральних вод. Походи в гори до перевалу „Німчич”, на скельний масив „Протяте каміння” з відвідуванням печери „Довбуша”, урочище „Лужки” де знаходиться мінеральне джерело з цілющою водою.

Соціально-культурний: Видатні діячі української культури: Юрій Федькович, Корнелій Устинович, Леся Українка, Іван Франко, Марко Вовчок, Ольга Кобилянська, Василь Стефаник, Гнат Хоткевич Пансіонат „Черемош” (лікувально-профілактичний заклад для відпочинку, оздоровлення та лікування захворювань органів дихання). Турбаза „Гостинний двір”. Туристичний комплекс „Німчич” (дві гірськолижні траси довжиною 300 та 800 м, підйомники, спортивний інвентар. На перевалі функціонують 2 пункти харчування та два бугельні підйомники, які за день здатні підняти на гору майже 800 лижників. Довжина великого тягача – 500 м, меншого, для дітей та початківців - 150 м. Поруч з перевалом почали з’являтися пункти зеленого туризму. Пансіонат „Зелені пагорби” (с. Виженка) (одноповерхові дерев’яних будиночки, кімнати на 2 – 5 місць), триповерховий дерев’яний корпус (4 - 5-ти місткі кімнати); кам’яний корпус із зручностями на поверсі (60 кімнат по 2-3-4 осіб).

Історико-архітектурний: Художні народні промисли (вишивання, виготовлення килимів, обробка деревини, писанкарство). До подальшого розвитку цих промислів спонукає й існуючий в районі Вижницький коледж прикладного мистецтва - Буковинський осередок спілки майстрів народної творчості.

Глибоцький: Природний: Біля озер сіл Буківка, Тарнавка, Кулішівка та Годинівка розташовані літні будинки для рибалок.

Соціально-культурний: Гірська база „Ковчег” (h = 1313 м). Комплекс, виконаний з дерева, може прийняти від 12 до 16 чоловік (6 двомісних номерів). Будинки-музеї відомого румунського художника Артура Верони, пам’ятник видатному румунському письменнику та драматургу Георгію Асарі та М. Емінеску.

Історико-архітектурний: Банченський Свято-Вознесенський чоловічий монастир - релігійна споруда у с. Банчени (1993 р.).

Природний: Віковий Дуб „Штефана Великого” в селі Валя Кузьміна. Скельний дуб, вік якого — понад 500 років, знаходиться на території Кузьмінського лісництва. **Парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва** (Глибоцький, Петричанський, Просіцький, Карап-

чівський), засновані у XIX ст. На їх території зростають близько 40 видів цінних дерев та чагарників; **Урочище „Лісове озеро”**, мальовнича водойма штучного походження. Озеро є місцем для відпочинку та рибальства.

Соціально-культурний: Пансіонат з лікуванням „Буковина”. створений як лікувально – профілактичний та оздоровчий заклад, з використанням природних чинників у комплексі з фізіотерапією, фітотерапією, лікувальною фізкультурою та масажем. На території пансіонату знаходяться 3 джерела мінеральних вод – пам’ятки природи. До послуг відпочиваючих стаціонарні цегляні корпуси, кімнати на 1-3 особи зі зручностями, спортивні майданчики, тенісний корт, пляж, водні велосипеди (катамарани) та різноманітний спортивний інвентар; відпочинок у дискотеці та двох кафе - пабах; проводяться спортивні та культурно - масові заходи, походи в ліс. Пансіонат має достатній досвід організації оздоровлення дітей чорнобильської зони.

Історико-архітектурний: Білокриницький собор Успіння Пресвятої Богородиці – кам’яний старообрядницький собор (1900-1908 рр.) Собор діючий, є відомим архітектурним витвором, створеним в традиціях московського зодчества. **Дерев’яна церква** в селі Луківці - архітектурна пам’ятка XVIII ст., яка побудована у 1757 р. Архітектурна споруда збудована без єдиного цвяха. Неподалік церкви зведено дзвіницю. Тут зосереджені найбільш давні храми хатнього типу. Поряд з дерев’яними збереглися цінні пам’ятники кам’яного зодчества.

Заставнівський: Природний: Печера „Баламутівська” - найвищезначуща геологічна пам’ятка природи державного значення. Тут виявлені наскельні малюнки первісної людини епохи мезоліту (понад II тис. р. тому), які відображають вірування людей кам’яного віку. Карстова печера „Дуча” типова порожнина берегової смуги Дністерської лінії. Довжина пройденої частини печери - 114 м. На її стінах виявлено цікаві утвори з гіпсу. Село Вікно славне парком, що є пам’яткою садово-паркового мистецтва. Парк заснований у 1860 р., площа - 2,7 га. Цікавий він тим, що до складу деревних порід, яких тут є близько 28 видів, входять такі реліктові дерева, як гінкго, платан, три дуби, віком 180-250 років, каштанова алея. Пам’ятка природи має наукове та культурно-естетичне значення. Гора Берда найвища точка не тільки Хотинської височини, але й усієї Східноєвропейської рівнини. Назва гори походить від назви деталі старого ткацького верстата-бердо, на який гора схожа за формою. Неподалік с. Погорилівка знаходиться геологічна пам’ятка природи державного значення - унікальна три-

поверхова печера в урочищі „Довгий Яр”, де представлено 9 з 11-ти стадій розвитку карстового процесу. Довжина пройденої частини - 377 м. Вся ця унікальна пам'ятка природи є лабіринтом виняткової краси. Здавна с. Хрещатик славиться святим джерелом, над яким в ніч перед святом Івана Богослова з'являється сяйво. Відомі випадки зцілення людей від різних хвороб, що пов'язані з цілющою водою святого джерела. Біля джерела встановлено хрест та зведено храм на честь святого Івана Богослова і каплицю. Храм, який було побудовано у 60-ті роки XVIII століття, зберігся до наших днів. На мисливських угіддях, площа яких становить 43 га, полюють на дику козулю, кабана, дику качку, лисицю, зайця.

Соціально-культурний: *Батьківщиною першого митрополита Буковини Євгена Гакмана (1793-1873 рр.) є село Васловівці. Завдяки митрополиту Гакману, впродовж семи десятиріч існувала самостійна Буковинська канонічна православна кефалія. За його сприяння збудовано кафедральну церкву та митрополічу резиденцію в Чернівцях.*

Історико-архітектурний: Село Василів колись було одним з великих населених пунктів Галицької Русі, літописним градом на березі Дністра. За даними археологічних досліджень, на території Василева вже у II столітті існувало селище, через яке проходив торговий шлях по Дністру. В історичних джерелах зафіксовано пагорб, на якому в 1230 р. височів Василівський кафедральний собор (h = 35 м), що простояв 5 століть і припинив своє існування в другій половині XVII ст. Рештки собору мають велику історичну цінність. На *військовому цвинтарі* (засновано в період першої світової війни), що притулився біля с. Звенячин, на одному з пагорбів поховано 11830 солдат, офіцерів австро-угорської, німецької та російської армій, які полягли тут в 1914-1918 роках.

Кельменецький: *Природний:* Заказник „Бабинська стінка”, геологічна пам'ятка природи „Шишкові горби”. В районі є чудові місця для полювання та рибальства. Основні види полювання - на зайця-русака та пернату дичину. Велика протяжність Дністровського водосховища дозволяє рибалити протягом року. Основні види риби: лящ, карась, короп, судак, щука, сом.

Кіцманський: *Природний:* На території району є багато озер і ставків, де можна відпочити та порибалити. Лісові угіддя Кіцманського району займають майже 8 тисяч гектарів.

Соціально-культурний: У с. Чорторія народився кіноактор та кінорежисер Іван Миколайчук. Тут знаходиться його музей-садиба.

Історико-архітектурний: В смт Лужани розташований найдавніший православний храм

(XV ст.) - *Успенська церква.*

Новоселицький: *Природний:* Карстова печера „Буковинка”, відкрита у 1976 р. і розташована за 1,5 км на південний захід від с. Стальнівці. Нині тут розвідано близько 3700 м ходів і галерей. „Буковинка” триповерхова лабіринтна печера, яка характеризується різноманітністю натічних утворень і вторинних кристалів, багатством печерних відкладів. *Сталактитова печера „Попелюшка”*, відкрита в 1977 р. на південній околиці с. Подвірне. Тут відзнято понад 90 км підземних лабіринтів. За довжиною печера займає восьме місце у світі.

Орнітологічний природний заказник „Драницький”. Організовано у 1984 р. З 86 га загальної площі 74,3 га (86 % території) займає мальовниче озеро. Заказник є рідкісним місцем гніздування рудої, сірої, білої і малої чапель, а також ряду водоплавних і болотних птахів. *Державний ландшафтний заказник „Прутська заплава”.* Утворений у 1993 р. на землях колективних господарств сіл Тарасівці, Ванчиківці, Костичани, Драниця, Мамали'а.

Історико-архітектурний: В районі налічується 81 пам'ятка історії культури і архітектури. Серед них є такі, що мають історико-художню цінність. Це Іллінська церква, яка знаходиться в с. Топорівці. Побудована в 1560 році, церква є найдревнішою пам'яткою архітектури серед культових споруд оборонного значення на Буковині.

Путильський: *Природний:* Тут знаходяться найвищі точки Буковинських Карпат - гори Яровиця (1574 м), Жупани (1488 м), Чорний Діл (1452 м).

Мальовниче гірське озеро природного походження „Гірське око”; перевал Німчич, розташований на стику трьох районів - Путильського і Вижицького, Чернівецької області та Косівського Івано-Франківської області. З перевалу відкривається широка панорама гірської долини, де протікає бурхлива річка Черемош. У селі Усть-Путиля знаходиться скеля „Кам'яна Багачка” або Заклята скеля, про яку живе легенда.

Соціально-культурний: В смт. Путиля розташований музей-садиба українського літературного діяча *Юрія Федьковича*. Будинок побудований на початку XVIII століття, в якому нині розміщена літературна експозиція музею. Щорічно кожної останньої неділі травня в Путилі проводиться традиційне свято „Виходу на полонини”.

Історико-архітектурний: Важливе місце в історичній спадщині району займають пам'ятники історії та культури, яких в районі понад 20, зокрема: *печера Олексі Довбуша* - історичний доказ подій 30-40 років XVIII століття

У Путилі знаходиться пам'ятник архітектури Свято-Миколаївська церква, під будівництво якої Юрій Федькович виділив землю. Церква збудована в 1886 році. У с. Селятин, що стоїть на самому кордоні з Румунією, є одна з найдавніших дерев'яних споруд - церква XVII століття, зроблена без жодного цвяха.

Сокирянський: Природний: Мальовничі каньйоноподібні береги р. Дністер, Дністерське водосховище, багата річкова фауна є передумовою водного туризму.

Соціально-культурний: П'ять баз спортивно-любительського рибальства можна здійснити автобусами, пливати човном вниз за течією Дністра, милуючись живописними краєвидами, або ж з рюкзаком за спиною, мандруючи берегом річки.

Історико-архітектурний: Неподалік Непоротова, на хуторі Галиця є Свято-Миколаївський печерний монастир, відновлену монахами зруйновану церкву та келії. У с. Волошкове виявлено 5 пізньопалеолітичних стоянок, поселень трипільської та черняхівської культур.

Сторожинецький: Природний: Найбагатший за складом дерев дендропарк (м. Сторожинець) знаходиться на території лісового технікуму, а також парк, в якому ростуть дерева, вік яких налічує 250-300 років. За програмою зеленого сільського туризму приваблюють вершини гір - Кечири, Солонці, Зубровиця, висота яких складає більше 800 м над рівнем моря. З них відкриваються мальовничі краєвиди на Буковинські Карпати. На схилах навколишніх гір знаходиться найбільший в Європі заказник зубрів.

Соціально-культурний: Сторожинець - одне з найдревніших міст з багатим історичним минулим. Будинок мерії міста, збудований у XIX ст. У с. Стара Жадова функціонує кістково-туберкульозний санаторій. Приваблює ялинковий парк на березі р. Сірет, в якому розташований колишній графський будинок. Будинок був побудований у 1893 р. графом Сикантином. Це триповерхова споруда виконана в сучасному стилі кінця XIX століття. Зовні будинок оздоблений орнаментом у вигляді тварин і рослин. На передньому плані парадний вхід у широку вітальню. Над парадним входом розташований балкон, з якого відкривається чудовий краєвид. В будинку просторі високі кімнати, які використовувалися як зали, вітальні, спальні, приміщення для прислуги. В 1950 році - відкрито кістково-туберкульозний санаторій для дітей. А в 1961 році його перейменували в санаторій для дітей з легенево-туберкульозними захворюваннями. В 1971 році цей санаторій став пульманологічним санаторієм для дітей. З 1979 року - діє як „Дитячий гастроентеро-

логічний санаторій „Стара Жадова”. Туристичний комплекс „Аква-Плюс” розміщений на мальовничому березі озера в с. Кам'яна Сторожинецького району, на відстані 11 км від м. Чернівців. На території комплексу створені готельний комплекс, ресторан, бар, басейни, павільйони над водою, альтанки на березі озера тощо.

Історико-архітектурний: Костел Святої Анни, зведений у 1794 році, та православна церква Святого Георгія. На території району проводять службу 42 церкви та костьоли, що є пам'ятками архітектури XVIII-XIX століття. На вершині гори Рагідна, за переказами та легендами, знаходиться скеля ватажка опришків Олекси Довбуша.

Хотинський: Природний: Недалеко від села Рашкова у наддністрянських скелях знаходяться печери. Подорожуючи Подністер'ям, можна порибалити, адже в Дністрі водяться сом, судак, короп, карась, лящ, а також гарно відпочити.

Соціально-культурний: У с. Клішківці, знамениті народився перший космонавт незалежної України Леонід Каденюк. У сільській школі відкрито музей космонавтики.

Історико-архітектурний: Хотинський замок-фортеця - це найвагоміша історична і архітектурна пам'ятка району. Цікаво відвідати у Хотині краєзнавчий музей в парку центральної частини міста. Поряд з музеєм знаходиться Свято-Покровська церква, яку будували в 1867-1868 рр. Найдавніша пам'ятка архітектури - Свято-Миколаївська церква належить до рідкісних в українській спадщині храмів, що своїм походженням сягають традиції Афонського центру християнських монастирів. Чудова панорама буковинського села відкривається з Недобойської гори, де розташовані вітряки, збудовані в XIV ст.

У с. Ставчани над сільським кладовищем здійснюється висока курган-могила, де поховані російські воїни, які брали участь у Ставчанській битві 1739 року.

Чернівецька область - одна з не багатьох областей України, яка володіє архітектурно-містобудівною спадщиною, різноманітною як в етнічному, так і в хронологічному, стилістичному й типологічному відношеннях. До найцінніших належать середньовічні фортеці, муровані та дерев'яні храми унікального „хатнього” типу, окремі будівлі та їх комплекси. В області на державному обліку перебувають 631 пам'ятки архітектури і містобудування, з яких близько 200 загальнодержавного значення. Відомо понад 300 нових пам'яток. Пам'ятники археології включають слов'янські городища IX-X ст. та древньоруські поселення XII-XIII ст. Споруди культового паломництва представлені найдовершенішими зразками. До списку історичних міст і селищ

увійшли Вижниця, Кіцмань, Лужани, Путила, Сторожинець, Усть-Путила, Хотин, Чернівці. В обласному центрі м. Чернівцях сконцентровані об'єкти екскурсійного огляду. Головну увагу привертає центральна частина старого міста з архітектурним ансамблем Чернівецького національного університету, музично драматичним театром, палацом текстильників, приміщенням міської ради та облдержадміністрації. Значну туристичну цінність мають собор Святого Духа та костел „Серце Ісуса”, церква Святої Параскеви, римо-католицький храм. Будівлі залізничного вокзалу та поштамту не менш цікаві приклади таланту буковинських, австрійських, румунських майстрів. Крім того, в місті діють музеї, меморіальні місця, що пов'язані з життям і творчістю видатних постатей Буковини та Західної Європи. Аналізуючи рекреаційно-туристичний потенціал, можна констатувати, що Чернівецька область має потужну базу для функціонування всіх видів туризму та санаторно-курортного оздоровлення. В області існують художні промисли з виробництва килимів, вишивки та виготовлення виробів з дерева. Ці промисли розвинені у центральній, південно-західній і західній частинах Чернівецької області.

Окрім природних, культурно-історичних та релігійно-мистецьких умов, туристично-рекреаційний потенціал краю визначають: 1) зручне та вигідне географічне та транспортне положення: область є воротами до країн Південно-Східної Європи; через регіон проходять важливі автомобільні та залізничні шляхи державного і міжнародного значення; 2) національно-етнографічна особливість регіону проявляється у своєрідній етнографічній культурі. Крім української, тут збереглась російська, румунська, польська, молдовська, вірменська, австрійська культури, відбулося змішування народів; 3) відносно сприятлива екологічна ситуація: Чернівецька область характеризується незначним забрудненням довкілля внаслідок Чорнобильської катастрофи та діяльності промислових підприємств. За результатами досліджень, проведених Інститутом реформ, в нашому регіоні найменше здійснюється викидів шкідливих речовин у повітря.

За короткий проміжок часу на туристичній карті області з'явилися кінноспортивні, гірськолижні, оздоровчі комплекси, бази відпочинку та яхт-клуби, спортивно-оздоровчий комплекс „Цецино” в м. Чернівцях, на якому розміщений 285-ти метровий гірськолижний витяг, кінноспортивна школа, готельно-ресторанний комплекс, міжнародний спортивно-оздоровчий комплекс „Перевал Німчич” (с. Підзахаричі, Путильський район)

на якому розміщені три гірськолижні витяги довжиною 550, 400 і 200 м, база відпочинку „Акваплюс” (с. Глибочок, Сторожинецький район); туристичний комплекс „Мигово” (с. Мигово, Вижницький район), лижний парк „Горбова” (с. Горбова, Герцаївський район), готельний комплекс „Буковинська зірка” та туристичний комплекс „Сонячна долина” (с. Бояни, Новоселицький район), готельний комплекс „Кайзер” (м. Чернівці) та ін. У найближчий час до ладу стануть туристичні комплекси „Лекече” (с. Лопушна, Вижницький район), „Зелена діброва” (с. Валя Кузьмин, Глибоцький район) і більше 10-ти туристичних комплексів. До кінця 2010 року на теренах області буде збудовано 160 нових туристичних об'єктів. Туризм стане провідним напрямом економіки краю та основною галуззю області.

Чернівецька область має широкі можливості для розвитку туристично-рекреаційної діяльності. На території області налічується 55 закладів туризму і рекреації, ємність яких становить біля 8,2 тис. місць, які розподіляються наступним чином: 70 % відносяться до рекреаційних закладів та 30 % до туристичних установ. Усі установи лікування, масового відпочинку та туризму здійснюють курортно-рекреаційне обслуговування як місцевих мешканців, так і приїжджих з інших областей та з-за кордону.

Соціальна інфраструктура регіону та рівень її розвитку має принципово важливе значення для функціонування об'єктів індустрії відпочинку і лікування. В першу чергу це відноситься до таких підгалузей, як торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування, охорона здоров'я, фізкультура, а також житлово-комунальне і готельне господарство. За рівнем розвитку цих ключових галузей Чернівецька область значно відстає від промислово розвинених регіонів країни: зведений узагальнюючий показник стану соціальної інфраструктури області складає 39,9 %, тобто нижче пересічного державного значення на 7-8 пунктів. Відставання розвитку невиробничої сфери характерне для всіх основних її галузей.

Туризм, як вид економічної діяльності, посідає особливе місце в економіці Чернівецької області. Туристичні послуги в 2008 р. надавалися 100 суб'єктами господарювання-ліцензіатами (у 2007 р. - 90), в тому числі 79 турагентами та 21 туроператором, було обслуговано 81 тис. осіб, що на 6,9 % більше, ніж у 2007р. Більше половини усіх обслугованих туристів припадає на внутрішній туризм (41,9 тис. осіб). Кількість іноземних громадян, порівняно з 2007 р. зменшилась на 16,3 % і становила 6,7 тис. осіб. Разом з тим, кількість туристів, які виїжджали за кордон, збільшилась на 21,4 % і становила 32,3 тис. осіб.

Основною метою подорожей для усіх категорій туристів залишається дозвілля, відпочинок та спортивно-оздоровчий туризм, який складав 64,8 % від загальної кількості туристів у 2008 р.

З метою сприяння розширенню й зміцненню туристичної галузі та розвитку сільського зеленого туризму було реалізовано пілотно-демонстраційний проект „Розбудова єдиного туристичного простору Буковини: Україна - Румунія через транскордонне співробітництво в сфері розвитку сільського туризму”, проведено VIII фольклорно-етнографічний гуцульський фестиваль-ярмарок „Захарецький гарчик”, у рамках якого відбувся Перший Міжнародний екологічний форум „Партнерство без кордонів”.

В області в сфері сільського зеленого туризму вже працює понад 80 приватних садиб. Найбільше в Кіцманському, Вижницькому, Путильському та Сторожинецькому районах. Активно працює Спілка сприяння розвитку зеленого туризму в Чернівецькій області, яка постійно поповнює свою INTERNET-сторінку адресами сільських садиб, що діють на території області. У 2008 р. було відкрито Вижницьку та Путильську районні спілки зеленого туризму.

Протягом 2008 р. Чернівецька область була представлена на 12-ти Міжнародних та Всеукраїнських виставкових туристичних заходах, де проходили презентації туристичного, інвестиційного потенціалу області, її культурної та архітектурної спадщини.

Розвитку туризму в області сприяло поповнення готельної мережі новими об'єктами - готелями „Преміум” та „Корал” у м. Чернівцях, „Під липами” в с. Шипинці Кіцманського району. Проведені експлуатаційні, будівельні та монтажні роботи на туристичних комплексах „Сонячна долина” в с. Бояни Новоселицького району та „Фортеця гетьманів” у м. Хотині.

Популяризації туристичних можливостей області сприяла підготовка та святкування 600-літнього ювілею м. Чернівців, яке стало помітною подією не лише для міста та краю, а й для держави. У дні святкування в місті побувало близько 50-ти тис. гостей з 11 країн світу.

Рекламуванню туристичних можливостей області за кордоном сприяли Дні Чернівців у Бухаресті. Там було продемонстровано пересувну двомовну виставку „Чернівці: вчора, сьогодні, завтра”. Спільно з мерією м. Відня (Австрія) було організовано проведення Днів Віденської культури, в яких взяв участь Новий Віденський музичний театр.

З метою покращення інвестиційного клімату у сфері туризму представники області взяли участь у Міжнародному ярмарку інвестицій, інновацій і гуманітарних проектів у м. Києві, регіональному інвестиційному форумі в м. Сучаві (Румунія), де представляли інвестиційні проекти нашої області.

За 2008 р. в економіку міста іноземними інвесторами вкладено 16,5 млн. дол. США прямих інвестицій. Інвестування здійснювалося за рахунок грошових внесків - 9,9 млн. дол. США (60 %) та внесків у вигляді рухомого і нерухомого майна - 6,6 млн. дол. США (40 % вкладеного обсягу). Прямі інвестиції здійснювали нерезиденти з 45 країн світу.

Висновки. Багата культурно-етнографічна спадщина області, наявність унікальних архітектурних пам'яток, толерантна атмосфера слугує добрим фундаментом розвитку туристичної галузі. Чернівецька область має давні туристичні традиції, знаних і кваліфікованих туристських лідерів, а головне – чудові історико-етнографічні та економіко-географічні передумови і перспективи розвитку цієї специфічної галузі економіки і гармонійно невід'ємної складової частини життєдіяльності людини.

Список використаної літератури:

1. *Євдокименко В.К.* Регіональна політика розвитку туризму. - Чернівці: Прут. - 1996. - С. 84-191.
2. *Киפק В.Ф.* Організація туристичної діяльності в Україні. - Чернівці: Книги-XXI, 2003. - 298 с.
3. Туризм в Україні 2002: Статистичний бюлетень. - К.: Державна туристична Адміністрація України, 2003. - 30 с.
4. *Школа І.М.* Менеджмент туристичної індустрії. - Чернівці: Книги - XXI, 2003. - 595 с.
5. www.gov.if.ua
6. www.tourism-carpathian.com.ua

Кишинская К.И., Грибыук С.И., Кишук З.Н. Рекреационно-туристические ресурсы Черновицкой области. В статье проанализирован рекреационно-туристический потенциал Черновицкой области, охарактеризованы составляющие (природные, социально-культурные, историко-архитектурные) рекреационно-туристического потенциала в разрезе территориально-административных районов, выявлены современные особенности социальной инфраструктуры области.

Ключевые слова: Рекреационно-туристические ресурсы. Рекреационно-туристический потенциал.

K. Kilins'ka, S. Gribyuk, Z. Kishchuk. The Recreational-Tourist Resources Of Chernivtsi Region. In the article recreational-tourist potential of Chernivtsi region are analyzed, the components (nature, social and cultural, historical and architectural) of recreational-tourist potential of administrative regions, modern features of social infrastructure of Chernivtsi region.

Key words: recreational-tourist resources; recreational-tourist potential.

УДК 543.3

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В РАЙОНІ ОЗЕРА СВІТЯЗЬ
ТА ПРИЛЕГЛИХ ДО НЬОГО ТЕРИТОРІЙ*Я.О. Мольчак, В.В. Ковальчук, В.О. Фесюк**Луцький національний технічний університет*

У статті йдеться про особливості сучасного стану використання природних ресурсів району оз. Світязь у умовах інтенсивного рекреаційного навантаження. Запропоновано основні шляхи для поліпшення ситуації.

Ключові слова: рекреаційно-туристичне природокористування, природні рекреаційні ресурси.

Вступ (*постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями*). Комплексний рекреаційний потенціал Шацького поозер'я, зокрема озера Світязь, характер рекреаційного процесу та його екологічні наслідки на природне середовище досі вивчені недостатньо. Дослідження цих проблем передбачає визначення реального й потенціального рекреаційного навантаження на озеро Світязь та прилеглу до нього територію; проведення рекреаційної оцінки; прогнозування розвитку рекреаційної діяльності на регіональному та державному рівнях.

Вихідні передумови (*аналіз останніх досліджень і публікацій*). Окремі аспекти забезпеченості, оцінки та практичного використання природних рекреаційних ресурсів аналізувалися у працях Павлова В.І., Черчик Л.М. [4], Руденка В.П. [5], Луцишина П.В., Коваль Г.І., Мельник В.М. [2], Геренчука К.І., Корецького Л.М., Бондаренка В.Д. та інших авторів [3].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Проте ступінь вивченості даного питання значно відрізняється від стану та рівня наукової дослідженості рекреаційного потенціалу Кримського і Карпатського регіонів, які володіють багатими природними ресурсами та мають давні традиції рекреаційного природокористування. Зокрема, практично не проводились дослідження кліматичних та лікувально-бальнеологічних ресурсів області [1].

Формулювання цілей статті, постановка завдання. *Мета* дослідження полягає у вивченні потенціальних можливостей постійного користування природними комплексами озера Світязь і прилеглих до нього територій в рекреаційних цілях без істотного порушення їх екологічної стабільності. Крім того, на основі досліджень структури фітопланктону слід встановити закономірності функціонування озерної екосистеми та ступеня антропогенного типу. Поставлена мета зумовлює такі *завдання*: вивчення динаміки рекреаційних потоків та чисельності рекреантів на озері Світязь

та прилеглих до нього територіях; оцінка рекреаційного впливу на ґрунти, лісові фітоценози, трав'яний покрив, водний режим; визначення рекреаційного навантаження і обґрунтування системи профілактичних заходів щодо зменшення рекреаційної дигресії;

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Потенційні можливості рекреаційних ресурсів даного регіону дуже великі. Економічний стан нашої держави не дозволяє розширювати рекреаційно-курортну інфраструктуру краю, тому рекреаційний потенціал використовується не в повній мірі; хоча можливості для організації санаторного лікування дуже перспективні. На сьогодні, переважаючим є загальнооздоровчий відпочинок в зоні інтенсивної рекреації озер Світязь і Пісочне.

Світязький вузол включає зону пізнавального туризму, бази відпочинку та оздоровчі табори. Найбільша стаціонарно-оздоровча зона Гушово має 2020 місць, з них припадає на пансіонат "Шацькі озера" – 630 місць, дитячі оздоровчі табори – 700 місць, бази відпочинку – 310 місць, спортивно-оздоровчі табори – 380 місць (табл.1) [3].

У басейні Західного Бугу розташована Шацька група озер. З 22 озер цієї групи лише 9 придатні для рекреаційного використання. В озерах карстового походження вода прісна, насичена киснем, має нейтральну слаболужну реакцію, чиста щодо мікробіологічних показників, має лікувальні властивості. Найбільше з озер – Світязь, площею 2750 га. Воно найглибше в Україні – 58.4 м. На глибині відзначається постійна температура біля 10 °С. Воно є найбільш освоєне в рекреаційному відношенні, як і Пісочне з цілющою водою, піщаними пляжами, навколишніми лісами, з високими фітонцидними властивостями. Використовується, перш за все, в літній період для купання, водного туризму і рибальства [3].

Природно-рекреаційний потенціал цієї території Волині задіяний лише на 15%, що говорить про значні можливості рекреаційного освоєння. Регіон має ряд *особливостей*, значення яких в перспек-

<i>Світязький рекреаційний вузол</i>	
Пансіонат „Шацькі озера” (630 місць)	Дитячі оздоровчі табори (700 місць)
Бази відпочинку (310 місць)	Спортивно-оздоровчі табори (380 місць)

тиві буде зростати, зокрема [1]: унікальний озерний комплекс з чистою прозорою водою, чудовими піщаними пляжами, естетичною, пейзажною різноманітністю ландшафтів; м'який лікувальний мікроклімат, незначна густота населення; наявність поблизу озера Світязь грибних і ягідних місць; можливості нетрадиційного відпочинку; відсутність транзитних потоків транспорту поряд з основними транспортними артеріями і наближеністю до Центральної Європи; досить розвинена інфраструктура та матеріально-технічна база рекреації, що не вимагає великих капіталовкладень на реконструкцію для наближення їх до світових стандартів.

Рекреантів розглядуваної території можна поділити на такі категорії: туристи, курортники, короткочасно відпочиваючі (уїкенд), що прибувають пішки або на особистих автомобілях чи автобусах. Результати досліджень показують, що 74% відпочиваючих є жителями України, 26% - жителями ближнього чи далекого зарубіжжя. Для охорони, збереження біологічного різноманіття та раціонального використання природних ресурсів Шацького поозер'я нагальною необхідністю є встановлення закономірностей функціонування екосистем в умовах значного антропогенного впливу.

Шляхи можливої ренатуралізації Шацького поозер'я. Для вирішення проблем збереження унікальних ландшафтів оз. Світязь та прилеглих до нього територій необхідно розробити і втілювати в життя програму збалансованого екорозвитку для кожного ландшафту зокрема, яка б забезпечувала нормальне функціонування природних комплексів.

Необхідно вжити ряд заходів для гармонізації розвитку території [3]: екологізувати розвиток рекреаційного, лісового та сільського господарства; постійно підвищувати рівень екологічної свідомості населення та туристів; засипати частину каналів, які вже самі іноді замулились та заросли; відрегулювати “дикий відпочинок”, після якого на березі озера залишається багато сміття; відрегулювати питання щодо збору сміття, будівництва громадських вбиралень, руху і розміщення автотранспорту, перенесення ринку; підвести комунікації до очисних споруд (можна будувати за рахунок пайової участі власників усіх Світязьких баз); створити нові і модернізувати

існуючі санаторії, будинки відпочинку, туристичні бази з цілорічним режимом роботи; розвинути мережу туристичних маршрутів: пішохідних, водних, кінних; розвинути мережу супутніх послуг для рекреантів.

Організація індивідуального відпочинку, що забезпечує задоволення потреб багатьох рекреантів, повинна відповідати найвищим світовим стандартам. Для цього необхідно [3]: здійснити будівництво спеціальних селищ, котеджів, які можуть здаватися в оренду або продаватися; побудувати будинки відпочинку із здачею в оренду юридичним особам.

До завдань поліпшення екологічної ситуації, що є необхідною умовою підвищення престижності рекреації в цьому регіоні, відносяться [3]: здійснення оптимізації територіального зонування згідно з науковими рекомендаціями; відтворення ландшафтів, які деградували; розробка і реалізація плану декоративного оформлення території для підвищення її цінності; суворая охорона природи Світязю і прилеглих до нього територій.

Вирішення цих проблем є нескладним, хоча і капіталомістким процесом. Їх успішне розв'язання можливе лише при розвитку інфраструктури Шацького району. Першочерговим завданням є наближення до європейських стандартів транспортної мережі, для цього необхідно: здійснити будівництво нових доріг; модернізувати і відремонтувати існуючі дороги; створити придорожні об'єкти для обслуговування транзитних рекреантів (майданчики для відпочинку, автозаправні станції, кемпінги, кафе).

Що стосується основних завдань розвитку соціальної інфраструктури, такими є [1]: розширення мережі та підвищення якості обслуговування в магазинах, об'єктах побутового обслуговування та громадського харчування; забезпечення фельдшерських та медичних пунктів сучасним устаткуванням для надання першої медичної допомоги; розвиток освіти з професійною орієнтацією на рекреаційну галузь; будівництво мережі опорних та контрольно-пропускних пунктів для забезпечення більш ефективної роботи правоохоронних органів району.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому науковому напрямі. Таким чином, рекреаційні дослідження в районі є

надзвичайно важливими для вивчення особливостей рекреаційних територій озера Світязь та прилеглих до нього територій. Нині є недостатньо даних, тому необхідне створення мережі екомоніторингу. Для цього слід залучити зацікавлені організації (ЛНТУ, експедиції).

Список використаної літератури:

1. Ковальчук В.В. Екологічні проблеми використання рекреаційних ресурсів Волині // Українське Полісся: вчора, сьогодні, завтра. Збірник наукових праць. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – С.102-104.
2. Мельник В.М. Рекреаційна оцінка ландшафтних комплексів Волині // Науковий вісник ВДУ. – Луцьк, 2003. – № 7 – С. 161 – 164.
3. Озеро Світязь: сучасний природно-господарський стан та проблеми / Під ред. Я.О. Мольчака.. – Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2008. – 336 ст.
4. Павлов В.І., Черчик Л.М. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 324 с.
5. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. – Львів: Світ, 1993. – 240 с.

Я.А. Мольчак, В.В. Ковальчук, В.А. Фесок. Рекреационно-туристическое природопользование в районе озера Свитязь и прилегающих к нему территорий. В статье идет речь об особенностях современного состояния использования природных ресурсов района оз. Свитязь в условиях интенсивных рекреационных нагрузок. Предложены основные пути для улучшения ситуации.

Ключевые слова: рекреационно-туристическое природопользование, природные рекреационные ресурсы.

J.A. Molchak, W.W. Kowalchuk, W.A. Fesyuk. The Recreation-Tourist Nature Management in the district of the Svityaz lake and adjoining to him territories. In the article there is the question about the features of the modern state of the use of natural resources of district of lake Svityaz in the conditions of intensive recreation loading. Basic ways for the improvement of situation are offered.

Key words: recreation-tourist nature management, natural recreation resources.

УДК 911.3+314 (477.8)

ЕТНІЧНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПОСЕЛЕНЬ ПРИРОДНИХ РЕГІОНІВ ПРИКАРПАТТЯ**В.П.Круль, Р.М. Гищук***Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

У ході наукових досліджень було встановлено, що найбільшого пересічного ретроспективного етнічного навантаження впродовж тисячоліть (ранній палеоліт - ХХІ ст.) зазнали населені пункти Прикарпаття, які розміщуються в природних регіонах вздовж Дністра, Бистриці Надвірнянської та Прута: від зони широколистяних лісів до Передкарпатської височинної області Українських Карпат.

Ключові слова: етнічна різноманітність; природні регіони; мовні коефіцієнти

Вступ. Однією з вагомих характеристик туристичної привабливості будь-яких територій є різноманітність їхньої етнічної структури, особливо її ретроспективної складової. Вона, насамперед, визначає культурне (матеріальне і духовне) обличчя регіону й окремих його частин. Це виявляється у відмінностях етнічних культур за їхньою мовою, релігією, звичаями, обрядами, особливістю житла та побуту, ментальністю тощо. Тому різноманітність етнічної структури населення, особливо, неподібність територіальних і етнографічних груп людності (гуцули, бойки, покутяни) у Прикарпатті (тут і надалі в межах Івано-Франківської області) виступає одним із цікавих об'єктів туристичної діяльності в означеному регіоні. Причому, вона (етнічна розмаїтість) набуває важливості для визначення перспективного розвитку тієї чи іншої території, коли опирається на науково коректні висновки щодо аналізу ретроспективних даних давніших періодів.

Огляд попередніх досліджень. Існує кілька показників, які аналізують розселення етнічних груп, зокрема, для цього дослідження був використаний коефіцієнт Б. Еккеля [8] з урахуванням додаткових коефіцієнтів мовної різноманітності В. Джамана [3] та з деякими нашими доповненнями. Для території всієї України коефіцієнти етнічної різноманітності, або етнічного розмаїття, або індекси етнічної мозаїчності [4; 5] були визначені М.Дністрянським (у межах адміністративних областей) та побудовані їхні картографічні моделі [5]. Аналогічні індекси (удосконалені коефіцієнтами рівня мовної спорідненості) були обчислені для найбільших адміністративних одиниць нашої держави В.Джаманом та І.Костащуком [4]. На регіональному рівні динаміку етнічного складу населення, зокрема, Тернопільської області (на прикладі зміни індексів етнічної мозаїчності) за тривалий часовий період (1900–2001рр.) розглядала у дисертаційному дослідженні І.Барна [1]. Для населення адміністративних районів і міст обласного підпорядкування сусідньої Чернівецької області була

виявлена етнічна мозаїчність за 1989 і 2001рр., а також установлений рівень їхньої моно- або поліетнічності [4].

Мета і постановка завдання. Використовуючи підсумкові дані давнього заселення Прикарпаття до закінчення “викопної” історії (кількість та відносна частка первісних поселень під час кожного з етапів заселення, які мають певну етнокультурну складову [2]), а також статистичні дані етнічного складу населених пунктів за наш час [6; 7], було поставлене завдання розрахувати й оцінити, за весь хід заселення й перебування тут людності, пересічну ретроспективну етнічну різноманітність (E_p) сучасних населених пунктів Івано-Франківської області. У результаті, за величинами E_p населені пункти були розподілені на 8 груп. Зокрема, 1-а група об'єднувала поселення, в яких E_p складало від 0,000-0,100; 2-а – 0,101-0,200; 3-я – 0,201-0,300; 4-а – 0,301-0,400; 5-а – 0,401-0,500; 6-а – 0,501-0,600; 7-а – 0,601-0,700 і 8-а – 0,701-0,800.

Виклад основного матеріалу. Аналіз ретроспективного етнічного навантаження на населені пункти Прикарпаття показав, що впродовж тисячоліть Івано-Франківська область заселялася й господарськи освоювалася різними етнокультурними й етнічними елементами не надто інтенсивно, бо показник E_p (на відтинку – від раннього палеоліту до сьогодення) склав 0,131. Вищі від цього значення спостерігалися в зоні широколистяних лісів (0,219) і у всіх її природних регіонах (від 0,311 в частині Західно-Подільської області до 0,181 в Миколаївсько-Бережанському районі) та у Передкарпатській височинній області (0,134) з усіма її природними регіонами (від 0,178 в Обертинсько-Гвіздецькому до 0,144 в Яблунівсько-Кутському фізико-географічних районах). Виняток склали Завійсько-Ямницький і Долинсько-Калуський природні райони. Окрім того, більші величини E_p спостерігалися у Верхньосвіцько-Верхньобистрицькому районі Зовнішньо-Карпатської області (0,419), Ясінянському (0,159) Вододільно-Верховинської області та Свидо-

вещко-Чорногірському (0,164) у Полонинсько-Чорногірській області.

У Прикарпатті абсолютно чітко простежується зменшення кількості поселень із найбільшою величиною E_p від природних територіальних таксономічних одиниць. Так, дана тенденція має місце у напрямку від зони широколистяних лісів і Передкарпатської височинної області до більш “гірських” фізико-географічних областей Українських Карпат, які розміщуються вище над рівнем моря. Це підтверджується як помірним наповненням груп населеними пунктами з високими пересічними ретроспективними коефіцієнтами E_p , так і більшою часткою населених пунктів із першої групи, де E_p прямує до нуля. Зокрема, якщо в зоні широколистяних лісів і всіх її природних регіонах частка поселень першої групи коливається в межах 22,2-27,3%, то в Передкарпатській височинній області вона доходить до 41,6%, Зовнішньо-Карпатській області – до 58,4%, Вододільно-Верховинській області – до 87,5%. Загалом, в Українських Карпатах питома вага поселень означеної вище групи сягає ледь не половини кількості всіх населених пунктів (44,5% або 211 пос.). Разом із тим, населені пункти з найбільшою E_p (0,701-0,800) зустрічаються і в зоні широколистяних лісів, і в Українських Карпатах.

Отже, найбільшого пересічного ретроспективного етнічного навантаження впродовж раннього палеоліту - ХХІ ст. зазнали населені пункти Прикарпаття, які розміщуються в природних регіонах вздовж Дністра, Бистриці Надвірнянської та Прута: від зони широколистяних лісів до Передкарпатської височинної області Українських Карпат. Вище проти течії Дністра, у його сточищі, E_p пересічно тільки спадала (від 0,251 в Городенківському до 0,152 в Рогатинському районах), а особливо у межах сточищ його допливів – Свічі, Лімниці, Бистриці Солотвинської, а також Черемошу та їхніх природних регіонах, що знаходяться в Українських Карпатах (усі менше 0,100, за виокремленням Свічі, де $E_p=0,112$ і Полонинсько-Чорногірської області – 0,119). Винятком тут також є населені пункти високогірних типів ландшафтів сточищ Бистриці Надвірнянської та Прута, які вклинюються в межах Надвірнянського адміністративного району в “гірські” місцевості, що мали складнішу пересічну ретроспективну E_p (коливалася в межах 0,146-0,159). Він же (Надвірнянський район) відділяє два великих масиви (північно-західний і південно-східний) із найпростішою ретроспективно-сучасною етнічною структурою їхніх населених пунктів.

У першому, північно-західному масиві, вона (E_p) змінюється від 0,059 в Рожнятівському

адміністративному районі й 0,077 у сточищі Лімниці до 0,105-0,112 в Долинсько-Калуському фізико-географічному районі та сточищі Свічі й 0,137 – в Калуському адміністративному районі. У межах північно-західного масиву об’єднуються чотири адміністративні райони (Богородчанський, Рожнятівський, Калуський і Долинський), дві фізико-географічні області (Передкарпатська й Зовнішньо-Карпатська) і три сточища Свічі, Лімниці та Бистриці Солотвинської.

В іншому, південно-східному масиві, пересічна ретроспективна E_p поселень змінюється від 0,051 у Верховинському адміністративному районі, 0,063 у сточищі Черемошу та 0,083 у Вододільно-Верховинській області до 0,142 в Снятинському адміністративному районі й 0,144 у Яблунівсько-Кутському природному районі Передкарпаття. Даний масив формують три адміністративні райони (Снятинський, Косівський, Верховинський), сточище Черемошу та чотири фізико-географічні області (Передкарпатська, Зовнішньо-Карпатська, Вододільно-Верховинська та Полонинсько-Чорногірська).

Висновки. Найбільше ретроспективне етнічне розмаїття в Івано-Франківській області (за ранній палеоліт - ХХІ ст.) мали населені пункти, які розміщуються в природних регіонах вздовж Дністра, Бистриці Надвірнянської та Прута: від зони широколистяних лісів до Передкарпатської височинної області Українських Карпат. Найпростіша ретроспективно-сучасна етнічна структура населених пунктів зафіксована у двох регіонах - північно-західному (Богородчанський, Рожнятівський, Калуський і Долинський адміністративні райони) і південно-східному (Снятинський, Косівський і Верховинський адміністративні райони).

Список використаної літератури:

1. Барна І.М. Етногеографічне дослідження регіону (на матеріалах Тернопільської області) / І.М.Барна. Автореф. к. геогр. н.і: 11.00.02/Львів. нац. унів-т ім. І.Франка. – Львів, 2005. – 19 с.
2. Гишук Р. Етапи формування первісної мережі поселень Івано-Франківської області / Р. Гишук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: географія. - Тернопіль: Видавництво ТНПУ. - №2 (випуск 24). - 2008. - С. 16-22
3. Джаман В.О. Етнічна структура населення України: територіальні відміни, динаміка / В. О. Джаман // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Географія. - Вінниця, 2006. - Вип. 11. - С. 90-96
4. Джаман В.О., Костащук І.І. Національна структура населення етноконтактних зон: Монографія / В.О.Джаман, І.І.Костащук. – Чернівці: Чернів. Нац. ун-т, 2009. – 288с.

5. Дністрянський М.С. Етногеографія України: Навчальний посібник / М.С.Дністрянський. – Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 232 с.
6. Кубійович В. Етнічні групи південно-західної України (Галичини) на 1.І.1939. Національна статистика Галичини / В. Кубійович. - Weisbaden: Otto Harrasowitz, 1983. - 175 с.;
7. Копчак С.І. Етнічна структура та міграції населення українського Прикарпаття (статистико-демографічне дослідження) / С. І. Копчак, В. І. Мойсеєнко, М.Д. Романюк. - Львів: Світ, 1996. - 285 с.
8. Эккель Б.М. Определение индекса мозаичности национального состава республик, краев и областей СССР / Б.М. Эккель // Советская этнография. - 1976. - №2. - с.33-42

Володымыр Круль, Роман Гыщук. Этническое разнообразие поселений природных регионов Прикарпатья. В процессе научных исследований было установлено, что самой большей средней ретроспективной этнической нагрузки за тысячелетия (ранний палеолит - XXI ст.) испытали населённые пункты Прикарпатья, которые расположены в природных регионах вдоль Днестра, Быстрицы Надвирнянской и Прута: от зоны широколиственных лесов до Предкарпатской возвышенной области Украинских Карпат.

Ключевые слова: этническое разнообразие, природные регионы, языковые коэффициенты

Volodymyr Krul', Roman Hyschuk. The ethnic variety of settlements of natural regions of Prycarpattya. During scientific research the author found out that during thousand of years (early paleolith – XXIc.) the largest retrospective ethnic load was experienced by the settlements of Prycarpattya located along Dniester, Nadvirna Bystrytzya and Prut rivers from broad-leaved forests zone up to the Pre-Carpathian region.

Key words: ethnic variety, natural regions, language factors

УДК 338.48

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ З МЕТОЮ ЇХ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ (ОГЛЯД)

*Н.С. Андрусяк, Т.В. Морозова**Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича*

У статті розглянуто підходи до оцінки водних рекреаційних ресурсів. Описано якісну, кількісну, економічну та екологічну оцінку, як одні із найбільш відомих у практиці дослідження туристсько-рекреаційних ресурсів.

Ключові слова: рекреаційні ресурси; кількісна, якісна, економічна та екологічна оцінка.

Водні ресурси є складовою частиною рекреаційних ресурсів, які широко використовують у оздоровчих цілях. Якщо в минулому задля цього використовувалися переважно узбережжя Чорного та Азовського морів, то нині практично всі водойми і водотоки.

Великого значення набуває освоєння рекреаційно-лікувальних ресурсів, штучно створених водних об'єктів водосховищ, ставків, каналів. Важливими для відпочинку є також водойми в міських парках, скверах, майданах та інших місцях. До оздоровчих водотоків і водойм ставлять певні вимоги щодо кількості та якості води. Перш за все створення водойм для оздоровчих та лікувальних цілей вимагає значних затрат води на їх наповнення та компенсацію необоротних втрат води на випаровування та фільтрацію. До різних видів відпочинку необхідні різні кількісні та якісні характеристики водних об'єктів. Так, для купання важлива глибина, а при використанні з цією метою водосховищ конкретний рівневий режим (мінімальні коливання рівнів спрацювання 30...60 см).

Водний туризм теж вимагає певних глибин. Для купання, риболовства, мисливства необхідна висока якість води. Для таких видів спорту, як моторні та парусні човни, воднолижний спорт якість води не має значення, однак оскільки ці види спорту поєднуються з купанням, то якість води повинна бути високою. Основною метою функціонування оздоровчих водних об'єктів є необхідність постійної подачі свіжої води для створення проточності та забезпечення високого вмісту у воді кисню [3].

Вагомий внесок у теорію дослідження оцінки туристичного потенціалу та рекреаційних ресурсів зробили відомі українські науковці Адаменко О.М., Руденко В.П., Гринів Л.С., Долишній М.І., Євдокименко В.К., Шаблій О.І., та ін.

Вважають, що при вивченні туристично-рекреаційних ресурсів використовують наступні види оцінки: технологічну (якісну і кількісну) та економічну. Кількісна оцінка включає в себе показники об'єму запасів, необхідних для опти-

мізації навантажень та визначення потенційної ємності територіальних рекреаційних систем. До складових кількісної оцінки відносяться також показники площі розповсюдження ресурсів, сприятливих для рекреаційного використання, встановлення кордонів санітарних округів та тривалість комфортного сезону використання рекреаційних ресурсів, які визначають сезонність використання та розвитку туризму.

Якісна оцінка рекреаційних ресурсів включає в себе ступені сприятливих якостей для визначення виду або циклу рекреаційних занять: виразність, контрастність, величність, здатність природних рекреаційних ресурсів пробуджувати позитивні емоції.

Зважаючи на позитивні сторони якісної та кількісної оцінок, існують і певні недоліки. Ними є відсутність орієнтації на економічне об'рунтування, суттєві об'єми дослідницької роботи без чіткої стратегії застосування результатів.

При технологічній оцінці виявляється ступінь придатності ресурсів до того чи іншого виду людської діяльності з урахуванням сучасної або перспективної технології їх використання. Нерідко технологічна оцінка виражається в балах та категоріях. Вона здійснюється, як правило, перед економічною.

В основу бальної оцінки природних туристичних ресурсів рекреаційних зон покладена оцінка запропонована А. Б. Гайдук [1].

Згідно з розробленою автором методикою пропонується оцінювати ресурси за 100-бальною шкалою по кожній з груп. Відповідно до значимості певного виду ресурсів знаходять розподіл балів для них у межах кожної з груп. Максимальна кількість балів за певним видом ресурсу присвоюється району, який, з урахуванням усіх оцінкових критеріїв, є лідером за цим видом ресурсу, і методом пропорції визначається, відповідно, бал для усіх інших районів з нижчими показниками. Бальну оцінку рекреаційних ресурсів у розрізі адміністративних районів пропонується здійснювати за формулою:

$$A_i = \sum_{j=1}^m \alpha_j \cdot \frac{x_{ij}}{x_j},$$

де A_i - сумарна бальна оцінка туристичних ресурсів певної групи для i -го району; $i=1,2,\dots,n$; n - кількість районів; $j=1,2,\dots,m$; m - кількість видів ресурсів;

α_j - максимальна кількість балів, що може бути присвоєна j -му виду ресурсу відповідно до бальної шкали;

$$\sum_{j=1}^m \alpha_j = 100$$

x_{ij} - числове значення оцінки i -го ресурсу в j -му районі;

$$X_j = \max_{1 \leq i \leq n} (x_{ij})$$

Таким способом оцінюються за 100-бальною шкалою окремо група природних туристичних ресурсів, водних зокрема. Оцінкові критерії для кожного виду ресурсу в межах конкретної групи туристичних ресурсів вибираються відповідно до специфіки цих ресурсів.

Отримані бальні оцінки групуються наступним чином: I група (понад 100 балів), II група (81 – 100 балів), III група (61 – 80 балів), IV група (41 – 60 балів), V група (21 – 40 балів).

Запропонована М.В. Копачем методика оцінки водних ресурсів дещо відрізняється від вище зазначеної. Суть цього методу полягає в тому, що цінка внутрішніх водойм та гідросітки проводиться за їх густотою на 1 км² та їх величиною. Найкращі умови для відпочинку мають великі та середні ріки та водойми, в той час, як малі володіють обмеженими можливостями для використання. Оскільки статистика обраховує загальну площу рекреаційних районів та наявність внутрішніх водойм в тис. га., то доцільніше буде визначити наявність внутрішніх вод в середньому на 1 га. Рекреаційна зона в якій буде найвищий середній показник отримає 20 балів [2].

Економічна оцінка дозволяє визначити вартість рекреаційних ресурсів території. Економічні параметри туристичної діяльності та економічна оцінка туристичних ресурсів тісно пов'язані з видом ресурсу, його якістю, відстанню від району споживання, технологією використання, станом оточуючого середовища. Тобто, економічна оцінка туристичних ресурсів має являти систему показників, що відображають економічні результати туристичної діяльності з урахуванням

їх якісних властивостей. Мета економічної оцінки – це необхідність об'єктивно відобразити, що втрачає територія в цілому при знищенні рекреаційного ресурсу або при відмові від його використання. Зробити це доволі важко: по-перше, тому що цей ресурс може бути унікальним та його якості і цінність неможливо відшкодувати; по-друге, у ряді випадків інтереси суспільства та індивіда не співпадають, а це може призвести до безповоротної втрати ресурсу як частини національного багатства.

Економічна оцінка водних ресурсів є найскладнішою, що зумовлено їх різноманітною роллю в народному господарстві. Існує значна кількість методик їх оцінок, але основним став підхід, за якого визначається економічна ефективність від додаткової витрати одиниці водного ресурсу. При цьому за показник оцінки води передбачається використовувати значення ефекту, що виникає у кінцевого споживача води, тобто у споживача, який отримує найбільший ефект від використання води порівняно з усіма іншими її споживачами.

Величина ефекту в сфері водоспоживання визначається або у вигляді приросту прибутку від продукції, яка додатково реалізується, або у вигляді зниження витрат на її виробництво, які відносяться на одиницю води, що додатково витрачається. Передбачається, що об'єктом економічної оцінки є чиста вода. Якщо вода, що оцінюється, має домішки антропогенного або якого-небудь іншого походження в концентраціях, що перевищують встановлені норми, то значення оцінки води знижуються на величину витрат, необхідних для доведення чистоти води до встановлених норм. У разі, коли згадані витрати вищі за оцінку чистої води, то забруднена вода отримує негативну оцінку.

Для оцінки водних рекреаційних ресурсів характерні єдність, нерозривність їх соціальних і економічних аспектів. З урахуванням згаданої обставини може застосовуватися така формула:

$$R_{pp} = \sum_{i=1}^n \left[\sum_{t=1}^T [(F + C)N - G_1]M - G_2 \Delta M \right]$$

де R_{pp} — грошова оцінка рекреаційного ресурсу; 1 рекреаційні об'єкти (санаторії, пансіонати, турбази), згруповані за видами рекреаційної діяльності (санаторно-курортне лікування, туризм і т. д.); t, T термін розрахунку; F економічний ефект від оздоровлення однієї людини в результаті рекреаційного обслуговування; C вартість однієї путівки; N кількість змін або заїздів на рекреаційний об'єкт; G_1 річні екс-

плутаційні витрати на 1 ліжко-місце в рекреаційному об'єкті; M – загальна кількість місць на об'єктах відповідного виду рекреаційного обслуговування; G_2 – одноразові витрати на 1 ліжко-місце при спорудженні рекреаційного об'єкта; ΣM – щорічний приріст ліжко-місць на рекреаційних об'єктах [5].

Не менш важливою оцінкою водних рекреаційних ресурсів є екологічна оцінка, яка базується на визначенні вмісту гідрохімічних речовин та обчисленні інтегральних показників якості води [4].

Індекс забруднення води (ІЗВ) розраховують за формулою:

$$ІЗВ = \sum (C_i / ГДК_i) / n$$

де C – фактична концентрація (значення) показника;

$ГДК$ – гранично допустима концентрація (значення) показника;

n – кількість показників.

За величиною ІЗВ визначаються класи якості води.

$$РТЗ_{ЛПШ} = \frac{X_1}{ГДК_{X_1}} + \frac{X_2}{ГДК_{X_2}} + \frac{X_3}{ГДК_{X_3}} + \dots + \frac{X_n}{ГДК_{X_n}} \leq 1,$$

де $X_1, \dots, X_n$ – концентрації гідрохімічних параметрів; $ГДК_{X_1}, \dots, ГДК_{X_n}$ – гранично допустимі концентрації гідрохімічних параметрів.

Кількісні характеристики та класи РТЗ та наведені у таблиці 3.

Водні об'єкти відіграють, безперечно, важливу роль у туристично-рекреаційному розвитку регіону, тому їх оцінка як рекреаційних об'єктів є надзвичайно актуальною. Різноманітність підходів до оцінки природних рекреаційних ресурсів свідчить про існування як переваг так і недоліків різних методів. Однак, диференційність та інтегральність оцінки природних рекреаційних ресурсів є беззаперечною. Диференційна оцінка дається кожному окремому ресурсу, його властивості або особливості в межах регіону або країни в цілому. Інтегральна оцінка дається певній ділянці території, яка відрізняється однорідністю і набором дискретних за розподілом в її межах окремих видів ресурсів. Диференційна оцінка сприяє визначенню

Таблиця 1

Критерії оцінки якості вод за ІЗВ

Клас якості води	Текстовий опис	Величина ІЗВ
I	Дуже чиста	< 0,3
II	Чиста	> 0,3
III	Помірно забруднена	> 1-2,5
IV	Забруднена	> 2,5-4
V	Брудна	> 4-6
VI	Дуже брудна	> 6-10
VII	Надзвичайно брудна	> 10

Рівень забруднення водних об'єктів визначають за показником кратності перевищення ГДК ($РТЗ_{ГДК}$):

$$K_i = \frac{C_i}{C_{ГДК}}$$

де K_i – кратність перевищення ГДК по i -тому інгредієнту; C_i – концентрація i -того інгредієнта у воді водного об'єкта, мг/л; $C_{ГДК}$ – гранично допустима концентрація i -того інгредієнта, мг/л.

Якісним вираженням виділених характеристик присвоюються кількісні вирази градацій в балах (табл. 2).

Для сукупної оцінки рівня токсичного забруднення використовують критерій ЛПШ. РТЗ за показником ЛПШ обчислювали за формулою:

Таблиця 2

Характеристика рівня забрудненості за кратністю перевищення нормативів

Кратність перевищення нормативів	Характеристика рівня забрудненості
0-2	низький
2-10	середній
10-50	високий
50-100	дуже високий

об'єму розвитку того чи іншого виду рекреації, який базується на даному ресурсі, інтегральна оцінка дозволяє визначити оптимальне співіснування різних видів рекреації на певній території, з'ясувати обмеження і допустимі навантаження рекреантів на ландшафт. При оцінюванні території для стаціонарного відпочинку послідовно оцінюються такі показники, як клімат, рослинність, водойми,

Таблиця 3

РТЗ водойм за даними гідрохімічного аналізу

Кількісна характеристика РТЗ	Класи РТЗ
< 1	оліготоксичність
1	β- мезотоксичність
>1 <2	α- мезотоксичність
>2 <5	політоксичність
> 5	гіпертоксичність

рельєф, а також культурні об'єкти [6].

Список використаної літератури:

1. *Гайдук А.Б.* Економічне регулювання розвитку сфери туристичних послуг.:08.02.03 – організація управління, планування і регулювання економікою // Автореферат дисертації на здобуття наук. ступ. канд. економ. наук. Львів – 1999. 20 с.

2. *Копач М.В.* Методичні підходи до оцінки рекреаційних територій. Економічний механізм природоохористування і охорони навколишнього природного середовища в умовах переходу економіки України до ринкових відносин. /Тези доповідей республіканського семінару, м. Івано-Франківськ/. – Львів, 1992. С. 88-89.
3. *Левківський С.С., Падун М.М.* раціональне використання і охорона водних ресурсів. К.: Либідь, 2006. 280 с.
4. *Пелешенко В.І., Хільчевський В.К.* Загальна гідрохімія – К.: Либідь, 1997. – 384 с.
5. *Стеценко Т.О.* Аналіз регіональної економіки. К.: КНЕУ, 2002. 116 с.
6. *Фоменко Н.В.* Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 312 с.

Н.С. Андрусяк, Т.В. Морозова. Общие подходы к оценке водных ресурсов с целью их туристско-рекреационного использования. В статье обобщено подходы к оценке водных рекреационных ресурсов. Описано качественную, и количественную, экономическую и экологическую оценки, как одни из общеизвестных в практике исследования туристско-рекреационных ресурсов.

Ключевые слова: рекреационные ресурсы; количественная, качественная, экономическая и экологическая оценка.

N.S.. Andrusyak, T.V. Morozova. General bases the estimation of water resources with the purpose of their tourist-recreational use. In the article, going is generalized near the estimation of water recreational resources. The high-quality is described, and quantitative, economic and ecological estimations, as one of well-known in practice of research of tourist-recreational resources.

Key words: recreational resources; quantitative, economic and ecological estimations.

РОЗВИТОК ВОДНОГО ТУРИЗМУ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

*М. З. Гамкало, О.Ю. Бордун**Львівський національний університет імені Івана Франка*

Проаналізований природно-рекреаційний потенціал західного регіону України в аспекті організації водного туризму. Встановлено головні об'єкти водного туризму, та особливості їх подолання. Наведено конструктивні особливості окремих плавзасобів.

Ключові слова: водний туризм; ріки; плавзасоби; рафтинг.

Вступ. З кожним роком зростає популярність активного туризму, що зумовлюється потребою сучасної людини у відпочинку в природних не урбанізованих територіях. Такий вид туризму дозволяє отримати кардинально нові враження, позбутися нервового перевантаження, підвищити стійкість організму до нестандартних ситуацій, вдосконалити фізичний стан.

Західний регіон України характеризується наявністю густої гідрографічної мережі, що є передумовою організації водного туризму. Урізноманітнює сплави наявність гірських і рівнинних рік, частина річок досліджуваного регіону у верхній течії мають вигляд типової гірської річки (Дністер).

Попередній досвід. Перші публікації стосовно організації водного туризму з'явилися в середині минулого століття, значну увагу в них зосереджено на особливостях сплаву на плотах і байдарках [3, 5, 6, 7]. В 1973 р. було видано перелік водних маршрутів Європейською частиною СРСР [1]. На даний час актуальними є наукові публікації Ю. Н. Федотова, Ю. В. Щура, А. Д. Каліхмана [4, 8, 9].

Мета нашого дослідження – встановити особливості розвитку водного туризму в західному регіоні України.

Постановка завдання. Проаналізувати природно-рекреаційні ресурси даної території, та їх використання у водному туризмі. Описати головні водні артерії та особливості проходження водних маршрутів; особливості конструкції окремих плавзасобів.

Виклад основного матеріалу. Даний матеріал нагромаджений під час польових досліджень працівників кафедри туризму Львівського національного університету імені Івана Франка, які проводилися протягом 2009-2010 рр. на ріках: Черемош, Дністер, Прут і Тиса.

Водний туризм є різновидом активного туризму, до якого зараховують масові тривалі водні подорожі на туристичних суднах (гребних розбірних байдарках, катамаранах, плотах) з метою відпочинку, пізнання природних, етнографічних, культурних особливостей прилеглих територій. Згідно спортивної класифікації, водні маршрути класифікуються категоріями складності від 1

(найлегшої) до 6. Спортивний водний туризм передбачає обов'язкову реєстрацію і класифікацію маршруту, оформлення дозвільних і звітних документів у маршрутно-кваліфікаційних комісіях і в контрольно-рятувальних службах, участь у змаганнях на краший маршрут, присудження розрядів, звань і т.д.

Значною популярністю характеризуються також некатегорійні маршрути, які не вимагають попереднього туристичного досвіду, а також відповідної фізичної підготовки. За останні два роки на туристичному ринку України з'явилася значна кількість пропозицій комерційних сплавів (рафтингу), в даному випадку від учасників не вимагається: наявність попереднього досвіду, спорядження, продуктів харчування.

У водному спорті найпоширенішими є два засоби сплаву, які за своєю суттю протилежні один одному: каяк і рафт. Каяк – невелика одномісна (двомісна) байдарка, зроблена, як правило, з міцного поліетилену, здатного витримувати значні навантаження та удари об каміння.

Рафт у буквальному перекладі з англійської означає „пліт”. Це спеціально укріплений човен з круглими надувними бортами, придатний для сплаву бурхливими водами. Основне його призначення – комерційний сплав туристів, тому рафти, досить великі, розраховані на 8-12 осіб.

Катамаран складається з двох надувних балонів, з'єднаних між собою за допомогою міцного металевого каркасу, дана конструкція збільшує стійкість судна (на відміну від каяка), частково зменшивши його маневреність. Катамарани призначені для парного сплаву, тобто кількість гребців на кожному балоні має бути однаковою. Найтипівіші варіанти розраховані на 4-6 осіб.

На даний час збереглося мало туристичних груп, які здійснюють водні походи на дерев'яних плотах, що зумовлено значною трудомісткістю побудови, вимагає навиків столярної роботи (робота з сокирою, пилою), складністю управління плавзасобом. Дерев'яний пліт може використовуватися в самодіяльному туризмі на рівнинних річках. Протягом польових досліджень на р. Дністер (серпень 2009р.) було побудовано і

апробовано дерев'яний пліт розміром 3'6 м., який був споруджений членами команди протягом 5 год. На побудову плота затрачено 1,2 м³ дерева: 0,6 м³ дошки (30мм) довжиною 6 м.; 0,2 м³ дошки (20мм) довжиною 6 м.; 0,2 м³ бруса (100'100мм) довжиною 6 м.; 0,2 м³ бруса (50'50мм) довжиною 6 м.

Необхідною складовою плота є тент, розміром 7'4 м. Для кріплення дерев'яних конструкцій необхідно: 3 кг цвяхів (90 мм), 6 болтів (120 мм), 60 шт шурупів (45 мм). Для кріплення тенту і прив'язування 9 автомобільних камер (R-260) використано 100 м шнуру (Ж 3 мм); для швартування – 30 м шнуру (Ж 10 мм). Допоміжним судном обрано надувний 2-місний човен, який використовувався під час радіальних маршрутів.

За умов організації самодіяльних сплавів вимагається чіткий підбір групового та індивідуального спорядження. З групового спорядження використано: два намети, сокиру, молоток, насос, ножівку, ремонтний комплект для автомобільних камер, викрутку, розвідний ключ, аптечку, карти місцевості, бортовий журнал, GPS-приймач, ліхтарик, засіб від комарів; кухонний набір: сковорідку, два казанки (на 5 і 2 л), два розбірних столика, газовий пальник (Kovea) з трьома балонами по 450 г., кухонний набір. З індивідуального спорядження варто виділити: наплічник, спальник, туристичний килимок, гігієнічні засоби, кружка, ложка, миска, ніж, рибальські снасті, фотоапарат, штатив, запасні батарейки, блокнот, ручка, сірники, запальничка, рятувальний жилет; відповідний одяг і взуття. Значна частина спорядження має бути герметично упакована.

На рух судна впливають в першу чергу неоднорідність швидкості потоку, що пов'язане з нерівностями дна, берегів, а також камені і виходи корінних порід в руслі. В туристичній класифікації перешкод найпоширенішими є: перекати, водоспади, пороги та шивери. Основною характеристикою річки є ухил, вимірюється у метрах на кілометр. Похил впливає на швидкість ріки, і як наслідок, рівень складності її проходження.

Найцікавішими для сплаву й відомими серед туристів є річки району Свидовецького та Чорногірського хребтів. Тут протікають Прут, Чорний Черемош, Білий Черемош, Чорна Тиса – повноводні весною, з великим ухилом та швидкістю.

Більшість маршрутів з водного туризму (каяки, рафти) річкою Чорна Тиса починаються з с. Ясеня або с. Чорна Тиса (Рахівський район). Чорна Тиса є правою притокою Тиси, довжиною 49 км, бере початок на північно-східних схилах Свидовецького масиву. Похил річки 16 м/км, долина каньйоноподібна, шириною 20-600 м., характеризується наявністю значної кількості

порогів. Перша порожиста ділянка річки біля села Чорна Тиса невеликої довжини – близько двох кілометрів, містить три складні пороги. В залежності від рівня води, ці пороги можна подолати на каяку та катамарані, більші плавзасоби не пройдуть. Пороги вимагають ретельної розвідки, страхування з берега та злагоджених дій всієї команди.

Каньйон р. Тиси – середнього рівня складності, зручний для організації багаторазового сплаву, оскільки паралельно ріці проходить автомобільна дорога. Одним із мінусів сплаву каньйоном Тиси є велика кількість сміття техногенного походження у річищі та на берегах, а також відсутність зручних місць для ночівлі.

Дністер – друга за величиною ріка України, бере початок на північно-східних схилах Карпат біля с. Вовче Турківського району Львівської області і впадає в Дністровський лиман Чорного моря західніше Одеси. Дністер протікає територією декількох областей України і східної частини Молдавії (ділянка довжиною 600 км). Довжина ріки – 1362 км., нахил – 0,56 м/км., загальна площа басейну 72,1 тис км². Русло звивисте, особливо чітко меандри простежуються після м. Галич, нижче за течією. У верхній частині до м. Самбора має вигляд типової гірської ріки (часті перекати, пороги), яка протікає вузькою долиною зі скелястими берегами. Ширина русла у верхів'ї – до 40 м, у рівнинній частині – 100-240 м, ширина заплави досягає 8-16 км [2. – С.312].

Більшість водних маршрутів Дністром починаються нижче м. Галич., розраховані від одного до семи днів. Швидкість течії нижче м. Галич є різною від 2-5 км/год, до 7 км/год в окремих ділянках Дністровського каньйону. Нижче м. Хотин знаходяться два великих водосховища – Новодністровське та Дубосарське внаслідок чого швидкість течії значно зменшується. Живлення Дністра переважно снігове і дощове. Оскільки танення снігу та інтенсивність атмосферних опадів в Карпатах відбувається нерівномірно, паводки на Дністрі бувають протягом року. За умов організації сплавів використовують також притоки Дністра: Стрий, Свіча, Серет, Збруч.

Найбільше насичені атракційними об'єктами водні маршрути, які пролягають Дністровським каньйоном – в долинах Дністра та його приток відслонюються потужні комплекси осадових товщ від наймолодших (антропогенових) і до найдавніших (силурійських) відкладів палеозойської ери. Каньйон починається в районі містечка Нижнів Івано-Франківської області унікальним відслоненням юрського періоду, а закінчується поблизу села Трубочин Борщівського району Тернопільської області найбільшим у світі відслоненням силурійських порід. Досліджувана територія

відома унікальними історико-архітектурними об'єктами, печерами і водоспадами.

Прут – ліва притока Дунаю загальною довжиною 967 км, на території України (Івано-Франківська, Чернівецька області) – 272 км. Площа басейну 27,5 тис. км² [10]. Витоки знаходяться на схилах г. Говерла. У верхів'ях до смт. Делятин має вигляд типової гірської ріки, зі стрімким правим берегом, місцями поперечний профіль русла має вигляд урвища.

Річка використовується для сплаву в умовах середньої або високої води на ділянці від Ворохти до Яремчі (довжина близько 30 км). На даному відрізку зустрічаються пороги середньої складності, зокрема Триступінчатий в кінці Ворохти, Водоспадний біля с. Микуличин, косий між Микуличином та Яремчею. Найскладніше місце – Яремчанський каньйон довжина якого складає два кілометри. Даний відрізок маршруту починається в Яремчі біля турбази “Туцільщина” на правому березі і закінчується через 200-300 метрів після водоспаду Пробій біля автомобільного моста через ріку. Проходження даного маршруту передбачає майже без зупинок, долати складні пороги, зокрема Прикарпатський, притиск Довбуша, і водоспад Пробій, який має висоту близько 8 метрів та кут нахилу 45 градусів. Біля с. Ямна також є траса водного слалому (2 км).

Черемош – є правою, найбільшою притокою Прута довжиною 80 км. Похил річки становить 3,3 м/км, загальний перепад висот 280 м. Площа водозбірного басейну 2,6 тис км² [11]. Для Черемоша характерним є бурхливий весняний паводок внаслідок танення снігів в горах весною і на початку літа. Рівень води за таких умов може підвищуватися до 2 м. Утворюється внаслідок злиття Чорного і Білого Черемоша біля с. Устеріки. Тече територією Верховинського, Косівського, Снятинського районів Івано-Франківської області та Вишнівецького, Путильського, Кіцманського районів Чернівецької області.

Більшість комерційних турів та самодіяльних маршрутів даною річкою проводяться з квітня по травень. Тури розраховані від одного до чотирьох днів, протягом яких початківці освоюють навички

самостійного сплаву на байдарках, каяках і рафтах, долають найскладніші пороги: “Дземброня”, “Дідів Лікоть”, “Біла Кобила”, “Гучок”, “Гук”. Найцікавіші водні маршрути прокладені починаючи від с. Зелене (Шибене) до с. Красник Верховинського району.

Висновки. Природні умови і ресурси досліджуваної території сприяють розвитку водного туризму. В даному регіоні наявна густа мережа водних артерій, від типово гірських – до рівнинних річок, що дозволяє використовувати за умов організації водного туризму плавзасоби різної конструкції. Найскладнішими для сплавів є ріки: Чорний Черемош, Чорна Тиса і Прут. На даних ріках для сплавів використовують каяки, катамарани і рафти. В нижній течії Дністра, нижче м. Галич наявні умови, які дозволяють використовувати всі типи плавзасобів. При організації сплавів необхідно зважати на небезпечні погодні явища (гроза, град, зливові дощі), а також на рельєф (морфологію) дна. Проходячи під мостами треба зважати на можливу наявність у воді залишків будівельних матеріалів (залізобетону, арматури, дротів), а також стовбурів дерев, які залишилися з часу повені (паводку).

Список використаної літератури:

1. Водные маршруты СССР. Европейская часть. – М.: ФиС, 1973. – 114с.
2. Географічна енциклопедія України: т.1. / Під ред. О.М. Маринича. – К.: Українська енциклопедія, К.: 1989. – 416с.
3. Григорьев В., Штовба Ю. Сложные походы на байдарках. М.: ФиС, 1971. – 151с.
4. Калихан А. Д., Колчевников М. Ю. Спортивные походы на плотах – М.: Физкультура и спорт, 1985. – 128 с.
5. Потемкин И. Спортивный сплав на плоту. – М.: ФиС, 1970. – 89с.
6. Пржиемский Ю. Плот в туристском путешествии. – М.: ФиС, 1961. – 132с.
7. Страхов Ю. М. Надувные лодки в туристском путешествии. – М.: ФиС, 1972. – 91с.
8. Федотов Ю. Н. Востоков И. Е. Спортивно-оздоровительный туризм. – М.: Советский спорт, 2004. – 328с.
9. Щур Ю. В., Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм. – К.: “Альтерпрес”, 2003. – 232с.
10. www.uk.wikipedia.org/wiki/Прут
11. www.uk.wikipedia.org/wiki/Черемош

М. З. Гамкало, О. Ю. Бордун. Развитие водного туризма в западном регионе Украины. Проанализировано природно-рекреационный потенциал западного региона Украины в аспекте организации водного туризма. Установлены главные объекты водного туризма, и особенности их преодоления. Приведены конструктивные особенности отдельных плавсредств.

Ключевые слова: водный туризм; реки; плавсредства; рафтинг.

M. Hamkalo, O. Bordun. Development of water tourism in the western region of Ukraine. Natural and recreational potential of the western region of Ukraine in terms of water tourism are analyzed. The objects of water tourism and peculiarities of their use are determined. The structural features of particular means of water transportation are discussed.

Key words: boating; river; boats; rafting.

ЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ У РЕКРЕАЦІЙНОМУ ЛІСОКОРИСТУВАННІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

О. М. Данілова, М. В. Білоконь

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чернівецький факультет НТУ „Харківський політехнічний інститут”*

Розвиток екотуризму як найперспективнішого напрямку рекреаційно-туристичного лісокористування залежить від екологічного, економічного і соціального-культурного середовища. Аналіз структури і параметрів ОПЗФ показує, що лісові ландшафти впливають на розвиток екотуризму. В статті проаналізовані та охарактеризовані основні фактори розвитку екотуризму в регіоні.

Ключові слова: екотуризм; рекреаційне лісокористування; об'єкти природнозаповідного фонду; екомаршрути; лісовий фонд.

Вступ. Серед основних напрямів лісового природокористування в останні десятиріччя використання лісових ресурсів у рекреаційних цілях набуло виключної актуальності та значення. Рекреаційне лісокористування стає невід'ємним видом діяльності лісогосподарських підприємств, і незважаючи на те, що лісогосподарська діяльність та продаж деревини є основним джерелом надходження прибутків все частіше здійснюються заходи з підвищення ефективного використання рекреаційних лісових ресурсів, що сприяли б рекреаційному розвитку територій. В той же час, при формуванні політики раціонального використання рекреаційно-туристичних ресурсів лісогосподарських підприємств важливим є врахування критеріїв стійкого розвитку відповідно до яких виділяються три аспекти стійкості функціонування та розвитку рекреаційно-туристичного комплексу: екологічна, економічна, та соціально-культурна.

Враховуючи важливість зазначених аспектів при використанні лісових ресурсів з рекреаційною метою, найбільш перспективним напрямом рекреаційно-туристичного лісокористування є екотуризм.

Попередній досвід. Екологічний туризм - порівняно нове поняття у туристичній діяльності, що виникло внаслідок підвищеної уваги в останні роки до місць з незмінним або малозмінним природним середовищем. Прагнення людей до спілкування з природою стає провідним мотивом туристських подорожей.

Існують численні підходи щодо визначення та розуміння сутності екотуризму [1, 3-6, 8-9]. Ми схильні до думки, що у найбільш загальному розумінні екологічний туризм є формою активного відпочинку з екологічно значущим наповненням - інтегруючий напрям рекреаційної діяльності людей, що будують свої взаємовідносини з природою та іншими людьми на основі взаємної вигоди, взаємоповаги та взаєморозуміння. Ефектом таких

взаємовідносин є: фізичний, психологічний, інтелектуальний та емоційний запас міцності та здоров'я, який туристи отримують від спілкування з природою; мінімальні зворотні впливи і втрати, яких зазнає природа; соціальні та економічні стимули до збереження природи та традиційного природокористування, які отримують місцеві мешканці.

Характерними ознаками екотуризму є: звернення до природи (природна складова у формі природних ландшафтів - головне в екологічній подорожі); екологічна безпека (екологічні подорожі не повинні завдавати шкоди природі); освітній компонент (туристи не лише спостерігають природні феномени, але і набувають сучасних знань про них); культурний аспект (досягається взаємозв'язок між природними особливостями районів подорожей та культурою їх населення); соціальний аспект (забезпечення привабливості екологічних подорожей для місцевого населення, врахування його економічних інтересів) [1].

За територіальною ознакою усі види екологічного туризму поділяють на дві групи: екологічний туризм у межах об'єктів природно-заповідного фонду (ОПЗФ) та акваторій. Розробка та проведення таких турів - класичний напрям в екологічному туризмі; екологічний туризм поза межами об'єктів ПЗФ та акваторій. До цієї групи можна віднести досить широкий спектр екологічно орієнтованих турів - від агротурів до круїзів на комфортабельних лайнерах [1, 3, 4].

Метою дослідження є визначення перспектив розвитку екологічного туризму у контексті рекреаційного лісокористування у Чернівецькій області.

Постановка завдання. Проаналізувати функціонально-територіальну структуру об'єктів природно-заповідного фонду у лісах Чернівецької області, як об'єктів екологічного туризму та визначити основні напрями їх використання.

Виклад основного матеріалу. Аналіз структури і параметрів ОПЗФ дає підстави вважати, що

лісові ландшафти області визначають загальний характер екомережі регіону досліджень [2].

Із 330 існуючих ОПЗФ лісові входять до складу 135, тобто 40% від їх загальної кількості. Проте вони займають 89,7% всієї площі існуючої заповідної мережі, що залучається і може бути залучення для розвитку екологічного туризму.

На території Чернівецької області розташовані 11 ОПЗФ загальнодержавного значення загальною площею 28809,9 га. Серед них варто виділити національний природний парк “Вижницький” (1995 рік утворення), Черемоський національний природний парк (2009 р) та Хотинський національний природний парк (2010 р).

За функціональним зонуванням в межах території національних природних парків виділяють заповідну зону, зону регульованої рекреації, зону стаціонарної рекреації та господарську зону.

У межах НПП “Вижницький” розроблені маршрути спортивного туризму в контексті розвитку мережі маршрутів екотуризму, зокрема гірсько-пішохідні (9 маршрутів), спелеомаршрути, скелелазіння, водні маршрути [7].

Крім національних парків на території області виділені 5 заказників, 3 пам’ятки природи загальнодержавного значення, загальною площею 889,3 га та 119 га відповідно, а також, 124 ОПЗФ місцевого значення загальною площею 71466,88 га.

Іншим цікавим показником просторового розповсюдження “лісових” ОПЗФ є їх частка у лісовому фонді постійних лісокористувачів, яка прямо чи непрямо вказує на можливість розвитку екотуризму в межах вказаних лісництв.

Так, у Берегометському ДЛМГ під охороною знаходиться 13 заповідних об’єктів загальною площею 9261,8 га, або 25,5% лісової площі, з них у Вашківському та Славецькому лісництвах немає жодного.

У Путильському ДЛГ знаходиться 19 заповідних об’єктів. Територія Перкалабського лісництва (4699 га) повністю включена до складу Черемоського регіонального ландшафтного парку і на його базі створено Черемоський національний природний парк.

У Сторожинецькому ДЛГ (21 заповідний об’єкт) з 10 лісництв лише у Буденецькому, Жадівському та Їжівському вони відсутні. Банилівське і Гільчанське лісництва частково включені до зоологічного заказника „Зубровиця”, а Сторожинецьке – до Чернівецького регіонального ландшафтного парку, що підвищує загальний показник заповідності по ДЛГ до 35,2%.

У Чернівецькому ДЛГ (37 заповідних об’єктів) з 8 лісництв лише у периферійних Кіцманському та Турятському ступінь заповідності становить

6,8% та 5,0%, а у Тарнавському – символічні 0,02%. У 5 інших, ліси яких включені до Чернівецького регіонального ландшафтного парку, цей показник перевищує 60%, а Ревнянське та Чорнівське включені до нього повністю. Можна стверджувати, що саме цей держлісгосп є найбільш „заповідним” (62,9%) з-поміж усіх інших.

У Сокирянському ДЛГ на території 5 лісництв знаходиться 10 заповідних об’єктів, а у Хотинському ДЛГ (10 заповідних об’єктів) найбільші показники заповідності мають ті придністерські лісництва, в межах яких створені численні ландшафтні заказники.

Загалом, у лісах Держлісгоспів зосереджено 115 заповідних об’єктів різних категорій та рангів, а середній показник заповідності становить 30,7%. Він перевищений лише у Чернівецькому та Сторожинецькому ДЛГ.

Наявність значної кількості ОПЗФ створює передумови для розвитку екологічного туризму в лісах Чернівецької області. Деякі з них вже залучені до різноманітних туристичних маршрутів та екологічних стежок, таких як: *маршрути по Буковинському подністров’ю*: “Вздовж Дністра”, “Вздовж річки Чорний потік”, “Вздовж Сокирянського потоку”; *маршрути по Хотинській височині*: “По вододілу Хотинської височини”; *маршрути по буковинському підгір’ю*: „Від Прута до давнього плато”, “По уступу давнього плато”, “Зелене кільце Чернівців”, “По місцях битв”, “По Буковинському підгір’ю”; *маршрути по Буковинських Карпатах*: “По пасму Травен”, “По пасму Ракова”, “По пасму Букова”, “По пасму Смидоватий”, “По пасму Волотів”, “По пасму Травен – Бочків”, “По пасму Ракова – Магура”, “По Буковинських Карпатах”, “По пасму Максимець”, “Пасмо “Чорний діл”.

Розвитку екотуризму в розрізі окремих лісництв сприятиме прийнята в області Програма розвитку мережі рекреаційних об’єктів на території державного лісового фонду, підпорядкованого Чернівецькому облуправлінню лісового та мисливського господарства на 2010-2015 р.р. Зокрема, планується облаштування понад 12,5 км екологічних стежок в межах Путильського, Хотинського, Чернівецького ДЛГ та Берегометського ДЛМГ.

Висновки. Функціонально-територіальний аналіз об’єктів ПЗФ показав, що у лісах Чернівецької області є достатні передумови для розвитку екологічного туризму, як невід’ємної складової рекреаційного лісокористування. Успішний розвиток екотуризму в межах лісового фонду стримується відсутністю соціально-політичних та економічних умов, сприятливих для

інвестицій в розвиток екотуризму; слабкою розробленістю регулятивного механізму платних послуг; відсутністю детальної інформації (включаючи спеціалізовану) про рекреаційні території, їх реклами (зокрема, у вигляді буклетів) та популяризації в засобах масової інформації; відсутністю у штатних працівників відповідних структурних підрозділів досвіду та знань щодо організації екотуризму, зокрема, в області маркетингу; ціноутворення, пізнавальних програм для різних категорій відвідувачів.

Список використаної літератури:

1. Большаков Н. М. Рекреационное лесопользование/ Николай Большаков - Сыктывкар: СЛИ, 2006. – 312 с.
2. Данилова О.М. Значення лісових ландшафтів у формуванні природоохоронних територій Чернівецької області/О.М.Данилова, В.К.Сівак // Науковий вісник Чернівецького національного університету: Зб. наук. пр. Вип.460: Географія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. – С.32-36.
3. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: Сучасні концепції менеджменту і маркетингу / О.Дмитрук. – “Альтер-прес”, 2004. – 192 с.
4. Дроздов А.В. Экотуризм : определение, принципы, признаки, формы / А. Дроздов// Актуальные проблемы туризма – 99. Перспективы развития туризма в южном Подмоскowie. - М.,1999. – С.135– 140.
5. Квартальнов В.А. Туризм: Учебник / В.Квартальнов – М.; Финансы и статистика, 2000.- 245 с.
6. Кекушев В.П. Введение в экологический туризм / В.П.Кекушев - М.: Изд-во МНЭПУ, 1999. – 216 с.
7. Національний природний парк “Вижницький”: природа, рекреаційні ресурси, менеджмент /В.П.Коржик, І.І. Чорней, І.В. Скільський та ін. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – 356с.
8. Теория и практика экологического туризма / За ред А.Ю. Косолапов. – М.: КНОРУС, 2005. – 240 с
9. Храбовченко В.В. Экологический туризм Учебно-методическое пособие / В.В.Храбовченко - М.: Финансы и статистика, 2003. - 208 с.

О.Н. Данилова, Н.В. Билоконь. Значение и перспективы развития экологического туризма в рекреационном лесопользовании Черновицкой области. С учетом критериев устойчивого развития рекреационно-туристического комплекса – экологического, экономического и социально-культурного обосновывается необходимость развития экотуризма как наиболее перспективного направления рекреационно-туристического лесопользования, а также проанализированы современные подходы к его содержанию, формам и видам. Представлена функционально-территориальная структура объектов природно-заповедного фонда в лесах Черновицкой области как объектов экотуризма. Анализ структуры и параметров ОПЗФ показал, что лесные ландшафты определяют общий характер экосети региона исследований, поскольку из 330 существующих ОПЗФ лесные входят в состав 135 (40% от их общего количества), что составляет 89,7% всей площади существующей заповедной системы, которая привлекается или может быть привлечена для развития экотуризма. Проанализирована часть ОПЗФ лесного фонда постоянных лесопользователей, которая прямо или косвенно указывает на возможность развития экотуризма в пределах указанных лесничеств. Раскрыты значение и роль ОПЗФ для экомаршрутов в пределах региона исследования, приведена их характеристика. Определены и охарактеризованы основные факторы, которые отрицательно влияют на развитие экотуризма в регионе исследований.

Ключевые слова: экологический туризм, рекреационное лесопользование, объекты природно-заповедного фонда, экомаршруты, лесной фонд.

O. M. Danilova, M.V. Bilokon. Singificance and perspectives of ecological tourism in recreational forest management in the chernivtsi oblast. Acknowledging the criteria of stable development of recreational and tourist complex – environmental, economic and socio-cultural, the necessity of ecotourism development as the most promising trend of the recreational-tourist forest management is substantiated, the modern approaches to its essence, forms and types are analysed. Function-territorial structure of environment reserve fund sites (ERFS) in the Chernivtsi Oblast forests as areas of ecotourism is revealed. The analysis of the structure and parameters of ERFS proved that the oblast forest landscapes define the general pattern of the ecosystem in the region under study since 40 percent of 330 EFRS is contained in 135 forest ones, comprising 89.7% of reserve system total area which is involved or will be involved for the purpose of ecotourism. EFRS part in the forest resources of permanent users, which, directly or indirectly, points to the ecotourism development advances within mentioned forestries, is analysed. Revealed are significance and role of EFRS for the ecoroutes within the region under study, their characteristics are given. Main factors which affect ecotourism in the region under study are defined and characterized.

Key words: ecotourism, recreational forest management, environment reserve fund sites, ecoroutes, forest resources.

УДК 911.3

ЗАСТОСУВАННЯ АНКЕТНОГО ОПИТУВАННЯ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА (НА ПРИКЛАДІ ЗАМКІВ ЛЬВІВЩИНИ)**Т.І. Божук***Львівський державний інститут новітніх технологій та управління імені В'ячеслава Чорновола*

У статті розглянуто питання сприйняття туристом замкових комплексів і представлено результати дослідження трьох замків, розташованих у Львівській області. З цією метою розроблено бланк анкети, який охоплює 15 питань (4 – потребували відповіді “так” або “ні”, 3 – характеризували персональні особливості респондентів (стать, вік та емоційний тип сприйняття ландшафту), 2 – вимагали вибору розташування певних об’єктів (із числа запропонованих) у порядку того, що найбільше і що найменше сподобалося; 6 – пов’язані із власними спостереженнями респондентів і висловлюванням думки щодо сучасного стану рекреаційно-туристичної діяльності на території замків і пропозицій на майбутнє). Проведено соціологічне опитування респондентів про отримані враження від екскурсії. На підставі опрацьованих результатів опитування виконано аналіз розподілу особливостей сприйняття окремих груп об’єктів на території замків відповідно до емоційних типів респондентів. Подано рекомендації щодо подальшої підготовки екскурсійної програми для рекреантів із врахуванням їх емоційного типу за сприйняття ландшафтів.

Ключові слова: рекреаційно-туристичне природокористування, замкові комплекси, емоційний тип туристів, рекреаційні послуги.

Вступ. Замково-палацові комплекси є одним із типів об’єктів, які привертають увагу туристів і користуються неабиякою популярністю. У Західному регіоні України налічується більше 20 замків і палаців. На жаль, більшість із них вже тривалий час перебувають у руїні, деякі намагаються реставрувати і облаштовувати для потреб туризму. Однак і державні органи влади, і громадськість усвідомлюють цінність такого виду історико-культурних ресурсів, який потрібно використовувати у рекреаційно-туристичній діяльності. Наприклад, відповідно до Стратегії розвитку Львівської області до 2015 р. згідно “операційної цілі 4.3: Використання історичної спадщини Львова та інших регіональних центрів, розвиток туристичної інфраструктури слід виділити одне із завдань: розробити, впровадити та популяризувати туристичні програми і продукти (такі, як “Золота Підкова”, малі історичні міста), а також підтримувати зусилля місцевої влади у цій сфері” [5, с. 35]. Власне тому питання сприйняття туристів замків і розробка відповідних рекомендацій залишаються актуальними.

Попередній досвід. На підготовчому етапі дослідження насамперед проведено: ознайомлення із нормативно-правовими документами та державними програмами, що регламентують розвиток об’єктів культурної спадщини. Зокрема, опрацьовано: Програму розвитку краєзнавства на період до 2010р., Державну програму розвитку туризму на 2002-2010 рр., Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 року, Міжгалузеву програму на 2007-2012 рр. “Пізнай свою країну”; опрацьовано краєзнавчу літературу, у т. ч. праці О. Лесика [3], Т. Палкова [4] та ін.; при розробці питань анкет даного дослідження було

використано працю М.Д. Гродзинського і О.В. Савицької “Естетика ландшафту” [2].

Мета, постановка завдання. Мета цієї публікації полягає у дослідженні історико-культурних краєзнавчих ресурсів і приверненні уваги до питання сприйняття та відчуття рекреантом довкілля, необхідності знань його рекреаційних потреб із метою визначення пропозицій щодо набору додаткових рекреаційних послуг, а також вивчення потенційних можливостей історико-культурних ресурсів.

Для вирішення поставленої мети нами виконано такі завдання: розроблено бланк анкети; проведено соціологічне опитування; опрацьовано результати анкетування.

Виклад основного матеріалу. З метою організації туристично-екскурсійних маршрутів та визначення попиту на відвідування пам’яток, було здійснено екскурсію “Замками Львівщини”, яка входить до туристичного маршруту “Золота підкова”, і проведено відповідне дослідження.

Модельною ділянкою обрано три замки: Підгорецький, Олеський і Золочівський, розташовані на території Львівської області.

При розробці бланку анкети, крім зазначеної вище праці науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка [2], було використано фактичний матеріал (фотоальбоми, плани, відеофільми) про особливості об’єктів дослідження [4, 5] та неодноразові спостереження на території замків автора [1].

При проведенні наукового дослідження застосовано анкетне роздавальне гомогенне (всі респонденти відповідали на одні й ті самі питання) анонімне опитування. На нашу думку, власне такий метод дослідження рекреаційних територій зможе

дати об'єктивну картину сприйняття об'єктів різними емоційними типами туристів. Це дасть змогу розробникам рекреаційних послуг пропонувати відповідний рекреаційний продукт, врахувавши при цьому специфіку перцепції довкілля певними типами відвідувачів, наприклад, різні схеми екскурсій із відповідною деталізацією на одних об'єктах і можливо дуже поверхневою інформацією – для інших.

Анкета охоплювала 15 питань: з них 4 – потребували відповіді “так” або “ні”, 3 – характеризували персональні особливості респондентів (стать, вік та емоційний тип сприйняття ландшафту), 2 – вимагали вибору розташування певних об'єктів (із числа запропонованих) у порядку того, що найбільше і що найменше сподобалося; 6 – пов'язані із власними спостереженнями респондентів і висловлюванням думки щодо сучасного стану рекреаційно-туристичної діяльності на території замків та пропозицій на майбутнє.

Пропонуємо детальніше розглянути основні з них: визначити до якого емоційного типу за сприйняттям ландшафту належить респондент (запропоновано і подано коротку характеристику 8 типів); чи це перше перебування на території замків; чи сподобалася екскурсія; що викликає найбільше захоплення (диференціація за 6 типами об'єктів); який із замків є найбільш привабливим (вибрати із 3 запропонованих); чи є бажання відвідати замки ще раз; чи зможе респондент порекомендувати своїм рідним і друзям відвідати замки.

Респондентами є студенти і аналіз їх відповідей визначався у %.

Для розширення та закріплення знань про свою батьківщину, отриманих упродовж навчання, наочно допомагає нам екскурсія. В межах проведення туристичного маршруту “Золота підкова Львівщини” студенти побували в Підгорецькому, Олеському та Золочівському замках. Напередодні екскурсій студентам було запропоновано ознайомитися із відповідними матеріалами щодо відвідуваних об'єктів, нанести маршрут екскурсії на копії карти Львівської області.

Перед екскурсією респондентам роздано бланки анкет, які потрібно було заповнити і в кінці екскурсії здати. Таким чином, ми провели анонімне соціологічне опитування, у якому взяло участь 37 осіб, з них 19% осіб чоловічої статі і, відповідно, 81% жіночої. Вік респондентів становив 18-19 років.

У результаті проведеного аналізу відповідей респондентів з'ясувалося, що за емоційним типом за сприйняттям ландшафту: 46 % – урбанізований пастораліст; 19 % – пасторальний шукач комфорту,

11 % – пасторальний шукач стимулу, 8 % – урбанізований шукач комфорту, 5 % – урбанізований шукач стимулу, 11 % – самотній пастораліст.

Розподіл кількості респондентів за емоційним типом сприйняття ландшафту показує, що в групі не спостерігається такий тип людей як архаїчний урбанізований шукач стимулу (що найбільше цінує таємничість міського ландшафту, його різноманіття та складність, що надає йому позитивного стимулу) та технократичний урбанізований шукач стимулу (для них найбільш привабливими є інші типи об'єктів (напр. мегаполіс із його таємничістю, новизною, оригінальними сучасними дизайнерськими рішеннями ландшафту чи територія аквапарку із штучними водоспадами та гірками)).

На основі одержаних результатів опитування було проведено аналіз відповідей на всі питання анкети і побудовано кругові діаграми, що дозволяють порівнювати дані у кожній окремій групі. Для прикладу нижче подаємо окремі з них (табл. 1, 2, 3, 4).

Аналіз розподілу відповідей респондентів на питання, що вимагали відповіді “так” або “ні” свідчить, що думки розійшлися (табл. 2).

Як свідчать дані (табл. 3) для типу урбанізований пастораліст всі три замки є однаково привабливими; пасторальному шукачу комфорту найменше сподобався Олеський замок; пасторальному шукачу стимулу – Підгорецький замок, а самотньому пасторалісту – Золочівський замок.

Висновки. Опрацювавши результати анкетного опитування, а особливо диференціацію рекреантів за емоційним сприйняттям ландшафту, спостерігаємо незначні відхилення, наприклад між пасторальним шукачем комфорту і урбанізованим шукачем комфорту чи пасторальним шукачем стимулу і урбанізованим шукачем стимулу. Тому можемо стверджувати, що при вивченні історико-культурних об'єктів краю, застосування такої класифікації не має потреби.

Отже, на підставі виконаного дослідження можемо зробити висновок про те, що для більш поглибленого вивчення історії рідного краю, доцільно проводити екскурсії із застосуванням анкетування, оскільки після опрацювання анкетних даних (у яких є і пропозиції, і зауваження, і власні враження окремих людей) можна прогнозувати подальші туристичні проекти, якими цікавитимуться туристичні організації та звичайні туристи. Крім того, можна рекомендувати туристичним підприємствам використовувати означений досвід у практиці з метою покращення надання своїх послуг.

Таблиця 1

Результати аналізу відповідей респондентів на питання: **Що у Вас викликає найбільше захоплення у замках? (у %)**

Замки	архітектурне планування	парк довкола	місцезнаходження	подвір'я	в'їзна брама	інтер'єр
Підгорецький	11	14	16	17	21	21
Одеський	16	13	16	17	21	18
Золочівський	16	20	20	11	16	17

Таблиця 2

Результати аналізу відповідей респондентів на питання анкети 3-4, 11-12 (у %)

Перелік питань анкети	Замки					
	Підгорецький		Одеський		Золочівський	
	так	ні	так	ні	так	ні
Чи Ви вперше перебуваєте на території замків?	73	27	41	59	73	27
Чи сподобалась Вам екскурсія замками?	84	16	94	6	94	6
Чи маєте Ви бажання відвідати ще раз замки?	92	8	92	8	86	14
Чи змогли б Ви рекомендувати своїм рідним і друзям відвідати замки?	89	11	100	-	100	-

Таблиця 3

Результати аналізу відповідей респондентів на питання: **Який із замків є для Вас найбільш привабливим? (у %)**

Емоційний тип респондентів за сприйняттям ландшафту	Замки		
	Підгорецький	Одеський	Золочівський
урбанізований пастораліст	35	34	31
пасторальний шукач комфорту	39	26	35
пасторальний шукач стимулу	22	43	35
самотній пастораліст	38	35	27

Список використаної літератури:

1. Божук Т. І. Вивчення краєзнавчих ресурсів (на прикладі замків Львівщини) / Божук Т. І., Фіцяк М. С. // Туристична індустрія : сучасний стан та пріоритети розвитку : Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ 6-7 трав. 2009 р.) / Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Вип. 4. – Луганськ : ДЗ “НУ імені Тараса Шевченка”, 2009. – С. 283–288.
2. Гродзинський М. Д. Естетика ландшафту : навчальний посібник / Гродзинський М. Д., Савицька О. В. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2005. – 183 с.
3. Лесик О. В. Замки та монастирі України / Лесик О. В. – Львів: Світ, 1993. – 176 с.
4. Палков Т. Замки Львівщини : історія та легенди : Путівник / Тарас Палков. – Львів, 2008. – 64с.
5. Стратегія розвитку Львівської області до 2015 р. (скорочений варіант)- www.cstei.lviv.ua.

Божук Т.І. Применение анкетного опроса при исследовании рекреационно-туристической среды (на примере замков Львовщины). В статье рассмотрены вопросы восприятия туристом замковых комплексов и представлены результаты исследования трех замков, находящихся в Львовской области. С этой целью разработан бланк анкеты, который включает 15 вопросов (4 – предполагали ответ “да» или “нет», 3 – характеризовали личные качества респондентов (пол, возраст и эмоциональный тип восприятия ландшафта), 2 – предлагали выбор распределения некоторых объектов (из числа предложенных) в порядке того, что наиболее и наименее понравилось; 6 – связаны из наблюдениями респондентов и их мнением о современном состоянии рекреационно-туристической деятельности на территории замков, а также предложений на будущее). Проведен социологический опрос респондентов о полученных впечатлениях от экскурсии. На основании обработанных результатов опроса произведен анализ распределения особенностей восприятия отдельных групп объектов на территории замков. Предложены рекомендации по поводу дальнейшей подготовки экскурсионной программы для отдыхающих с учетом их эмоционального типа за восприятием ландшафтов.

Ключевые слова: рекреационно-туристическое природопользование, замковые комплексы, эмоциональный тип туристов, рекреационные услуги.

Bozhuk T.I. Application to the study questionnaire Recreation and tourist environment (for example locks Lviv). The article deals with the issue of perception tourist palace complexes and results of a three castles located in Lviv region. To this end, developed a form questionnaire covered 15 questions (4 - needed to answer “yes” or “no”, 3 - characterized respondents personal characteristics (gender, age and type of emotional perception of the landscape), 2 - demanded the choice location of certain facilities (from amongst a motion) in order that That the most and least liked, 6 - linked with their own observations and respondents thought the statement on the current state of recreation and tourism activities in the

Таблиця 4

Результати аналізу відповідей респондентів (за емоційним типом сприйняття ландшафту) на питання: Що у Вас викликає найбільше захоплення у замках? (у %)

Емоційний тип респондентів за сприйняттям ландшафту	Об'єкти, що викликають найбільше захоплення					
	архітектурне планування	парк довкола	розташування	подвір'я	в'їзна брама	інтер'єр
Підгорецький замок						
урбанізований пастораліст	10	15	14	18	21	22
пасторальний шукач комфорту	12	13	16	18	21	20
пасторальний шукач стимулу	9	15	23	14	19	20
урбанізований шукач комфорту	11	8	19	17	26	19
урбанізований шукач стимулу	22	13	10	19	13	23
самотній пастораліст	9	13	12	15	23	28
Олеський замок						
урбанізований пастораліст	16	14	15	19	18	18
пасторальний шукач комфорту	16	12	18	15	22	17
пасторальний шукач стимулу	15	13	16	20	15	21
урбанізований шукач комфорту	13	8	20	10	28	21
урбанізований шукач стимулу	20	13	23	7	17	20
самотній пастораліст	20	12	13	17	25	13
Золочівський замок						
урбанізований пастораліст	16	20	19	11	16	18
пасторальний шукач комфорту	19	22	20	12	13	14
пасторальний шукач стимулу	12	17	21	20	13	17
урбанізований шукач комфорту	17	16	27	5	19	16
урбанізований шукач стимулу	13	10	24	13	20	20
самотній пастораліст	17	22	26	7	15	13

locks and proposals for the future). Sociological survey of respondents received feedback from tour. Based on the results of a survey developed by the analysis of distribution characteristics of the perception of separate groups of objects in accordance with locks emotional types of respondents. Recommendations for further training excursions to recreants taking into account their emotional perception of the type of landscaping.

Key words: recreation and nature tourism, the castle complex, emotional type of tourist and recreational services.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Л.Л.Семенюк, А.В.Зарубіна

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

У статті розглянуто стан сільського туризму в Кіровоградській області, визначено фактори та перспективи його розвитку, запропоновано заходи щодо оптимізації цього напрямку рекреаційної галузі.

Ключові слова: сільський туризм; соціально-економічний стан; сільські садиби; рекреаційно-туристичний потенціал.

Вступ. Тривалий час в Україні, в регіонах і центрі, на всіх рівнях точаться дискусії про необхідність розвитку різних видів туризму, зокрема й «сільського», який є доволі перспективним для держави з сільськогосподарською спрямованістю виробництва та розвиненою поселенською мережею сільських населених пунктів. У світі сільський туризм розглядається як альтернатива сільському господарству за розмірами отримуваних прибутків. До того ж, розвиток інфраструктури сільського туризму не вимагає таких значних капіталовкладень, як інші види туризму, і може здійснюватися за рахунок самих селян без додаткових інвестицій. Сільський туризм може виступати в якості прямого та непрямого стимулу розвитку ряду галузей економіки й чинником організації нових робочих місць [1]. Зазначений напрямок розвитку є особливо актуальним для такого проблемного (депресивного) регіону, як Кіровоградська область.

Попередній досвід. У Кіровоградській області можливості сільського туризму в аспекті розвитку сільської місцевості досліджував Колотуха О.В. у статті «Соціальний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку». До розв'язання деяких проблемних питань долучалися і ми, зокрема в дисертаційному дослідженні «Суспільно-географічні аспекти розвитку сільської місцевості Кіровоградської області» та низці статей [2,4]. Історія розгляду цього питання на рівні місцевих громад та органів місцевого самоврядування свідчить про неповне розуміння як складності проблеми, так і того, що її вирішення потребує не тільки матеріальних та правових ресурсів, але й наукового планування. Саме тому є сенс у широкому обговоренні питання, зокрема і під час круглих столів, публічних дискусій, полеміки в наукових і масових часописах.

Метою нашої роботи є аналіз сучасного стану та перспектив розвитку сільського туризму на Кіровоградщині.

Постановка завдання. Реалізація вказаної мети можлива шляхом вирішення наступних завдань: з'ясування передумов та факторів

розвитку, виявлення найбільш перспективних територій та розробки пропозицій щодо шляхів впровадження сільського туризму в Кіровоградській області.

Виклад основного матеріалу. Сільський туризм, як напрям рекреаційної діяльності, є відносно новим для України явищем, що активно почав розвиватись з початку ХХІ ст. На сьогодні існують різні підходи до визначення даного поняття. Найбільш загальноновживаною є наступна дефініція: *сільський туризм* – це вид рекреації, який забезпечує людині активний відпочинок у більш екологічно чистих районах, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровчими, пізнавальними, спортивними і культурно-розважальними цілями [3].

Протягом останніх десятиліть сільські місцевості України та Кіровоградської області зокрема зазнали істотних структурних змін: депопуляція населення, скорочення кількості сільських населених пунктів, зростання рівня безробіття, міграційний відтік населення, погіршення соціального захисту, втрата сільської ідентичності. За останні 10 років з карти області зникли 18 сіл. Серед наявних на сьогодні 1001 сільського поселення більше 20 у 11 адміністративних районах області ще є на карті, але не мають мешканців. Такі ділянки притаманні майже кожному адміністративному району Кіровоградської області, за цим показником регіон займає третє місце в Україні після Чернігівської та Полтавської областей. Найбільше покинутих сіл (5) у Долинському районі. За даними управління статистики Кіровоградської області на 2008 рік, в найближчій перспективі покинутими можуть стати ще близько 50 сіл [2]. Для відродження і подальшого економічного та соціального розвитку таких сільських поселень перспективним може бути впровадження індустрії туризму, зокрема, сільського.

Розвиток сільського туризму потребує врахування і дослідження регіональних специфічних рис. Кіровоградщина у цьому сенсі має свої особливості, позитивні і негативні фактори. До

сприятливих віднесемо: зростаючий попит мешканців великих міст та іноземців на відпочинок у сільській місцевості; вигідне транспортно-географічне положення області (центрально-українське положення та розвинута мережа автомобільних та залізничних доріг); унікальна історико-етнографічна спадщина сіл (на Кіровоградщині існує 5 940 об'єктів, які входять до потужного комплексу культурно-історичних пам'яток); достатній природно-ресурсний та трудоресурсний потенціал; сприятливі природно-кліматичні умови; традиційна гостинність господарів та доступна ціна на відпочинок; можливість надання комплексу додаткових послуг з екскурсій, риболовлі, збирання ягід і грибів, катання на конях; потенційні можливості розширення мережі природно-заповідного фонду.

Проте Кіровоградщина є, одночасно, і досить проблемним регіоном у рекреаційно-туристичному аспекті. Стримуючими факторами розвитку сільського туризму в області виступають: відсутність належного правового забезпечення розвитку даного виду туризму; відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу області для потреб туризму; низький рівень інфраструктури та комунікацій; недостатній рівень кадрового та рекламно-інформаційного забезпечення; епізодичність дороговказів про місця розташування

музеїв в області; відсутність об'єктів природно-заповідного фонду вищої категорії заповідання, що мінімізує розвиток зеленого сільського туризму; незадовільний стан більшості культурно-історичних пам'яток на території області; недостатня кількість розроблених туристичних маршрутів у межах області.

На сьогодні (станом на 2010 р.) у сфері сільського туризму в Кіровоградській області зареєстровано 50 садиб із різним ступенем якості в обслуговуванні в 12 адміністративних районах із 21, тобто цим видом туризму охоплено лише 57 % території. В останні роки в області простежується тенденція до зростання кількості зареєстрованих суб'єктів сільського туризму, які мають ліцензії. Так, за останні п'ять років їх кількість збільшилась на 85%.

Нами було здійснено групування районів за ступенем «охоплення» сільським туризмом. До першої групи з достатнім рівнем розвитку (від 7 до 9 садиб на район) віднесено 4 адміністративних райони. Група районів із низьким рівнем (по 1-3 садиби) складає 8 районів. І дев'ять адміністративних районів (43 % території області) ще зовсім не використали свій рекреаційний потенціал, у них не зареєстровано жодного суб'єкта господарювання в сфері сільського туризму (див. рис.1). Хоча найбільші можливості для впровадження цього виду туризму мають придніпровські Світловодський

та Онуфріївський, та прибузькі Голованівський та Гайворонський райони зі значними лісовими масивами.

Взагалі, вивчення рекреаційного потенціалу та розробка туристичних маршрутів для потреб сільського туризму у регіоні знаходиться у стадії формування. Прикладами ж успішного розвитку сільського туризму в межах області є с. Протопопівка Олександрійського району, де біля озера з лікувальними властивостями вже зареєстровано 4 садиби.

Висновки. Таким чином, пріоритетність розвитку сільського туризму в Україні і, зокрема, в Кіровоградській області, зумовлюється першочерговою необхідністю розв'язання соціально-економічних проблем сучасного села.

Зважаючи на наявність значних передумов для розвитку сільського туризму та велике суспільне значення цього виду діяльності для регіону, і особливо його сільської місцевості, вважаємо за необхідне розробку туристичних маршрутів різного типу та складності, впровадження практики активного відпочинку („на замовлення”) – спортивне рибальство, мислив-

ський туризм, водний (особливо прирічковий), велота кінний туризм тощо. Саме сільський туризм зможе стати стимулом для розвитку та вирішення низки соціально-економічних проблем депресивних районів області.

Список використаної літератури:

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. - К.: Київ, ун-т, 2001. - 395 с.
2. Зарубіна А.В., Семенюк Л.Л. Соціально-екологічні аспекти формування екомережі Кіровоградської області / А.В. Зарубіна, Л.Л. Семенюк // Научные записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. География. – Том 21 (60). - №3. – Симферополь, 2008. – С.161-167.
3. Лужанська Т.Ю., Махлинець С.С., Тебляшкіна Л.І. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: Навчальний посібник. / [За ред. д.г.н., проф. Волошина І.М.]. – К.: Кондор, 2008. – 385 с.
4. Семенюк Л.Л. Можливості використання рекреаційного й культурно-історичного потенціалу сільської місцевості Кіровоградської області / Л.Л. Семенюк // Культура народів Причорномор'я. – № 57. – Т.2. – Симферополь, 2005. – С.151 – 155.

В статье рассмотрено состояние сельского туризма в Кировоградской области, определены факторы и перспективы его развития, предложены меры по оптимизации данного направления рекреационной отрасли.

Ключевые слова: сельский туризм; социально-экономическое состояние; сельские усадьбы; рекреационно-туристический потенциал.

L. L. Semeniuk, A. V. Zarubina. Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University. The rural tourism contemporary status and prospects for its development in the Kirovohrad region. The world sees rural tourism as an alternative activity to agriculture if to consider the the level of profit. Rural tourism can stimulate a number of the economy branches in both direct and indirect ways and provide some new jobs creation. So, rural tourism is of immediate interest to such a problem-ridden (depressive) region as the Kirovohrad one. The rural tourism development needs some cognizance and research of the specific regional features. The Kirovohrad Region also has its pattern, its positive and negative features. The positive ones are believed to be the following: the increasing demand of the city-dwellers and foreigners to take rest in the countryside; advantageous geographical and transporting position of the region (in the heartland of Ukraine with well-developed automobile roads and railway network); a unique historical and ethnographic rural heritage (there are 5,940 objects of different cultural and historical complexes in the Kirovohrad Region territory); sufficient natural-resources and workforce potential; advantageous natural and climate conditions; traditional hospitality of the hosts; some additional service complex affordability, including excursions, fishing, berry- and mushroom-gathering, horse-riding; the potential for expanding the natural preserving areas.

At the same time the Kirovohrad Region is considered to be a problem-ridden one in what concerns tourism and recreation. The depressant factors of the rural tourism development in the Kirovohrad Region are considered to be the following: the lack of the relevant legal groundwork for the development of the above-mentioned tourism type; the absence of the rationally and ecologically balanced mechanism for utilizing the natural, historical and cultural potential of the Region for the tourism demands; low-levelled infrastructure and communications means; low-levelled personnel, information and advertisement providing; the lack of direction signs informing about the regional museums; the absence of the top-level nature preserved areas which minimizes the green rural tourism; the unsatisfactory state of the majority of the monuments of history and culture in the Region; the lack of the well-developed tourist routes within the Region.

The co-authors of the article have also analyzed the territorial organization of the regional rural tourism and found out the most depressant and prospective administrative districts in this respect.

Key words: rural tourism, administrative districts, territorial organization.

УДК 502.13(477.85)

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД БУКОВИНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

А.Г. Лісовська, М.В. Білоконь

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Чернівецькій області

У статті проаналізовано природно-заповідний фонд Чернівецької області, розкрито динаміку природоохоронних територій.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, природоохоронна територія, Червона книга України.

Вступ. Природоохоронні території (ПОТ) розглядаються як слабозмінені території, що збереглися у тривалому процесі природокористування, та такі, що відображають умовно первинний стан природних умов зональних чи вертикальних поясних ландшафтних структур і є скарбницею українського генофонду [3].

Розвиток природоохоронного фонду, враховуючи природоохоронні, економічні, соціальні та інші інтереси суспільства, а також міжнародні зобов'язання держави, є одним із важливих пріоритетів довгострокової державної політики України. Він регулюється правовими нормами та законодавчими актами, які часто удосконалюються (Закон України „Про природно-заповідний фонд України„, можна побачити у трьох редакціях) [1].

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) формується шляхом поєднання ПОТ таких категорій заповідності: природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ, ботанічних садів, дендропарків, зоопарків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва [1]. Він тісно пов'язаний із концепцією розвитку екологічної мережі, яка була прийнята на постулатах стратегії збалансованого розвитку, затвердженої в 1992 р. на конференції ООН в Ріо-де-Жанейро. Дана концепція є основним етапом у розвитку заповідної справи. На її основі в Україні прийнято ряд законів та проектів щодо формування національної екомережі, збереження світової природної спадщини та біотичного різноманіття.

ПОТ відіграють важливу роль у вирішенні проблем із збереження біотичного та ландшафтного різноманіття планети, її окремих регіонів шляхом охорони ділянок, що відрізняються багатством та різноманітністю флори і фауни, всіх компонентів ландшафтів [5].

Попередній досвід. Про важливість розвитку ПОТ свідчать ряд наукових публікацій, наукові збірники, присвячені даній тематиці, проведені наукові конференції як на базі наукових, так і природоохоронних установ.

Питанням стратегії розвитку природоохоронних територій присвячені роботи С.Поповича, Ю.Шеляг-Сосонко; питання лісових геосистем і природоохоронних територій розкриті в роботах М. Гродзинського, О. Данілової, К. Кілінської, В. Коржика, В. Кравців, Я. Мовчана, Л. Царика, Н. Недашківської, Г. Чернюк та інших. Разом із цим є необхідність із вивчення поточного стану територій природоохоронного фонду області.

Метою публікації є висвітлення існуючого стану ПЗФ на території Чернівецької області.

Постановка завдання. Виходячи з мети за основні завдання нами обрано наступні питання: розкриття динаміки розвитку ПЗФ за певний проміжок часу (1986-2010 рр.); коротка характеристика існуючих об'єктів природно-заповідного фонду Буковини та висвітлення перспектив подальшого розширення їх територій.

Виклад основного матеріалу. ПЗФ є одним із найважливіших критеріїв рівня розвитку країни. Згідно з рекомендаціями Всеєвропейської стратегії збереження біотичного та ландшафтного різноманіття (1995 р.) під природними територіями, що охороняються, повинно бути зайнято не менше 10% площі держави. В Україні площа територій та об'єктів, що охороняються, займає лише 4,9% [6].

На території Чернівецької області станом на 1.06. 2010 р. нараховується 331 заповідний об'єкт, в тому числі 3 національних природних парки („Вижницький”, „Черемоський” та „Хотинський”), 2 регіональних ландшафтних парки, 10 заказників загальнодержавного значення і 47 місцевого значення, 9 пам'яток природи загальнодержавного значення, 175 пам'яток природи місцевого значення, 40 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 38 заповідних урочищ, 6 дендрологічних парків, 1 ботанічний сад (табл. 1).

Загальна фактична площа ПЗФ становить понад 103 тис.га, що складає 12,7 % території області при загальнодержавному показнику 4,9%. Її репрезентують 25 об'єктів загальнодержавного значення загальною площею 29281,3 га та 306 об'єктів місцевого значення, площа яких становить 81312,8 га.

Таблиця 1.

Природно-заповідні об'єкти Чернівецької області та динаміка їх зростання (за період з 1986 по 2010 рр.)

Природно-заповідні об'єкти	Роки			
	Станом на 1.01. 1986		Станом на 1.06. 2010	
	Загальна кількість	Площа (га)	Загальна кількість	Площа (га)
Національні природні парки				
Всього	-	-	3	27801,6
Регіональні ландшафтні парки				
Всього	-	-	2	36473,3
Заказники				
Загальнодержавного значення	7	3669,0	10	1261,8
Місцевого значення	6	661,9	47	42875,1
Пам'ятки природи				
Загальнодержавного значення	8	132,1	9	192,1
Місцевого значення	133	160,23	175	606,8
Заповідні урочища				
Всього	39	881,7	38	1072,5
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва				
Місцевого значення	40	284,35	40	243,9
Дендрологічні парки				
Загальнодержавного значення	2	22,3	2	22,3
Місцевого значення	-	-	4	41,2
Ботанічні сади				
Загальнодержавного значення	1	3,5	1	3,5
Всього	236	5815,08	331	110594,1

У межах цих територій зростає понад 1600 видів судинних рослин, з яких 106 видів занесено до третього видання Червоної книги України. Тут виявлено 392 види хребетних тварин, фауна безхребетних налічує більше 1500 видів, з яких до Червоної книги України занесено 118 видів.

Як видно, площа і кількість природоохоронних територій області постійно зростають. За останні роки створено *три національні природні парки*: Вижицький (1995 р., площу якого у 2007 р. розширено), Черемоський (2009 р.), Хотинський (2010 р.); *регіональний ландшафтний парк „Чернівецький”* (1996 р.); *20 заказників місцевого значення* („Бернівський острів”, „Чорний Лелека”, (1996 р.), „Гарячий Урбан”, „Чорторийський”, „Василишине”, „Зарожанська дача”, „Мальованка”, „Брендуша”, „Анкер” (1999 р.), „Бабинська стінка”, „Прутська заплава”, „Непоротівський”, „Митківський”, „Орестовський”, „Куютинський”, „Сіретський”, „Черемоський”, „Еталонне насадження бука”, (2001 р.), „Неполоківський”, „Глиницький” (2002 р.), „Хотинська фортеця” (2004 р.), „Красноільський” (2006 р.); *1 пам'ятка природи*

загальнодержавного значення „Борівецька” (1996 р.), *42 пам'ятки природи місцевого значення*: „Бульбони”, колишнє торфовище (2000 р.), ділянка лікарських рослин „Францтал”, „Вісім горіхів гікорі”, „Чотири велетні”, „Буковинка”, джерело „Поруб”, (2001 р.), вікові дуби, реліктові дуби, (2002 р.), джерело „Грушівецьке”, „Широка криниця”, (2004 р.), „Сіретські скелі”, „Лекеченські скелі”, „Чемернарський Нижній Гук”, „Лопушнянські водограї”, (2005 р.) та інші; *заповідне урочище „Маловатне”* (2001 р.); *2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення*: „Романківецький” (2003 р.), „Карапчівський” (2004 р.); *1 дендрологічний парк місцевого значення „Киселівський “Гайдейка”* (1999 р.); в 2009 р. розширено територію заказника „Зубровиця” до 27 тис. га. [1]. Все це посприяло збільшенню заповідності території області. При цьому ПЗФ на території Буковини в адміністративному відношенні розподілені нерівномірно (рис.1 та 2).

Найбільше об'єктів ПЗФ в Сторожинецькому (52), Заставнівському (44), Путильському (38),

Кіцманському (33), Хотинському (28) районах та м. Чернівці (36). Це пов'язано з наявністю великої кількості незначних за площею об'єктів, переважно пам'яток природи.

Найбільша площа ПЗФ в межах Путильського району (за рахунок Черемоського регіонального ландшафтного парку), Сторожинецького району (зоологічний заказник „Зубровиця”), Вижицького району (НПП „Вижицький”). Відсоток заповідності цих трьох районів в 1,5-2,5 рази перевищує загальнообласний показник.

Зупиняючись на ролі та значенні природоохоронних територій, варто зазначити, що всі вони є основою екологічної мережі як Буковини, так і України в цілому. ПОТ забезпечують екологічну рівновагу довкілля Карпатського регіону та є ядрами і сполучними коридорами між іншими природними територіями (лісовим та водним фондом, зеленими зонами міст, а також осередками природної рослинності, яку людина використовує регламентовано (луками, пасовищами).

В Чернівецькій області постійно проводиться клопітка робота по розширенню і збільшенню природно-заповідного фонду. Зокрема здійснено ряд заходів: розширено Вижицький національний природний парк (на 3309,0 га), ведуться роботи щодо включення до складу парку територій, що прилягають до нього; збільшено територію зоологічного заказника місцевого значення „Зубровиця” (Сторожинецький, Вижицький та Путильський райони) на 15,3 тис. га на виконання Плану заходів по збереженню Буковинської субпопуляції зубра європейського; створено лісовий заказник „Мальовнича діброва” (Кіцманський район) площею 24,2 га. Це грабово-дубове насадження, яке є зразком корінного типу лісу, де зростає Шафран Гейфеля, що занесений до Червоної книги України; створена ботанічна пам'ятка природи „Діброва”. Її основою стали виключно залишки насадження дуба звичайного в межах міста Чернівці. Це має естетичне, рекреаційне та пізнавальне значення; 11 грудня 2009 року підписано Указ Президента України № 1043 щодо створення НПП „Черемоський” на території Путильського району, площа якого становить 7117,5 га. До його складу віднесені наступні ПОТ: ландшафтний заказник „Чорний Діл”, карстово-спелеологічний заказник „Молочно-братський карстовий масив” і пам'ятка природи „Білий потік”. На його території зростає 800 видів судинних рослин, 45 з яких занесені до Червоної книги України; 22 січня 2010 р. підписаний Указ Президента про створення НПП „Хотинський”. Територія НПП знаходиться у придністровській частині Хотинського, Кельменецького та Соки-

рянського районів. Заповідним ядром НПП слугують існуючі об'єкти та території ПЗФ („Бабинська стінка”, „Поливанів яр” та ін.ші). На території парку виявлено 42 види рослин, занесених до созологічних списків, та близько 5000 видів фауни. З них до Червоної книги України занесено 17, до Європейського Червоного списку 16, у Червоний список Міжнародного Союзу охорони природи 10 і до Бернської конвенції 8.

На даний час на Буковині впроваджено проект „Реалізація транскордонного екологічного зв'язку в Українських Карпатах”, який було профінансовано Урядом Нідерландів на прохання Мінприроди України. Цей проект допоможе Україні в створенні екокоридору між НПП „Вижицький” та національним парком „Ванаторі Няц” (Румунія). Це є передумовою відновлення природних екосистемних зв'язків (екокоридорів) між популяціями зубрів, ведмедів та рисі в Україні та Румунії та формування сприятливих умов для їх виживання та міграції.

Докладно вивчаючи та аналізуючи існуючі природоохоронні об'єкти та території загальнодержавного значення вбачаємо можливість розширення їх площ за рахунок буферних територій, охоронних зон та існуючих об'єктів ПЗФ місцевого значення (РЛП „Черемоський”, низки заказників різних категорій заповідності (наприклад, у Хотинському районі) та підвищення статусу заказника „Зубровиця” до загальнодержавного значення). Це дасть можливість відповідного фінансування заходів з державного бюджету та систематизації всіх наукових досліджень, що згідно з новою редакцією Закону України „Про природно-заповідний фонд України” сприятиме посиленню режиму охорони та збереження ландшафтного- та біотичного різноманіття [5, 7, 9, 11].

Висновки. Розвиток мережі ПЗФ у Чернівецькій області має відбуватися у поєднанні з оптимізацією структури інших територій, що в тій чи іншій мірі виконують певні екологічні функції (лісового та водного фонду, зелених зон міст та селищ міського типу, водоохоронних зон, полезахисних лісосмуг та інших). Метою такого розвитку є формування мережі територій, що становитимуть природничу (ландшафтну) основу загальнодержавної системи охорони навколишнього природного середовища в державі.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» / Прийнято ВР України 16.06.1992 р. № 2456-XII.
2. Закон України „Про екологічну мережу України” від 24 червня 2004 р. № 1864-IV.
3. Кілінська К.Й., Лісовська А.Г. Сучасний стан територій природоохоронного фонду Карпато-Подільського

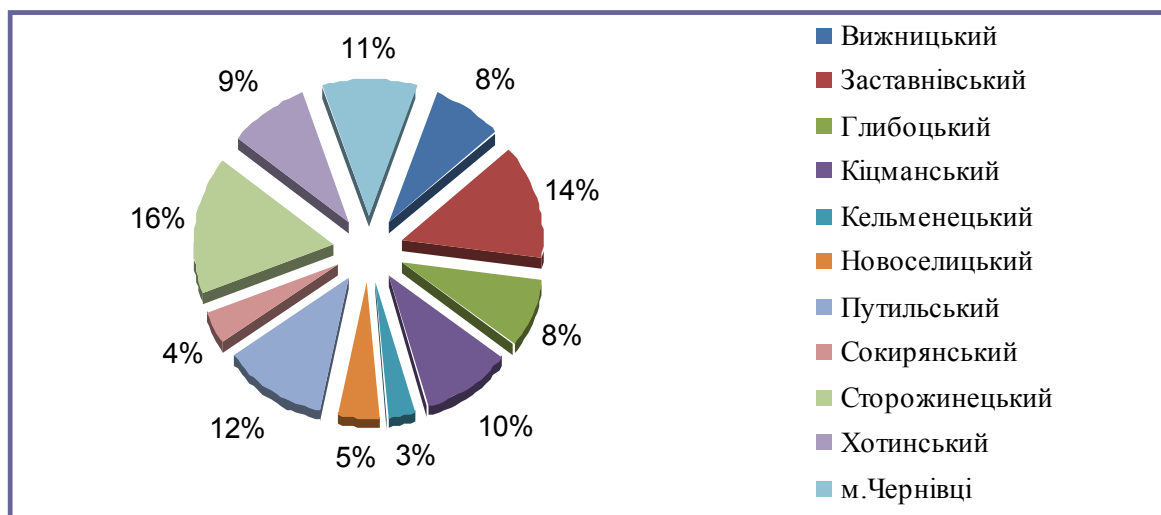

Рис.1. Кількість природно-заповідних об'єктів у розрізі адміністративних районів Чернівецької області (станом на 1.06. 2010 р.)

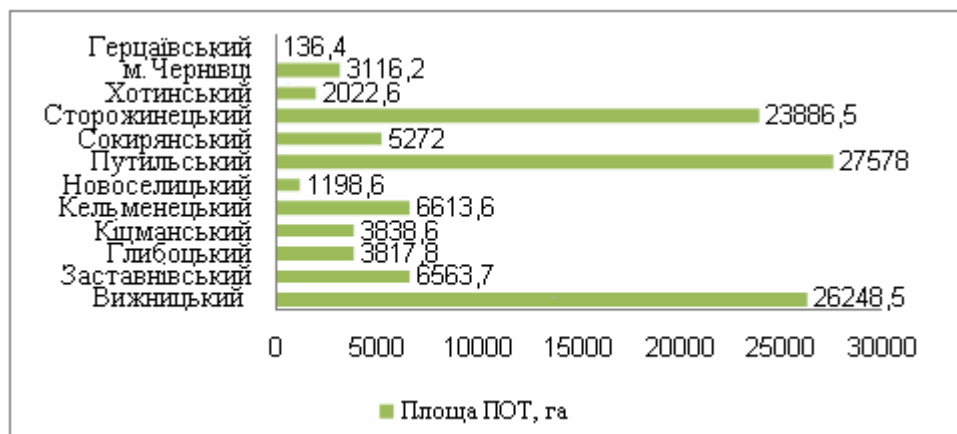

Рис.2. Площа природно-заповідних територій у співвідношенні до площі деяких адміністративних районів Чернівецької області (станом на 1.06.2010 р.)

регіону. Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки, №11. Ч.2, 2007.- С. 252-260.

- Коржик В. Екологічна мережа чи еколандшафтна мережа: пріоритетна доцільність // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: Збірник наук. праць. Вип.294: Географія. – Чернівці: Рута, 2006. – С.42-55.
- Коржик В. Національний природний парк «Вижницький» у структурі пан'європейської екомережі // Наук. вісник Чернівецького ун-ту: Збірник наук. праць. Вип.304: Географія. – Чернівці: Рута, 2006. – С.10-21.
- Коржик В.П. Антропогенні об'єкти в структурі природно-заповідного фонду: роль, призначення, доцільність / Матеріали міжнар. наук.-практ. конфер. «Природно-заповідний фонд України: минуле, сьогодення, майбутнє». – Тернопіль: Підручники і

посібники, 2010. - С.71-77.

- В.П.Коржик. Екологічна мережа Буковини // Заповідна справа в Україні. Том.16, вип.1, 2010. – С.1-9.
- Лісовська А. Природоохоронні території та туризм // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. Спеціальний випуск: стале природо-користування: підходи, проблеми, перспектива - Тернопіль: СМП «Тайп».- 1 (випуск 27). - 2010. - С.395-400.
- Сівак В.К., Солодкий В.Д., Королюк В.І., Білоконь М.В. Буковина – край заповідний. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004.-112с.
- Солодкий В.Д., Товажнянський Л.Л., Масікевич Ю.Г., Білоконь М.В., Гринь С.О., Шапорев В.П., Моїсєєв В.Ф. Заповідна справа: Підручник. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005.-228с.

В статье рассмотрен природно-заповедный фонд Черновицкой области, раскрыта динамика развития природоохранных территорий.

Ключевые слова: природно-заповедный фонд, природоохранная территория, Красная книга Украины.

The article analyzes the natural reserve fund in Chernivtsi region describes the dynamic of protected areas.

Key words: the nature protection fund, the nature protection territories, the Red Book of Ukraine.

УДК: 338.48

ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ У СИСТЕМІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Грицьку-Андрієш Ю.П., Бучко Ж.І.**Приватне підприємство «Крайс», м. Чернівці, Україна
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича*

У статті розглядаються фестивалі як вид організації дозвілля та відпочинку туристів. Дається визначення терміну «фестивальний туризм», зв'язок фестивального туризму з іншими видами туризму, виділено 7 основних ознак фестивального туризму, показано зв'язок його з різними видами туризму; розглянуто чинники, за якими можуть класифікуватися фестивалі, виділено найбільш суттєві з них і дана змістовна інтерпретація всім класам досліджуваного об'єкта та зроблено типізацію фестивалів; здійснено класифікацію фестивалів за масштабом проведення, просторово-часову класифікацію фестивального туризму. Такий підхід до поняття фестивального туризму дозволить розширити існуючі види туризму, розробити концепцію подальшого розвитку туризму та місця фестивалів в економіці регіонів, де вони поводяться.

Ключові слова: фестиваль, туризм, фестивальний туризм, класифікація.

Вступ. Для сучасного туризму характерною ознакою є його диверсифікація відповідно до урізноманітнення потреб туристів. Якщо наприкінці ХХ ст. найпопулярнішою концепцією була концепція трьох "S" ("Sun – Sea – Sand") – сонце – море – пісок, то в новому тисячолітті їй на зміну приходить концепція трьох "L" ("Landscape – Lore – Leisure") – ландшафт – традиції – дозвілля [7]. Найбільш вдалою реалізацією такого трактування туризму є, на наш погляд, організація дозвілля у вигляді традиційних та сучасних свят та обрядів, характерних для корінних етносів, у мінімально перетвореному антропогенному ландшафті. У цьому контексті особливої уваги заслуговують фестивалі та організований на їх підґрунті фестивальний туризм.

Попередній досвід. Поняття "фестивального туризму" чи "фестивального туру" все частіше з'являються у переліку пропонованих туристичних послуг і завойовують все ширшу аудиторію. Однак у розробках відомих вітчизняних вчених України та Росії нам не вдалося віднайти відповідних тлумачень цих термінів. У працях В.Ф. Кицяка [8] та монографії "Міжнародний туризм" А.Ю. Александрової ми не зустрічаємо поняття "фестивального туризму" взагалі. В монографії М.П. Крачила "Географія туризму" [9] ми знаходимо такий вид туризму, як культурно-розважальний, в якому автор виділяє розважальні подорожі з метою відвідування фестивалів та спортивних змагань. І.М. Школа [11] також виділяє пізнавальні тури, метою яких є відвідування святкових заходів, концертів, виставок, але такого терміну, як "фестивальний" в його роботах немає. Фестивально-видовищний та спортивно-видовищний як підвиди культурно-розважального туризму пропонує в своїх працях О.О. Бейдик [1]. Свою систематику рекреаційної діяльності пропонують О. Топчієв та Ц. Ван. Вони класифікують

її за *мотивацією рекреаційних потреб*. Виділяють розважальні потреби, серед яких ми зустрічаємо фестивалі, карнавали та національні свята. Після тривалого пошуку серед інтернет-джерел ми знайшли термін "фестивальний туризм (festival tourism)" [16], але і тут він використовувався як назва подорожей. Англійські вчені-економісти Diane O'Sullivan та Marion J. Jackson з 2002 року вивчають вплив фестивального туризму на економіку країни [16].

Виходячи з філософського поняття детермінізму, яке вивчає взаємозв'язки явищ матеріального та духовного світу, і основним положенням якого є існування залежності між явищами [15], ми дійшли висновку, що існуючі класифікації своєю появою вже були на порозі зародження інших. Ми вважаємо, що вже проведена ретельна класифікація підсумовує результати попереднього розвитку даної галузі і разом з тим відмічає початок нового етапу її розвитку. Класифікація сприяє руху науки зі ступеня емпіричного нагромадження знань на рівень теоретичного синтезу цих знань.

О.Д. Король запропонував точкою відліку розвитку сучасного туризму вважати кінець другої Світової Війни [12], а щодо *фестивального туризму*, на нашу думку, в сучасному його розумінні, то він почав розвиватися дещо пізніше, хоча історію має глибшу. Тому, на нашу думку, фестивальний туризм заслуговує бути виділеним в окремий вид туризму.

Підґрунтям фестивального туризму в Україні, зокрема і в Карпатському регіоні, є збережені етнічні та релігійні традиції, чому присвячено ряд публікацій [2-6, 10]. Питання класифікації фестивалів частково розглядаються Лесиком А., Бучко Ж. [10].

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Різноманітні за масштабами і змістом фестивалі відбуваються в різних країнах досить

часто. Проте теоретики й практики в галузі туризму досі не об'рунтували поняття “фестивального туризму”, його специфічних ознак. Зважаючи на зростання зацікавленості до цього виду рекреаційно-туристської діяльності, залучення до нього все більшої кількості людей та ресурсів, вважаємо за потрібне об'рунтування приналежності фестивального туризму.

Формулювання цілей статті. Дослідити походження фольклорних свят, що в останні роки активно перетворюються у фестивалі і приваблюють до себе чималу кількість туристів, вивчивши сучасний їх стан, визначити перспективу подальшого розвитку фестивального туризму стало основною метою нашого дослідження. Для цього ми поставили перед собою такі завдання: дати визначення та об'рунтувати теоретико-методологічну основу “фестивального туризму”; виявити

ознак фестивального туризму: Подорожі є нетривалими (в середньому 3-5 днів); мають чітко виражені просторові рамки (місця проведення фестивалів); в останні роки спостерігається все більша зацікавленість до фестивалів та свят; простежується чітка історія розвитку фестивалів; мають мету, що відрізняється від мети пізнавального туризму; існують зв'язки з іншими видами туризму; створена система класифікацій цього виду туризму.

Саме слово “фестиваль” походить від французького слова *festival*, що означає «святковий». За визначенням енциклопедичного словника, фестиваль – масове святкування, музичні виступи, показ досягнень естрадного, кіно- та циркового мистецтва [13]. Пов'язуючи фестивальну діяльність із зростаючим туристичним рухом, а також зважаючи на міцний зв'язок з його

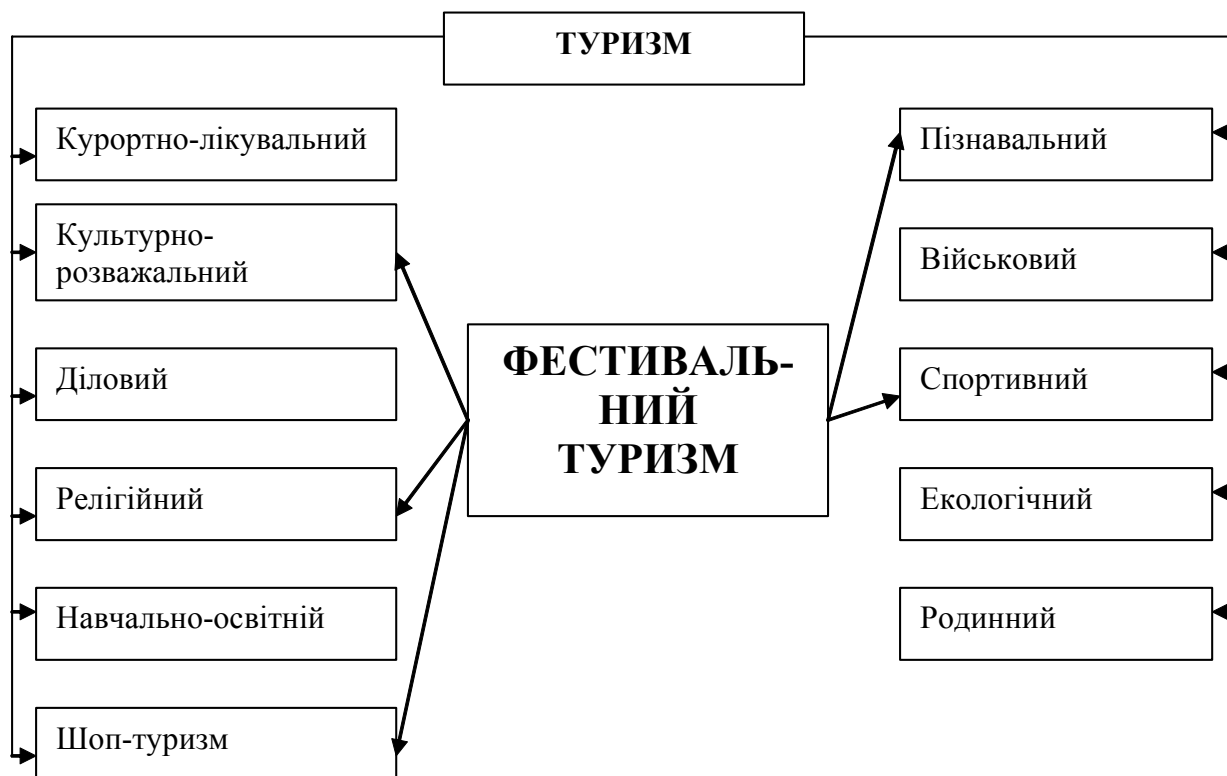

Рис. 1. Місце фестивального туризму в структурі туристичної діяльності

зв'язки фестивального туризму з іншими видами туризму; виокремити характерні риси фестивального туризму; здійснити спробу класифікації фестивального туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фестивальні подорожі мають всі ознаки туризму. Фестивальний туризм довгий час знаходився на стику пізнавального, розважального та етнографічного туризму. Ми не відкидаємо можливості знаходження спільних ознак з іншими видами туризму, але у цього виду є яскраво виражені власні особливості, що дає можливість виділити такі 7

складовими, можемо дати таке визначення:

Фестивальний туризм – це організація короткотривалих пізнавальних подорожей терміном на 5-7 днів із метою відвідування певних подій (від концертів сучасної західної музики до релігійних святкувань, від етнічних карнавалів до парадів сучасних субкультур), з періодичністю 1 раз на рік.

За методикою “Класифікація туризму за метою подорожей” О.О Бейдика [1] ми створили свою систему зв'язків фестивального туризму з іншими видами туризму (Рис. 1).

За даною схемою простежуються зв'язки фестивального туризму з культурно-розважальним, релігійним, пізнавальним, спортивним, та шоп-туризмом.

Сутнісна класифікація фестивального туризму має на меті встановити загальні принципи й закономірності встановлення класів. Для цього ми розглянули всю множину факторів, за якими можуть класифікуватися фестивалі, виділили найбільш суттєві з них і дали змістовну інтерпретацію всім можливим класам досліджуваного об'єкта. Розглянемо можливу типізацію фестивального туризму (рис. 2).

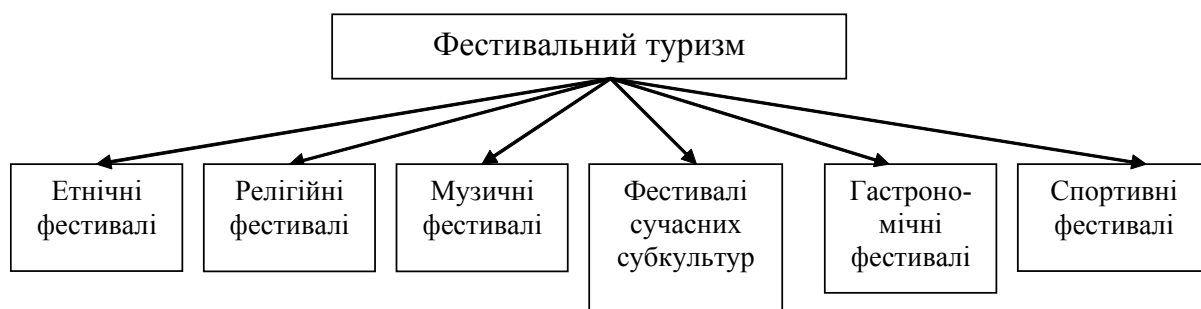

Рис. 2. Типізація фестивального туризму

До *етнічних фестивалів* належать: різноманітні свята, пов'язані з язичницькими віруваннями (Африканські фестивалі, Івана Купала, Маланка); святкування християнських обрядів та свят (Масляна); свята, які були започатковані ще в Дохристиянські часи, але під впливом релігії дещо видозмінилися, набувши статусу християнських (Венеціанський карнавал); святкування Нового року у різних народів; сучасні «збірні» етнічні фестивалі («Фольклорум» Німеччина).

До *релігійних фестивалів* належать: фестивалі, пов'язані зі світовими релігіями (Християнство, Буддизм, Іслам); фестивалі, пов'язані з національними релігіями (Іудаїзм, Зороастризм, Індуїзм); фестивалі, пов'язані з місцевими віруваннями (тотеїзм, фетишизм, магія, віра в духів предків і т.д.).

До *музичних фестивалів* належать: фестивалі (концерти) етнічної музики; фестивалі (концерти) класичної музики; фестивалі (концерти) сучасної музики.

До *фестивалів сучасних субкультур* належать: фестивалі та паради представників нетрадиційної сексуальної орієнтації; фестивалі кохання; різноманітні свята субкультур (Хіпі, Панк, Рок та ін.); кінофестивалі; фестивалі (покази) сучасної моди.

До *гастрономічних фестивалів* належать: фестивалі, пов'язані зі збором урожаю (Свято винограду); фестивалі, пов'язані певною національною стравою (Фестиваль бринзи); фестивалі,

присвячені певному напою («Окtoberфест», Свято молодого вина (Грузія).

До *спортивних фестивалів* належать: фестивалі, пов'язані зі святкуванням спортивних подій (відкриття – закриття Олімпійських ігор); проведення різноманітних чемпіонатів (Чемпіонати світу з футболу, хокею та ін.).

Розглянемо класифікацію фестивалів по вертикалі (табл. 1). До уваги ми взяли метод об'єктів просторових таксонів.

Під час проведення класифікації фестивалів за часовою ознакою (табл. 2) ми використовували історичний метод, тобто визначили причини й

фактори, що зумовили виникнення фестивалів, визначили стадії розвитку фестивалів аж до сучасного стану.

Висновки. Проведені узагальнення дають підстави вважати фестивальний туризм окремим видом, що підтверджує виокремлення його специфічних ознак та аналіз місця фестивального туризму у структурі рекреаційно-туристської діяльності. Спроба типізації та класифікації фестивального туризму дає можливість перспективних досліджень у цій галузі.

Такий підхід до поняття «фестивальний туризм» дозволить розширити існуючі види туризму, розробити концепцію подальшого розвитку туризму та місця фестивалів в економіці регіонів, де вони проводяться.

Список використаної літератури:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 304с.
2. Білоцерківська Т.М. Значення народних звичаїв та традицій для розвитку фестивального туризму в Україні / Т.М. Білоцерківська // Сфера розваг – важлива складова у підвищенні ефективності туристичного бізнесу: Зб. наук. праць. – Донецьк, 2006. – С. 224-228.
3. Бучко Ж. Народні звичаї та традиції населення Українських Карпат у контексті фестивального туризму / Ж. Бучко // Вісник наукових досліджень. Серія: Туризм. – Тернопіль, 2006. – Випуск 2. – С.183-185.

Таблиця 1

Класифікація фестивального туризму за масштабом проведення

Назва класу	Характерні риси	Назви фестивалів
Міжнародні фестивалі	Приїзд туристів із 3 і більше країн. Значна реклама. Масштаби охоплення туристів.	Карнавал у Ріо-де-Жанейро, Венеціанський Карнавал, Олімпійські ігри, Корида, Томатні бої, Новий рік у Китаї та Таїланді тощо
Національні фестивалі	Фестивалі проводяться в межах однієї країни. Реклама в національних засобах масової інформації. Залучення туристів своєї країни.	Октоберфест (Німеччина), Станфордський фестиваль (Велика Британія), Сорочинський ярмарок (Україна) тощо
Регіональні фестивалі	Свята, що проводяться в межах кількох сіл, або в одному місті. Оголошення лише в районній або в обласній газеті. Маловивчені і мало розрекламовані події серед туристів інших регіонів та інших країн.	«Храмові свята» у селах. Маланка. Дні міста. Ярмарки.

Таблиця 2

Порівняльно-часова класифікація фестивалів

1	Дохристиянські фестивалі	Олімпійські ігри, Язичницькі карнавали, Гладіаторські бої, Давньогрецькі театри.
2	Фестивалі, пов'язані з появою світових релігій.	З поширенням християнства у світі поширювались і християнські традиції.
3	Етнічні фестивалі, в яких поєднувались християнські та язичницькі звичаї	Задля популяризації нової релігії місцевому населенню дозволялось поєднувати свої язичницькі святкування з християнськими святами.
4	Гастрономічні фестивалі	З установленням певних кулінарних традицій виникали і фестивалі
5	Фестивалі сучасної музики	Спостерігалось значне поширення у 20 столітті поряд глобалізацією та утворенням так званої “світової поп-культури”
6	Фестивалі сучасних субкультур	Починають поширюватись у 2 половині 20 століття після так званої “сексуальної революції”

- Бучко Ж.І. Народні традиції в туристичній індустрії Карпатського регіону / Ж.І. Бучко, А.І. Гольча, В.П. Чупак // Сфера розваг – важлива складова у підвищенні ефективності туристичного бізнесу: Зб. наук. праць. – Донецьк, 2006. – С. 231-234.
- Грицку В. Доцільність організації фестивалів для активізації туристичної діяльності в Чернівецькій області / В. Грицку, Ю. Грицку // Географія в інформаційному суспільстві. Збірник наукових праць. У 4 тт. – К. ВГЛ Обрії. 2008 – т. 4 – С.219-221.
- Грицку Ю.П. Фольклорно-етнографічні традиції Чернівецької області як чинники привабливості туризму / Ю. П. Грицку // Матеріали міжнародної

- науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців „Регіон-2007” (18-19 квітня 2007 р. м. Харків). – С. 96-101.
- Килимистий С.М. Анімація в туризмі / С.М. Килимистий. – К.: Вид-во ФПУ, 2007. – 188 с.
- Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 312с.
- Крачило Н.П. Географія туризму / Н.П. Крачило. – К.: Вища школа., 1987. – 208 с.
- Лесик А. Фестивалі Карпатського регіону як чинник туристичної привабливості / А. Лесик, Ж. Бучко // Проблеми розвитку депресивних регіонів: Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. – Ніжин: Аспект-

- Поліграф, 2007. – С. 174-177.
11. Менеджмент туристичної індустрії: Навчальний посібник / [І.М. Школа]. – Чернівці: Книги – XXI, 2005. – 596 с.
 12. Проблеми географії та менеджменту туризму: Монографія / [В.Г. Явкін, В.П. Руденко, О.Д. Король та ін.]. – Чернівці: Рута, 2006. – 260 с.
 13. Советский энциклопедический словарь / [состав. А.М. Прохоров]. – М.: Советская энциклопедия, 1985. – 1599 с.
 14. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник / О.Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
 15. Философский энциклопедический словарь / [состав. Л.Ф. Ильичев]. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
 16. Daine O'Sullivan. Festival Tourism: A Contributor to Sustainable Local Economic Development / O'Sullivan Daine, J. Jakson Marion // Journal of sustainable tourism. Vol. 10, N.4, 2002.

Грицку-Андриеш Ю., Бучко Ж. Фестивальный туризм в системе рекреационно-туристической деятельности. В статье рассматриваются фестивали как вид организации досуга и отдыха туристов. Предлагается определение понятия «фестивальный туризм», связь фестивального туризма с другими видами туризма. Выделено 7 основных признаков фестивального туризма. Показана его связь с различными видами туризма; рассмотрены факторы, по которым могут классифицироваться фестивали, выделены наиболее существенные из них и дана содержательная интерпретация всем возможным классам исследуемого объекта; сделана типизация фестивалей; проведено классификацию фестивалей по масштабу проведения, пространственно-временную классификацию фестивального туризма. Такой подход к понятию фестивального туризма позволит расширить существующие виды туризма, разработать концепцию дальнейшего развития туризма и места фестивалей в экономике регионов, где они происходят.

Ключевые слова: фестиваль, туризм, фестивальный туризм, классификация.

Hrytsku-Andriesh J., Buchko Z. Festival tourism in the system of recreational-touristic activities. There are festivals as a form of recreation and leisure at the tourist market. In this article examined the concept of festival tourism, liaison of festival tourism with other types of tourism. The authors distinguish seven main features of the festival tourism, showed its connection with various types of tourism; considered the whole set of factors, which may be classified festivals, marked the most significant of them, and given meaningful interpretation of all possible classes of the object; done typing festivals, a classification scale of festivals, as well as space-time classification of the festival tourism. This approach to the concept of festival tourism will enhance the existing forms of tourism, developed the concept further development of tourism and a place of festivals in the economy of regions where they occur.

Keywords: festival tourism, festival tourism, classification.

РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА В ГУСЯТИНСЬКО-САТАНІВСЬКОМУ РЕКРЕАЦІЙНОМУ РАЙОНІ

Горун М.В.

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

В статті йдеться про природні та історико-культурні рекреаційні об'єкти Гусятинсько-Сатанівського рекреаційного району і їх використання для відпочинку, оздоровлення людей та розвитку туристичної галузі.

Ключові слова: рекреація; туризм; рекреаційні об'єкти; рекреаційні ресурси; рекреаційний район.

Вступ. Одним із найважливіших завдань ринкового перетворення економіки України є ефективне використання природно-ресурсного та соціально-економічного потенціалу регіонів. У зв'язку з кардинальними змінами, що відбуваються в суспільстві, розвитком ринкових форм ведення господарства особливо актуальним є питання забезпечення розвитку рекреаційної сфери як однієї із найперспективніших галузей економіки. Зважаючи на це, аналіз та оцінка туристично-рекреаційного господарства одного із районів надзвичайно важлива.

В існуючих наукових розробках відображені фактори, які формують територіальні рекреаційні системи, визначають розвиток туризму, особливості формування та функціонування рекреаційних районів та ряд інших. Їх аналіз дозволяє виявити причини формування географічних відмінностей в структурі використання рекреаційних ресурсів, функціонування на їх основі територіальних рекреаційних систем. У науковій літературі ще недостатньо висвітлені ці питання, немає наукового обґрунтування шляхів вдосконалення використання наявних у Гусятинсько-Сатанівському рекреаційному районі природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів.

Попередній досвід. Питання теорії і методики територіальної організації господарства ґрунтовно досліджені у працях Е.Б.Алаєва, П.М.Алампієва, С.І.Дорогунцова, М.М.Коловського, М.Д.Пістуна, В.А.Поповкіна, А.Ю.Пробста, Ю.Т.Саушкіна, С.Б.Хорєва, М.Г.Чумаченка та ін. Проблемам розвитку рекреаційного господарства України і його територіальної організації присвячені роботи в різних галузях науки: географії, економіці, містобудуванні, соціології, медицині тощо. Серед дослідників потрібно виділити: В.І.Азара, М.В.Багрова, О.О.Бейдика, Ю.А.Веденіна, М.І.Долішнього, В.К.Євдокименка, О.В.Живицького, І.В.Зоріна, О.М.Ігнатенка, Е.А.Котлярова, В.С.Кравціва, М.П.Крачила, В.І.Куценко, О.О.Мазуркевича, В.І.Мацолу, М.С.Мироненка, В.Н.Новикова, М.С.Нудельмана, Т.Ф.Панченко, І.І.Пирожника, В.С.Прео-

браженського, І.Д.Родичкіна, І.Т.Твердохлебова та інших.

Метою роботи є характеристика основних рекреаційних ресурсів і об'єктів Гусятинсько-Сатанівського рекреаційного району, його територіальної організації та перспектив розвитку туристично-рекреаційного господарства у цьому регіоні.

Поставлена мета конкретизується у наступних **завданнях**: розкрити особливості функціонування рекреаційного комплексу Гусятинсько-Сатанівського рекреаційного району в ринкових умовах, визначити основні шляхи та розробити конкретні пропозиції його оптимізації; визначити напрями удосконалення територіальної організації рекреаційного комплексу Гусятинсько-Сатанівського району.

Виклад основного матеріалу. Ефективне функціонування регіонального рекреаційного комплексу можливе за умов забезпечення оптимального співвідношення та розміщення рекреаційних ресурсів, рекреантів, матеріальної бази, обслуговуючого персоналу, безперебійної і ефективної роботи об'єктів водо- і енергопостачання, транспортного обслуговування.

Важливе значення для розвитку рекреаційних закладів регіону має врахування потенційних потреб населення у відповідних закладах [3]. Одним із найважливіших чинників оптимізації діяльності рекреаційного комплексу є наявні види туристичних послуг.

Види туризму, які розвиваються у Гусятинсько-Сатанівському рекреаційному районі: освітній туризм – організація тематичних шкільних екскурсій до музеїв та музейних кімнат; оздоровчий туризм – відвідування курортних місць для лікування та відпочинку; щорічно тисячі відпочиваючих покращують стан здоров'я на базі бальнеологічного санаторію «Збруч» та реабілітаційного відділення Гусятинської районної комунальної лікарні [1], а також санаторіїв Сатанова, особливим скарбом яких є цілюща мінеральна вода типу «Нафтуся» – «Збручанська»; екологічний туризм – різновид науково-пізнавального туризму, що здійснюється на екологічно-чистій території заповідника «Медо-

бори» та НПП «Подільські Товтри». Тут функціонує три екологічних стежки «До пуші Відлюдника», «На гору Богіт», «На гору Гостра»; фестивальний туризм – відвідування фестивалів, конкурсів, виставок, зокрема щорічного фестивалю дитячої та юнацької творчості «Пісенні Медобори», у якому щорічно беруть участь близько 300 учасників з різних областей України; сільський зелений туризм – один із видів екологічного туризму, що має і відпочивальник, і пізнавальний характер і пов'язаний з використанням сільських садиб. Центри такого туризму створено Личківцях, Самолусківцях, Чабарівці, Гримайлові, Гусятині, Сатанові, Мартинківцях; релігійний – паломництво до святих місць: до храмів, до пуші Відлюдника, до гір Богіт, Звенигора, Гольда, до сатанівського монастиря; водний – подорожі по річці Збруч на байдарках та катамаранах; велосипедний – подорожі на велосипедах за маршрутом – Гусятин – Сидорів – Жабинці – Колиндяни – Дача Галілея – Чортків, Сатанів – Закупне – Гусятин; екстремальний (спелеологічний) – участь в експедиціях до карстових печер «Перлина» та «Христинка». На цих маршрутах потрібно мати спеціальне спорядження та відповідну підготовку.

На основі наявних видів туризму можна виділити головні передумови розвитку рекреації в Гусятинсько-Сатанівському регіоні: рекреаційні ресурси, в основному це сприятливі ландшафти, мінеральні лікувальні води, пам'ятки історії, культури, архітектури; зручне геополітичне і транспортне положення, оскільки через регіон проходять важливі автомобільні та залізничні шляхи державного і міжнародного значення; відносно сприятлива екологічна ситуація; соціально-економічні особливості регіону, зокрема відносно низький рівень індустріалізації території, що може сприяти розширенню матеріально-технічної бази рекреації, а також проблема безробіття, яка може позитивно вирішуватися з розвитком рекреаційного комплексу; наявність радонових мінеральних вод і збручанської типу «Нафтуся»; потреби ринку щодо пропозиції туристичного продукту, який має нові особливості та якості; можливості для розвитку спелео-, водного, кінного туризму; наявний потенціал для розвитку сільського (зеленого) туризму; потужний науково-освітній потенціал регіону; наявність кваліфікованих трудових ресурсів; збережені унікальні національно-культурні традиції; досить висока готовність місцевого населення до ведення рекреаційного бізнесу [2].

Значна розчленованість території сприяє розвитку спортивного туризму та активного відпочинку (перш за все це дельтапланеризм,

парапланеризм, літня та зимова риболовля, підводне полювання, парусні види спорту). Наявність багатой рослининості і тваринного світу, карстових печер та джерел мінеральної води з широким спектром лікувальних властивостей свідчать, що на порівняно невеликій території зібрані всі кращі, найбільш виразні й різноманітні природні явища цієї місцевості. Це приваблює туристів не тільки нашої держави, але й може задовольнити смаки найбільш вибагливих зарубіжних туристів, оскільки є всі умови для пішохідних, водних, автомобільних, кінних, велосипедних, лижних та інших видів маршрутів як на суходолі, так і долаючи водойми.

Наявне сучасне транспортне сполучення, зокрема, центральна залізнична магістраль, розвинена мережа автомобільних доріг, можливість приймати в Хмельницькому аеропорту сучасні реактивні літаки та перспективи його розширення для прийому повітряних лайнерів будь-якого класу, сприяють розвитку рекреаційного господарства.

Будівництво автобану Лісабон-Київ, який має з'єднати Україну з Європою має пройти недалеко від Сатанова та Гусятина, що дасть району нові можливості щодо залучення більшої кількості відпочиваючих та туристів, як з України, так і з-за кордону.

Ще однією рушійною силою розвитку туризму та рекреації є реклама. Рекламні буклети Сатанівських курортів можна зустріти в Києві, обласних центрах. Путівки Сатанівських курортів продаються, а, відповідно, і рекламуються, в сусідніх Росії і Польщі.

Інфраструктура (водопостачання, каналізація, електропостачання, зв'язок) на Сатанівському курорті окрема, а в Гусятині – міська, що приводить до постійного виходу з ладу тієї чи іншої її ланки, тому варто приділити більше уваги саме цьому сектору.

Попередні дослідження свідчать, що у Гусятині та Сатанові не використовується близькість до міста-музею Кам'янця-Подільського, до Почаївської лаври, Хоростківського дендропарку, карстових джерел в селі Вікно Гусятинського району та інших атракцій.

У обох районах треба звернути увагу також на нерозвідані поклади мінеральних вод. У Сатанівському регіоні ще недостатньо вивчені можливості води типу «Нарзан» для лікування серцево-судинних захворювань, гліцеринової води в селі Кренцилів Гусятинського району для косметичних потреб. Не вивчені можливості води, яка багата на срібло, для лікування очей в с. Мартинківці Городоцького району Хмельницької області.

Лікувальні властивості Гусятинської «ропи» використовуються не на повну потужність, отже, є перспектива на майбутнє.

Додатковим шляхом розвитку рекреації в даному регіоні може бути релігійний туризм. Оскільки і в Сатанові, і в Гусятині є синагоги, це відкриває можливість створення умов для залучення інвестицій з-за кордону і реставрації їх, і як наслідок – підтримка зв'язків із Ізраїлем. Отже, євреї, які будуть приїжджати, щоб провідати могили предків і помолитися в стародавній синагозі, зможуть тут же оздоровитися та відпочити [4].

Таким чином, різноманітність природно-рекреаційних ресурсів як в Гусятинському, так і в Городецькому адміністративних районах, є основою для розвитку пізнавального, спортивного та інших видів туризму.

Висновок. Відомо, що головними передумовами розвитку рекреаційного комплексу є система трьох складових: рекреаційні ресурси, рекреаційні потреби, економічні можливості регіону, на яку діють ряд інших чинників: особливості розселення, демографічна, екологічна ситуація, кон'юнктура ринку, розвиток науково-технічного прогресу, реклама, проведення різноманітних розважальних заходів.

Враховуючи значне зростання курортно-рекреаційної і туристичної діяльності необхідним

буде розвиток визначених попередньо галузей та видів економічної діяльності, а відтак концентрація їх зусиль на вирішенні перспективних завдань Гусятинсько-Сатанівського рекреаційного району.

Отже, при правильній організації рекреаційної діяльності як в Сатанові, так і в Гусятині, спираючись на наявні ресурси і передумови розвитку рекреаційної галузі, можливо створити розвинений курортнополіс, який міг би позмагатися за рівнем обслуговування із найвідомішими курортами Європи і світу.

Список використаної літератури:

1. Генеральний план розвитку Гусятина. – К.: Дніпро, 1999. – 105 с.
2. Дністровський каньйон – унікальна територія туризму: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (16-18 травня 2009 року). / Тернопільський національний педагогічний університет – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – 240 с.
3. Панченко Т.Ф. Курортно-рекреаційна система України: сучасний стан та перспективи розвитку / Панченко Т.Ф. – Вип. 2. – К.: Кармаліта, 1999. – 385 с. – (Туристично-краєзнавчі дослідження).
4. Перова О.С. Сатанів – місто-курорт, місто-легенда: інформаційний довідник. / Перова О.С. – Сатанів, «Джерельце», 2008. – 40 с. – (Довідник).

Горун М.В. Развитие туристическо-рекреационного хозяйства в Гусятинско-Сатановском рекреационном районе. В статье идет речь об природных и историко-культурных рекреационных объектах Гусятинско-Сатановского рекреационного района и их использования для отдыха, оздоровления людей, а также развития туристической отрасли.
Ключевые слова: рекреация; туризм; рекреационные объекты; рекреационные ресурсы; рекреационный район.

Horun M.V. The develop of tourism and recreation economy in Gusiatin-Sataniv recreation region. This article is about nature, historic and culture recreation objects of Gusiatin-Sataniv recreation region, their using in peoples rest and making healthier.

Key words: recreation; tourism; recreation objects; recreation resources; recreation region.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ КАРПАТ

В. Г. Явкін, М. М. Депутат

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті проаналізовано сучасний стан рекреаційно-туристичної діяльності гірських територій Карпат. Показано вплив гірськолижного та сільського туризму на рівень життя мешканців гірських населених пунктів. Доводиться, що розвиток рекреаційно-туристичної діяльності в Карпатах надзвичайно перспективний та економічно доцільний.

Ключові слова: рекреаційно-туристична діяльність, гірські території Карпат, сільський туризм, гірськолижний курорт.

Вступ. На сьогодні рекреаційно-туристична діяльність набула значних масштабів розвитку. Саме вона поряд із сільським господарством, будівництвом та промисловістю є рівноправним учасником економічних процесів у регіонах. Особливо важливим є розвиток рекреаційно-туристичної діяльності в гірських населених пунктах Карпат. Карпатська гірська система, поряд з Альпами та Балканами, характеризується найбільшою біологічною різноманітністю на європейському континенті. В Українській частині Карпат інтенсивне природокористування розпочалось пізніше, ніж в Західних Карпатах. Завдяки цьому тут на значних площах збереглися ділянки дикої природи, зокрема унікальні праліси, що є основним базисом для розвитку рекреаційно-туристичної сфери.

Попередній досвід. Проблематика вивчення рекреаційно-туристичної діяльності Карпатського регіону досить давно є предметом дослідження науковців Інституту регіональних досліджень НАН України (м. Львів), Чернівецького, Львівського та Прикарпатського університетів. Серед таких дослідників варто назвати В. Кравціва, П. Жука, В. Руденка, В. Явкіна, В. Мацолу, В. Євдокименка, О. Любіцеву, М. Рутинського, В. Гетьмана, Ф. Мазура, Й. Гілецького.

Різнорманітність гірських сільських територій, де здійснюється туристична діяльність, потребує обґрунтованого аналізу передумов і факторів використання їх рекреаційно-туристських ресурсів.

Метою статті є всебічний аналіз сучасних негативних факторів, що стримують розвиток рекреаційно-туристичної діяльності в гірських територіях Карпат, обґрунтування шляхів оптимізації даної діяльності в цьому регіоні.

Постановка завдання. Виникає нагальна потреба у комплексних дослідженнях та наукових розробках напрямів й конкретних заходів перспективного розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в гірських населених пунктах Карпат.

Виклад основного матеріалу. Гірські території Карпат мають знижені показники

економічного розвитку, і тому їх відносять до депресивних. Так, рівень зареєстрованого безробіття на гірських територіях вищий за середньообласний показник. Спостерігається і низький рівень заробітної плати. У 2008 році середньомісячна номінальна зарплата у Дрогобицькому районі становила 73,4% до середньообласного показника, у Старосамбірському - 78,1%, у Турківському - 90,2%, у Сколівському - 97,1%.[3].

Невелика кількість населення у більшості сіл гірських районів робить економічно необґрунтованим будівництво закладів освіти, медицини та культури у кожному населеному пункті. Ті, що наразі є, - важкодоступні, мають недостатню матеріально-технічну базу, забезпеченість персоналом, потребують капітальних ремонтів. Водночас, існування та розвиток потужних гірськолижних курортів допомагає еволюції інфраструктурної мережі. В свою чергу суттєве збільшення доходів місцевих бюджетів (наприклад в Паляниці за 8 років в 5 разів), стимулює органи самоврядування направляти витратні частини на покращення інфраструктури сільського туризму. Попереднє спонукає до формування розвитку інфраструктурної мережі.

Незадовільні соціально-економічні умови життя поглиблюють процес скорочення чисельності населення гірських районів та подальшого їх знелюднення. Так, за період з 2003 року кількість мешканців у районах, де населені пункти отримали статус гірських, зменшилась більш ніж на 93 тис. осіб, або на 16,3%, що зумовлено насамперед високим рівнем смертності населення, який у 1,2-1,6 рази перевищував рівень народжуваності. Через міграційні процеси населення гірських територій за останні 4 роки зменшилось на 4,1 тис. мешканців [3].

В Україні діє Закон «Про статус гірських населених пунктів в Україні», який встановлює критерії, за якими населені пункти набувають статусу гірських, визначає основні засади державної політики щодо розвитку гірських населених пунктів та гарантії соціального захисту громадян, що у них проживають, працюють або

навчаються. Відповідно до зазначеного вище Закону до гірських населених пунктів належать міста, селища міського типу, селища, сільські населені пункти, які розташовані у гірській місцевості, мають недостатньо розвинуті сферу застосування праці та систему соціально-побутового обслуговування, обмежену транспортну доступність [1].

Гірські території Карпат (ГТК) володіють значним рекреаційно-туристичним потенціалом, який може значно покращити економічну та соціальну ситуацію в регіоні. Мальовничі ландшафти, рельєф, кліматичні умови створюють надзвичайно сприятливі умови для відпочинку. Природний потенціал рекреації органічно доповнюється багатим арсеналом пам'яток історії, культури, архітектури. На території регіону взято під охорону понад 6 тис. пам'яток архітектури IX-XX ст. Великий інтерес у туристів викликають етнографічні особливості, збережені традиції, вірування, обряди і звичаї жителів Карпат [2]. Проте, ГТК поки що не створюють конкуренції гірським територіям Європи, які є в переліку потенційного туриста.

Так на сьогодні в ГТК швидких обертів розвитку набуває сільський туризм, успішність якого в територіальній конкуренції на рекреаційно-туристичному ринку визначається наступними чинниками: приналежність до ареалу розповсюдження впливу курортного центру; рекреаційна комфортність кліматичних ресурсів; існування певної інфраструктурної складової; наявність об'єктів екологічного туризму, високої ступені атрактивності; власне агротуризм, де атрактивність охоплює ландшафтну пейзажність, та супутні: етнографічні специфічні прояви фольклору, мисливство, рибальство, художні промисли тощо [4].

Нерозвинутий спектр видів рекреації призводить до відтоку внутрішніх туристів за кордон. Практично відсутні тури тематичної спрямованості (мисливські, етнографічні, культові, військові, спортивні), тури з використанням нетрадиційних видів транспорту (залізничні вузькоколійки, типу карпатський трамвай), екологічний туризм.

З огляду на невпинне зростання популярності й моди на гірськолижний спорт, а також беручи до уваги виняткові особливості (наявні унікальні природні ресурси і значну освоєність), розвиток гірськолижного туризму в Карпатському регіоні надзвичайно перспективний та економічно доцільний. Безперечно також, що активний розвиток цього виду туризму в Карпатах сприятиме й підвищенню міжнародного авторитету України.

Експерти зазначають, вихід України на світовий ринок з конкурентоспроможним «гірсько-

лижним» продуктом значною мірою визначатиметься перспективністю політики соціально-економічної реконструкції регіону. В свою чергу розвиток сільських поселень стає значною підтримкою успішності туристичного бізнесу. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечила б необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях господарства вітчизняного Карпатського регіону [4].

З метою розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в ГТК необхідно удосконалити законодавство України у галузі туризму, надати селянам пільги в оподаткуванні, кредитуванні та страхуванні туристської діяльності. Наявність у регіоні багатих природних та соціально-культурних рекреаційних ресурсів є базисом для функціонування туристично-рекреаційної діяльності, розвитку сільського (зеленого) та екологічного туризму при незначних інвестиціях.

Збільшення кількості туристів в ГТК призведе до розширення сфери послуг, зокрема торгівлі, громадського харчування, транспорту і зв'язку, виробництва сувенірів у сільській місцевості. А це стане одним із шляхів активізації її соціально-економічного розвитку. Особлива увага мусить бути приділена створенню умов для відпочинку міських жителів у невеликих селах регіону, які відчують занепад і знаходяться на стадії вимирання. Саме у таких поселеннях ще найменш знищена природа, найчистіші умови для життя і відпочинку. І в них рекреаційно-туристична діяльність була б важливим джерелом підтримки життя місцевих мешканців, підвищення рівня їх життя.

Висновки. Отже, гірські території Карпат володіють значним рекреаційно-туристичним потенціалом. Всупереч цьому, сучасна господарсько-виробнича орієнтація регіону полягає в екстенсивному використанні місцевих ресурсів. Саме тому потрібно розробляти науково об'рунтовані моделі сталого розвитку гірських районів, які б передбачали екологічно зорієнтовану переорієнтацію економіки Українських Карпат на розвиток рекреаційно-туристичної індустрії.

Перспективи соціально-економічного розвитку депресивного регіону суттєво залежні від успішного розвитку туристичного бізнесу. З трьох важливих складових туріндустрії Карпат (лікувально-оздоровчі курорти, гірськолижні курорти та сільський туризм) успішність останнього визначається природничими (в тому числі рекреаційно-кліматичними) й інфраструктурними ресурсами та специфічною взаємодією із двома попередніми.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про статус гірських населених пунктів України». – Режим доступу. [Електронний ресурс] //

- <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1086.54.0>
2. Кравців В., Жук П. Концептуальні основи перспективного розвитку рекреаційної індустрії в Карпатах / В. Кравців, П. Жук // Економіка України. – 1993. – № 12. – С. 57-62.
 3. Поліковська Ю. Стратегія розвитку Карпат: слів замало / Ю. Поліковська. – Режим доступу. [Електронний ресурс] // <http://www.zaxid.net/article/44118/>
 4. Явкін В. Г., Депутат М. М., Красовська-Токмакова О. Ю. Зимові рекреаційно-кліматичні ресурси розвитку гірськолижного та сільського туризму / В. Г. Явкін, М. М. Депутат, О. Ю. Красовська-Токмакова // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. Географічні науки. – 2010. – № 1.

В.Г. Явкін, Н.Н. Депутат. Рекреационно-туристическая деятельность, как инструмент развития горных территорий Карпат. В статье проанализировано современное состояние рекреационно-туристической деятельности горных территорий Карпат. Раскрыто вопрос о влиянии горнолыжного и сельского туризма, на уровень жизни обитателей горных населенных пунктов. Утверждается, что развитие рекреационно-туристической деятельности в Карпатах чрезвычайно перспективно и экономически целесообразно.

Ключевые слова: рекреационно-туристическая деятельность, горные территории Карпат, сельский туризм, горнолыжный туризм.

V.G. Yavkin, M.M. Deputat. recreation and tourist activity as a tool for development of mountain areas Carpathians. The modern state of recreation and tourism activity of mountain territories of Carpathians is analysed in the article. Influence of mountain-skier and rural tourism is rotined, on the standard of living of inhabitants of mountain settlements. It will be that development of recreation and tourism activity in Carpathians is extraordinarily perspective and economic expedient.

Key words: recreation and tourist activity, mountain areas Carpathians, rural tourism, Mountain-Alpine tourism.

РОЗВИТОК МИСЛИВСЬКОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

М.О. Ячнюк

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

М.О. Ячнюк. Розвиток мисливського туризму в Чернівецькій області. Туризм, як відомо — одна з найбільш динамічних і ефективних галузей економіки багатьох країн світу. Серед багатьох видів туризму в останній час виділяють мисливський. Йдеться передусім про розвиток та сучасний стан мисливських турів на території Чернівецької області.

Ключові слова: мисливський туризм, мисливські об'єкти, мисливські тури.

Вступ. Серед багатьох видів рекреаційних ресурсів виділяють заповідно-мисливські угіддя, цінність яких особливо зростає в умовах популярності мисливських турів. Лісомисливські та мисливські господарства поряд з промисловим мають і рекреаційне значення. Полювання — вид відпочинку, що базується на таких емоційно-почуттєвих станах людини, як: пристрасть, успіх, трофей. Мисливство — це спосіб спілкування з природою, джерело здоров'я та душевної рівноваги [4].

Постановка проблеми. Історія туризму, як відомо — одна з найбільш динамічних і ефективних галузей економіки багатьох країн світу. Серед багатьох видів туризму в останній час виділяють мисливський. Організаційні моменти, індивідуальність та специфічність мисливського туризму роблять його одним із найбільш дорогих та елітних видів, і в країнах Заходу успішно розвивається його клубна форма. База для розвитку мисливського туризму в світі щорічно зростає, оскільки число заможних мисливців значно збільшується. Організацій, що займаються цим видом туризму не багато, але конкуренція між ними не менш жорстока чим в інших сферах туристичного бізнесу.

Попередній досвід. Щодо сучасного розвитку мисливства є декілька підходів. За традицією мисливство і нині розглядають як різновид господарської діяльності, що реалізує принципи раціонального використання фауністичних ресурсів. Мисливське господарство — спеціалізована галузь господарства, яка забезпечує охорону, відтворення і раціональне використання ресурсів державного мисливського фонду [1]. Такий підхід поділяє і М. Реймерс: "Господарство мисливське: 1) комплекс заходів з біотехніки, охорони та експлуатації мисливських об'єктів; 2) закріплена за колективом мисливців або спеціалізованим закладом ділянка території, на якій ведеться мисливське господарство в першому розумінні" [5]. Це знайшло відображення у Законі України "Про мисливське господарство та полювання": "Мисливське господарство як галузь — сфера суспільного виробництва, основним завданням якого є охорона,

використання та відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям, розвиток мисливського спорту і мисливського собаківництва" [2].

На фоні соціально-економічних змін, що відбулися в нашій країні, деякі фахівці розглядають мисливство як різновид бізнесу. Справді, мисливство надає послуги спеціального використання об'єктів тваринного світу, що задовольняють потреби мисливців і оплачуються ними, а отже оформляється в самостійний бізнес. Якщо під бізнесом розуміти діяльність, спрямовану на отримання прибутків шляхом створення і реалізації певної продукції чи послуг [3], то мисливство — бізнес, основним джерелом прибутку якого є надходження від реалізації на ринку права на полювання, відповідних послуг і продукції.

Мисливське господарство сьогодні виконує економічну, соціальну та екологічну функції. Економічна функція полягає у наданні послуг, виробництві продукції та заготівлі сировини для легкої, харчової та фармацевтичної промисловості. Соціальна функція полягає у задоволенні рекреаційних, духовних, естетичних потреб людей. Екологічна функція проявляється в участі мисливства в охороні природи в цілому, тобто в створенні сприятливої екологічної обстановки для суспільства.

І все ж таки мисливство залишається різновидом рекреації, а не спорту чи розваг. Мисливці вважають полювання видом відпочинку. Це різновид рекреації, що ґрунтується на добуванні дичини.

Мета дослідження. Визначити основні напрямки розвитку мисливського туризму в Чернівецькій області, розкрити сучасний стан мисливських турів та проаналізувати тенденції розвитку в цій галузі туризму.

Виклад основного матеріалу. Загальна площа мисливських угідь Чернівецької області — 642,7 тис. га. За держлісгоспом закріплено — 143,3 тис. га, які за договорами передані в користування: 43,1 тис. га — мисливському господарству "Карпатське" Путильського держлісгоспу (ДЛГ); 37,6 тис. га — Берегометському державному лісовому

і мисливському господарству; 31,2 тис. га – “Зубровиця” Сторожинецького ДЛГ; 12,2 тис. га – мисливському господарству “Турятка” Чернівецького ДЛГ, 19,2 тис. га – Хотинському ДЛГ. 473,4 тис. га мисливських угідь закріплено за Українським товариством мисливців та рибалок (УТМР), в тому числі: Вижницька районна організація (р/о) УТМР – 33,4 тис. га; Герцаївська (р/о) УТМР – 23,5 тис. га; Глибоцька (р/о) УТМР – 28,0 тис. га; Заставнівська (р/о) УТМР – 45,1 тис. га; Кельменецька (р/о) УТМР – 46,0 тис. га; Кіцманська (р/о) УТМР – 55,0 тис. га; Новоселицька (р/о) УТМР – 67,6 тис. га; Путильський (р/о) УТМР – 36,7 тис. га; Сокирянська (р/о) УТМР – 50,0 тис. га; Сторожинецька (р/о) УТМР – 52,2 тис. га; Хотинська (р/о) УТМР – 35,9 тис. га, 18, 1 тис. га – закріплено за Чернівецьким військовим лісгоспом.

У 2008 р. загальна площа мисливських угідь становила 642,7 тис. га, з яких 98,5 % охоплено мисливським впорядкуванням. Право ведення мисливського господарства надано 18 підприємствам області. Майже три четвертих мисливських угідь підпорядковано Українському товариству мисливців та рибалок, 22,3% - Держкомлісгоспу України.

На кінець 2008 р. у мисливських угіддях Чернівецької області було 4 види копитних тварин (6,3 тис. гол), що на 1,8 % більше ніж у попередньому році, 13 видів хутрових звірів (35,9 тис. особин) – на 2 % менше та 10 видів птахів (90,1 тис. особин) – на 8 % більше. Під час сезону полювання у 2008 р. відстріляні 309 голів копитних тварин, 2,3 тис. хутрових звірів та 8,5 тис. пернатої дичини. Таке багатство тваринного світу порівняно невеликої за площею Чернівецької області пов'язане зі значною різноманітністю природних умов. Наявність трьох ландшафтних зон – рівнинної (Прут-Дністровське межиріччя), передгірської (Буковинське Передкарпаття) та гірської (Буковинські Карпати) – вплинуло на формування фауністичних комплексів, які є змішаними за своїм генезисом. Все це дає підстави для розвитку мисливського туризму в Чернівецькій області.

В першу чергу мисливський туризм повинен базуватися на комплексних наукових розробках з обов'язковою екологічною експертизою. До першочергових завдань у цьому плані слід віднести [1]: розробку системи забезпечення відтворення високопродуктивних популяцій; перегляд термінів полювання та обмежень на нього; створення сервісу для мисливців; формування гнучких цін на добування мисливських тварин з урахуванням міжнародного рівня вартості даного виду рекреації;

формування сітки вольєрних господарств; популяризація трофеїв мисливства; координація досліджень на рівні Міжнародної спілки мисливських товариств.

Мисливські угіддя Буковини одні з найбагатших на Україні. Середня щільність мисливських видів тварин тут у 3-5 разів перевищує відповідні показники сусідніх територій. Однією з перспективних форм рекреаційного використання цієї місцевості є організація спортивно-мисливського полювання, зокрема шляхом проведення турів для вітчизняних та іноземних мисливців-спортсменів. Враховуючи обмеженість сервісних можливостей, слід орієнтуватись на такі національні типи полювання, які ще не набули значного поширення в Західній Європі і які рекомендують вітчизняні дослідники, - полювання з гончими на зайця, полювання з борзими на зайця і лисицю, комбінування двох перших видів полювання, полювання на копитних. В обмеженій кількості (3-4 полювання на сезон) можуть проводитись облавні полювання на копитних і хижих звірів.

Організація мисливського туризму для іноземців повинна враховувати історичні особливості національного полювання, що, як свідчить зарубіжний досвід, приносить більше морального задоволення і створює ефективну рекламу.

У Чернівецькій області мисливські тури організовує туристична агенція “Круїз 2000”, що пропонує тур у державному господарстві “Зубровиця” Сторожинецького держлісгоспу. Мисливське господарство знаходиться на відстані 80 км від Чернівців. Полювання здійснюється на території 24,8 тис. га: 75 % - гори, 25 % - рівнини, 75 % - хвойний ліс, 25 % - бук і граб. Мисливська фауна: олень, косуля, дикий кабан, лисиця, заєць.

Висновки. В області є всі умови для розвитку мисливського туризму але їх треба вдосконалювати і покращувати. Успіх мисливського туризму залежить від рівня організації, інфраструктури, регулювання генофонду тварин для полювання. Якщо створити відповідні умови сервісу, то території на яких проводиться полювання, можуть стати популярними як на національному так і міжнародному рівні, а це є пряме залучення капіталів, інвестицій та інтересу до країни в різних сферах діяльності.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко В.Д. Мисливська зброя, полювання, ведення мисливського господарства: навчальний посібник / В.Д. Бондаренко, І.В. Делеган, Т. Кьогалмі, К.А. Татарінов. – К.: НМК ВО, 1993. – 116 с.
2. Про мисливське господарство та полювання: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2000. -

- № 18. – С. 132.
3. Маскон М.Х. Основы менеджменту: перевод с английского / М.Х. Маскон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1992. – 700 с.
4. Сицко А. Для чего нам нужна охота? / А. Сицко // охота и охотничье хозяйство. – 1987. - №8. – с. 1-2.
5. Реймерс Н.Ф. природопользование: Словарь-справочник / Н.Ф. Реймерс. – М.: Мысль, 1990. – 639 с.

М.О. Ячник. Развитие охотничьего туризма в Черновицкой области. Туризм, как известно – одна из наиболее динамичных и эффективных отраслей экономики многих стран мира. Среди многих видов туризма в последние время выделяют охотничий. Речь идет о развитии и состоянии охотничьих туров на территории Черновицкой области.

Ключевые слова: охотничий туризм, охотничьи объекты, охотничьи туры.

M. Yachnuk .The tourism of hunting's development in the Chernivtsy Region. The tourism of hunting, as you now, is one of the most dynamic and effective branches of the economy in many countries in the world. The tourism or hunting has distinguishing among a lot of tourism's forms recently. The question is in the development and status of the hunting's tour on the territory of Chernivtsy Region.

Key words: the tourism of hunting; the oobject of hunting; the hunting's tour.

ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ВРЕМЕННОЙ ИЗМЕНЧИВОСТИ РАДИАЦИОННОГО КОЭФФИЦИЕНТА СУХОСТИ НА РАЗЛИЧНЫХ УЧАСТКАХ ПОБЕРЕЖЬЯ КАРКИНИТСКОГО ЗАЛИВА ПРИ СОВРЕМЕННОМ ПОТЕПЛЕНИИ КЛИМАТА

Юлия Ананьева

Севастопольский национальный технический университет

В работе изучены особенности современной динамики радиационного коэффициента сухости, свойственных территориям ландшафтных районов южностепной подзоны Украины, прилегающих к побережьям Каркинитского залива.

Ключевые слова: радиационный коэффициент сухости, южностепная подзона, метод триангуляции Делоне, годовая сумма атмосферных осадков.

Вступление. Изменения ландшафтов многих участков побережий Каркинитского залива, произошедшие в последние десятилетия, существенно снизили их привлекательность как объектов туризма. Изменение ландшафтов может быть следствием действия как природных, так и антропогенных факторов. В своей работе мы рассмотрим роль природных факторов на различных участках побережья Каркинитского залива.

Распределение значений радиационного коэффициента сухости (РКС) являются одной из существенных характеристик территорий, определяющей положение соответствующих им границ ландшафтов, а также природных зон [1]. Поэтому выявление тенденций их межгодовой изменчивости является актуальной проблемой ландшафтоведения и физической географии.

Значение РКС некоторой территории определяется как:

$$PKC = \frac{R}{LP}$$

где R - среднее многолетнее значение годового радиационного баланса изучаемой территории; L - удельная теплота парообразования воды;

P - среднее многолетнее значение годовой суммы выпадающих на ней атмосферных осадков. Динамика P и других характеристик местного климата может приводить к изменениям значений РКС, а также прочих характеристик ландшафтов рассматриваемых территорий. Поэтому выявление тенденций динамики РКС для многих территорий Украины представляет значительный теоретический и практический интерес. Наиболее актуально осуществление подобных исследований для территорий, подвергающихся повышенной антропогенной нагрузке, к числу которых относятся различные участки побережий Каркинитского залива.

Учитывая изложенное, **объектом** исследования в данной работе являлось распределение значений РКС, характерных для ландшафтных районов южностепной подзоны степной ландшафтной зоны Украины, прилегающих к побережьям Каркинитского залива. **Предметом** исследования являются особенности временной изменчивости этого распределения, проявившиеся в период современного потепления климата.

Целью работы являлось изучение особенностей современной динамики РКС, свойственных территориям ландшафтных районов Южностепной подзоны Украины, прилегающих к побережьям Каркинитского залива.

Для достижения указанной цели решались **следующие задачи:**

1. Оценка значений годовых сумм атмосферных осадков, выпадавших на изучаемых территориях Южностепной подзоны Украины в период с 1973 по 2008 гг.

2. Расчет значений РКС для каждой из этих территорий, соответствующих изучаемому периоду времени.

3. Анализ тенденций межгодовых изменений РКС, характерных для каждого из рассматриваемых ландшафтных районов.

Методика и фактический материал.

Границы изучавшихся ландшафтных районов выбирались в соответствии со схемой физико-географического районирования территории южностепной подзоны Украины, представленной в [2]

При решении первой задачи использовались сведения о месячных суммах атмосферных осадков, выпадавших в период с января 1973 года по декабрь 2008 года в районах Восточной Европы, содержащиеся в [3]. Интерполяция упомянутых данных в различные пункты изучавшихся территорий осуществлялась с использованием метода триангуляции Делоне [4]. В качестве оценок значений радиационного баланса, соответствующих территории каждой рассматри-

ваемой ландшафтной области или району использованы данные, приведенные в [2].

Как количественная мера тенденций динамики РКС, рассматривалась разность их значений, усредненных за отрезки времени 1973-1982 гг. и 1999-2008 гг. Для расчета этой меры полученные зависимости от времени РКС были усреднены в скользящем окне длиной 10 лет. Пример подобной зависимости приведен на рисунке 1.

снижение является для Тарханкутского района, а минимальным – для Нижнеднепровской терасно-дельтовой низменной области. Для Тарханкутского района максимальной является и амплитуда колебаний рассматриваемой характеристики, в то время как минимальна она для Западно-Присивашского района.

Из рисунка 1 видно, что значение разности усредненных за различные десятилетия РКС существенно зависит от выбора этих десятилетий и может быть использовано как вполне аде-

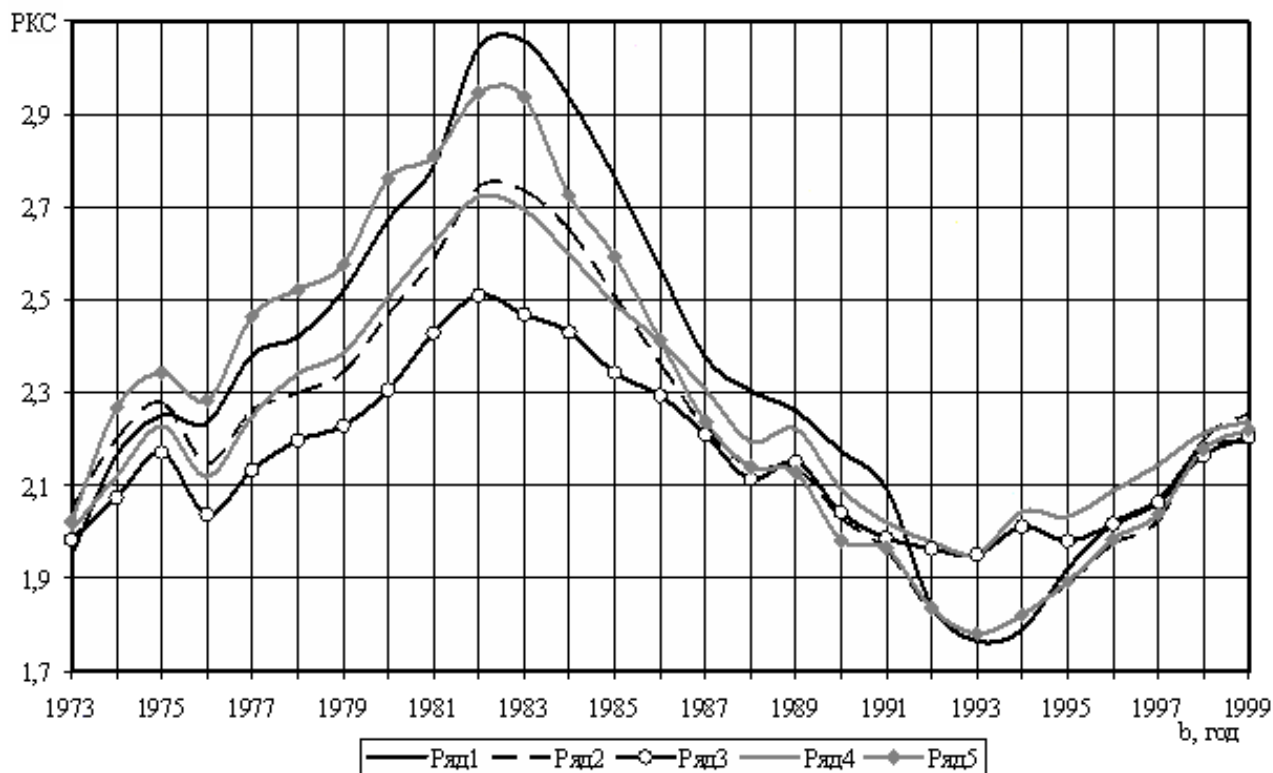

Рис. 1. Зависимости от года начала десятилетия усредненных среднегодовых значений РКС на различных участках побережья Каркинитского залива.

Как видно из рисунка 1, изменения РКС во всех районах, прилегающих к побережью Каркинитского залива, в рассматриваемый период времени носили колебательный характер. Фазы колебаний, соответствующих всем районам совпадают. Периоды этих колебаний для всех пунктов составляли 33 года.

Результаты и их анализ.

Для каждого изучаемого процесса определены значение его амплитуды и разности усредненных за десятилетие РКС. Эти характеристики для всех изучаемых ландшафтных районов представлены в таблице 1.

Из таблицы 1 следует, что значения усредненных за десятилетие РКС на территориях всех ландшафтных областей, прилегающих к различным участкам побережья Каркинитского залива, ощутимо снизились. Максимальным

кватная характеристика тенденции лишь на отрезках времени, не превышающих 15-20 лет.

Выводы.

1. Зависимости от времени начала десятилетия, за которое вычислялось усредненное значение РКС на территориях ландшафтных районов, прилегающих к побережью Каркинитского залива, в период современного потепления климата представляли собой колебания с периодом, соответствующих продолжительности цикла Шнитникова.

2. В ближайшие годы значения РКС на всех рассматриваемых территориях будут возрастать. Наиболее существенного возрастания их значений следует ожидать на участках побережья, к которым прилегает Тарханкутский ландшафтный район.

3. Существенные изменения ландшафтов различных участков побережья залива под

Характеристики изменчивости РКС в исследуемых районах.

Ландшафтный район (область)	Разность	Амплитуда
Тарханкутский район	0,25	1,3
Бакальский район	0,21	0,96
Западно-Присивашский район	0,22	0,56
Присивашско-Приазовская низменная область	0,24	0,77
Нижнеднепровская терасно-дельтовая низменная область	0,2	1,17

влиянием метеофакторов представляются маловероятными. Более вероятными их причинами может быть динамика уровня водной поверхности залива, а также действие антропогенных факторов.

Список используемой литературы:

1. Григорьев А.А. Связь балансов тепла и влаги с интенсивностью географических процессов. / А.А. Григорьев, М.И. Будыко // Доклады АН СССР. – 1965. – Т. 162. – №1. – С.151 – 154.

2. Комплексний атлас України [Карті]. / Сост. и підгот. до вид. ДНВП «Картографія» у 2005 р. ; відп. ред. Л.М. Веклич ; ред.. С.В. Капустяно, В.В. Молочко, В.О. Прокоп'єва. – К.: ДНВП «Картографія», 2005 р. – кол. 70?100 см. – 96 с. – 10 000 екз.

3. <http://www.tutiempo.net/en/Climate>

4. Скворцов А.В. Триангуляция Делоне и ее применение / А.В. Скворцов. – Томск: Изд-во Томского государственного университета, 2002. – 128 с.

Юлія Ананьєва. Про особливості часової мінливості радіаційного коефіцієнту сухоті на різних ділянках узбережжя Каркінітської затоки при сучасному потеплінні клімату. В роботі розглянуті особливості сучасної динаміки радіаційного коефіцієнту сухоті, властивих територіям ландшафтних районів південностепової підзони України, що прилягають до узбережжя Каркінітської затоки.

Ключові слова: радіаційний коефіцієнт сухоті, південно степова підзона, метод триангуляції Делоне, річна сума атмосферних опадів

Yiliya Anan'eva. About peculiarity of temperoral variability of radiation coefficient of aridity on the different lots of of Karkinit cost during modern warming of climate. Peculiarities of modern dynamics of radiation coefficient of aridity that characterize territories landscape districts of south steppe subzone of Ukraine that situated on the Karkinit coast are learned on this article.

Key words: radiation coefficient of aridity, south steppe subzone, Delone's method of triangulation, annual sum of atmospheric precipitation.

ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ У СТРУКТУРІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

УДК 911.3 + 338.482

КРУЇЗНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИЧОРНОМОР'І

*А. Е. Молодецький, С. Ю. Верстюк**Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова*

Круїзний туризм в українському Причорномор'ї - один з напрямів розвитку даного регіону, який здатний підвищити його економічний потенціал і рівень зайнятості населення. У зв'язку з втратою власного пасажирського флоту Україна вимушена орієнтуватися на іноземні круїзні компанії. Тут необхідно створити умови вдосконалення портово-пасажирської, екскурсійної і рекреаційної інфраструктури для круїзних туристів і стимулювати інтерес місцевих органів влади до проблем реклами туристичних ресурсів відповідних територій для залучення круїзів міжнародного рівня.

Ключові слова: круїзний туризм; порти Причорномор'я; пізнавальні екскурсії; круїзно-судноплавні компанії.

Вступ

Чорноморський регіон, розташований на стику Європи і Азії, незважаючи на його периферійність відносно центрів розвитку європейських і азійських цивілізацій, привертає все більшу увагу світового туристичного бізнесу. Це пояснюється потребою туроператорів в залученні нових туристичних ресурсів, невикористаних в минулі роки через економічні і політичні чинники. У зв'язку з напруженою військово-політичною ситуацією на Кавказі Причорноморський регіон України розглядається як резервний туристичний ресурс, який може бути задіяний найближчим часом без залучення обсягів надмірних інвестицій.

Мета і методи дослідження

Метою даної статті є обґрунтування пріоритетів розвитку круїзного туризму в українському Причорномор'ї, яке включає Одеську, Миколаївську, Херсонську області, Автономну Республіку Крим і територію міста Севастополь.

Об'єктом дослідження служать ресурси круїзного туризму цього регіону, а **предметом** – особливості їх адаптації до сучасних форм використання для підвищення привабливості регіону і посилення його позицій серед інших рекреаційно-атрактивних приморських регіонів Південно-Східної і Східної Європи.

Методичною основою даної статті є ретроспективний і структурно-функціональний аналіз статистичних, техніко-економічних і соціологічних джерел інформації, використовуваних і адаптованих в географічних дослідженнях.

Виклад основного матеріалу

Розвиток круїзного туризму у вигляді організованих переміщень груп туристів з пізнавальними і рекреаційно-оздоровчими цілями почався в регіоні Чорного моря в другій половині XIX століття. Номінально круїзний туризм проявив

себе тут вперше зусиллями англійської компанії «Томас Кук» в 1887 р., що організувала відвідини туристичним пароплавом Ялти і Севастополя. Через 70 років в 1950-і роки радянська державна компанія «Інтурист» організувала круїзне сполучення між портами Чорного, Середземного, Північного і Балтійського морів на пароплавах Чорноморського пароплавства «Перемога» і «Грузія», отриманих Радянським Союзом за репараціями від нацистської Німеччини в 1946-49 рр [2]. Так, перші круїзні туристи з СРСР змогли відвідати Афіни, Неаполь і Рим, Гавр і Париж, Амстердам, Стокгольм, а круїзна лінія пов'язала Одесу і Ялту з Ленінградом. З того часу стали регулярними пароплавні круїзи між українськими, російськими і грузинськими чорноморськими портами по Кримсько-Кавказькій пасажирській лінії. Щороку цим маршрутом подорожувало в 1960-90-х роках 120-130 тисяч туристів, серед яких 12-17 тисяч іноземців [5]. Проте після розпаду Радянського Союзу за 1990-і роки об'єм круїзного туризму на Чорному морі скоротився втричі.

Україна повністю втратила свій пасажирський флот, а іноземні компанії не прагнули направляти свої судна в економічно і політично нестабільні регіони. Деякий підйом намітився лише в 2005-2008 рр., коли світова кон'юнктура зажадала розширення маршрутів круїзних судів найбільших компаній європейського і північноамериканського континентів. Сучасна круїзна тенденція в суднобудуванні свідчить про підвищення комфортабельності суден шляхом надзвичайного зростання їх розмірів і вартості [6, 11]. Прикладом є кораблі однієї із найстаріших судноплавних компаній світу – англійської «Кунард Лайн». Так, пасажирський лайнер цієї компанії «Куїн Вікторі», спущений на воду в кінці 2007 р., що коштує 300 млн. фунтів стерлінгів, має водотонажність 90 тисяч тонн,

довжину 294 м, пасажиромісткість 2014 чоловік [10].

Більшість сучасних туристських круїзних лайнерів відповідають цим параметрам, тому, розміри кают складають від 20 до 200 м², комфортність яких далеко пішла вперед в порівнянні з лайнерами побудованими в радянські 1960і-80-і роки і до теперішнього часу безнадійно застарілі. Україна має в своєму розпорядженні лише одним пасажирський паром «Каледонія» компанії «Укрферрі», який виконує лінійні рейси і транспортує туристів між Одесою і Стамбулом.

Практично всі круїзні суднозаходи в чорноморські порти здійснюють іноземні круїзні компанії «Карнівал», «Роял Карібеан», «Коста Кросьєре», «Принцес Круїзес», «ЕмЕсСі Круїзес», «Кунард Лайн» та ін. В той же час число суднозаходів поки далеко від пікових показників 1980-х років: у 2009 р. до Одеси прибуло 74 круїзних лайнери (для порівняння: в Сочі – 40, до Стамбулу – 414, до Ялти – 32) [1, 3]. Лімітуючими чинниками розвитку круїзного судноплавства для портів Причорномор'я є: сучасний стан портового господарства, високі портові збори, відсутність реклами туристичного продукту України на головних ринках Європи і Північної Америки.

Найбільш відповідним вимогам круїзного туризму серед 18 морських портів України поза сумнівом є Одеський торговельний порт. Він має в своєму розпорядженні пасажирський термінал, що не поступається аналогічним комплексам європейських портів. Тут можна приймати судна завдовжки до 300 метрів і осадкою 11,5 – 12 м. Біля причалів морського вокзалу одночасно можуть обслуговуватися до п'яти судів. Розроблена система спрощеного прикордонного контролю аналогічна системі, що діє в аеропортах. Пропускна спроможність Одеського морвокзалу складає 4 млн. пасажирів на рік і використовується в даний час не більш, ніж на 8 % [1, 3]. Незважаючи на жалюгідний стан місцевих пасажирських малотоннажних судів частина з них збережена і здатна здійснювати короткострокові морські екскурсії вздовж узбережжя Одеської затоки. Стимує зростання суднозаходів в Одеський порт політика портових зборів. В Одесі він складає для пасажирських лайнерів 32 тис. євро, тоді як в Сочі – 17 тис. євро, а в портах Греції – 6 тис. євро. Окремі порти, наприклад, Гібралтар відмовилися від портових зборів з пасажирських суден певних типів [2, 4].

Для круїзів міжнародного типу в Криму до 1990-х років був відкритий лише Ялтинський порт. Зараз це круїзне «вікно» Криму має в своєму розпорядженні 8 пасажирських причалів і здатне

приймати судна завдовжки до 215 м і осадкою до 8,6 м [7]. Для великих круїзних суден організовано рейдове обслуговування катерами портофлоту, що істотно уповільнює процес прийому туристів. Завдяки малотонажним суднам з Ялти здійснюються місцеві рейси до портопунктів Форос, Сімеїз, Алупка, Місхор, Ластівчине Гніздо, Лівадія, Гурзуф, Нікіта та ін. Інфраструктура Ялти дозволяє організувати також сухопутні короткострокові екскурсії, проте відсутність зручного авіаційного і залізничного сполучення не дозволяє організовувати тут базове обслуговування круїзних туристів.

Менше 15 років тому для іноземного туристичного флоту був відкритий Севастопольський порт. Тут є два пасажирські причали завдовжки 200 і 135 м, але наявність військової бази Російської Федерації тут стримує всі види туристичного бізнесу і круїзне судноплавство доки не отримує розвитку, хоча інтерес до історичних об'єктів Севастополя (особливо пов'язаних з подіями Східної війни) в Західній Європі залишається стабільно високим.

Пасажирські термінали з прикордонними пунктами пропуску пасажирів представлені також в Ізмаїлі і Рені на Дунаї, де можна приймати судна з осадкою 3,5-7 м і завдовжки від 70 до 150 м, а також в Керчі, де діє паромна переправа Крим – Кавказ, здатна пропускати понад 300 тисяч пасажирів в рік. Можливості обмеженого прийому пасажирів (не відповідні вимогам міжнародного круїзного судноплавства) є також у Феодосії, Євпаторії і Херсоні.

Основним контингентом круїзних туристів в портах українського Причорномор'я є представники чотирьох країн: Великобританії (31%), США (30%), Італії (21%), Німеччині (12%) [9]. Останнім часом зростає число громадян Росії, Бельгії, Нідерландів і Японії, проте в цілому ринок круїзного судноплавства на Чорному морі все ще зберігає другорядне положення по відношенню до середземноморського і доля чорноморських круїзів у складі середземноморських навіть скоротилася з 2004 по 2008 р. в 4 рази [9]. Це не може не хвилювати вітчизняні управлінські структури, особливо Міністерство культури і туризму України і Міністерство курортів і туризму Криму. За експертними оцінками, під час стоянки в порту турист в середньому витрачає 30-60 доларів США на добу, а обслуговування круїзних туристів по екскурсійним і іншим програмам пізнавального типу створюють робочі місця на транспорті, в торгівлі, громадському харчуванні та інших інфраструктурних секторах Причорномор'я.

Розвиток круїзного туризму в Причорномор'ї стримується відсутністю базового портового

обслуговування, при якому круїзні фірми могли б здійснювати тут зміну пасажирів. На міжнародній круїзній виставці в Генуї у вересні 2009 року Одеський порт був визнаний відповідним вимогам до базових портів по основних параметрах і цілком здатним замінити Стамбул як базовий круїзний порт для Чорного моря [8]. Стійкість круїзного судноплавства на Чорному морі не може замикатися в рамках українського Причорномор'я. Необхідне комплексне об'єднання портів України, Росії, Грузії, Туреччини, Болгарії і Румунії в єдину кільцеву структуру круїзних чорноморських ліній. Поки досвід використання такого маршруту українською компанією «Укрферрі» в 2008 р. показав на судні «Південна Пальміра» збитковий результат: розрахунки показують, що для позитивної рентабельності потрібен чотирьохзірковий лайнер місткістю 700-1200 пасажирів при вартості одного дня круїзу в економ-класі 100-120 доларів США [5]. На даний час вітчизняні компанії на фрахт корабля такого класу не претендують, а інші чорноморські держави виявляють до цієї проблеми ще меншу цікавість.

Список використаної літератури:

1. Васильов Ю. Роль Одесского порта в развитии круизов по Черному морю // Порты Украины. – 2008. - № 7. – С. 29-30.
2. Киричук К. Как возродить круизное судоходство в Черном море // Судоходство. – 2000. - № 6. – С. 12-13.
3. Крамрайн Б. Самый привлекательный порт на Черном море – Одесса // Порты Украины. – 2008. - № 7. – С. 26.
4. Моргенштерн Р. Наступит ли эпоха белых пароходов / Порты Украины. - 2008. – № 7. – С. 27.
5. Моргенштерн Р. Первое лето «Южной Пальмиры» // Водный транспорт Украины. – 2006. - № 3. – С. 33.
6. Перестюк І. Велетні океану // Шкіпер. – Київ: Вістка, 2010. – № 2. – С. 67.
7. Соловьев А. А. Перспективы развития водных путешествий в Крыму // Культура народов Причерноморья, 2009, № 176. – С. 97–100.
8. Тищенко Е. Как вернуть лайнеры в Черное море // Порты Украины. – 2001. – № 5. – С. 23.
9. Уайльд П. На мировом рынке круизного судоходства // Порты Украины. -2008. - № 9. – С. 30.
10. Хвилер Я. Большие путешествия на больших лайнерах // Турбизнес. – 2007. – № 16. – С. 18.
11. Шевченко М. Круизные суда: портфель заказов все толще // Порты Украины. - 2008. - № 4. – С. 11.

А.Э. Молодецкий, С. Ю. Верстюк. Круизный туризм в украинском Причерноморье. Круизный туризм в украинском Причерноморье одно из направлений развития данного региона, которое способно повысить его экономический потенциал и уровень занятости населения. В связи с утратой собственного пассажирского флота Украина вынуждена ориентироваться на иностранные круизные компании. Здесь необходимо создать условия совершенствования портово-пассажирской, экскурсионной и рекреационной инфраструктуры для круизных туристов и стимулировать интерес местных органов власти к проблемам рекламы туристических ресурсов соответствующих территорий для привлечения круизов международного уровня.

Ключевые слова: круизный туризм; порты Причерноморья; познавательные экскурсии; круизно-судоходные компании.

A. E. Molodetskiy, S. U. Verstiuk. Cruise tourism in ukrainian Black sea region. Cruise Tourism in the Ukrainian Black Sea region is one of the directions of development of the region, which is able to increase its economic potential and the level of employment of population. In connection with the loss of its own passenger fleet Ukraine have to rely on foreign cruise companies. Here it is necessary to create conditions to improve port-passenger, excursion and recreational infrastructure for cruise tourism and stimulate the interest of local authorities to the problems of advertising of tourist resources of the proper territories for bringing in of cruises of international level.

Key words: cruise tourism; the ports of the Black Sea; cognitive excursions; cruise-shipping companies.

РЕЛІКТОВІ ФОРМИ РЕЛЬЄФУ ЯК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

І.І.Залеський, Л.Ф.Дубіс

*Національний університет водного господарства та природокористування
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Залеський І.І., Дубіс Л.Ф. Реліктові форми рельєфу як рекреаційно-туристичні об'єкти Шацького національного природного парку. На основі аналізу літературних джерел, польових досліджень геолого-геоморфологічної будови території Шацького НПП встановлені етапи формування сучасного рельєфу та охарактеризовані генетичні типи форм рельєфу, що несуть інформацію про історію розвитку рельєфу та природи території дослідження. Виділені основні типові реліктові форми рельєфу, що є цінними геолого-геоморфологічними природними об'єктами і можуть слугувати пунктами для проведення краєзнавчо-туристичних екскурсій. Запропонований краєзнавчо-туристичний маршрут „Пізнай свій край. Мандрівка у прадавнє минуле природи Шацького НПП”, що не тільки сприятиме розширенню знань у туристів та рекреантів, але й популяризації Шацького НПП як на національному, так і міжнародному рівнях.

Ключові слова: реліктові форми; рекреаційно-туристичні об'єкти; дніпровська морена; флювіогляціальні відклад; туристичний маршрут.

Вступ. На території Шацького НПП знаходяться низка реліктових форм та інших природних об'єктів, що ілюструють розвиток рельєфу та природи території від раннього плейстоцену до сьогодення і є важливими для формування знань та розуміння природи рідного краю.

Актуальність теми. Шацький національний природний парк (НПП) є одним з унікальних природних рекреаційних куточків Українського Полісся. Його рекреаційна унікальність проявляється в кількох аспектах:

по-перше, він має вигідне (стратегічне) географічне положення, займає найбільш західну частину Українського Полісся та безпосередньо межує із Республікою Польщею на заході та Білоруссю на півночі, що визначає транскордонний статус території та можливість отримання у майбутньому статус міжнародного рекреаційно-туристичного центру;

по-друге, має значний природний рекреаційний ресурс, зокрема, типові поліські ландшафти, унікальні гідрологічні об'єкти, специфічне біорізноманіття, різні реліктові генетичні типи форм рельєфу. Якщо перші вже інтенсивно використовуються у рекреаційних цілях, то останній – різні за генезисом реліктові форми – залишились поза увагою, а власне, ці форми можуть стати цікавими туристичними природними об'єктами, оскільки несуть інформацію про історію розвитку та умови формування рельєфу та ландшафтів Шацького НПП. Велике значення вони мають для розвитку краєзнавчого туризму, формування знань та любові до рідного краю, розуміння його унікальності.

Мета статті – на основі аналізу існуючої наукової інформації виділити реліктові форми

рельєфу, що несуть інформацію про історію розвитку території Шацького НПП та можуть використовуватись як краєзнавчі рекреаційно-туристичні об'єкти.

Основні завдання:

1. На основі аналізу літературних джерел, польових досліджень геолого-геоморфологічної будови території Шацького НПП виділити основні етапи формування сучасного рельєфу.

2. Визначити різні генетичні типи реліктового рельєфу, що можуть слугувати прикладом для пояснення основних етапів розвитку рельєфу і природи Шацького НПП та виокремити ті об'єкти, що мають краєзнавче-туристичне значення.

3. Розробити краєзнавчо-туристичний маршрут „Пізнай свій край. Мандрівка у прадавнє минуле природи Шацького НПП”.

Аналіз наукового доробку з даної проблеми. Унікальність сучасного рельєфу Шацького НПП, історія його розвитку та формування привертала увагу багатьох відомих українських та зарубіжних дослідників, зокрема П.А. Тутковського, О.М. Миринича, П.Ф. Гожики, А.Б. Богущького, В.П. Палієнко, І.І. Залеського, П.К. Волошина, Г.Г. Грузмана, П.К. Заморія, Л.В. Герасимова, І.І. Герасимової, Л.М. Дорофєєва, С.С. Коржуєва, Н.І. Карпенко, Л. Ліднера, М. Ланчонт, Ю. Войтановича, Р. Добровольського, П. Зелінського, М. Герасимука, Р. Хлебовського, В. Хмельського та ін. В основному, їх дослідження присвячені традиційним питанням четвертинної геології, геоморфології та палеогеографії.

У вітчизняній та зарубіжній літературі розроблені методики щодо вивчення рельєфу як рекреаційного ресурсу [3, 5, 8, 12]. З цієї точки зору, на території Шацького НПП дослідженнями

рельєфу займалися Н.І. Карпенко, В.П. Палієнко, І.І. Залеський, Л.С. Безручко та ін. Однак, поза увагою авторів залишилось питання використання різних реліктових генетичних форм рельєфу як геологічних та геоморфологічних пам'яток природи, що несуть інформацію про історію розвитку, умови формування рельєфу та ландшафтів Шацького НПП, та є цінними краєзнавчими та туристично-рекреаційними об'єктами.

Викладення основного матеріалу. В історії формування сучасного рельєфу Шацького НПП, що знайшов безпосереднє відображення у гіпсометрії сучасної земної поверхні можна виділити два основні етапи:

1. Льодовиковий (етап розвитку зледеніння). Він тривав від раннього до пізнього плейстоцену. На даному етапі найважливішу роль у формуванні сучасного рельєфу відіграло останнє дніпровське зледеніння. Генетичний комплекс відкладів представлений моренними, озерно-льодовиковими та флювіогляціальними відкладами.

2. Післяльодовиковий, що охоплює період пізнього плейстоцену і до сьогодення. Протягом другого етапу сформувався комплекс делювіальних, флювіальних, еолових відкладів, сучасні ерозійні, карстові та антропогенні форми рельєфу.

У формуванні плейстоценового рельєфу Волинського Полісся П.Ф. Гожик, І.І. Залеський [6] виділяють три палеогеоморфологічні рівні: північнополіський, центральнополіський і південнополіський. Територія Шацького НПП лежить у межах північнополіського рівня, що контролюється переважно абсолютними позначками рельєфу 120–140 м [6]. В його формуванні важливу роль відіграли окське та дніпровське зледеніння, хоча деякі дослідники вважають, що на території Волинського Полісся є сліди «...як мінімуму, чотирьох зледенінь» [4, С. 83].

У сучасному рельєфі Шацького НПП чітко виокремлюються комплекс льодовикових відкладів дніпровського зледеніння, що фіксують різні стадії його трансгресії та дегляціації. Це – льодовикові моренні відклади напірного і насипного типів, озерно-льодовикові та флювіогляціальні відклади.

З пізнавальної точки зору найбільш цінними є відклади донної (основної) морени, що знаходяться південніше оз.Світязь та крайової морени насипного типу в околиці с. Ростань. Їх детальний опис є у роботах [4, 6, 7, 11, 14–16]. В кар'єрах в околиці с.Ростань та Шацького цегельного заводу, що знаходиться в 3-х км на південь від оз.Світязь на широті сіл Підманове–Омельне [6, 7], можна детально охарактеризувати етапи розвитку дніпровського зледеніння, пояснити основні ознаки

моренних відкладів, наочно продемонструвати валуни з Феноскандії, що досягають 2–5 м у поперечнику. В кар'єрі с. Ростань було б доцільно зробити експозицію різних типів валунів, принесених льодовиком зі Скандинавії, наприклад, граніти рапаківі з південно-західної частини Фінляндії, кристалічні уламки зі Швеції тощо.

У розрізі морени в околиці с.Ростань спостерігаються відторженці із верхньокрейдових і палеогенових порід [6, 7, 11, 16]. У 50 м південніше основного розрізу морени у кар'єрі на денну поверхню виходять відклади крейди у корінному заляганні [6]. На її прикладі можна охарактеризувати доплейстоценову історію розвитку рельєфу, розказати про існування палеогенових та неогенових морських басейнів, етапи їх розвитку, особливості осадонакопичення тощо.

Цікавим є факт виявлення палеолітичних знахідок у морені кар'єру, які були відкриті В. Хмельвським [1]. Кар'єр в околиці с. Ростань повинен стати ключовим пунктом краєзнавчо-туристичного маршруту „Пізнай свій край. Мандрівка у прадавнє минуле природи Шацького НПП”.

Своєрідними у генетичному відношенні є озові та камові форми, які утворилися при дегляціації дніпровського льодовика. Дані акумулятивні реліктові форми рельєфу формуються у тріщинах льоду, таненні мертвого льоду та тріщинних руслах підлідних річок [6]. Озові форми в межах Шацького НПП знаходяться південніше оз.Світязь та на ділянці Щацьк – Мельники, камові – північному сході від с. Кам'янка та на північному березі оз. Люцемер [6, 11]. Внесення їх до краєзнавчо-туристичного маршруту є обов'язковим, бо власне ці форми дають розуміння потужності льодовикового покриву, умов його дегляціації та особливостей формування багатьох форм такого типу Українського Полісся.

Більша частина території Шацького НПП покрита флювіогляціальними відкладами, що представлені різнозернистими жовтуватими-сірими пісками. Ці відклади також фіксують різні стадії трансгресії та дегляціації дніпровського зледеніння та вказують на існування великих річок. Флювіогляціальні ріки мали розгалужений тип русел та сформували великі за площею зандрові рівнини. Потужність флювіогляціальних відкладів у межах Шацького НПП невелика – від 2 до 10 м. Максимальна потужність цих відкладів спостерігається у прадолині Кшна-Прип'ять та сягає 30м.

Важливим у розумінні формування післяльодовикового рельєфу є роль еолових процесів, які інтенсивно розвивалися на межі пізнього плейстоцену – початку голоцену на території

Українського Полісся. На території Шацького НПП поширені реліктові дюни різної морфології та стадій розвитку – від ембріональних до класичних параболічних. Для їх формування необхідні певні умови, зокрема: наявність піщаного матеріалу; вітри відповідної сили, що здатні сформувати вітропіщані потоки; відсутність рослинності; сухий клімат тощо. Реліктові дюни Шацького НПП сформувалися в умовах сухого і холодного клімату. Джерелом надходження піщаного матеріалу слугували флювіогляціальні та моренні відклади. На дюнних формах часто знаходяться археологічні стоянки, наприклад, в околиці с.Затишшя, озер Світязь, Пісочне, Кримне [1, 2, 10]. Однією з найцікавіших еолових форм є так звана „Татарська гора” в західній околиці оз. Світязь, описана ще на початку XX сторіччя академіком П.А.Тутковським [13]. Тут знаходиться мезолітична стоянка та зафіксована група курганів висотою 1,5–2 м і діаметром 8–10 м [2]. Ці факти є важливими для формування світогляду людини, зокрема, розуміння екологічної ролі рельєфу в житті людини від прадавніх часів до сьогодення.

Еолові відклади у багатьох випадках перебивають та ускладнюють флювіогляціальні відклади, формуючи складні за генезисом форми рельєфу. Прикладом могу слугувати г. Карасинець, що розташована на схід від оз. Світязь і має видовжену форму. Абсолютна висота форми – 175,8 м (світ. 1, 2).

Флювіальні (алювіальні) відклади представлені терасно-заплавним комплексом рік Прип'яті та Бугу, а також сучасним русловим алювієм річок. Аллювіальна долини верхів'я р. Прип'яті морфологічно слабо виражена та плавно зливається із прилеглими заливними та озерно-алювіальними рівнинами [11]. На відміну від верхів'я долини Прип'яті терасно-заплавний комплекс р. Бугу морфологічно чітко виражений. На другій надзаплавній терасі поширені реліктові еолові форми рельєфу. Їх відносна висота – 4–6 м.

В останні десятиріччя постійно зростає вплив людини на реліктові форми рельєфу Шацького НПП. Це, насамперед, будівництва нових приватних будинків та господарських об'єктів, зростання кількості рекреантів у певних локальних відпочинкових зонах у літні місяці тощо.

Узагальнюючи, можна виділити кілька важливих реліктових форм рельєфу (табл.1), що можуть слугувати об'єктами для розробки краєзнавчо-туристичного маршруту „Пізнай свій край. Мандрівка у прадавнє минуле природи Шацького НПП”.

Висновки.

1. Реліктові форми рельєфу несуть інформацію про умови формування рельєфу і природи

певної території та є цінними об'єктами краєзнавчо-туристичних екскурсій.

2. На території Шацького НПП знаходяться низка реліктових форм та інших природних об'єктів, що ілюструють розвиток рельєфу та природи території від раннього плейстоцену до сьогодення і є важливими для формування знань та розуміння природи рідного краю.

3. Запропонований краєзнавчо-туристичний маршрут „Пізнай свій край. Мандрівка у прадавнє минуле природи Шацького НПП” не тільки сприятиме розширенню знань у туристів та рекреантів, але й популяризації Шацького НПП як на національному, так і міжнародному рівнях. Доцільно організовувати краєзнавчо-туристичні екскурсії для місцевого населення, зокрема школярів для наочного доповнення навчальних дисциплін „Мій рідний край” або „Я і Україна”.

Список використаної літератури:

1. Артюх В.С. Использование кремня в каменном веке на территории западного Полесья / В.С. Артюх, В.А. Хмелевский // Вестник. Львовского ун-та. Серия геолог. – 1989. – Вып. 10. Социально-экологические проблемы Волынского Полесья. – С. 47–54.
2. Археологические памятники Шацкого поозерья / [Салючок Р.В., Скочиляс А.С., Спивак Ю.Н. и др.] // Вестник. Львовского ун-та. Серия геолог. – 1982. – Вып.8. Шацкое поозерье и некоторые проблемы его охраны. – С.59-72.
3. Безручко Л.С. Еколого-географічне об'рунтування рекреаційного природокористування на території Швацького національного природного парку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів / Л.С.Безручко. – Львів, 2010. – 20 с.
4. Богуцький А. До проблеми плейстоценових зледенінь Волинського Полісся / А. Богуцький, І. Залеський // Матеріали XIII українсько-польського семінару «Гляціал і перигляціал Волинського Полісся» (Шацьк, 11–15 вересня 2005 р.). – Львів : ВЦ ЛНУ, 2005. – С. 14–38.
5. Горішний П.М. Морфологічний аналіз рельєфу для інженерних потреб (на прикладі Західного Поділля): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.04 - геоморфологія і палеогеографія / П.М.Горішний. – Львів, 1998. – 19 с.
6. Залеський І. Основні риси плейстоценового рельєфу Волинського Полісся / І. Залеський, П. Гожик // Матеріали XIII українсько-польського семінару «Гляціал і перигляціал Волинського Полісся» (Шацьк, 11–15 вересня 2005 р.). – Львів : ВЦ ЛНУ, 2005. – С. 14–38.
7. Залесский И.И. Реконструкция плейстоценовых ландшафтов Волынского Полесья в связи с вопросами рационального природопользования : автореф. на соиск. учен. степени канд. геогр. наук : спец. 11.00.04 - геоморфология и палеогеография” / И.И.Залесский. – К., 1988. – 24 с.

Світ.1 – Еолові піски на у вершинній частині г. Карасинець (світлина Л.Дубіс)

Світ.2 – Закинутий кар'єр на схилі г. Карасинець (світлина Л.Дубіс)

Таблиця 1

Характеристика природних об'єктів краєзнавчо-туристичної мандрівки „Пізнай свій край. Мандрівка у прадавнє минуле природи Шацького НПП”.

Номер екскурсійного об'єкту	Генезис реліктової форми та відкладів	Локалізація пункту	Краєзнавча та науково-пізнавальна характеристика об'єктів, які наочно відображають інформацію про:
1	виходи крейди у корінному заляганні	кар'єр в околиці с.Ростань	етапи формування доплейстоценового рельєфу, існування прадавніх палеоген-неогенових морських басейнів тощо.
2	морена крайового типу	кар'єр в околиці с.Ростань	етапи розвитку плейстоценового рельєфу, зокрема про зледеніння території, основні етапи та умови розвитку останнього – дніпровського зледеніння
3	камова форма	форма в околиці с.Камянка	поширення дніпровського зледеніння та його функціонування, формування акумулятивних форм у тріщинах льоду, таненні мертвого льоду та тріщинних руслах підлідних річок
4	еолова форма „Татарові гори”	форма на зх. березі оз.Світязь	умови формування клімату в кінці плейстоцену початку голоцену, формування холодних пустель та еолових форм рельєфу
5.	карстово-льодовикова улоговина оз.Світязь [9]	озеро Світязь	генезис оз. Світязь та про умови формування та генезис інших озерних котловин Шацького поозер'я , зокрема карстове, льодовикове та ін.
6.	складна за генезисом форма г.Карасинець	форма на схід від оз. Світязь	розвиток складних форм рельєфу та раціональне використання цих форм. Демонстрація неправильного використаття форми та прилеглої території як місцевого сміттєзвалища. Формування екологічної свідомості мандрівників.
7	зандрові рівнини	рівнина вздовж дороги від смт. Шацьк до с.Омельне	існування давніх флювіогляціальних річок та їх ролі у формуванні сучасного рельєфу
8	долина річки Прип'ять	долина річки Прип'ять в околиці с.Положеве	етапи розвитку алювіальної долини Прип'яті та значення річок у житті людей
9		музей Шацького НПП	історію формування Шацького НПП, особливості природи, рідкісні види рослин тощо.

8. Карпенко Н.І. Аналіз рельєфу для потреб природо-користування (на прикладі Шацького поозер'я) : дис. канд. геогр. наук : спец. 11.00.04 - геоморфологія і палеогеографія / Н.І. Карпенко. – К., 1996. – 232с.

9. Карпенко Н. Геоморфологія озерних улоговин Швацького поозер'я / Н. Карпенко // Матеріали XIII українсько-польського семінару «Гляціал і перигляціал Волинського Полісся» (Шацьк, 11–15 вересня

- 2005 р.). – Львів : ВЦ ЛНУ, 2005. – С.220–231.
10. Мацкевой Л.Г. Новые памятники Шацкого Поозерья / Л.Г. Мацкевой, В.С. Артюх // Вестник Львовского ун-та. Серия Геолог. – 1989. – Вып.10 Социально-экологические проблемы Волынского Полесья. – С. 40–47.
 11. Опорные разрезy и краевые образования материковых оледенений западной части Украины / Богуцький А.Б., Величко А.А., Геренчук К.И. и др. – К. : ИГН АН УССР, 1980. – 50 с. – (Препринт / АН УССР, ИГН- 80-70).
 12. Симонов Ю.Г. Инженерная геоморфология: индикационный анализ и методы исследований / Ю.Г.Симонов, В.И.Кружалин. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 121 с.
 13. Тутковский П.А. Ископаемые пустыни Северного полушария (Приложение к «Землеведению» за 1909 г.) / П.А. Тутковский. – М., 1910. – 373 с.
 14. Шацьке поозер'я : характеристика абіотичних і біотичних компонентів екосистем / за ред. Є.В.Царика. – Львів : Євросвіт, 2008. – 215 с.
 15. Pierwsze wyniki analizy składu mineralnego osadów lodowcowych i wodnolodowcowych Polesia Wołyńskiego (NW Ukraina) / R. Chlebowski, L. Lidner, A. Buguckij, J. Wojtanowicz // Матеріали XIII українсько-польського семінару «Гляціал і перигляціал Волинського Полісся» (Шацьк, 11–15 вересня 2005 р.). – Львів : ВЦ ЛНУ, 2005. – С.95–105.
 16. Zarys stratygrafii plejstocenu Polesia Wołyńskiego (NW Ukraina) / [L. Lidner, A. Boguckij, P. Gońik i in..] // Матеріали XIII українсько-польського семінару «Гляціал і перигляціал Волинського Полісся» (Шацьк, 11–15 вересня 2005 р.). – Львів : ВЦ ЛНУ, 2005. – С.46–54.

Залесский И.И., Дубис Л.Ф. Реликтовые формы рельефа как рекреационно-туристические объекты Шацкого национального природного парка. На основе анализа литературных источников и полевых исследований геолого-геоморфологического строения территории Шацкого НПП установлены этапы формирования современного рельефа и охарактеризованы генетические типы форм рельефа, которые несут информацию об истории развития рельефа и природу исследованной территории. Выделены основные типовые реликтовые формы рельефа, которые являются ценными геолого-геоморфологическими природными объектами и могут служить пунктами для проведения краеведческо-туристических экскурсий. Предложен краеведческо-туристический маршрут „Узнай свой край. Путешествие в далёкое прошлое природы Шацкого НПП”, что не только будет способствовать расширению знаний у туристов и рекреантов, но и популяризации Шацкого НПП как на национальном, так и международном уровнях.

Ключевые слова: реликтовые формы, рекреационно-туристические объекты, днепровская морена, флювиогляциальные отложения, туристический маршрут.

I. Zalesky, L. Dubis. The relief relicts forms as recreation-touristic objects of the Shatsk's National Park. The stages of the new relief formations and genetic types of relief forms had been analyzed by using reference and self-implemented observation of geological and geomorphological structure of the Shatsk's National Park. These genetic types of relief forms inform about relief development history and nature of the research area.

The main typical genetic relief's forms which are important geological and geomorphological nature objects had been selected. These objects could be useful as points for the carrying out of local history and touristic tour. The local history and touristic tours «Get to know your native land. Travel in the ancient time of the Shatsk's National Park nature» had been proposed. This tour will further of increasing knowledge for tourists and recreants. Also it could advertise Shatsk's National Park on the national and international level.

Key words: relict forms of relief; recreation-touristic objects; dnipro's moraine; fluvioglacial deposits; relict dunes; touristic tours.

УДК: 911.3:338.48-6 (477.85)

МЕТОДИКА ОЦІНКИ САКРАЛЬНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

*І. Костащук**Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича*

У статті розглядаються відміни у забезпеченості сакральньо-туристичних об'єктів областей України. Пропонується методика їх бальної оцінки. На прикладі монастирів Чернівецької області проведено їх оцінку в балах. Запропоновано методику оцінки сумарного сакральньо-туристичного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць.

Ключові слова: сакральньо-туристичний об'єкт, сакральньо-туристичний потенціал, релігійний туризм, бальна оцінка.

Вступ. Україна має значний сакральньо-туристичний потенціал, який дає змогу розвивати тут релігійний туризм та паломництво. Виділено три регіони найбільш оптимальних для розвитку такого виду туризму – Західноукраїнський, Північно-Центральний та Південний.

Чернівецька область має значну кількість сакральньо-туристичних ресурсів.

Актуальність теми дослідження. Україна являється державою, що має значну кількість історико-архітектурних ресурсів, серед яких особливо помітне місце можна віднести сакральньо-туристичним ресурсам. Їх багатство та різноманіття, як архітектурне так і конфесійне, зумовлено сукупним впливом багатьох чинників, серед яких вирізняються природні, суспільні та історичні. Так, Прикарпаття, Карпати та Волинь, які мають значні запаси лісових ресурсів, відрізняються із поміж інших регіонів наявністю великої кількості дерев'яних сакральних пам'яток – унікальних архітектурних об'єктів; у регіонах багатих на родовища каміння звичайно переважають кам'яні сакральні споруди. Суспільні чинники визначили багатство та архітектурну велич сакральних об'єктів, зокрема об'єкти розташовані в столиці та великих містах, відзначаються більшими розмірами та визначнішим функціональним значенням. Історичні чинники також вплинули, як конфесійну приналежність об'єктів, так і архітектурний їх стиль. Зокрема, в період XVIII ст. коли на території Галичини значно переважали Греко-Католицькі громади, можна спостерігати, що архітектурний стиль більшості храмів має в собі поєднання уніатського (греко-католицького) та православного канонів. Таким яскраво вираженим прикладом є Свято-Успенський собор Почаївської лаври.

Сформована мережа сакральньо-туристичних ресурсів України внаслідок складних суспільно-політичних, історичних та природних умов, має свою унікальність, територіальну відмінність у насиченості, конфесійну та функціональну відміни, а також туристичну привабливість. Саме, для

розробки та апробації унікальних туристичних маршрутів необхідно проводити оцінку усіх туристичних ресурсів, в тому числі і сакральньо-туристичних. Така оцінка дозволить виявити регіони із високою забезпеченістю певними видами рекреаційно-туристичних ресурсів і проводити в них локальні, але унікальні туристичні подорожі.

Тому, тема дослідження є досить актуальною та перспективною для подальших наукових пошуків та оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів, в тому числі і сакральньо-туристичних ресурсів інших регіонів нашої держави.

Постановка мети та завдань дослідження. Метою даного дослідження було виявлення особливостей привабливості сакральньо-туристичних об'єктів Чернівецької області, розробка методики їх бальної оцінки та власне оцінка монастирів, як важливих релігійно-паломницьких сакральньо-туристичних об'єктів. Виходячи із мети основними завданнями були: проаналізувати насиченість сакральньо-туристичних об'єктів в регіонах України, та виявити місце за цим показником Чернівецької області; запропонувати бальну методику оцінки сакральньо-туристичного потенціалу Чернівецької області; оцінити монастирі Чернівецької області, як важливі об'єкти розвитку релігійного туризму та паломництва регіону.

Аналіз попередніх досліджень. Методику бальної оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів, в тому числі і сакральньо-туристичних, запропонував та вдосконалив відомий вчений в галузі туризмознавства О.О. Бейдик [1]. Дещо іншу оцінку в балах релігійно-туристичних ресурсів запропонувала Т.І. Божук [2]. Нами було апробовано на VII міжнародній науковій конференції «Географія, геоекологія, геологія: досвід наукових досліджень» у травні 2010 р. в м. Дніпропетровськ, власну методику оцінки сакральньо-туристичного потенціалу [3], яка базується на використанні ідей, як О.О. Бейдика, так і Т.І. Божук, і саме вона, після певних коректив та вдосконалень, покладена в основу написання даної наукової статті.

Виклад основного матеріалу. Територія України нерівномірно забезпечена сакральньо-

туристичними ресурсами, які внесені в список пам'яток архітектури державного значення (табл. 1). За допомогою рейтингового ряду кількості сакрально-туристичних об'єктів в окремих областях України, та картографічного методу дослідження, нам вдалося виявити три перспективних райони для проведення та розробки релігійно-туристичних маршрутів. Це насамперед: Західноукраїнський, до якого ввійшли 7 областей – Львівська, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька та

Рівненська області. Висока насиченість сакральними об'єктами пояснюється перш за все довготривалим входженням до Австро-Угорської імперії та Польщі, а також найпізнішим приєднанням (з 1939 по 1945 рр.) до атеїстичного Радянського союзу, в період якого було зруйновано чимало визначних об'єктів сакральної спадщини; Північно-Центральний, до якого віднесено 7 областей – Житомирська, Хмельницька, Вінницька, Київська, Черкаська, Чернігівська, Сумська та м. Київ; Південний, до якого відносяться АР Крим

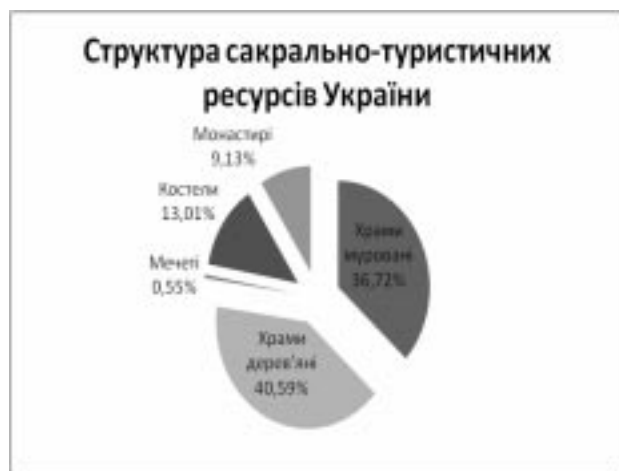
Таблиця 1

Рейтинг регіонів України за кількістю сакрально-туристичних об'єктів, які внесені до реєстру пам'яток архітектури державного значення

	Храми муровані	Храми дерев'яні	Мечеті	Костели	Монастирі	Разом	Рейтингове місце
АР Крим	28	-	5	-	7	40	10
Вінницька	10	10	-	7	8	35	11
Волинська	29	57	-	10	10	106	2
Дніпропетровська	12	1	-	-	1	14	18
Донецька	1	-	-	-	1	2	23
Житомирська	5	7	-	6	3	21	15
Закарпатська	3	54	-	13	3	73	3
Запорізька	1	-	-	-	-	1	24
Ів.-Франківська	7	53	-	8	3	71	4
Київська (без м. Київ)	17	23	-	2	-	42	9
м. Київ	27	-	-	2	4	33	12
Кіровоградська	4	-	-	-	-	4	21
Луганська	3	-	-	-	-	3	22
Львівська	37	138	-	57	27	259	1
Миколаївська	4	-	-	-	-	4	21
Одеська	19	-	1	-	-	20	16
Полтавська	15	1	-	-	2	18	17
Рівненська	9	23	-	7	4	43	8
Сумська	32	5	-	-	3	40	10
Тернопільська	28	18	-	14	8	68	5
Харківська	9	-	-	-	-	9	19
Херсонська	5	-	-	-	2	7	20
Хмельницька	5	6	-	12	5	28	13
Черкаська	14	5	-	2	1	22	14
Чернівецька	22	31	-	1	3	57	7
Чернігівська	52	8	-		4	64	6
Разом по Україні	398	440	6	141	99	1084	-

разом із м. Севастополь, Херсонська та Одеська області.

Найбільша кількість сакральнотуристичних об'єктів, які занесені до списку пам'яток архітектури державного значення, припадає на дерев'яні (40,59%) та муровані (36,72%) храми. Помітне місце займають костели (13,01%) та монастирі – 9,13%. Найменше припадає на мечеті – 0,55% (див. рис. 2).

Найважливіше значення для розвитку релігійного туризму мають монастирі, так як вони з давніх-давен є центрами паломництва, місіонерства та просвітництва, своєрідними форпостами певних конфесій. Саме на прикладі монастирів, як занесених до реєстру пам'яток архітектури державного значення, так і «молодих» ми розробили бальну оцінку сакральнотуристичних об'єктів. За регіон дослідження обрали Чернівецьку область, яка займає сьоме місце за кількістю об'єктів і завдяки її компактності нам вдалося відвідати всі монастирі, та храми – пам'ятки архітектури.

Чернівецька область – це регіон України, який займає одне із провідних місць за кількістю сакральнотуристичних об'єктів. При розробці релігійно-наукових (пізнавальних) та паломницьких туристичних маршрутів доцільно використовувати показники їх оцінки.

На думку вчених в галузі туризмознавства та географії можна проводити такі види оцінки туристичних об'єктів, як бальну та грошову. На нашу думку, можна іще проводити потенційну та інтегральну оцінки.

Бальна оцінка полягає в оцінці туристичного об'єкту критеріальними балами, які попередньо встановлюються і за якими проводиться оцінка всіх об'єктів.

Грошова оцінка – це оцінка, яка показує реальні та перспективні грошові надходження до бюджетів різного рівня від відвідування туристів. До цієї оцінки слід і відносити відрахування на

утримання сакральнотуристичного об'єкту, заробітну плату працівників, інші відрахування.

Потенційна оцінка – це оцінка сакральнотуристичного об'єкту, з точки зору його антрактивної спроможності прийняти певну кількість туристів, задовольнити їхні науково-пізнавальні потреби, а також, на нашу думку, ця оцінка повинна включати і прогностичний час існування (в роках) об'єкту.

Інтегральна оцінка – комплексна оцінка туристичного сакрального об'єкту, яка включає всі перелічені вище оцінки. Її можна проводити і вигляді рейтингових рядів і середнього балу, а також і у вигляді сумарного зведеного показника.

Проте, досить важко провести грошову, потенційну та інтегральну оцінки, тому найпоширенішим видом оцінки є бальна оцінка туристичних ресурсів.

Пропонуємо наступні критерії для проведення оцінки сакральнотуристичних об'єктів (табл. 2).

Максимально кожен сакральнотуристичний об'єкт може, згідно даної шкали, отримати 70 балів. Зазвичай найбільшу кількість отримують монастирі, а меншу приходські храми, що підтверджує правильність методики, так як монастирі мають значно більше туристично-паломницьке значення, як церкви, окремі синагоги, мечеті, костели тощо.

Нами проведено оцінку всіх монастирів Чернівецької області, які отримали різну кількість балів (табл. 3).

Проаналізувавши отримані бали, можна зробити висновок, що найбільшу кількість балів набирають дійсно ті монастирі, до яких і спостерігається найбільший потік паломників та туристів, що підтверджує та об'рунтовує правильність методики.

Для оцінки в балах сумарного сакральнотуристичного потенціалу адміністративно-територіальної одиниці пропонуємо використовувати два підходи: сумарний та пересічний.

Сумарний підхід передбачає використання, для встановлення рейтингового місця, суми балів усіх сакральнотуристичних об'єктів, що знаходяться у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Математично це можна представити, як:

$$STPr_{eg} = \sum_{i=1}^n STOr_{eg}$$

де STR_{reg} – сакральнотуристичний потенціал адміністративно-територіальної одиниці (в балах), STR_{reg} – оцінка в балах сакральнотуристичного об'єкту, що знаходиться в даній адміністративно-

Критерії для проведення бальної оцінки сакральньо-туристичних об'єктів

Критерій оцінки	1-2 БАЛИ	3-4 БАЛИ	5-6 БАЛИ	7-8 БАЛІВ	9-10 БАЛІВ
Географічне розташування об'єкту	Віддалений від міських населених пунктів більше ніж 50 км	Віддалений від міських населених пунктів менше ніж 50 км	Розміщений неподалік автомобільних доріг обласного та державно-го значення	Розташований у містах, де окрім релігійних об'єктів є ще інші важливі туристичні об'єкти, легка транспортна доступність	Розміщений у обласних центрах
Наявність святинь	Давні ікони, що мають мистецьку цінність	Частини мощей різних святих	Чудотворні ікони приходсь-кого значення; цілющі джерела	Чудотворні ікони місцевого значення чи мощі місцево-чти-мого святого	Чудотворні ікони та мощі святого, що мають загально-церковне значення
Загальний вигляд монастиря чи храму	Тільки будується, є келії. Служби звершуються в пристосованих приміщеннях	Є споруджений невеликий храм	Храм і келії в одному приміщенні	Має один храм, келії, дзвіницю	Має декілька храмів, багате їх убранство, дзвіницю
Інфраструктура сакральньо-туристичного об'єкту	Інфраструктура монастиря чи храму не розвинена, продаються лише необхідні речі – свічки, приймаються записки	Монастир чи храм не може прийняти на нічліг паломників	Є змога переночувати у храмі чи інших пристосованих приміщеннях	Є невелика столова, іконна лавка, невеликий готель	В наявності є іконна лавка, готель, їдальня для паломників, проводяться екскурсії
Історичне значення об'єкту	Монастир заснований у др. пол. XX ст.	XIX- I пол. XX ст.	XV-XVIII ст.	XIII-XV ст.	XI-XII ст.
Церковне значення об'єкту	Монастир є малові-домим, більше закритого типу	Має значення на місцево-му рівні (область)	Має регіональ-не значення	Має загальнодер-жавне значення	Міждержавне та міжцерковне значення
Інші характерні ознаки, не передбачені переліченими критеріями	Бал виставляється від 1 до 10 враховуючи його значимість. Автор в анкеті пояснює значимість балу та його оцінку.				

територіальній одиниці, n – кількість сакральньо-туристичних об'єктів в даному регіоні.

Пересічний підхід передбачає використання, для встановлення рейтингового місця, середнього арифметичного суми балів усіх сакральньо-туристичних об'єктів, що знаходяться у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці до загальної їх кількості. Математично це можна представити, як:

$$STPr eg = \frac{\sum_{i=1}^n STOreg}{n}$$

де $STReg$ – сакральньо-туристичний потенціал адміністративно-територіальної одиниці (в балах), $STOreg$ - оцінка в балах сакральньо-туристичного об'єкту, що знаходиться в даній адміністративно-територіальній одиниці, n – кількість сакральньо-туристичних об'єктів в даному регіоні.

Таблиця 3

Оцінка в балах монастирів Чернівецької області

№ п/п	Назва монастиря	Район, де розміщений	Оцінка за критеріями							Сумарна оцінка
			1	2	3	4	5	6	7	
1	Свято-Анницький жіночий монастир, м. Вашківці	Вижницький	6	5	9	6	2	9	6	43
2	Свято-Вознесенський чоловічий монастир, с. Банчени	Герцаївський	7	5	10	9	2	10	8	51
3	Святих Жінок-Мироносець жіночий монастир, с. Верхні Петрівці	Сторожинецький	4	4	7	5	2	6	-	28
4	Святого Івана Сучавського жіночий монастир, смт. Красноїльськ	Сторожинецький	6	3	6	5	2	6	-	28
5	Свято-Івано-Богословський чоловічий монастир, с. Хрещатик	Заставнівський	6	4	9	7	6	8	4	44
6	Свято-Успенський Кулівецький чоловічий монастир, с. Кулівці	Заставнівський	5	3	9	7	2	7	-	33
7	Свято-Введенський жіночий монастир	М. Чернівці	10	4	8	6	3	8	5	44
8	Свята Різдва Пресвятої Богородиці чоловічий монастир «Гореча»	М. Чернівці	9	2	8	6	6	8	5	44
9	Свято-Володимирський чоловічий монастир, с. Колінківці	Хотинський	4	2	6	5	2	6	-	25
10	Свято-Николаївський печерний чоловічий монастир «Галиця», с. Непорогове	Сокирянський	3	2	6	5	8	6	5	35
11	Свята Боянської ікони Божої Матері жіночий монастир, с. Бояни	Новоселицький	8	10	9	6	2	9	6	50
12	Свято-Успенський старообрядницький чоловічий монастир, с. Біла Криниця	Глибоцький	6	2	10	6	6	10	8	48
13	Свято-Воздвиженський монастир римо-католицької церкви	М. Чернівці	10	2	6	2	4	5	-	29
14	Святого Афанасія Афонського жіночий скит, с. Стальнівці	Новоселицький	5	2	3	2	2	5	-	19
5	Свято-Покровський жіночий монастир, с. Молодія	Глибоцький	7	2	3	2	2	5	-	21

Бальна оцінка сумарного сакральнo-туристичного потенціалу адміністративно-територіальних районів, областей дасть змогу виділити регіони, які є найоптимальнішими для розвитку релігійного туризму та паломництва.

Загальні висновки. Україна має значний сакральнo-туристичний потенціал, який дає змогу розвивати тут релігійний туризм та паломництво. Виділено три регіони найбільш оптимальних для розвитку такого виду туризму – Західноукраїнський, Північно-Центральний та Південний.

Чернівецька область має значну кількість сакральнo-туристичних ресурсів. На прикладі монастирів даного регіону проведено оцінку в балах за запропонованою власною методикою, і з'ясовано що більше половини із можливої кількості балів (тобто більше 35) набрали 8 із 15 оцінених сакральнo-туристичних об'єктів. Найбільшу бальну оцінку – 51 бал, отримав Свято-Воз-

несенський чоловічий монастир розташований у с. Банчени Герцаївського району.

Список використаної літератури:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К.: ВПЦ «Київ. Ун-т», 2001. – 395 с.
2. Божук Т.І. Оцінка сакральнo-туристичних об'єктів / Т.І. Божук // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 391: Географія. – Чернівці: Рута, 2008. – С. 193-202.
3. Косташук І.І. До питання оцінки сакральнo-туристичних об'єктів регіону (на прикладі Чернівецької області) / І.І. Косташук // Географія, геоекологія, геологія: досвід наукових досліджень: Матеріали VII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів і молодих вчених / за ред. проф. Л.І. Зеленської. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2010. – Вип. 7. – С. 253-254.
4. <http://ukrainainkognita.org.ua/Oblasti/pamiatky>

Иван Косташук. Методика оценки сакральнo-туристических ресурсов региона (на примере Черновецкой области). В статье рассматриваются отмены в обеспеченности сакральнo-туристических объектов областей Украины. Предлагается методика их бальной оценки. На примере монастырей Черновицкой области проведена их оценка в баллах. Предложена методика оценки суммарного сакральнo-туристического потенциалу административно-территориальных единиц.

Ключевые слова: сакральнo-туристический объект, сакральнo-туристический потенциал, религиозный туризм, бальная оценка.

Ivan Kostaschuk. Methods of estimation sakral'no-tourist resources in the region (for example Chernivtci region)

In the scientific article abolitions are examined in material well-being sakral'no-tourist objects of areas of Ukraine. A method is offered them ball estimation. On the example of monasteries of the Tchernivtsi area their estimation is conducted in marks. The method of estimation is offered total sakral'no-tourist to potential of administrative-territorial units.

Key words: sakral'no-tourist object, sakral'no-tourist potential, religious tourism, ball estimation.

УДК 528.94

КАРТИ МИТНОЇ ТЕМАТИКИ У МІЖНАРОДНІЙ МАРКЕТИНГОВІЙ
ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІК. М. Горб¹, Н. М. Дук²*Академія митної служби України¹**Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара²*

Статтю присвячено об'рунтуванню використання карт митної тематики в діяльності туристичних підприємств та установ у якості маркетингового інструменту. Виділено суб'єкти та об'єкти міжнародної маркетингової туристичної діяльності (ММТД), митні карти систематизовано для використання в ММТД за найбільш важливими ознаками.

Ключові слова: карти митної тематики; міжнародна маркетингова туристична діяльність; митна інфраструктура; туристична дестинація.

Вступ. Використання картографічних творів митного змісту як елементів маркетингового інструментарію в міжнародній туристичній діяльності покликано покращити роботу як митних органів, так і організаторів туризму. Міжнародна маркетингова туристична діяльність передбачає максимальне задоволення ринкового попиту на туристичні послуги на підставі вивчення потреб потенційних міжнародних мандрівників з метою одержання максимального прибутку.

Попередній досвід. Сучасні тенденції управління туристичною діяльністю засвідчують все більше застосування маркетингового інструментарію при об'рунтуванні розвитку туризму у тому чи іншому регіоні або країні. В епоху глобалізації посилюється міжнародний аспект позиціонування як туристичних дестинацій різного рівня, так і різних туристичних продуктів. Важливою передумовою здійснення міжнародної туристичної діяльності є дотримання туристичних формальностей (паспортних, візових, митних, валютних та медичних), що передбачає обов'язкове відвідування будь-якою групою під час подорожі певного об'єкту прикордонної та митної інфраструктури. Митні питання міжнародної маркетингової туристичної діяльності (ММТД) поки що досить слабо розроблені й мало використовуються на практиці. Це пов'язано з низьким рівнем поінформованості туристів про митні правила різних країн, і зі слабким залученням регіонів та місцевостей розташування митних об'єктів до туристичної діяльності, та ін.

Для покращення цієї ситуації може бути використано важливий маркетинговий інструмент, що традиційно застосовується туризмі, – картографічні твори. Питанням використання карт в туризмі присвячені численні роботи [4-6 та ін.]. Карти ж митної тематики як маркетинговий інструмент міжнародної туристичної діяльності у

якості спеціального об'єкту дослідження до цього часу фактично не розглядалися. У цьому полягає актуальність та новизна цієї статті.

Мета і постановка завдання. Метою статті є об'рунтування використання тематичних карт митного змісту в діяльності туристичних підприємств та установ, що обслуговують або мають намір обслуговувати міжнародних туристів, у якості важливого маркетингового інструменту. До основних завдань для досягнення мети слід віднести систематизацію митних карт для окремих суб'єктів та об'єктів ММТД за окремими ознаками; об'рунтування напрямів використання цих карт у маркетинговій діяльності; надання пропозицій щодо створення й використання комплексних «туристично-митних» карт.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна маркетингова туристична діяльність передбачає максимальне задоволення ринкового попиту на туристичні послуги на підставі вивчення потреб потенційних міжнародних мандрівників з метою одержання максимального прибутку [2]. Суб'єктами ММТД виступають, по-перше, туристичні підприємства, що здійснюють туристичні послуги (окремі та в комплексі), по-друге, туристичні дестинації, в особі спеціалізованих установ, що займаються їх зберіганням, відновленням та популяризацією, а також місцеві й регіональні органи влади. Об'єкти ММТД становлять чотири традиційні цільові ринки споживачів: туристи; працівники по найму; інвестори; зовнішні ринки товарів та послуг [3].

Підприємства та дестинації спрямовують свої зусилля в першу чергу на залучення тих відвідувачів (туристів), чий витрати тут будуть найбільшими, а перебування найдовшим. Особлива увага приділяється іноземним відвідувачам як джерелу надходження валюти. Можливе позиціонування туристичного продукту або дестинації й

серед вітчизняних та іноземних потенційних найманих працівників різного ступеня кваліфікації для тимчасової або постійної роботи у сфері туризму на підставі вивчення ринків праці відповідного профілю. Наприклад, у багатьох ресторанах певної національної кухні (французької, китайської та ін.) шеф-кухарями є громадяни саме цих країн. Інвестори, головним чином іноземні, становлять окремий цільовий ринок, насамперед для туристичних дестинацій. Вони залучаються на підставі вивчення інвестиційних ринків туризму за умови формування й підтримання належного інвестиційного клімату в регіоні й державі. Також об'єктом ММТД виступають конкретні зовнішні ринки туристичних товарів та послуг, що становлять головним чином ініціативні туроператори та (меншою мірою) турагенства інших країн, що спрямовують або потенційно здатні спрямовувати туристичні потоки до даного регіону даної країни.

Кожен з перелічених суб'єктів та об'єктів ММТД з метою покращення маркетингового комунікаційного процесу може використовувати картографічні твори митного змісту. Карт митної тематики, підготовлених спеціально для туристичної діяльності, ми не виявили. На декількох офіційних сайтах митних служб розміщено митні карти окремих держав, які відображають розміщення пунктів пропуску через митний кордон. Частина з них – це інтерактивні карти, які дозволяють при натисканні на умовні знаки митних об'єктів отримати коротку довідку про назву, адресу та телефони відповідних митних органів [7]. Можливості використання такого роду карт у ММТД вельми обмежені, а отже доцільним є створення і використання спеціальних карт митної тематики для потреб туризму.

До картографічного забезпечення ММТД висуваються такі вимоги: географічна конкретність та детальність карт, яка означає максимально можливу дрібність, просторово адекватну локалізацію елементів змісту, поєднану з різносторонньою індивідуальною характеристикою об'єктів; сучасність карт, репрезентативність інформації, оптимальне співвідношення узагальнення даних з їх довідково-фактологічним відтворенням; легка читаність і доступність карт при їх високому науковому рівні й інформаційній ємності, зручність сприйняття, важливі для широкого кола користувачів.

Міжнародні маркетингові дослідження туристичного спрямування потребують створення карт різних типів і змісту. Тематика карт митної служби досить різноманітна: історія формування митної служби України (для формування туристичних маршрутів, «портфелю екскурсовода»), з особли-

вим показом об'єктів культурної спадщини, пов'язаних з митною діяльністю у різні історичні періоди; умови та фактори функціонування митних об'єктів (пункти пропуску, пункти прибуття вантажного транспорту на внутрішні митниці тощо), а в комплексі з ними об'єктів туристичної індустрії (фінансові, банківські, туристичні центри і окремі підприємства, в т.ч. пов'язані з митною діяльністю, транспортна інфраструктура, обсяги перевезень, типи державних кордонів, інтенсивність економічних та соціальних зв'язків та ін.); умови та фактори функціонування туристичних агенцій в аспекті митного регулювання (напрямки і обсяги міждержавних туристичних потоків, умови і особливості митних процедур, умови перебування туристів у місцях перетину митного кордону); сучасна територіальна організація митної системи; обсяги і ефективність діяльності митних органів України (пропуск громадян та транспортних засобів через митний кордон України – ввіз, вивіз та транзит (рис. 1); усереднений термін перебування на митному кордоні в різних пунктах пропуску, пропускна здатність пунктів пропуску тощо.

Карти митної тематики можна поділити на загальні карти, які відображають структуру митної діяльності в цілому та її зв'язки, що розкриваються на синтетичних картах, а також часткові карти, що характеризують окремі елементи та напрямки діяльності митної системи. Останні доцільно створювати як серії аналітичних карт. Комплексні карти поєднують зображення декількох елементів, набір характеристик одного явища, що дозволяє розглядати їх у комплексі, зіставляти, наприклад, розташування об'єктів митної інфраструктури. Синтетичні карти – результат застосування багатокомпонентного різнобічного синтезу. Вони дають цілісне уявлення щодо об'єкту картографування, характеризують різномірну територіальну структуру МС, її властивостей як цілісної системи, взаємозв'язків та інтеграції елементів, відтворюють сукупний вплив низки різнорідних факторів (системи регіональних чинників), що зумовлюють функціонування об'єктів митної і навколомитної діяльності. Серед них карти трьох груп – типологічні, районування, оціночні.

Прикладами можуть бути карти, що показують типи митних об'єктів та митно-територіальних комплексів як об'єктів маркетингового дослідження. Типологія здійснюється насамперед за показниками, які є важливими в аспекті туристичної діяльності: співвідношення застосовуваних митних режимів; технологічна специфіка роботи митниць (оформлення вантажів, транспортних засобів, пропуск громадян, ін.), враховуючи обсяг роботи за кожним технологічним

напрямом; ступінь облаштування митних об'єктів; ефективність діяльності митних органів.

Рис.1. Карта пропуску громадян через митний кордон України (складено за даними Державної митної служби України)

На окрему увагу заслуговують такі спеціалізовані часткові карти, які за змістом і призначенням рівноцінно розглядалися би і як митні, і як туристичні, головним чином локальних масштабів, наприклад, наявність важливих та відомих туристичних дестинацій у районах розташування митних постів, або наявність історичних будівель митної інфраструктури, що самі по собі можуть виступати й у якості туристичних дестинацій.

Висновки. Використання картографічних творів митного змісту як елементів маркетингового інструментарію в міжнародній туристичній діяльності покликане покращити роботу як митних органів, так і організаторів туризму, а також покращити відпочинок самим туристам, більш

правильно й точно зорієнтувати інвесторів та потенційних працівників туристичної сфери певного району та загалом країни, сприятиме зростанню розвитку туристичних регіонів України, підвищенню конкурентноздатності держави на міжнародному туристичному ринку.

Список використаної літератури:

1. Горб К.М. Концепція міжнародного туристичного маркетингу регіонів / К. М. Горб // Вісник Академії митної служби України. Серія «Економіка». – 2009. – № 2. – С. 76-81.
2. Мальська А. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник / А. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич; Знання. – К., 2008. – 661 с.
3. Панкрухин А. П. Маркетинг територій / А. П. Панкрухин – М.: Изд-во РАГС, 2006. – 416 с.
4. Прасул Ю.І. Перспективні напрямки туристичного картографування / Ю.І. Прасул // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. – Вінниця: Антекс-УЛТД, 2004. – Вип. 4. – С. 240-243.
5. Прасул Ю.І. Системне туристичне картографування регіонів України: наукові засади, цілі, перспективи / Ю.І. Прасул // Український географічний журнал. – 2002. – № 4. – С. 68-73.
6. Свешников В.В. Картографические методы исследования туристских ресурсов / В.В. Свешников // Рекреационные ресурсы и методы их изучения. – М.: МФГО СССР, 1981, - С 35–43.
7. Офіційний сайт Державної митної служби України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/dmsu/control/uk/cmap>.

К. Н. Горб, Н. Н. Дук. Карты таможенной тематики в международной маркетинговой туристской деятельности. Статья посвящена обоснованию использования карт таможенной тематики в деятельности туристских предприятий и учреждений в качестве маркетингового инструмента. Выделены субъекты и объекты международной маркетинговой туристской деятельности (ММТД), таможенные карты систематизированы для использования в ММТД по наиболее важным показателям.

Ключевые слова: карты таможенной тематики; международная маркетинговая туристская деятельность; таможенная инфраструктура; туристская дестинация.

K. Gorb, N. Duk Customs maps in the international marketing of tourism activity. The article is devoted to the use of customs maps as a marketing tool in the activities of tourism enterprises and institutions. Identified subjects and objects of international marketing of tourism activity (IMTA); customs maps were grouped by the most important indicators for use in IMTA.

Key words: maps of customs related, international marketing of tourism activity, customs infrastructure, tourist destination.

БЕЗПЕКА В ТУРИЗМІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ТУРИЗМУ***Пажих Кишиштоф****Академія Поморська, Інститут Географії, м. Слупськ, Польща*

В статті розглянута проблема безпеки в туризмі, як стимулятора розвитку туризму на приморських територіях. Предметом дослідження є питання безпеки в різних сегментах туристичного управління: нічліжна база, гастрономічна база, комунікаційна інфраструктура і сектор додаткових послуг, зокрема послуги гіда та екскурсорова.

Ключові слова: туризм; безпека; туристичне управління.

Вступ. Туризм - одне з найбільш динамічних явищ в розвитку сучасного світу, де він відіграє ряд істотних функцій. Вони мають як позитивний характер (функції або еуфункції) та негативний (дисфункції) [3]. Серед головних еуфункцій туризму найбільшу увагу приділяють рекреаційній, економічній, навчальній тощо. Виняткову роль, особливо по відношенню до економіки приймаючої сторони, відіграє економічна функція. Стосується це, передусім, тих туристичних місцевостей і регіонів, для яких туризм є найважливішим.

З іншого боку туризм є причиною багатьох дисфункцій, зокрема, там, де носить масовий характер, а його масштаби перевищують допустимі норми даного туристичного регіону чи місцевості. Найчастіше згадуваними дисфункціями туризму є: знищення місцевої природи, зміна і руйнування просторового укладу місцевості, залежність місцевої економіки від розвитку туризму.

Окрім того, масовий неконтрольований туризм, особливо типовий відпочинковий, є джерелом багатьох небезпек і загроз. Це стосується як туристів, так і місцевих мешканців, а в широкому розумінні – географічного середовища регіону і людей, що там проживають. Серед таких некорисних явищ варто виділити деградацію природного середовища, комерціалізацію місцевої культури і традицій, зміни у рівні економічного розвитку туристичного регіону, розвиток суспільних проблем таких, як алкоголізм, наркоманія і зростання злочинності. Такого типу явища найчастіше виникають в регіонах з надмірним туристичним рухом, особливо під час головного сезону.

Виклад основного матеріалу. Дуже важливим елементом розвитку туризму є питання безпеки. Дану проблему можна розглядати як безпеку учасників туристичного руху, безпеку мешканців туристичного регіону чи місцевості, а також географічного середовища рекреаційних територій.

На рівні туриста проблему безпеки можна розглядати в декількох площинах, відповідно до чергових етапів подорожі та елементів, з якими турист стикається перед подорожжю, під час неї і в місці відпочинку.

Розглядаючи проблему з точки зору чергових етапів подорожі, починаючи від підготовки і закінчуючи поверненням до місця від'їзду, можна виділити три площини безпеки в туризмі з позиції учасника туристичного руху: безпека туриста перед від'їздом; безпека туриста під час цільової подорожі і при поверненні; безпека туриста в місці перебування, відпочинку.

В контексті безпеки туриста під час приготування до подорожі найістотнішими чинниками є: довіра до організатора; належним чином підготовлений договір про реалізацію послуг разом з гарантіями реалізації послуг на відповідному рівні; вибір відповідного страхування; професійально зібрана інформація про місце подорожі, його визначні пам'ятки та туристична інфраструктура.

Сума цих чинників створює відповідне психологічне налаштування туриста до виїзду. Кожна подорож пов'язана з певним стресом, тривогою перед невідомим. Відповідне приготування до подорожі може вплинути на зменшення стресу, що супроводжує туриста. З іншого боку, відсутність належного рівня безпеки під час підготовки до подорожі може викликати високий рівень тривожності у туристів, в крайніх випадках – навіть відмову від наміру взяти участь у туристичній подорожі.

Особливо важливим елементом в контексті питання безпеки в туризмі є страхування. У польському законодавстві участь у туристичному русі регулюється п'ятьма різними видами страхування (табл. 1). Вони охоплюють як участь в туризмі, так і більш широкі питання, що стосуються організації та функціонування туристичного руху.

Підготовчий етап подорожі має настільки важливе значення з позиції безпеки, що турист має можливість прямого втручання і планування багатьох піделементів подорожі (місце проживання, вибір засобу пересування, вибір страхування тощо).

Другим важливим етапом в питанні безпеки туриста є сама цільова подорож і повернення додому. На даному етапі проблему безпеки як самодіяльного туриста, так і організованого можна

Таблиця 1.

Види туристичного страхування [4].

Страхування	Опис
- подорожі	Страхування: хвороби (вартість лікування), від нещасного випадку, речей взятих у подорож тощо.
- майна	Страхування: збитків заподіяних природними стихіями, пошкодження майна (наприклад, крадіжки), цивільної відповідальності та КАСКО транспортних засобів, предметів в транспорті.
- цивільної відповідальності	Страхування: цивільної відповідальності відповідно до здійснюваної діяльності
- фінансове	Страхування: кредиту, різних форм фінансових ризиків, страхових гарантій
- життя	Пропозиція для осіб, які працюють в галузі туризму

розглядати в першу чергу з точки зору безпеки транспортних засобів, які використовуються для здійснення подорожі.

Безпека є одним з найважливіших чинників разом з тривалістю подорожі, комфортністю та її вартістю, які визначають вибір транспортного засобу туристами. Чинниками, що впливають на безпеку подорожування визначеними транспортними засобами, є, зокрема, технічний стан доріг та залізничних колій, технічний стан транспортних засобів, злочинність на дорогах, дорожні правила в даній країні та стан їх дотримання, система дорожніх знаків тощо. Домінантним видом туристичних перевезень у сучасному міжнародному туризмі Польщі є авіаперевезення (49% усіх міжнародних подорожей). У внутрішньому туризмі в Польщі перевага надається індивідуальному дорожньому транспорту. Інші транспортні засоби використовуються досить рідко. Порівняння рівнів безпеки окремих транспортних засобів вказує, що сучасним найбезпечнішим видом транспорту є авіатранспорт. На це вказує найнижчий, в порівнянні з іншими видами транспорту, показник кількості аварій в авіатранспорті. Певні періодичні обмеження в безпечності використання громадських транспортних засобів виникають внаслідок міжнародного тероризму (випадки 11 вересня 2001 р. в Нью-Йорці, в Лондонському метро чи Мадриді). Безпечним видом транспорту виступає звичайно і залізничний, проте через нерівномірний розподіл мережі залізниць і довшу тривалість подорожі, його роль менша в порівнянні з авіа та автотранспортом.

Дуже важливою з точки зору туриста є безпека у самому місці відпочинку. На безпечність місця туристичної дестинації впливають: локальні умови безпеки (рівень злочинності, рівень безпечності місцевого громадського транспорту,

висока ймовірність виникнення природних катаклізмів, наявність суспільних проблем, наприклад наркоманії, проституції тощо), рівень безпеки локальної туристичної інфраструктури (рівень безпеки в об'єктах розміщення, в об'єктах гастрономічної та додаткової туристичної інфраструктури). Безпека в місцевих об'єктах туристичної інфраструктури, насамперед, пов'язана з санітарно-гігієнічним станом закладів розміщення та харчування, протипожежним забезпеченням, гарантуванням безпеки на водних та інших рекреаційних об'єктах. Сукупність відповідних чинників в місці туристичної дестинації створює загальне почуття безпеки туриста і справляє загальне враження про місце відпочинку.

Безсумнівно, істотним чинником безпечності туристичної дестинації виступає рівень економічного розвитку даної країни чи регіону, який відповідно впливає на рівень розвитку місцевої туристичної та паратуристичної інфраструктури. Розвинуті країни на загальну думку туристів, як правило, вважаються більш безпечнішими, ніж країни з низьким рівнем економічного розвитку.

Важливим чинником, що детермінує місцеві умови безпеки, є розвиток туризму в даному регіоні, рівень туристичного навантаження, ступінь сезонності, характер туристичного руху в місцевості (туристичний осередок місцевого, регіонального чи національного значення). Висока інтенсивність туристичного руху ускладнює використання місцевої комунікаційної інфраструктури, об'єктів публічного використання, таких, як пошта, заклади харчування, культурні та рекреаційні об'єкти тощо. Це явище характерне для регіонів з високим рівнем туристичної сезонності, насамперед, для приморських курортів. Така надмірна інтенсивність туристичного руху також може викликати негативне ставлення туристів до даного регіону. У туристів втрачається

почуття безпеки, а в підсумку це призводить до зменшення і навіть припинення туристичного руху в даному регіоні.

Висока туристична активність часто викликає втому від туристичного руху у місцевого населення, внаслідок чого змінюється їх відношення до туристів. У географії, соціології та психології туризму існує багато теорій (Батлера, Шоу, Вільямса, Граефе, Васке), в яких автори звертають увагу на конфлікти, що часто виникають між мешканцями туристичних місцевостей і туристами, які їх відвідують [1,2].

Г.Шоу і А.Вільямс в своїй теорії самознищення туризму на четвертому етапі описували дуже гострий конфлікт, який довелося спостерігати між мешканцями Карибських островів і туристами. Зміна доброго відношення «господарів» призвела до втрати почуття безпечності, комфортності відпочинку, і в підсумку відмови туристів від відвідування даного регіону [5]. На подібні явища посилався Р. Батлер в своїй теорії циклу розвитку туристичного осередку, а також інші автори [1].

Висновки. Безпечність в туризмі сьогодні відіграє дуже важливу роль. Доказом цього є просторове розміщення міжнародного туристичного руху. В групі найбільш відвідуваних країн світу більшість становлять країни не тільки розвинуті й атракційні з точки зору туризму, але й одночасно країни безпечні (Франція, Іспанія, Італія, США). З іншого боку, більшість країн з низьким рівнем економічного розвитку та туристичної

інфраструктури, а також низьким рівнем безпечності перебування активно відвідуються туристами (Індія, Індонезія, Бразилія, Перу, більшість африканських країн). Переважаючим чинником тут слугують визначні туристичні пам'ятки цих країн.

Таким чином, істотним є створення відповідних умов безпеки як на етапі підготовки до подорожі, її здійснення, так і в часі перебування в туристичних місцевостях та регіонах.

Проблема безпеки туристів повинна стати пріоритетом для урядів країн, що приймають, а також осіб та інституцій, які відповідають за організацію і обслуговування туристичного руху, особливо якщо безпека є основним чинником формування у туриста позитивного враження від регіону, а цей процес в свідомості потенційних туристів є довготривалим.

Список використаної літератури:

1. Butler R.W. The concept of tourist area life cycle of evolution. - Implications for management of resources. The Canadian Geographer, 1980.
2. Graefe A.R., Vaske J.J. A framework for managing quality in the tourist experience, Annals of Tourism Research, 1987, - № 14,3
3. Kurek W. Turystyka. - PWN Warszawa, 2007
4. Meyer B. Obsługa ruchu turystycznego. - Warszawa, 2007
5. Shaw G., Williams A.M. Critical issues in Tourism, A geographical perspective. - Blackwell Publishers, Oxford-Cambridge, 1996
6. Tourism Highlights. – UNWTO, 2009

Пажих К. Безопасность в туризме, как детерминанта развития современного туризма. В статье рассматривается проблема безопасности в туризме, как стимулятора развития туризма в приморских территориях. Предметом исследования выступают вопросы безопасности в разных сегментах туристического управления: ночлежная база, гастрономическая база, коммуникационная инфраструктура и сектор дополнительных услуг, таких как услуги гида и экскурсовода.

Ключевые слова: туризм; безопасность; туристическое управление.

Pazhyh K. Safety in tourism as a determinant of the modern tourism development. The article deals with the problem of safety in tourism as a stimulator for tourism development in coastal areas. The subject of research are the safety issues in different segments of the tourism management: accommodation base, gastronomic base, a communication infrastructure and sector of additional services, such as services of the guide.

Key words: tourism; safety; tourist management.

A SURVEY ON THE STATE AND THE POSSIBILITIES OF BULGARIAN SPA TOURISM

*Professor Dr Maria Kicheva – Kirova**SWU Neophyte Rilski - Blagoevgrad, Bulgaria*

SPA Tourism is traditional and inseparable part from the aspects that represent Bulgaria as a touristic destination. There are only few countries in Europe that can compete with Bulgaria for its abundance and variety of thermo mineral springs with different physical and chemical content and mud-curing raw materials. Both the geographical location of the country and the unique nature are excellent bioclimatic precondition for complex influence over the human body. This favourable ecological nature ensures actual possibilities for even longer season and for more effective exploitation of the bioclimatic recourses for repose, treatment and prevention for a series of socially significant diseases. By having this potential Bulgaria can turn into one of the most wanted places for people in search for health and recovery.

Key words: SPA tourism; mineral sources; balneology; bioclimatic resources

Introduction

SPA Tourism is one of the main products that Bulgaria offers and also a chief way for exploitation of considerable amount of resources: hot, warm and cool mineral sources, curing mud, etc. that can be found here in great quantities. The researches show that the interest in SPA tourism in Europe grows constantly, that is partly due to the demographical trends.

Bulgaria needs to create a new business and economic branch – balneology and health tourism. Hitherto, balneology has existed in Bulgaria only as a social field in the health services without any specific economic connection between it and tourism.

The new economic circumstances in the country bring into the spot the need of new economic field like balneology and tourism based entirely on the foundations of market economy. If exploited properly this field will have great economic effect in the country, for it depends only on its capabilities – the unique nature and all the wealth it possesses – mineral springs and mud fields.

Research and analysis

Preconditions for the development of SPA Tourism in Bulgaria

The preconditions for the beginning and the development of SPA tourism can be found in Bulgaria's astronomical, natural economical and geographical position.

The fact that Bulgaria is closer to the equator, than to the pole determines a considerable amount of solar radiation. Bulgaria is situated on the border between the temperate and subtropical zone in Europe and that determines the transitional character of the natural conditions in the country. On one hand the climatic conditions are due to the Atlantic Ocean and to the Mediterranean Sea too and on the other hand the country has been crossed by major roads from the beginning of the middle Ages that have both continental and transcontinental significance. The public, the economic and the political development of

the country combined with the excellent climatic conditions and the natural sources (mineral springs, wood massifs, etc.) are very good pre-conditions for the development of the SPA and recreational tourism.

SPA resorts in Bulgaria have long history. The Thracians who inhabit the territory of Bulgaria praise the spring waters. The development of the resorts can be tracked back to its formation based on the Thracian medicine. Even ancient Greeks used and worshipped Bulgarian mineral springs and this can be seen on their coins. Swimming pools were built near the springs and they were used for balneology. During the Roman Time – 1st / 7th c, balneology resorts were highly praised because they were used by the legions to strengthen their forces. Mineral springs were classified for the first time at that time. The Romans built their cities around country sides where healing mineral springs were to be found. They highly praised all gods and goddesses connected with water and health. Around Kiustendil, Sofia, Hisaria and Sapareva Bania there are remains of thermals, balneology facilities, asclepions and nimfeumas. During the middle Ages thermal springs were used mainly for hygienic purposes. The increased interest towards balneology has been attracting foreign tourists from the beginning of the 20th c.

Nowadays Bulgaria still can offer hydrothermal resources that are unique for their structure and healing virtues. The climate is healthy and in some regions it also has healing effect. The warm waters of the sea, the fresh greenery and the clear mountain air combined with different remedial treatments have a great effect on numerous diseases. The SPA centres are located in some of the most picturesque places in Bulgaria.

Bulgaria has a long tradition in balneology. The healing virtues of our springs are well-known from ancient times. The Thracians that are known as the first European inhabitants and also known as skilful healers knew all about the healing virtues of the water and used it to cure different diseases. Later these

traditions were passed to the Romans - people from all parts of ancient Rome went to Thrace to cure themselves in the 'wholly springs'.

The unique south European climate, the all-year round resorts, the amazing nature, the rich culture and history together with the natural sources gives Bulgaria the chance to develop a new business and economic sector, which will give a great share in the Gross Domestic Product of the country and which can draw external investments.

Nowadays in Europe there is a constantly rising interest in balneology and health tourism. Many people all over Europe put on first place those resorts that offer healing tourism, balneology and recreation for many of them are exhausted and growing old; other types of resorts come after them. The variety of natural and cultural sources Bulgaria has makes the successful combining of all these types of tourism possible. For example our neighbour – Greece summons half of its Gross Domestic Product from the sea tourism and still it has to cope with the competition that Spain, Italy, Portugal, France and Turkey impose.

Since Bulgaria does not have serious rivals in the sphere of balneology and healing tourism this can provide a considerable share in the gross domestic product. The unique healing springs and mud fields in Bulgaria are to be found almost nowhere else in Europe.

Thanks to the various mountain reliefs, its closeness to the Mediterranean Sea, the vast sea coast, the favourable geographical location and the climate, Bulgaria has significant advantage in this sphere, compared to other countries in Europe.

In Bulgaria there is such a great variety and abundance of thermal springs and mud fields that it is impossible for more than a few countries to compete with it.

There are more than 550 fields and about 1600 mineral springs with a capacity of 4900 liters per second in Bulgaria that have been examined. Bulgaria has at its disposal more than 800 springs that have identical or even richer content in comparison with some of the world's most famous balneology resorts like Baden-Baden and Vichy. It is a pity that only 5% of them are being used for balneology purposes. 90% of the mineral springs in Bulgaria have unique healing abilities and 80% of the springs are weakly mineralized with temperatures varying between 21 and 101 degrees. There are more than 600 natural mineral springs and about 400 drillings mostly in the northern part of the country and all over the Black Sea. The main reason for that are the clefts in the terrestrial layers. The best well-known springs are those in Vyrshetz, Voneshta voda, the village of Banya, the town of Bankya, Devin, Velingrad, Pavel Banya,

Slivenskite bani, Starozagorskite bani, Haskovskite bani, Strelcha, Kiustendilskite bani, Sapareva Banya, Sandanski and many more.

All this mentioned above is an excellent precondition for the development of balneology tourism and the treatment of many different diseases.

Many peat-beds and the rich firth fields that also have excellent quality are another valuable and natural resource.

What is very important to mention is that most of the places used for balneology are situated in regions with very favourable climate and thus way one can combine balneology with the good effect the climate has.

Bulgarian balneology has a long tradition in the field. Modern balneology centres now are offering even greater specter of products that are made to attract more people, not only those with health problems but also healthy ones that need only recreation and to relieve from every-day stress.¹

Officially there are 142 resorts of which 74 are of national importance and 68 of local importance.

It is an undoubted fact that Bulgaria really has a potential to develop balneology tourism.

Situational (SWOT) Analysis on Balneology Tourism

For the purposes of this SWOT Analysis we must point the advantages and disadvantages of balneology tourism, together with the possibilities that can be realized so to improve its state.

Advantages:

- The natural potential is highly competitive

There are more than 600 mineral springs in Bulgaria, situated in about 240 deposits with a capacity of 270 million liters. More than 75% of them are hot and warm springs with temperature varying between 37 and 101 degrees. In Bulgaria one can find almost all kinds of mineral springs that are known in the world. Bulgaria has many fields with healing mud near Pomorie, Shabla, Marikostinovo, Banya and Kustendil;

Vodenska, M, Bases of Tourism, Matkom, Sofia, p.94-9

There are 142 resorts of which 58 balneology resorts, 56 winter resorts and 28 sea ones;

- The climate is very healthy and favourable for many kinds of diseases in different regions of the country;

- There are many modern balneology hotels situated as well as along the Black Sea coast and in the central parts of the country – Devin, Velingrad, Hisar, Sandanski, Bansko;

- Long tradition in balneology treatment;

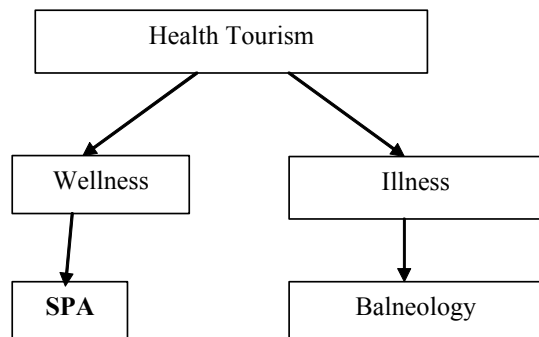
Disadvantages:

- Health tourism is not a priority for the state tourism policy;

- Bulgaria is not included in the European health destinations list;
- Not enough qualified personnel;
- The lawful order that is connected with this division of tourism is not sufficient; it needs some amendments and to be renovated;
- There is no ready strategy for developing health tourism;
- No normative order for the structure, the function and the categorization of balneology centres;
- Lack of SPA, wellness and balneology advertisement abroad;
- Lack of actual and adequate operative information – the state of the balneology centres in Bulgaria is really poor; 99% of the centres are old and have pressing need of modern equipment;
- There is no legislation at all concerning this field so together with the Ministry of Ecology and Environment such must be formed for the use of the natural mineral springs and mud fields; the latest ones are declared as government property and the concession law is not sufficient for this purpose;

Risks:

- In Bulgaria SPA is miss confused with Balneology, for they both form one section; since they refer to one sphere this helps for the development of different types of tourism and they can co-operate too;

As you can see on the diagram the main difference between these two branches is that SPA centres are visited by healthy people in search for relaxation and recreation, while balneology centres are used to treat different kinds of diseases.

- The declaration of the properties, the role of the private enterprise and the state enterprises may cause a delay in the formation of a new general legislation;
- Balneology needs a great amount of investments for new technology, most of which are coming from outside and the country is not capable at the moment to provide the needed;
- The country unfortunately can offer very little financial support for new equipment in the balneology centres;

Perspectives:

There are many perspectives for the development of this branch in Bulgaria, and they are as follows:

- All subdivisions as SPA, Wellness, Illness and Balneology can be united in one – Health Tourism;
- Advertisement and sales must be improved so Bulgaria will be able to present herself in front of the world;
- Investments from in and out must be enrolled for the purpose of the existing balneology centres in the country;
- Some assistance should be obtained for the research and project activities;
- Research information exchange;
- Bulgaria must apply for membership in the European Balneology structure;
- The information system of all resorts in Bulgaria must be unified and we must fulfill the European standards;
- Standardization of our legislation order to the one of the European Union;
- Balneology centres must be classified according to the European standards and must be included in the international brochures;
- Assistance in the qualification and extended qualification of the personnel in the specialized European training centres;
- A plan for health tourism development should be elaborated;
- To provide different chances for multifunctional use of the resorts all year-round together with their sources;
- Protection and preservation of the natural resources;
- The building, the equipment, the offered services, the personnel skills and the statue of wellness, SPA and balneology centres must be determined;
- A law concerning the structure and the development of the balneology resorts must be published;
- Defining certain standards of the offered services in the SPA, Wellness and Balneology tourism;
- Rational use of the mineral healing springs;
- Organizing events to promote and make the hydrothermal resources of the country popular;
- Offering health programs as part of the whole tourist program;²
- Establishing and fulfillment of the national strategy for balneology tourism in co-operation with the legislative and executive powers;
- Formation of infrastructural model for balneology and healing tourism as part of the economic sector by using the local traditions and the world's tendencies combined with the excellent specialists we have in the field;

- National investment fund for the development of balneology tourism in the country, that will be used for the re-equipment of the old balneology centres and for the building of new ones;

The infrastructure pattern may be divided into two important elements: national, with one common idea for the whole country and individual, concerning individual natural source. The pattern also should include financial elaboration for the economic sector development and its future share in the Gross Domestic Product. This is needed to show the development of the economic sector to the world and European financial institutions for the purpose of acquiring financial help.

Summary:

Balneology tourism has always been part of the appearance of Bulgaria as a tourist destination. Only a few countries in the world can compete with Bulgaria having in mind the variety and abundance of different thermo-mineral springs. The location of the country offers excellent conditions and unique combinations for complex influence on the human body. The nature we have offers a great variety of possibilities concerning prevention and treatment for different diseases. Having such a potential Bulgaria can easily become one of the most wanted places for people looking for relaxation, recreation and treatment. The only obligatory thing to be done is to put this tourism product on a higher level. The development of this type of tourism however must attract certain investments for a new modern infrastructure so to be able to meet the requirements of the world market.

Optimization of the conditions for researches in the field of balneology is to come. This will increase the local electronics and equipment production which is well-developed in Bulgaria. Thus way people involved in balneology, designers, technologists, and architects will be able to reveal their true potential and abilities and this will decrease the number of emigrants. The branch will also influence favorably the development of the infrastructure in Bulgaria and will increase the investments.

Balneology tourism in Bulgaria has a tradition. Many of the mineral springs can be found in the mountains and the highlands, which possess excellent climatic conditions and have great landscape qualities. Near them there are mountain springs and pine greenery among unique environment of great physical

and therapeutical significance. Bulgaria is rich in different kinds of herbs and plants that are used in the aroma therapy and the phytotherapy, as well as the extraordinary honey products.

In the balneology centres the personnel is highly-qualified and ready to meet the customers' demands. The great variety of the offered programs there increases constantly with new exotic, original and modern features. This is obligatory if we want to meet the requirements and searches of the international market. Our balneology resorts improve constantly and attract more people looking for relaxation, recreation and treatment.

Conclusion:

From all we said so far it appears that Balneology tourism in Bulgaria is a specific branch with great perspective to develop. There are many issues to be solved but we also have even more ideas how to do this and not to forget that our country can take adequate decisions concerning it. We expect that with the help of the state agency and the private contractors it will reach a good level and will incorporate with the state economy.

So we can say that despite the fact that balneology tourism is not something new for Bulgaria it seems to develop faster and faster lately. It appears after all that we have everything needed to develop this branch.

Sources:

1. Aleksieva, I., St. Stamov, Specialized kinds of tourism, Plovdiv, 2007
2. Vodenska, M., Basics of Tourism, Matkom, Sofia, 2008
3. Tourist market magazine, 6th copy, 2007

INTERNET:

- <http://www.bulgariatravel.org>
- <http://www.tourismbulgaria.com>
- <http://www.dnevnik.bg/show/?storyid=236739>
- http://www.tourism.government.bg/files/politics/file_216_bg.pdf
- news.expert.bg/?id=156059
- <http://www.mediapool.bg/show/?storyid=143597>
- <http://www.travelguide-bg.com/news/news.php?id=4165>
- <http://pazari.dnevnik.bg/show/495684>
- <http://www.voda.bg/news-23/info-1090>
- <http://www.dnevnik.bg/show/?storyid=236739>
- <http://www.horemag.bg/show.php?storyid=564841>
- <http://tourismbulgaria.com/news/?ntype=1&news=25819&q=уелнеc>
- [туризъм](http://www.horemag.bg/show.php?storyid=564841)
- <http://www.horemag.bg/show.php?storyid=564841>
- <http://www.indeximoti.bg/show.php?storyid>

РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ, ЯК ЧИННИК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

В.І. Костащук

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Анотація: в роботі розкрито вплив рекреаційних ресурсів на залучення інвестицій для розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону, проаналізована територіальні відмінності в забезпеченості ресурсами та визначено основні напрямки інвестицій для розвитку туризму і рекреації в Чернівецькій області

Ключові слова: туристично-рекреаційний комплекс; рекреаційні ресурси; інвестиції.

Вступ. Туризм і рекреація на початку ХХІ століття стали однією із провідних галузей економіки більшості розвинених країн світу. Їх частка в структурі ВВП цих країн коливається від 5 до 25 %. Формування модерного туристично-рекреаційного комплексу регіону, який б відповідав найсучаснішим світовим стандартам вимагає значних інвестицій. Необхідність та обсяг інвестицій залежать від багатьох чинників, одним із найважливіших серед яких є забезпеченість регіону необхідними ресурсами. Наявність ресурсів їх кількісні та якісні характеристики істотно впливають на формування спеціалізації туристично-рекреаційного комплексу, а також на кількість та якість туристично-рекреаційних послуг. Тому вивчення особливостей ресурсозабезпеченості регіону в контексті залучення інвестицій є необхідною умовою формування сучасного туристично-рекреаційного комплексу.

Аналіз попередніх досліджень. Інвестиції, як вагомий чинник розвитку господарського комплексу території досліджуються в працях Н.З. Белащук-Девяткіної, І.М. Крупка, В.Л. Оседського, О.М. Симоненко. Природно-туристичний потенціал регіону та проблеми його ефективного використання досліджено В.П. Руденком, Б.Т. Пушкарем, В.Г. Явкіним.

Метою цієї роботи є вивчення особливостей ресурсного забезпечення адміністративних районів Чернівецької області, щодо залучення інвестицій для розвитку туристично-рекреаційного комплексу.

Основними завданнями даної роботи є: 1) визначити забезпеченість Чернівецької області туристично-рекреаційними ресурсами; 2) провести аналіз можливості їх використання в рекреаційних цілях як вагомого чинника інвестиційної привабливості туристично-рекреаційного комплексу регіону.

Виклад основного матеріалу. Для Чернівецької області протягом останніх років характерне істотне зростання інвестицій у розвиток господарського комплексу та впровадження інноваційних технологій. Так якщо у 2000 році в

економіку області було інвестовано 239,8 млн. грн. то в 2008 році даний показник становив понад 1,5 млрд. грн. Однак переважна більшість інвестованого капіталу в Чернівецькій області припадає на промисловість, виробництво та розподіл електроенергії а також на операції з нерухомістю. В сумі на зазначені види господарської діяльності припадає понад 88,1 % від загального обсягу інвестицій. В той же час в розвиток готельно-ресторанного господарства щорічно вкладається від 2,0 до 30,1 млн. грн., що становить – 0,2-0,8% від загального обсягу інвестицій.

Економіко-географічне положення, високий рівень забезпеченості природно-рекреаційними ресурсами, наявність на території Чернівецької області значної кількості пам'яток історії та культури створюють сприятливі умови для розвитку туристично-рекреаційного комплексу. Однак на даний час розвиток туристично-рекреаційного комплексу відповідно до світових стандартів не відповідає наявному туристично-рекреаційному потенціалу. Основними причинами такої невідповідності можна вважати: 1) незважаючи на істотний розвиток за часів СРСР на території України не було сформованого потужного туристично-рекреаційного комплексу, який б відповідав світовим стандартам. В цей час перевага надавалась розвитку виробничої сфери, зокрема промисловості; 2) в 90 – і роки ХХ століття в результаті економічної кризи, зниження попиту на туристично-рекреаційні послуги серед населення, переважно було втрачено туристично-рекреаційну інфраструктуру яка все ж була створена в минулі роки. Тому сучасний рівень розвитку туристично-рекреаційного комплексу в Чернівецькій області можна охарактеризувати як недостатній.

Ефективність вкладання інвестицій в ті чи інші проекти розвитку туристично-рекреаційного комплексу залежить від забезпеченості території рекреаційними ресурсами, їх видового складу, кількісних та якісних характеристик. Рекреаційні ресурси – це компоненти природного середовища

і феномени (об'єкти, явища) соціокультурного характеру, які завдяки певним властивостям, можуть використовуватись для рекреаційної діяльності. Для рекреаційних ресурсів характерна відносність щодо їх оцінок і використання: один і той самий ресурс в залежності від існуючих потреб і стандартів може мати різні оцінки [5]. Все залежить від напрямків їх використання. В структурі рекреаційних ресурсів прийнято виділяти 1) природні ресурси; 2) природно-антропогенні; 3) історико-культурні.

Чернівецька область належить до регіонів України із дуже високим рівнем забезпеченості її території різноманітними природними ресурсами, які мають туристично-рекреаційну цінність. Тут нарахується 323 об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення (4,5 % від загальної кількості природно-заповідних територій та об'єктів України). Їх загальна площа становить 86078,5 га, що становить 10,6% від загальної площі області. [2]

Природно-рекреаційні ресурси в межах адміністративних районів Чернівецької області використовуються вкрай нерівномірно. За оцінками В.П. Руденка найвищий рівень ефективності використання природно-рекреаційних ресурсів в області досягнуто в м. Чернівці (1230 балів) та Герцаївському районі (595 балів). Тоді як в Кельминецькому – 64; Сторожинецькому – 52; Путильському – 63; Кіцманському 64; Вижицькому – 72 бали. [4] В той же час вище зазначені райони характеризуються порівняно високим рівнем забезпеченості різними видами природно-рекреаційних ресурсів. Це тільки підтверджує необхідність їх детального дослідження на предмет можливостей вкладання інвестицій у розвиток туристично-рекреаційного комплексу.

На півночі (Прут-Дністровське межиріччя) області найважливіше значення для розвитку туризму і рекреації має р. Дністер та каньйон який вона сформувала. Дана територія є добре освоєна щодо розвитку сільського господарства але рекреаційний комплекс тут розвинений недостатньо. В районі Дністра можуть розвиватись різні види туризму та рекреації найважливіше значення серед яких мають: 1) водний та пізнавальний туризм, а також рекреація на основі використання наявних тут унікальних природно-кліматичних та біологічних ресурсів. Прут-Дністерське межиріччя в Чернівецькій області багате також на лісові ресурси (Хотинська височина), а також на карстові печери значна частина яких (Попелюшка, Буковинка, Баламутівська та ін.) можуть використовуватись для розвитку спелеологічного туризму. Для створення сучасного рекреаційно-туристичного комплексу

інвестиції в даному регіоні необхідно вкладати в розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури, зокрема споруджувати засоби розміщення та заклади харчування тощо. Важливе значення також має створення системи закладів які б надавали можливості прокату необхідного спорядження. На даній території є також в наявності певні бальнеологічні ресурси (с. Щербенці).

В межах Прут-Сіретського межиріччя значний природно-рекреаційний потенціал зосереджений у вигляді лісових ресурсів, а також джерел мінеральних вод (Брусниця, Валя Кузьмин, Буденець). Лісові ресурси тут використовуються перш за все для відпочинку міських жителів (вихідні дні). Для їх кращого та ощадливого використання необхідно інвестувати кошти на відповідне облаштування місць відпочинку. Для освоєння бальнеологічних ресурсів території необхідно вкласти кошти в розвиток санаторних комплексів у селах Брусниці та Валя Кузьмин. Ці кошти повинні бути спрямовані в реконструкцію власне засобів розміщення та закладів харчування а також для закупівлі нового обладнання та підвищення надання рекреаційних послуг.

В Буковинських Карпатах (переважно Путильський район) зосереджені різноманітні природно-рекреаційні ресурси які можуть використовуватись для розвитку різних видів туризму та надання рекреаційних послуг. Найважливішими серед зазначених ресурсів є річки Черемош та Сірет з притоками, які можуть використовуватись для розвитку водного туризму, скелі – для альпінізму, печери тощо. Але найбільше значення має природний комплекс Буковинських Карпат загалом. Даний комплекс сприятливий для розвитку різних видів туризму (пішохідний, лижний тощо). Окрім лісів, сприятливими для розвитку рекреації тут є високій рівень забезпеченості території мінеральними водами (Виженка, Сарата). Для формування сучасного рекреаційно-туристичного комплексу тут необхідно інвестувати кошти в розвиток відповідної туристичної інфраструктури, зокрема в спорудження закладів розміщення та харчування, розвиток транспортної інфраструктури, прокату відповідного спорядження тощо.

Окрім природно-рекреаційних територія Чернівецької області має високий рівень забезпеченості природно-антропогенними та історико-культурними ресурсами.

Зокрема, в Чернівецькій області на державному обліку перебувають 1760 пам'яток, з них археологічних пам'яток – 373, історії – 546, монументального мистецтва – 43 та архітектури і містобудування – 739. Із загальної чисельності природно-антропогенних та історико-культурних

пам'яток 112 мають загально-держане значення.

Пам'ятки історії та культури в Чернівецькій області розміщені дуже нерівномірно. Однак кількісний показник цих пам'яток ще не дає уяви про рівень забезпеченості території відповідними пам'яткам. У зв'язку з цим В. Мацолою пропонується оцінювати рекреаційну значимість території за щільністю пам'яток історії та культури на 100 км² площі. Найвищим у Чернівецькій області даний показник є в м. Чернівці, де на 100 км² площі припадає 149,3 об'єкти історії та культури, в Герцаївському районі – 47,4; у Заставнівському – 36,1; у Кіцманському – 28,0. Однак в Новоселицькому, Сокирянському та Кельминецькому районах даний показник відповідно становить 8,5; 7,8 та 1,3 об'єкти історії та культури на 100 км² площі. Таким чином найбільше кількість об'єктів природно-антропогенних та історико-культурних ресурсів зосереджено в межах західних та центральних адміністративних районів, в яких також зосереджені значна кількість природно-рекреаційних ресурсів, що створює загалом непогані умови для формування тут потужного туристично-рекреаційного комплексу.

Однак необхідно зазначити, що значна кількість об'єктів культурно-історичної спадщини наразі перебуває в незадовільному стані. Тому виникає необхідність залучення значних фінансових ресурсів щодо відновлення їх атрактивної привабливості. Їх відновлення відбувається переважно за рахунок бюджетних коштів, яких недостатньо для повного вирішення проблем збереженості культурно-історичної спадщини області.

В даному контексті виникає проблема залучення приватних інвесторів. Приватні інвестиції можуть обмежити доступ до певних об'єктів

Висновки. Наявний на території Чернівецької області потенціал природно-рекреаційних, природно-антропогенних та історико-культурних ресурсів створює сприятливі передумови для залучення інвестицій з метою розвитку туристично-рекреаційного комплексу. Найкраще усіма видами ресурсів забезпечені західні адміністративні райони, в яких поєднання різних видів ресурсів сприяють розвитку

практично всіх відомих на даний час видів туризму.

Перш за все інвестиції необхідно спрямовувати на розбудову засобів розміщення та пунктів здачі в прокат різного туристичного спорядження, відповідно до специфіки туристичної діяльності. Значного обсягу інвестицій в області потребує також оновлення та розвиток санаторного господарства регіону яке наразі відстає від світових стандартів надання рекреаційних послуг. Розбудова санаторного комплексу відповідно до світових стандартів дозволить надавати рекреаційні послуги не тільки громадянам України але і іноземцям, що призведе до підвищення соціально-економічної ефективності діяльності комплексу загалом.

Значного обсягу інвестицій потребує також збереження культурно-історичної спадщини, але при цьому необхідно розробити чіткі умови приватних інвестицій, які б не передбачали передачу певних пам'яток історії та культури в приватну власність.

Список використаної літератури:

1. Блащук–Девяткіна Н.З. Фінансові джерела формування інвестиційного потенціалу Львівщини / Н.З. Блащук–Дев'яткіна, Л.А. Пятко // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: збірник наукових праць. Вип. 7: економічні науки. – Чернівці, 2006. – С.256-260.
2. Лісовська А.Г. Природоохоронні території та туризм / А.Г. Лісовська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Спеціальний випуск: стале природокористування підходи, проблеми, перспектива – Тернопіль СМП „Тайп”. - №1 (випуск 27). – 2010. -395-400.
3. Пушкар Б. Т. Природно-туристичний потенціал Дністровського каньйону / Б.Т. Пушкар, О.І. Пушкар // Дністровський каньйон — унікальна територія туризму. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (16-18 травня 2009 року). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – С.128-130
4. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах: Підручник. / В.П. Руденко. – К.: ВД „К.-М. Академія” – Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 568с.
5. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навчальний посібник. / О.Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632с.

В.И. Косташук. Ресурсообеспеченность, как фактор инвестиционной привлекательности туристско-рекреационного комплекса региона (на примере Черновицкой области). В работе исследовано влияние рекреационных ресурсов на привлечение инвестиционных ресурсов для развития туристического и рекреационного комплекса региона, проанализированы территориальные отличия в обеспечении ресурсами и определено приоритетные отрасли инвестиций для развития туризма и рекреации в Черновицкой области.

Ключевые слова: туристско-рекреационный комплекс; рекреационные ресурсы; инвестиции.

V. I. Kostashchuk. Resource-provision, as a factor of investment attractiveness in tourist-recreational complex in the region (Chernivtsi region). The influence of recreational resources on investment attraction for development of tourist-recreational complex of the region is highlighted, the territorial differences in resource-provision are analyzed and the fundamental directions of investments for tourism and recreation development in Chernivtsi region are defined in the article.

Key words: tourist-recreational complex, recreational resources, investments.

ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ РЕКРЕАЦІЙНОЇ РІЗНОМАНІТНОСТІ

Т.Д. Скутар

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті розкрито характеристики функціональної та територіальної різноманітності рекреаційної діяльності та проаналізовано значення рекреаційної різноманітності території як передумови розвитку рекреаційної діяльності.

Ключові слова: рекреаційна діяльність, рекреаційна різноманітність, рекреаційна оцінка, рекреаційне середовище.

Вступ. В Україні туристсько-рекреаційна галузь проголошена пріоритетним напрямом соціально-економічного розвитку, що пояснюється вагомими результатами її функціонування. Туризм і рекреація сприяють відновленню фізичних і духовних сил людини, що позначається на її працездатності, створюють нові робочі місця. При ефективному управлінні галузь забезпечує збільшення сукупного валового доходу країни. Рекреація впливає на розвиток духовного потенціалу людини, формує її як творчу, всебічно-розвинену, екологічно свідому особистість. Саме тому питання ефективної організації та функціонування рекреаційного господарства є актуальними і привертають увагу широкого кола науковців різних галузей науки.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні дослідження забезпечують виявлення й оцінку природних і соціально-економічних умов розвитку рекреаційної діяльності, дозволяють визначати раціональні шляхи організації рекреаційного природокористування на основі синтезу результатів міждисциплінарних досліджень.

Наукові основи з теорії і практики рекреаційної діяльності закладені працями В.С. Преображенського (1975), Ю.О. Веденіна (1986), І.В. Зоріна (1974), М.С. Мироненка (1981), І.Т. Твердохлебова (1981) та ін. У публікаціях Ю.О. Веденіна (1986), І.В. Зоріна (1974), В.С. Преображенського (1975), Н.Ю. Недашківської (1983) розкривається зміст територіально-рекреаційної системи, її функціонально-територіальна структура. О.О. Бейдик (2001), В.С. Кравців, С.П. Кузик (2004) розробили теоретичні основи та методи оцінки туристсько-рекреаційних ресурсів. О.О. Любіцева (2003), М.Й. Рутинський (2008) займаються дослідженнями особливостей функціонування туристичних комплексів різних рангів (регіону, країни). Різноманітні аспекти ресурсно-рекреаційної проблематики висвітлюються у роботах географів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: М.П. Крачила (1976), В.П. Руденка (2006), К.Й. Кілінської (2008), Ж.І. Бучко (2006), О.Д. Короля (2006) та ін.

Постановка проблеми. Важливим чинником формування рекреаційного природокористування є рекреаційна різноманітність природних комплексів. Саме різноманітність обумовлює функціонування, еволюцію, надійність та стабільність рекреаційної системи. У сучасних географічних дослідженнях розробленими є питання ландшафтного різноманіття. Вивченню рекреаційної різноманітності території приділяється менше уваги.

Виклад основного матеріалу. Рекреаційну діяльність можна розглядати як систему заходів, що здійснюються людиною у вільний від її основної трудової діяльності час на спеціалізованих територіях і спрямовані на задоволення потреб у відпочинку, у відновленні її фізичних, духовних і нервово-психічних сил. Отже, основним мотивом здійснення рекреаційної діяльності є рекреаційні потреби.

Ступінь задоволення рекреаційних потреб значною мірою визначається активністю діяльності відпочивальників. При цьому, розрізняють дві форми активного відпочинку: перша – передбачає здійснення певних фізичних навантажень, а друга – проявляється у зміні видів діяльності, тобто головною ознакою останньої є різноманітність занять. Як зазначають дослідники, навіть “переключення” з одного виду розумової діяльності на інший – відвідування музеїв, виставок, театру і т.і. – також активна рекреаційна діяльність [5]. Таким чином, в основу ефективної організації рекреаційної діяльності повинен бути покладений *принцип різноманітності видів відпочинку*, обумовлений складністю і диференціацією рекреаційних потреб.

Рекреаційна діяльність є одним із найбільш просторово виражених і тісно пов’язаних із територіальною різноманітністю видів соціальної діяльності [1]. *Територіальна різноманітність рекреаційної діяльності* відображається у функціональному зонуванні рекреаційних територій і пов’язана з географічною вибірковістю видів відпочинку, тобто різні види рекреаційних занять висувають неоднакові вимоги перш за все до

природних комплексів, а також і до історико-культурної спадщини та об'єктів туристичної інфраструктури. Водночас деякі види занять територіально несумісні (наприклад, полювання і збір грибів та ягід). Крім того, при облаштуванні території для відпочинку враховується стійкість природних комплексів до рекреаційних навантажень. Тому проектування функціонально-територіальної структури туристсько-рекреаційного комплексу регіону повинно здійснюватися на основі попередньої оцінки рекреаційних властивостей навколишнього природного середовища, що є непростим завданням.

Складність оцінкових робіт зумовлюється особливістю рекреаційного природокористування. Рекреаційна діяльність пов'язана з викоистанням кількох природних чинників. Так, для облаштування гірськолижного курорту важливо не лише оцінити орографічні ресурси території, але й кліматичні. Цінними є дослідження рекреаційних властивостей природних комплексів, інформація про можливості розміщення різнотипових інженерних споруд та ефективність функціонування туристичних об'єктів. Тому правомірніше говорити про *економіко-рекреаційну оцінку території* [2].

Таким чином, оцінка території для організації рекреаційної діяльності є *комплексною*, що впливає з множини чинників, що детермінують ступінь придатності природних комплексів для певного виду освоєння, й *інтегральною* за змістом, оскільки повинна враховувати сукупність вимог двох суб'єктів рекреаційного природокористування – рекреантів й рекреаторів (організаторів відпочинку). Враховуючи вищезазначене, процедура оцінки передбачає вирішення двох блоків завдань – визначення психо-фізіологічної (тобто сприятливості для самої функції відпочинку) і технологічної (сприятливості для освоєння території) *комфортності* природних комплексів та їх стійкості до рекреаційних впливів. При вирішенні першого блоку завдань виникають труднощі з визначенням „внеску” кожного з природних чинників у створенні комфортності.

При оцінці території для організації рекреаційної діяльності важливо означити *рекреаційне середовище* людини. Під *рекреаційним середовищем* розуміємо комплекс умов (*природно-географічних, економіко-географічних, суспільно-історичних, соціально-економічних та ін.*), у яких відбувається реалізація функцій рекреації, і які формують ресурси відпочинку (*природно-рекреаційні, історико-культурні, інфраструктурні тощо*).

Аналізуючи питання ефективної організації рекреаційного господарства, слід зазначити, що

необхідність оцінки території породжується проблемою вибору оптимального рішення з множини варіантів, яка зумовлюється, з одного боку, обмеженістю ресурсів, а з другого – виникає як результат прояву однієї з фундаментальних властивостей рекреаційного середовища – його *різноманітності*.

Економіко-рекреаційна оцінка території інтегральна, охоплює систему оцінок: залежно від мети: *загальна* – стосується всіх можливих видів рекреаційного освоєння; *спеціальна* – належить окремому виду рекреаційної діяльності [3]. Розрізняють також поелементні та синтетичні оцінки.

Спеціальна оцінка здійснюється на основі синтетичної оцінки природних чинників, під впливом яких формуються умови для рекреації. Поелементні оцінки розкривають якісні відмінності окремих компонентів ПТК, тобто характеризують його *природно-ресурсну рекреаційну різноманітність*, що пов'язана з територіальною диференціацією географічної оболонки. Поелементні оцінки можуть використовуватись при проведенні детального планування та функціонального зонування територій, що використовуються з метою відпочинку й оздоровлення [2].

Загальна оцінка складається з синтетичних оцінок окремих рекреаційних угідь. *Рекреаційне угіддя* – це *природно-територіальний чи аквально-територіальний комплекс (ПТК чи ПАК), придатний для здійснення певного виду чи (комплексу) видів рекреаційних занять, пов'язаних з використанням властивостей природного середовища* [3].

Загальна оцінка територій з метою організації відпочинку й оздоровлення відображає не лише ступінь придатності території для рекреаційного використання, але й характеризує її поліфункціональність, або іншими словами *функціональну рекреаційну різноманітність*.

Отож, для максимально повного задоволення рекреаційних потреб, що постійно урізноманітнюються, а також з метою забезпечення економічної доцільності рекреаційного освоєння території (як обмеженого ресурсу) при плануванні й проектуванні комплексів відпочинку й оздоровлення необхідно враховувати такі характеристики рекреаційної діяльності, як її функціональна та територіальна різноманітність. З іншого боку, показники рекреаційної різноманітності території можуть використовуватись для оцінки передумов розвитку рекреаційної діяльності.

Висновки. Враховуючи множинність зв'язків між видами відпочинку та властивостями навколишнього середовища, можна відзначити, що

конструктивний підхід до вивчення взаємодії природи і суспільства в процесі рекреаційного природокористування повинен передбачати аналіз змістовного і ціннісного аспектів рекреаційної різноманітності території та її оцінку. Комплексне дослідження рекреаційної різноманітності передбачає також аналіз чинників, що її формують, визначення її впливу на інші властивості природних комплексів. На даному етапі вивченості цього питання особливо актуальним є завдання розробки методики дослідження.

Список використаної літератури:

1. Веденин Ю.А. Динамика территориальных рекреационных систем. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – С. 7-25, 52-86.
2. Крачило Н.П., Игнатенко Н.Г. Вопросы типологии рекреационных ресурсов и комплексной экономико-географической оценки территории // Рекреационные ресурсы и охрана природы Украинских Карпат: Сб. статей. – Ленинград, 1976. – С. 7-21
3. Мухина Л.И. Принципы и методы технологической оценки природных комплексов. – М.: Наука, 1973. – 95 с.
4. Стафійчук В.І. Рекреалогія: навч. посіб. – К.: Альтерпрес, 2006. – 263 с.
5. Теоретические основы рекреационной географии / Отв. ред. В.С. Преображенский – М.: Наука, 1975. – 222 с.

Т.Д. Скутар. Предпосылки эффективной организации рекреационной деятельности в контексте рекреационного разнообразия. В статье раскрываются характеристики функционального и территориального разнообразия рекреационной деятельности и проанализировано значение рекреационного разнообразия территории как предпосылки развития рекреационной деятельности.

Ключевые слова: рекреационная деятельность, рекреационное разнообразие, рекреационная оценка, рекреационная среда.

Tetyana Skutar. The preconditions of the effective recreational organization in the context of recreation diversity. In the article the functional and territorial diversity of recreation and recreation diversity of the territory are analyzed.

Key words: recreation, recreation diversity, recreation estimation, recreation environment.

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Павлюк С.М.

В статті проаналізовано місце інвестицій в розвитку туристичної галузі області. Виявлено, що на сучасному етапі туристична галузь не може існувати без трьох взаємопов'язаних складових: інновацій, інвестицій та інформаційного поля. Як відомо впровадження перспективної інвестиційної політики та власне самого процесу інвестування на сьогодні набувають важливого рушійного фактора розвитку регіону.

Ключові слова: туристична галузь; інвестування; природокористування; інновації; інвестиційний проект.

Вступ. Впродовж XX ст. відбулася еволюція туризму від форми розваг окремих верств населення у невід'ємну складову життя пост-індустріального суспільства. У ланці потреб сучасної людини, прагнучої до самореалізації, самоосвіченості туризм виступає способом пізнання світу. Надання висококласного рекреаційного та гостювого сервісу – основна запорука створення конкурентоспроможного на міжнародному та національному ринку турпродукту.

На сучасному етапі туристична галузь не може існувати без трьох взаємопов'язаних складових: інновацій, інвестицій та інформаційного поля.

Для ефективного розвитку туризму в регіоні залучаються зовнішні інвестиційні потоки, активується внутрішній інвестиційний капітал та впроваджуються державні інвестиційно-інноваційні проекти. Особлива роль відводиться інвестиціям, які виступають засобом економічних перетворень туристичного комплексу. Пріоритетне значення на сучасному етапі надається прямим іноземним інвестиціям, які інтегрують туристичну галузь держави у світовий економічний простір, сприяють впровадженню прогресивних інноваційних форм діяльності у сфері надання послуг.

Попередній досвід. Дослідженням інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності займалися зарубіжні та вітчизняні вчені, практики: С. Абрамова, В.Аншина, В.Базилевич, Г. Бірман, І. Бланк, Л.М. Борщ, В.Гейць, І.Гортенко, В.Гуляєв, В.Євдокименко, В.Кифяк, В.Мацала, Н.Кабушин, Ю.Лебединський, М.Лімітовський, П. Массе, В.Осецький, С. Шмідт.

Мета. Виявити перспективи розвитку туристично-рекреаційної сфери під впливом інвестицій.

Постановка завдання. На даному етапі найбільш вагомо та актуально виступає розробка системи залучення та використання інвестиційних ресурсів в туристично-рекреаційній сфері господарського комплексу регіону.

Тобто в основу інвестиційної привабливості рекреаційної галузі покладено рівень інвестиційного курортного потенціалу, його потужність та якість сервісних послуг, що надаються клієнтам; крім

того, природні умови та ступінь використання рекреаційно-туристичних ресурсів; наявне економічно активне населення; наявність та стан транспортного сполучення; кількість підприємств, що функціонують в даній галузі; інвестиційні ризики; наявність законодавства, яке врегульовує інвестиційну діяльність; дієвість регіональних органів влади; реальний дохід на душу населення; економічне становище рекреаційного комплексу; обсяги інвестицій.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан туризму в Івано-Франківській області характеризується наявністю деяких розбіжностей в організаційній структурі, спрямованості розвитку, стані якісних і кількісних характеристик.

З одного боку, туризм розцінюється як кризове, пов'язане з стрімким падінням раніше досягнутих позитивних результатів надання туристських послуг, скороченням матеріальної бази у сфері туризму й значною невідповідністю потребам населення в туристичних послугах.

З другого боку, будуються заклади розміщення, що відповідають високим стандартам, зростання кількості туристичних організацій по всій території України. [1]

Для того щоб залучити туристів, місце призначення повинно відповідати туристичним основам вартості, зручності і своєчасності. Туристи, як і інші споживачі, зважають ціни і переваги місць призначення, а також вкладення часу, зусиль і ресурсів та можливий прибуток в освіті, досвіді, розвагах, згадках. Зручність включає: час переїзду від аеропорту до місця розміщення, відсутність мовного бар'єру, чистоту і санітарію, доступ до цікавих місць (пляжі, атракціони, розваги) і особливі потреби (люди старшого покоління, інваліди, діти, дісти, медичне обслуговування, факс і інші види комунікацій, прокат автомобілів). Своєчасність включає фактори, які представляють ризик для туризму: політична нестабільність, коливання курсу валют, безпека і санітарні умови.

Інвестиції в туризм бувають як відносно невеликими (фестивалі, події), так і мульти-

національними (вартість інфраструктури стадіонів, транзитних систем, аеропортів і центрів для проведення з'їздів). Незважаючи на вартість, ті, хто планує оновлення міста, хочуть розмістити туризм в самому центрі міста. Здатність зосередити атракціони, зручності і послуги у зручному, досяжному місці необхідна, щоб зробити такі місця особливо бажаними для відпочиваючих.[4]

Різноманітність досліджень інвестиційних питань туристичної галузі підтверджує складність, актуальність та неоднозначність цієї теми. Сьогодні надзвичайно актуальною постає роль інвестицій у рекреаційно-туристичній сфері, розробки методології оцінки інвестиційної ефективності освоєння туристичного потенціалу, вироблення теоретичних основ формування регіональної туристичної політики та механізмів її практичної реалізації.[2]

На сьогодні розвиток інвестиційної сфери в Івано-Франківській області знаходиться на невисокому рівні. Дана ситуація зумовлена відсутністю вільних коштів у населення, підприємств і держави для здійснення інвестиційних програм. Відсутність відповідного інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності та інвестиційного процесу призводить до непрозорості інвестиційного середовища, чим ускладнює ухвалення інвестиційних рішень індивідуальними інвесторами та портфельними менеджерами.

Проведення інвестиційної діяльності в рекреаційно-туристичній сфері передбачає відповідне управління цим процесом, основна мета якого забезпечити найефективнішу реалізацію системи цілей і засобів їх досягнення в даній галузі. Для цього необхідно розв'язати такі основні завдання: забезпечити високий темп економічного розвитку рекреаційно-туристичної сфери шляхом здійснення ефективної інвестиційної діяльності та розширення її обсягів; забезпечити максимізацію прибутку від інвестиційної діяльності; забезпечити мінімізацію інвестиційних ризиків; забезпечити фінансову стабільність і платоспроможність суб'єктів господарювання у процесі реалізації інвестиційних програм; визначити можливі варіанти прискорення реалізації інвестиційних програм. Аналізуючи вищезгадані показники можна вибудувати концепцію, яка б відповідала таким вимогам: раціональне рекреаційно-туристичне природо-користування; екологічна збалансованість; врахування соціальних й економічних факторів.[3]

Івано-Франківська облдержадміністрація рекомендує районним і міським радам Прикарпаття розглянути можливість встановлення низьких ставок єдиного податку для власників зелених садіб і зменшити орендну плату за землю

для туристичних закладів області. Таке рішення схвалено на засіданні колегії облдержадміністрації. Водночас у цьому документі місцевим радам рекомендують щорічно виділяти 0,3% доходів бюджету на розвиток та просування туризму, а обласному фінансовому управлінню передбачити в обласному бюджеті 500 тис. грн для пільгового кредитування підприємців через Регіональний фонд підтримки підприємництва в області.

Дана рекомендація буде схвалена і з боку інвесторів, які очікують позитивних зрушень у сфері туризму.

Навесні цього року Президент України Віктор Янукович озвучив ініціативу про подання заявки від України на право проведення Зимових Олімпійських ігор 2022 року в Карпатах. Цей амбітний план, на думку Михайла Вишиванюка, можна повністю виконати: «Ми маємо 12 років, щоб реально створити відповідну інфраструктуру. В області вже з'являються інвестори, які зацікавлені взяти участь в цих масштабних проектах». Таким чином, Івано-Франківська область готова стати базовою для проведення Зимових Олімпійських ігор 2022 року. Для Прикарпаття відкривається прекрасна можливість перетворитися на «туристичну Швейцарію. У нас такі чудові природні ресурси, що гріх їх не використовувати на благо людини і для її оздоровлення; щоб мешканці східних промислових регіонів України — Донбас, Луганськ, Запоріжжя, Дніпропетровськ — могли приїжджати до нас на відпочинок і дихати свіжим повітрям». Тому місцева влада вже виділила в гірській місцевості Прикарпаття 9 тисяч 800 гектарів під будівництво нової курортної бази відпочинку. Наразі в Івано-Франківській області функціонують 164 туристично-рекреаційних закладів, понад 700 приватних садіб та понад 100 фірм, які надають турпослуги.[5]

Інвесторами області є нерезиденти з 45 країн світу. До п'ятірки основних країн-інвесторів, на які припадає 73,8% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Нідерланди — 204,9 млн.дол. (50,8%), Польща — 82,8 млн.дол. (10,1%), Сербія — 40,2 млн.дол. (6,5%), Німеччина — 31,5 млн.дол. (5,4%), Данія — 29,5 млн.дол. (5,0%). Значна частка (18,9%) капіталу інвестована нерезидентами Кіпру, Італії, Швеції, Канади.

Питання щодо активізації співпраці з інвесторами знаходяться на постійному контролі облдержадміністрації. Здійснюється моніторинг пропозицій інвесторів щодо поліпшення інвестиційного клімату. Узагальнена інформація надається на адресу Мінекономіки України. Мінекономіки надано також пропозиції щодо стратегічних інвестиційних проектів області, для впровадження

яких необхідна допомога центральних органів виконавчої влади.

Фахівці облдержадміністрації взяли участь у ряді заходів, на яких висвітлювались питання інвестиційної діяльності. Область була представлена на IV Міжнародному інвестиційному форумі «SeedForumKyiv» (26.11.2009р.), на конференціях з питань інвестування у м.Львові (14.09.2009р.) та м.Києві (25.11.2009р.).

Питання реалізації інвестиційних проектів обговорювалось в ході візиту представника облдержадміністрації до Швеції у лютому поточного року, а також під час роботи семінару щодо співпраці між Україною та Данією в питаннях залучення інвестицій та співпраці між регіонами обох країн.

На веб-сторінках органів державної виконавчої влади області розміщується актуальна для інвесторів інформація. Зокрема, статистична інформація, програми соціально-економічного розвитку області (в т.ч. Програма розвитку інвестиційної діяльності в Івано-Франківській області на період до 2011 року та стан її виконання), нормативно-правові акти з питань інвестиційної діяльності, форми та зразки документів, необхідних для здійснення інвестиційної діяльності тощо. З метою підвищення рівня відкритості органів влади на веб-сторінці облдержадміністрації розміщується план підготовки проектів регуляторних актів. [7]

Для потенційних інвесторів готується та надається необхідна інформація щодо можливостей започаткування та перспектив розвитку турбізнесу в області. Оновлюються бази даних земельних ділянок, вільних виробничих площ, інвестиційних пропозицій підприємств області. Видано та поширюються серед ділових кіл презентаційні матеріали про економічний потенціал та інвестиційну привабливість, зокрема, компакт-диски, буклети тощо. 25 лютого 2009 року головним управлінням з питань туризму, євроінтеграції, зовнішніх зв'язків та інвестицій облдержадміністрації проведено круглий стіл «Реальні кроки щодо забезпечення економічного розвитку Івано-Франківщини шляхом залучення інвестицій». В заході взяли участь представники органів виконавчої влади та місцевого самоврядування області, керівники суб'єктів ринкової інфраструктури, науковці, керівники компаній з іноземними інвестиціями, представники Західно-української філії Європейської Бізнес Асоціації, громадських організацій, ЗМІ. Захід проведено з метою вироблення рекомендацій щодо вдосконалення інвестиційної політики, напрацювання конкретних і реальних кроків щодо покращення

інвестиційного середовища в області, поліпшення умов діяльності компаній з іноземним та вітчизняним капіталом, започаткування нових інвестиційних проектів. У червні поточного року за сприяння головного управління з питань туризму, євроінтеграції, зовнішніх зв'язків та інвестицій облдержадміністрації СП «МБЕРІФ-Бізнес-Центр» за участю експерта канадської програми КЕСО К.Томпсона організовано та проведено ряд семінарів-навчань для представників райдержадміністрацій, міськвиконкомів, бізнес-центрів, підприємств області з питань підготовки інвестиційних пропозицій. [6]

Все більш популярним стає сільський зелений туризм. Сьогодні 638 сільських господарів приймають туристів у своїх садибах. Туристів приваблює до них зручна система поселення, сучасне обладнання приватних пансіонатів, близькість до природи, співвідношення „ціна” - „якість послуг”, гостинність та домашня атмосфера при організації відпочинку, а окрім того, чудові страви національної кухні. Найпопулярнішими є Косівщина, Верховинщина, Яремчанщина та Рожнятівщина.

В області розроблено ряд інвестиційних проектів в галузі туризму, зокрема: побудова туркомплексу “Скелі Довбуша” в с.Бубнище Долинського району; реконструкція існуючих закладів з метою підвищення комфортності; відбудова обсерваторії на г. Піп-Іван з подальшим використанням її як станції багатофункціонального призначення з туристичним притулком; побудова автодороги Верховина–Шибене з утворенням пункту переходу на кордоні з Румунією; проект „Карпатський трамвай” (використання лісо-розробних вузькоколійних доріг для туристичних цілей). [5]

Висновки. Отже, інвестиції – це всі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в реальні фінансові активи з метою отримання прибутку. Тому, характеризуючи роль інвестицій у відтворювальному процесі, необхідно відмітити, що під інвестиційною діяльністю частіше за все розуміють послідовну сукупність дій громадян, юридичних осіб і держави по здійсненню інвестицій з метою отримання доходу. Аналіз мотивів туристичного інвестування показує, що вони безсистемно зміщені в бік поточного попиту, що забезпечує швидке отримання прибутку. Але, водночас, прибутки є руйнівною силою будь-якої інвестиції, адже очікуваний прибуток прямо залежить від можливих ризиків, пов'язаних з інвестиційним проектом: чим більше ризикованим є проект, тим більшою мусить бути винагорода.

Туристична галузь Івано-Франківської області потребує вкладення інвестицій для оптимального функціонування і розвитку. Інвестиційний проект – це система сформульованих в його рамках цілей, що створені або модернізовані для реалізації об'єктів, матеріальних, фінансових та інших ресурсів, а також управлінських рішень і заходів по їх виконанню.

Здійснення інвестиційного проекту можливо поділити на наступні періоди: передінвестиційна фаза; фаза інвестицій – вкладення коштів; експлуатаційна фаза – отримання прибутку. Кожний з етапів, є надзвичайно важливими для прийняття інвестором рішення про інвестування.

Можна стверджувати, що за останні роки обсяг інвестицій в туристичну галузь області зростає. Значну частку займають іноземні інвестиції провідних країн світу. Існує територіальна диференціація розподілу інвестиційних ресурсів, що вимагає детального дослідження та аналізу.

Створення ефективного механізму залучення та використання інвестицій дозволяє з урахуванням особливостей трансформації регіональної економіки узгоджувати інтереси інвесторів із інтересами території. На територіальному рівні необхідно здійснювати маркетинг інвестиційного ринку, розробляти інвестиційні програми і проводити тендери, системно вирішувати задачі економічної та науково-технічної експертизи окремих проектів, а також задачі розміщення та освоєння інвестицій в регіоні. При чому слід враховувати, що кожен інвестор має власні пріоритети.

Переваги та недоліки Івано-Франківської області для залучення інвестицій:

1. Переваги: високі рекреаційні можливості; унікальні історико-культурні місця та пам'ятки природи; історичні зв'язки з українською діаспорою; лікувальні, рекреаційні можливості; база для підготовки професійних спортсменів; сприятливі умови для розвитку гірськолижного туризму.

2. Слабкі сторони (недоліки): нерациональне використання рекреаційних ресурсів; відсутність сучасної інфраструктури туризму; недостатня кількість готелів та асортименту послуг; недостатність інформації, рекламних матеріалів; недостатня якість та асортимент туристичних послуг, відсутність індустрії розваг.

На ринку залучення інвестицій область перебуває в стані конкуренції з іншими претендентами. Тому інвестору необхідно запропонувати вигідніші умови для надходження і реалізації інвестицій, показати об'єктивні переваги Івано-Франківщини.

Список використаної літератури:

1. Внутрішній туризм в Україні: Збірник наук.праць. – К.: ІТФПУ, 2002 – 162 с.
2. Денісенко М. П. Основи інвестиційної діяльності: Підручник для студентів. - К.: Алеута, 2003. – 338 с.
3. Рутинський М.Й. Стецюк О.В. Туристичний комплекс Карпатського регіону України: Навчальний посібник. – Чернівці: Книги ХХІ, 2008. – 440 с.
4. Школа І.М. Менеджмент туристичної індустрії: Навчальний посібник / За ред. проф. І.М.Школи. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2003. – 662 с.
5. www.if.gov.ua – Інвестиційні проекти та пропозиції.
6. www.if.gov.ua/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=366 – Довідка про стан залучення іноземних інвестицій в економіку області
7. <http://exchange.in.gov.ua> – Державне агентство України з інвестицій та інновацій.

Павлюк С.Н. Инвестиционная составляющая перспективного развития туристско-рекреационного комплекса Ивано-Франковской области. В статье проанализировано место инвестиций в развитие туристической отрасли области. Обнаружено, что на современном этапе туристическая отрасль не может существовать без трех взаимосвязанных составляющих: инноваций, инвестиций и информационного поля.

Как известно внедрение перспективной инвестиционной политики и собственно самого процесса инвестирования на сегодня приобретают важный движущий фактор развития региона.

S. Pavlyuk. Investment component of the perspective development in recreation and tourist complexes Ivano-Frankivsk regions. The article analyzes the location investments of tourism development in the region. On the modern stage tourist industry can not exist without three constituents: innovations, investments and information field.

As known introduction of promising investment policy and actually the process of investing today acquire the important motive factor of development in the region.

Key words: tourist industry, investment, natural resources, innovations, investment projects.

ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, ПРОГНОЗНІ ОЦІНКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ Й ЛОКАЛЬНОМУ РІВНЯХ

УДК 338.48

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ НА СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

*Кілінська К.Й.**Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Розкриті методичні підходи до визначення впливу рекреаційного природокористування на стан навколишнього природного середовища, запропоновано методику визначення рекреаційної різноманітності та прогнозу рекреаційного природокористування.

Ключові слова: Рекреаційне природокористування. Оцінка екологічного стану рекреаційного природокористування. Рекреаційна різноманітність. Прогнозування стану рекреаційного природокористування. Метод головних компонентів. Автопрогноз.

Постановка наукової проблеми. Огляд основних понять та наукових підходів фахівців до визначення впливу рекреаційного природокористування (РП) (соціокультурного й економічного феномену) доводить, що сьогодні РП є необхідною складовою людської життєдіяльності, галуззю, яка спроможна відновити економічний потенціал окремих регіонів України. Саме впровадження рекреаційного напрямку в розвиток регіонів може позитивно вплинути на інноваційну привабливість регіонів і на розвиток тих галузей, що потребують значних грошових зливів із бюджету. Однак як і інші види природокористування РП суттєво видозмінює навколишнє природне середовище (НПС). Тому наразі важливо визначити стратегію дослідження РП з позиції його впливу на НПС.

Наукові джерела та публікації. В сучасній географічній науці існує значний досвід аналізу й оцінки РП [1, 2, 3, 4, 300, 10, 11, 14, 16]. Найважливішими підходами є конструктивний і екологічний, що виявляють „сучасний стан – зміну – наслідки – реабілітацію – перспективу”, базуються на ретроспективному аналізі, визначенні параметричних показників процесів РП за градієнтом впливу, виборі критеріїв діагнозу і оцінкових коефіцієнтів, прогнозній характеристиці.

Виклад основного матеріалу. Структурно-логічна модель дослідження РП сформована трьома групами показників, що взаємопов'язані і взаємно доповнюють один одного. *Перша* група – аналітична. Вона складається з визначення найважливіших питань зміни природних умов під впливом РП, вибору кількісних і якісних оцінкових показників, виявлення методу прогнозування стану НПС в процесі РП. *Друга* – синтезуюча, націлена на визначення рекреаційної різноманітності (РР), її

рівнів дослідження за допомогою а) історико-генетичного та сучасного аналізу просторово-територіальної структури РП за допомогою просторово-часового (етапи, форми та способи) аналізу, б) визначення основних видів рекреаційного навантаження. *Третя* прогнозна, узасаджена а) аналізом існуючих підходів до проведення процедури прогнозування, б) використанням математичних операцій, що висвітлюють стан природокористування, в) формуванням прогнозної моделі за допомогою сучасних ГІС технологій та рекомендаційно-прогнозної управлінської інформації щодо подальшого розвитку.

Оцінка РП - це комплексна (охоплює всю сукупність природних і господарських проблем), просторово-адаптаційна (виконується в межах фізико-географічних і адміністративно-господарських утворів), прогнозна (враховує тенденції і варіанти можливого розвитку) група показників, яка визначає РР, створює підґрунтя до узгодженості природи і рекреаційного господарства і реалізується за допомогою аналізу ретроспективного, нинішнього і майбутнього функціонування РП.

Інформаційним і аналітичним джерелом аналізу рекреаційного використання природних умов і ресурсів є матеріали польових досліджень, статистичні дані про переважаючі види РП тощо. За базову операційну одиницю оцінки РП та проведення оцінкових розрахунків обрані: а) ландшафтний район – тло просторового розміщення об'єктів рекреаційної діяльності; б) територіально-адміністративний район, що забезпечений статистичними даними; в) територіально-адміністративна область, як головний об'єкт прогнозування функціонування РП. Три блоки інформації передбачають використання

фізико-географічних і соціально-економічних підходів, а сама реалізація процедури оцінювання за допомогою індикаторів, індексів і інших показників є формуючою складовою оцінки РП [3].

Важливим методологічним підходом до процедури оцінювання є просторовий аналіз. Він передбачає виявлення і вивчення у межах ландшафтних районів об'єктів рекреаційного господарювання. Використання математичних методів, одним із яких є картографо-математичне моделювання, що дозволяє прослідкувати просторове розміщення головних об'єктів рекреаційної діяльності [8].

Визначення оцінки РП складається з двох етапів.

Перший етап базується на чотирьох операторах дії:

1) визначення загальної кількості рекреаційних об'єктів і аналіз їх просторово-територіального розміщення;

2) визначення коефіцієнта територіальної концентрації рекреаційної різноманітності за формулою:

$$K = \frac{S}{n}$$

де, K – коефіцієнт концентрації видів рекреаційних об'єктів; S – площа ландшафтного району; n – загальна кількість рекреаційних об'єктів у межах ландшафтного району.

Коефіцієнт концентрації характеризує насиченість території окремими об'єктами рекреаційного господарювання;

3) *рекреаційна різноманітність (РР)* – це історично сформоване та взаємопов'язане речовинно-енергетичними потоками співіснування природних, соціально-економічних і історико-культурних умов, що обумовлене територіальним об'єктом, в якому поєднуються функціональні історичні і сучасні структурні риси існуючих рекреаційних комплексів. Рекреаційна різноманітність визначається за формулою:

$$R = \frac{1}{\sqrt[3]{\frac{1}{K}}}$$

де, R – коефіцієнт рекреаційної різноманітності; K – коефіцієнт концентрації рекреаційних об'єктів. Для зручності у подальшому оперуванні показниками та з метою кращого бачення територіальної диференціації РР величина (R) згрупується за наступною шкалою: *дуже низька, низька, пересічна, висока і дуже висока*.

Методика розрахунку РР базується на визначенні площинних показників об'єктів, що використовуються у РП та їх загальної кількості (одиниць) в межах ландшафтного району. Першу групу складають природно-рекреаційні умови та ресурси, до складу яких входять мінеральні води, рельєф, клімат, рослинний покрив і тваринний світ, ландшафти. Другу групу формують соціально-економічні чинники (готельно-ресторанний сервіс та рекреаційна інфраструктура). Історико-культурна спадщина території – третя група показників РР.

Основним підходом, що дозволяє виявити РР, слугує проєкція зібраних даних про об'єкти туризму і рекреації на ландшафтну основу території дослідження. Насамкінець зазначимо, що процедура виявлення РР є трудомісткою, однак вона відображає реальну ситуацію тривалого й активного РП;

4) сумарний коефіцієнт просторової РР (R_r) визначається за формулою $R_r = R_1 + R_2 + R_3 + \dots + R_n / S_n$, де, R_n – загальна кількість рекреаційних об'єктів, що знаходяться в межах ландшафтного району; S_n – площа ландшафтного району.

Другий етап складається з двох операторів дії: а) виявлення (на основі аналізу впливовості рекреаційних видів господарювання на НПС) індексу здатності ландшафтного району до самовідновлення та визначення сумарного коефіцієнта екологічного стану території, що сформувався в процесі РП.

1). Індекс здатності території до самовідновлення (S_n) дозволяє диференціювати усталені види РП. Його діапазон коливання – від 1-го до 2-х. Одиниця (1) присвоюється ландшафтним районам, в яких переважають кілька видів рекреаційної діяльності. Тут процеси самовідновлення відбуваються як природним шляхом (ландшафтний район здатний відновити свої природні умови та ресурси, тому що представлені види господарювання не повністю видозмінюють його компонентну структуру та властивості природних умов), так і за допомогою діяльності людини, що націлена на використання, збереження НПС.

У ландшафтних районах, де переважає один чи два об'єкти РП господарські процеси сильно укоренилися та сформували сучасні їх різновиди. Їм присвоюється індекс два (2). Здатність ландшафтних районів до самовідновлення практично відсутня. Заклади оздоровлення і лікування (санаторії, курорти, будинки відпочинку, туристичні бази, кемпінги, та інші) в радіусі свого 10-ти кілометрового впливу повністю видозмінили НПС. Постійні потоки рекреантів ускладнюють процеси

самовідновлення. Створення нових видів і закладів відпочинку різної часової тривалості формує стрімкий розвиток РП.

2). Сумарний коефіцієнт РП (K_{rp}) визначається як відношення суми показників природного, соціально-економічного та історико-культурного складових РП (S_n) і індексу здатності території до самовідновлення (I_s) до площі (S_{lr}) ландшафтного району: $K_{rp} = S_n * I_s / S_{lr}$. Традиційним методом, що дозволяє виявити територіальну диференціацію процесів рекреаційної діяльності є картографічний. Особливої актуальності він набуває при дослідженні концентрації об'єктів РП, виявленні площинного розміщення, інших рекреаційних характеристик.

Рекреаційна різноманітність є інформаційною основою при складанні картосхем рекреаційного використання території. Її розраховані показники – коефіцієнти виявляють ландшафтні комплекси з однаковими видами рекреаційного господарювання і дозволяють сформулювати комплекс природоохоронних заходів, що націлений на покращення стану НПС.

Наступним кроком є визначення впливу рекреаційного природокористування на стан НПС за допомогою прогнозування (метод, що базується на аналізі та синтезі триєдиної системи „минуле – сьогодення – майбутнє”) і прогноз (результат прогнозних досліджень, сукупність висновків щодо варіантів майбутнього стану НПС), що виявляють подальше зростання рекреаційного навантаження.

В кожній конкретній ситуації прогнозування означено індивідуальними методами та оператором дії. Але загально прийнятою процедурою слугує предикт (передбачення) реальної ситуації та формування випереджаючої інформації вірогідних і багатофакторних природних і господарських явищ, процесів. Таким чином прогнозування націлене на об'рунтування перспективного бачення розвитку природних і господарських процесів.

Важливим моментом формування теоретичних засад прогнозу (як основи до проведення реальних розрахунків практичної інформаційної складової) слугує виявлення реального та логічного бачення складових прогнозу. Такий варіант алгоритму представлений на рис. 1.

Реально прогнозувати окремі властивості РП допомагають методичні підходи (генетичний, історичний, нормативний, комплексний, структурно-системний, системно-структурний, та інші), що послідовно взаємодоповнюють один одного за допомогою інформаційних характеристик (табл. 1). В більшості випадків прогнозування змінних властивостей РП здійснюється за допомогою

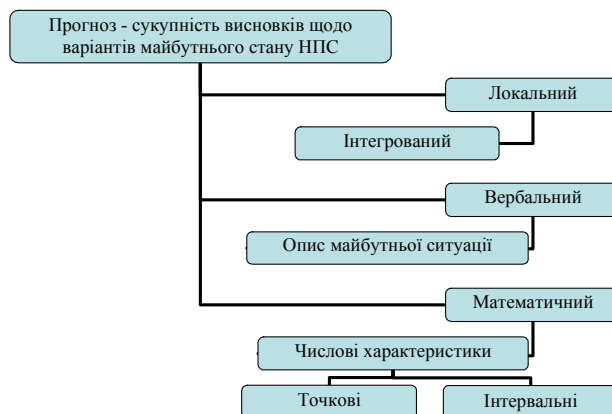

Рис. 1. Структурні рівні прогнозу рекреаційного природокористування

вербальних і математичних оцінок.

Першоосною інформаційного забезпечення прогнозування є банк літературних, архівних матеріалів, картографічних основ, спеціальних польових спостережень, багаторічних статистичних показників, що слугують предметом прогнозування. Кінцевим результатом прогнозування є створення вербальних, графічних, картографічних, математичних моделей. У сукупності вони створюють повну картину динаміки розвитку і можуть слугувати основою до прогнозів зміни НПС під впливом господарських процесів.

РП потребує використання методів, що „пройшли” певний період апробації. Однак їх дійсне число не перевищує 10–15-ти (рис. 2).

У практиці найчастіше використовуються комбіновані методи. Їх пріоритетність проявляється у творчому поєднанні кількох фундаментальних (як наприклад, метод ландшафтно-генетичних рядів та фізико-географічних аналогій) методів. Не виключена можливість використання методів суміжних наук (статистики, математичного аналізу), що часто сприяє виявленню нового підходу до прогнозування.

Прогнозування РП вимагає дотримання певної процедури, сутність якої укладена в а) наявності бази даних за чітко визначений часовий відтинок, б) використанні головного методу, який є результативним в процесі аналізу (а), в) виборі такого методу прогнозу, який би вже був апробований для конкретної території, базувався на (а) і (б) та безпосередньо визначав окремі моменти – характеристики.

Першим кроком при прогнозуванні є виявлення бази даних. Нею слугують статистичні показники, що характеризують процеси природокористування. Їх часовий зріз повинен охоплювати не менше 50-ти років. Вибраний відтинок часу відображає 1) усталені види рекреаційного

Група основних методичних підходів до географічного прогнозування

№ пп.	Методичні підходи	Сутність підходів
1.	Генетичний	Виявляє на основі початкової оцінки майбутній розвиток.
2.	Нормативний (цільовий)	Досліджує явища та умови, які повинні бути вирішеними для досягнення окресленої мети.
3.	Історичний	Розглядає явище у взаємозв'язку його історичних форм. Зв'язок різних історичних форм існування одного і того ж явища означає, що сучасний стан об'єкта є закономірним результатом його попереднього стану, а майбутній – закономірний результат розвитку в минулому і сьогоденні.
4.	Комплексний	Розглядає явище у взаємозв'язку і в залежності. Використання його в географічному прогнозуванні обумовлене складністю об'єкта прогнозування, тому в його основі закладені окремі прогнози суміжних наук.
5.	Системний	Експліцитний вираз процедур уяви об'єктів як систем і способів їх дослідження (опис, пояснення, передбачення, конструктивність і т.д.)
6.	Структурно-системний	Передбачає структуризацію, параметризацію і формалізацію систем.
7.	Програмно-цільовий	Визначає функціонування різних за рангом систем (від простої до складної), аналізує раціональність системи відносно мети, умов і чинників розвитку.
8.	Екологічний	Аналізує взаємодію суспільства і природи з позиції динамічної рівноваги між людиною і природою.
9.	Соціальний	Окреслює інтереси людини, людської спільноти, суспільства загалом.

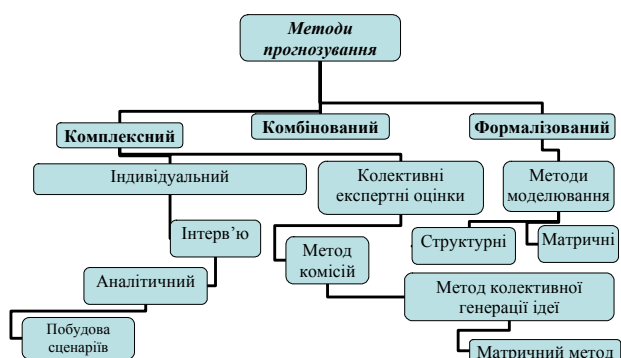

Рис. 2. Методи прогнозування рекреаційного природокористування

використання природних умов і ресурсів для функціонування РП, 2) динаміку зміни окремих площинних показників в розрізі територіально-адміністративних одиниць, 3) важливість природоохоронних питань. Другий крок – вибір методу прогнозування. За головний, що безпосередньо

апробований на кількісній базі даних, обраний метод головних компонентів, який оцінює параметри об'єкта, наділений великою розмірністю числових і часових рядів, в яких виявлені кореляційні залежності двох чи більше пояснюючих (незалежних) змінних.

При вирішенні завдань екологічного характеру (третій крок) важливого значення набуває прогноз окремих показників РП залежно від масштабів реалізації загроз чи їх комбінацій. Такий прогноз називають автопрогнозом. Його використання доводить, що за допомогою перших p^1 головних компонентів $y(1), y(2), \dots, y(p^1)$ ($p^1 < p$) первинних показників $x(1), x(2), \dots, x(p)$ досягається найкращий прогноз цих показників, які можна побудувати з допомогою p^1 лінійних комбінацій набору із r довільних показників (Наконечний С.І., Терещенко Т.О., Романюк Т.П., 2000).

Висновки. За останні роки РП поповнилося новими видами відпочинку, лікування, туризму,

різноманітними сферами послуг, які ще десять років тому не були відомі в Україні. При вмілому керуванні та правильному виборі соціально-економічних стратегічних орієнтирів розвитку, РП здатне підвищити матеріальний стан та підняти престиж української землі, що наділена цілющими умовами для лікування та відпочинку. Враховуючи світовий досвід рекреаційного сервісу важливо наразі зберегти існуючу регіональну модель туристичної різноманітності, яка є продуктом природи і вікової творчості етносу, своєрідною „пам'яттю” про матеріальну і духовну культуру соціуму, що формує національну рекреаційну природно-господарську систему, із покоління в покоління зберігає матеріальні та духовні цінності природного ландшафту, характерності та неповторності історичного середовища, сакральність, святість місцевих пам'яток архітектури, культових закладів, релігійних храмів.

Список використаної літератури:

1. Бессолицына Е.П. Ландшафтно-экологическая оценка изменения геосистем под воздействием антропогенных факторов // География и природные ресурсы. – Новосибирск: Изд-во СО РАН, филиал «ГЕО», 2001, – №4. – С. 11–17.
2. Волошин І.М. Ландшафтно-екологічні основи моніторингу. – Львів: Вид-во „Наукова думка”, 1998. – 355 с.
3. Голубев Г.Н. Геоэкология и глобальные изменения // Вестн. Моск. Ун-та. Сер.5. География, 1998. – №4. – С. 61–69.
4. Голубев Г.Н. Геоэкология. – М.: Изд-во «ГЕОС», 1999. – С. 12.
5. Гриневецкий В.Т. Типология різноманіть меліорованих ландшафтних комплексів // Проблеми ландшафтного різноманіття України. (Зб. наук. праць). – К.: 2000. – С. 86–91.
6. Гродзинський М.Д. Суб'єктивні аспекти проблеми ландшафтного різноманіття // Проблеми ландшафтного різноманіття України. (Зб. наук. праць). – К.: 2000. – С. 34–37.
7. Ильина Л.Н. Географические проблемы биоресурсоведения (теоретические основы и опыт разработки региональных систем биоресурсопользования). – М.: Изд-во “Наука”, 1982. – С. 182.
8. Кузубов М.В., Єдинак О.М. Методичні аспекти оцінки екологічного стану навколишнього середовища регіонів України // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Природно-ресурсний потенціал в системі просторового розвитку: Зб. наук. праць. – Львів: – 2004. – Випуск 2 (XLVI). – С. 56–59.
9. Кучерявий В.П. Екологія. – Львів: Вид-во “Світ”, 2000. – 500 с.
10. Макунина Г.С. Экосфера и ландшафтная оболочка // География и природные ресурсы. Новосибирск: Изд-во СО РАН Филиал «ГЕО». – 2003. – №2. – С. 20–25.
11. Мирзеханова З.Г. Экологический каркас территории в стратегии устойчивого развития: пример практической реализации // География и природные ресурсы. – Новосибирск: Изд-во СО РАН, филиал «ГЕО», 2001. – №3. – С. 23–28.
12. Мирзеханова З.Г., Нарбут Н.А. Методика расчетов потенциальной природной уязвимости. – Хабаровск: 1993. – С. 45–47.
13. Пащенко В.М. Методологія постнекласичного ландшафтознавства. Вид-во СП “ІНТЕРТЕХНОДРУК”. – К.: 1999. – 284 с.
14. Рудько Г.І. Основи геоекології // Дослідження передкризових екологічних ситуацій в Україні (Зб. наук. праць). – К.: Вид-во “Манускрипт”, 1994. – С. 50–59.
15. Шищенко П.Г. Прикладная физическая география. – К.: Изд-во «Высшая школа», 1988. – 191 с.
16. IPCC, 2001: Climate Change 2001 / Ed. J. Houghton, Y. Ding, D.J. Griggs, M. Noguer, P.J. Van der Linden, I. Xiaosy. – Cambridge University Press, 2001. – P. 48–50.

Раскрыты методические подходы к определению влияния рекреационного природопользования на состояние окружающей природной среды, предложена методика определения рекреационного разнообразия и прогноза рекреационного природопользования.

Ключевые слова: Рекреационное природопользование. Оценка экологического состояния рекреационного природопользования. Рекреационное разнообразие. Прогнозирование состояния рекреационного природопользования. Метод главных компонент. Автопрогноз.

ЛОГІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ В КОНТЕКСТІ «СТАЛОГО ТУРИЗМУ»: ДОСВІД УКРАЇНИ

Смирнов І.Г., Сировець С.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Розкрито проблему логістичного менеджменту туристичних ресурсів у контексті логістичної моделі «сталого туризму». На прикладі відпочинкового морського туризму та пізнавального туризму у великому місті розглянуто питання та запропоновано методику визначення оптимального туристичного навантаження та регулювання туристопотоків у туристичних дестинаціях. Ключові слова: логістичний потенціал, туристична густота, туристичне навантаження на рекреаційні ресурси.

Вступ. При формуванні та раціональному використанні ресурсів туристичної дестинації слід урахувати той чинник, що в основі розвитку туризму лежить засада максимально допустимого навантаження, перевищення якого призводить до негативних наслідків фізичного, психологічного та соціального характеру.

Постановка наукової проблеми. Відомо, що шкода навколишньому середовищу є прямо пропорційною збільшенню обсягів національного та міжнародного туризму. Проблема т.зв. «надлишкової концентрації» в популярних туристичних дестинаціях вже нині викликає стурбованість у багатьох країнах світової спільноти. Вона стає все більш серйозною, планетарною проблемою. Досить тендітні природні екосистеми можуть істотно постраждати від надмірного, «дикого» напливу туристів. У цьому зв'язку набуває виключної важливості необхідність регулювання туристопотоків та планування пропускної спроможності окремих унікальних регіонів та туристичних об'єктів, території яких обмежені або не в змозі приймати велику кількість туристів. Вирішити цю проблему, за нашою думкою, можливо на підставі застосування наукових положень, засад та методів новітнього науково-практичного напрямку – логістики туризму, зокрема логістичної моделі сталого розвитку туризму, розробленої авторами.

Наукові джерела та публікації з теми статті охоплюють як міжнародні (наприклад, матеріали навчального семінару ЮНВТО з планування сталого розвитку туризму на місцевому рівні, Університет Калгарі, Канада [1, 299-313]), так і українські та зарубіжні [2] джерела. При цьому автори також спиралися на власні розробки з логістики туризму та логістичного менеджменту туристичних ресурсів [3,4].

Метою статті є розкриття необхідності, сутності, ефективності та методики логістичного менеджменту туристичних ресурсів як чинника сталого розвитку туризму.

Виклад основного матеріалу. При формуванні та раціональному використанні ресурсів

туристичної дестинації слід урахувати той чинник, що в основі розвитку туризму лежить засада максимально допустимого навантаження, перевищення якого призводить до негативних наслідків фізичного, психологічного та соціального характеру. Концепція допустимого навантаження бере початок у менеджменті ресурсів. Вона є особливо важливою нині, коли обмежені ресурси дестинації підлягають постійно зростаючому тиску з боку їхніх користувачів – туристів. Допустиме туристичне навантаження – це те максимальне навантаження, яке може витримати туристична дестинація (або конкретний туристичний об'єкт) без суттєвої шкоди для місцевих ресурсів, без негативних вражень від подорожі та без виникнення соціально-економічних проблем у місцевого населення.

Допустиме туристичне навантаження можна поділити на чотири основних види: 1. Фізично-допустиме навантаження – це рівень відвідуваності туристичної дестинації або конкретного туристичного об'єкту, перевищення якого призводить до їх фізичної руйнації. Як приклад, наведемо Ближні печери Києво-Печерської лаври, які внаслідок неконтрольованого надмірного туристопотоку протягом декількох останніх десятиріч зазнали шкідливих змін мікроклімату печер (температура повітря, вологість, вміст CO₂), що поряд з іншими чинниками призвело до обвалу частини печер в 2005-2006 рр. 2. Екологічно-допустиме навантаження – це рівень відвідуваності туристичної дестинації або об'єкту, перевищення якого призводить до неприйнятих екологічних наслідків. Відбувається це в результаті дій туристів або внаслідок негативних наслідків від функціонування обслуговуючої туризм інфраструктури. 3. Туристське соціально-допустиме навантаження – рівень відвідуваності туристичної дестинації або об'єкту, перевищення якого тягне за собою погіршення вражень від подорожі. 4. Місцеве соціально-допустиме навантаження – рівень відвідуваності туристичної дестинації, перевищення якого призводить до негативних наслідків для способу життя місцевого населення

та погіршення його взаємозв'язків із туристами. Визначення допустимого туристичного навантаження на туристичну дестинацію не має єдиного механізму розрахунків. Це зумовлене особливостями самих туристичних дестинацій, які можуть бути великим містом, курортом тощо, а також внутрішніми особливостями, тобто орієнтацією на певні види туризму. Можна виділити наступні основні методи оцінювання (розрахунку) допустимого туристичного навантаження на дестинацію.

1. Визначення допустимого туристичного навантаження для приморського курортного центру. Визначальним чинником та каталізатором розвитку санаторно-курортної діяльності в цьому випадку є природно-ресурсний потенціал, основу якого складає сукупність рекреаційних та лікувальних чинників: кліматичних умов, запасів мінеральних вод, морської акваторії, рельєфу тощо. Основний природний чинник рекреації для приморського курортного центру – море. Логістичний потенціал морської рекреації можна оцінити за допомогою показника максимально можливої ємності пляжів. Пропускна спроможність пляжів практично визначає допустиме туристичне навантаження (пропускну здатність) курорту в теплий сезон, оскільки практично всі туристи, що розміщуються в межах прибережної зони, вважають морські купання та засмагання головною метою подорожі (або однією з головних). При цьому, як мета поїздки, морські купання можуть носити умовний, не зовсім точний характер, оскільки значна кількість туристів приїжджає в міста-курорти з лікувальною метою, враховуючи, що поряд з морськими та кліматичними ресурсами важливими рекреаційними чинниками виступають мінеральні води та лікувальні грязі. Визначити логістичний потенціал (або максимально можливе навантаження) морського пляжу під літній відпочинок можливо на підставі санітарної норми довжини пляжу в розрахунку на одну людину (вона становить 0,2 метра). Для цього рекомендується наступний алгоритм розрахунків, розроблений автором. Розрахункові формули за цим алгоритмом наводяться нижче: 1. Показник забезпеченості берегової лінії пляжами: $Z_n = L_n / L_{заг}$, де Z_n – забезпеченість пляжами (м/км); L_n – довжина пляжу (км), $L_{заг}$ – довжина берегової лінії (км). 2. Показник максимальної одноразової місткості пляжу: $E_n = L_n / C_n$, де E_n – максимальна одноразова місткість пляжу (чол.); L_n – довжина пляжу (м); C_n – санітарна норма довжини пляжу в розрахунку на одну людину. 3. Показник ступеню використання пляжних ресурсів: $B_n = E_p / E_n$, де B_n – ступінь використання пляжних ресурсів (%); E_p

– ємність рекреаційних закладів (чол.); E_n – максимальна одноразова місткість пляжу (чол.). 4. Показник максимально можливої (допустимої) річної ємності пляжу: $E_{мр} = E_n \cdot T$, де $E_{мр}$ – максимально можлива (допустима) річна ємність пляжу (чол.); E_n – максимальна одноразова місткість пляжу (чол.); T – тривалість періоду з сприятливими кліматичними умовами (днів). 5. Показник максимально можливого (допустимого) туристопотоку (тобто логістичний потенціал пляжу): $\Pi_{мр} = E_{мр} / T_{ст}$, де $\Pi_{мр}$ – максимально можливий річний туристопотік (чол.); $E_{мр}$ – максимальна річна ємність пляжу (чол.); $T_{ст}$ – середня тривалість туру (дів). 2. Визначення допустимого туристичного навантаження для великого міста. Визначення допустимого туристичного навантаження на велике місто є складнішим, ніж для інших туристичних дестинацій. Це зумовлене особливостями великих міст та специфікою розвитку в них туризму. Пропонований підхід з визначення допустимого туристичного навантаження орієнтований, насамперед, на великі міста, що є центрами пізнавального туризму. Сутність підходу полягає у визначенні взаємозв'язку пропускної спроможності об'єктів культурно-історичного потенціалу великого міста з необхідністю та достатністю розвитку готельного комплексу в ньому, а також інших елементів туристичної інфраструктури. Основу пропонованого підходу становить цільова туристична спрямованість міста, насамперед, на пізнавальний туризм та методика ЮНВТО з розрахунку пропускного потенціалу історико-архітектурних та виставкових об'єктів. Отже в розрахунках виділяються наступні етапи: 2.1. Диференціація за цілями подорожі на основі моніторингу туристичних потоків. Це надзвичайно важливе для визначення програми перебування туриста в місті. Весь туристичний потік (D) приймається за 100 % та визначається частка кожного конкретного виду туризму. $D = d_1 + d_2 + d_3 + \dots d_n$, де d_1 – пізнавальний туризм (%), d_2 – діловий туризм (%), d_3 – паломницький туризм (%), d_n – інші види туризму (%). 2.2. Визначення щоденної пропускної здатності найбільш відомих та відвідуваних туристичних об'єктів, що формують культурно-історичний потенціал великого міста, який і притягує туристів (C). $C = (c_1 + c_2 + c_3 + \dots) (1 - I_r)$, де c_1 – пропускна спроможність об'єкту 1; c_2 – пропускна спроможність об'єкту 2; c_3 – пропускна спроможність об'єкту 3; I_r – коефіцієнт коригування відвіданості об'єкту місцевими мешканцями та неорганізованими туристами.

Для визначення щоденної пропускної спроможності (логістичного потенціалу) об'єкта

пропонується наступна методика, розроблена автором на підставі алгоритму, рекомендованого ЮНВТО для архітектурно-історичних та виставкових об'єктів: 2.2.1. Визначається пропускний потенціал об'єкту: $\Pi = T / \text{Щ}$, де Π – пропускний потенціал об'єкту (чол.); T – площа об'єкту (м^2); Щ – рекомендований стандарт щільності відвідувачів ($\text{м}^2/\text{туриста}$). 2.2.2. Визначається коефіцієнт ротації: $K_p = \text{Ч} / B$, де K_p – коефіцієнт ротації; Ч – кількість годин на день, коли об'єкт відкритий для туристів (год.); B – середня тривалість відвідування (год.-хвил.). 2.2.3. Визначається максимально допустима кількість щоденних відвідувачів (максимальний щоденний потік туристів - логістичний потенціал об'єкту): $M_b = \Pi \cdot K_p$, де M_b – максимальна допустима кількість щоденних відвідувачів (чол.); Π – пропускний потенціал об'єкту (чол.); K_p – коефіцієнт ротації.

Як приклад наведемо розрахунок логістичного потенціалу (тобто максимально можливого туристопотоку) для туристичного об'єкту – середньовічної фортеці площею $10\,000\text{ м}^2$ ($T = 10\,000\text{ м}^2$) та стандартом щільності відвідувачів $\text{Щ} = 5\text{ м}^2/1\text{ туриста}$. Отже, спочатку визначаємо пропускний потенціал об'єкту: $\Pi = 10\,000/5 = 2000$ чол. Далі розраховуємо коефіцієнт ротації: $K_p = 8\text{ год}/1\text{ год. } 40\text{ хв.} = 4,8$. Нарешті отримуємо значення логістичного потенціалу фортеці, тобто максимально можливий туристопотік становитиме $M_b = 2000 \cdot 4,8 = 9600$ чол./день.

2.3. Визначення розміру існуючого номерного фонду засобів розміщення великого міста, що задовольняють певним стандартам якості та потребам різних сегментів туристичного потоку (H): $H = h_1 + h_2 + h_3 + I_n$, де h_1 – кількість місць у готелях вищої категорії; h_2 – кількість місць у готелях середньої категорії; h_3 – кількість місць у готелях нижньої категорії; I_n – кількість місць на туристичних поромках, що прибувають у місто (для приморських міст-портів).

2.4. Визначення кількості розміщень із розрахунку „1 гість – 1 ліжко-місце” для туристів, що прибули безпосередньо або опосередковано з метою пізнавального туризму (K). При цьому слід врахувати, що існує певний відсоток гостей, які суміщають головну мету свого перебування у великому місті з пізнавальним туризмом (наприклад, організація культурної програми в межах ділових перемовин у випадку ділового туризму). Номерний фонд засобів розміщення міста слід скоригувати на кількість місць на туристичних поромках (або круїзних судах), що прибувають до великого міста, оскільки основною метою круїзних туристів є власне пізнавальний туризм: $T = (H - I_n) d_1$, $K = [(H - I_n) - T] I_0 + T + I_n$, де T – кількість

місць у засобах розміщення великого міста, що відповідає кількості туристів, мета приїзду яких – пізнавальний туризм; d_1 – частка пізнавального туризму в туристичному потоці; I_0 – коефіцієнт туристів, що відвідують об'єкти туристичного показу, але чия мета візиту не відповідає пізнавальному туризму.

2.5. Визначення допустимої норми збільшення номерного фонду засобів розміщення в місті (ліжко-місць) для туристів, що прибувають з пізнавальною метою, враховуючи допустиму пропускну здатність об'єктів культурно-історичного потенціалу великого міста (P): $P = C - K$.

Важливим критерієм пропонованого підходу виступають відомі об'єкти туристичного показу, тому чим більш розвинутим є культурно-історичний потенціал великого міста і чим вищий ступінь його диференційованості, тим ширшими є межі максимальної пропускну здатності. При цьому під культурно-історичним потенціалом слід розуміти як результати діяльності людського суспільства в матеріальній формі, так і результати духовного розвитку, тобто матеріальні та духовні цінності, створені попередніми поколіннями, що відбивають їхні традиції, звичаї та особливості побутової та господарчої діяльності. Як правило чим старішим (в історичному плані) є велике місто, тим більш багатим є його культура та тим вищим є його культурно-історичний потенціал.

Висновки. Логістичний менеджмент туристичних ресурсів та об'єктів туристичної дестинації має метою забезпечити сталий розвиток туризму та високу якість пропонованого туристичного продукту, з цією метою пропонується алгоритм та практична методика визначення допустимого туристичного навантаження на природно-рекреаційні та історико-культурні туристичні ресурси. На прикладі відпочинкового морського туризму та пізнавального туризму у великому місті розглянуто проблему та запропоновано методику визначення безпечного туристичного навантаження та регулювання туристопотоків у туристичних дестинаціях.

Список використаної літератури:

1. Матеріали учебного семинара ЮНВТО по планированию устойчивого развития туризма на местном уровне. Университет Калгари, Канада, 1994 // Долматов Г.М. Международный туристский бизнес: история, реальность и перспективы. Серия «Учебные пособия». – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – С. 299-313.
2. Быстров С.А., Воронцова М.Г. Туризм: макроэкономика и микроэкономика. – СПб.: Изд. дом Герба, 2007. – 464 с.
3. Смирнов И.Г. Логистика туризма: Навч. пос. – К.: Знання, 2009. – 444с.

4. Смирнов І.Г. Логістичне оцінювання рекреаційно-туристичних об'єктів та ресурсів (в контексті логістичної моделі сталого розвитку туризму) // Велика

Волинь: Наук. зб. – Вип. 42. – Житомир: М. Косенко, 2009. – С. 239-246.

Смирнов И.Г., Сыровец С.Ю. Логистический менеджмент рекреационно-туристических ресурсов в контексте устойчивого туризма: опыт Украины. Раскрыто проблему логистического менеджменту туристических ресурсов в контексте логистической модели «устойчивого туризма». На примере морского туризма и познавательного туризма в большом городе рассмотрены вопросы и предложена методика определения оптимальной туристической нагрузки и регулирования туристопотока в туристических дестинациях.

Ключевые слова: логистический потенциал, туристическая плотность, туристическая нагрузка на рекреационные ресурсы.

Smyrnov I.G., Syrovets S.Y. Logistical management of recreational-turistical resources in context of sustainable tourism: Ukrainian experience. Shown problem of touristic resources' logistical management with the connection of logistical model of «sustainable tourism». Analyzed questions of safe touristic loading and touristic flows regulation in touristic destination and proposed corresponding methodics on examples of sea recreation and cognitive tourism in big cities.

Key words: logistical potential, touristic density, touristic pressure on recreational resources.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ НЕЧІТКОЇ ЛОГІКИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗПОДІЛУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІЇ

П.М. Брижак, Я.І. Вихлюк, О.І.Артеменко

Запропонована модель розрахунку сезонного показника рекреаційної привабливості адміністративно-територіальних одиниць. Створений програмно-алгоритмічний комплекс дозволяє визначити перспективні для розвитку туристичного бізнесу райони, та прогнозувати рівень фінансових надходжень від туристичних підприємств протягом року.

Ключові слова: нечітка логіка, рекреаційна привабливість, алгоритм.

1. Вступ

Інформаційні технології стали невід'ємною частиною багатьох сфер людської діяльності. Відбувається пошук можливостей їх аплікації для тих галузей, де раніше автоматизація процесів, інтелектуальні методи обробки даних і навіть комп'ютери як такі використовувались мало. Прогнозування розвитку і функціонування туристично-рекреаційних систем з допомогою математичних та інтелектуальних методів стає одним з актуальних напрямків наукових досліджень.

Серед іншого, інформація про перспективні для створення та розбудови туристичної інфраструктури зони, цікавить не тільки інвесторів, але й органи державної та місцевої влади. Адже можливість оцінити рекреаційну привабливість територій та визначити перспективні напрямки відпочинку дозволить виявити привабливі для інвестицій об'єкти, а також стане науковою базою для формування стратегії економічного розвитку туризму в регіонах.

Мета дослідження: визначити сезонну рекреаційну привабливість областей, що утворюють Карпатський регіон, та районів Чернівецької області використовуючи алгоритм розрахунку показника рекреаційної привабливості території.

Актуальність дослідження: вивчення можливостей використання інтелектуальних методів для розрахунку рекреаційної привабливості адміністративно-територіальних одиниць протягом року та прогнозуванні інвестиційних потоків, що будуть в них спрямовані.

Практична цінність дослідження полягає в наданні рекомендацій інвесторам та органам місцевої влади щодо перспективності областей та їх районів для розвитку туризму. Отримані результати можуть слугувати науковою базою для стратегії економічного розвитку регіону.

2. Постановка задачі

Облік та розподіл ресурсів, бюджетне планування, розробка стратегій розвитку та розрахунок статистичних показників в країні виконуються відносно адміністративно-територіальних одиниць: областей, районів, населених пунктів. Для аналізу туристичної галузі суттєвими

є не показники діяльності конкретного туристичного підприємства, а сукупні показники всіх таких об'єктів регіону.

В задачах моделювання різноманітних соціально-економічних та бізнес процесів добре себе зарекомендувала нечітка логіка. Нечітке моделювання ефективно працює з якісними характеристиками, в умовах неповних та неточних даних [1,2].

Нечіткі моделі виявились простішими та більш ефективними за класичні, зокрема, при оцінюванні глобального економічного рівня держави [3] та при розрахунках показників ефективності [4]. Такий показник як якість функціонування підприємства, взагалі не обчислювався математично без застосування нечіткої логіки, оскільки повинен враховувати багато факторів, що вимірюються різними величинами, а крім того, серед них багато якісних характеристик [5]. В роботі [6] досліджувався економічний розвиток різних регіонів Китаю.

В ряді досліджень, присвячених туристичній галузі, також використовувалось нечітке моделювання. Наприклад, для визначення туристичних потоків у США [7], створення експертної системи вибору готелю [8]. Визначення оптимального розташування інтернаціональних готелів виконувалось на базі нечіткої логіки в роботі [9]. Побудові моделей, що описують аспекти функціонування туристичної галузі та прогнозуванню процесів в ній присвячено роботи [10–12]. Крім того, прогнозування в умовах невизначеності (наприклад, попит на туристичні послуги) може реалізовуватись з допомогою нечітких моделей [13].

Рекреаційна привабливість відображає рівень привабливості даної території для туристів та відпочиваючих. Що, в свою чергу, свідчить про її перспективність для організації та розвитку певного туристичного бізнесу. Тобто, чим більше значення цього показника, тим більше шансів у інвестора заробити тут на рекреаційних ресурсах. Тому, показник рекреаційної атрактивності може служити індикатором інвестиційної привабливості території. В роботі [14] показано переваги нечіткого моделювання над класичними методами саме в задачах обчислення показника рекреаційної

привабливості території.

В роботах [14,15] визначалась рекреаційна привабливість невеликих територій, площею до 39 км². Це давало можливість локалізувати значення та оцінки вхідних параметрів. Крім того, компактність територій, що оцінювались, дозволяла якомога точніше вказати місця, перспективні для організації і ведення туристично-рекреаційної діяльності. Проте території такого розміру є занадто малими, щоб суттєво впливати на статистичні показники та фігурувати в державних та регіональних бюджетних планах, програмах економічного розвитку регіонів та ін.. Замалими вони є і для інвестицій з боку держави та великого бізнесу. Отже, є потреба оцінити рекреаційну привабливість не тільки конкретної місцевості, але й великих територіальних одиниць, таких як області або їх райони.

3. Математична модель

Рекреаційна привабливість території $P(t)$, де t – час, визначається видами відпочинку та рекреації, які можна організувати та здійснювати на даній території. Відпочинок та рекреація, в свою чергу, залежать від кліматичних, географічних, історико-культурних умов та діяльності людини.

Агрегований показник туристичної привабливості території складається з кількох окремих показників привабливості, що базуються на певних видах відпочинку. Для територій Карпатського регіону (Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська та Чернівецька області) актуальні види відпочинку та рекреації можна об'єднати в чотири групи:

P_1 – відпочинок в літній період на воді;

P_2 – зимовий відпочинок;

P_3 – відпочинок на природі весною-восени;

P_4 – екскурсії та огляд історико-культурних пам'яток.

Для розрахунку агрегованого показника рекреаційної привабливості використовується лінійна згортка, яка дозволяє отримати інтегральний показник в тих випадках, коли вхідними змінними є незалежні та рівноцінні величини [16]. Відповідно, сезонна рекреаційна привабливість території визначається як:

$$P(t) = \sum_{i=1}^4 p_i(t) \cdot \omega_i(t)$$

де $\omega_i(t)$ – нормовані значення параметрів групових показників атрактивності.

Для визначення показників рекреаційної привабливості окремих видів відпочинку $p_1, \dots, p_4$ створено системи нечіткого виводу, кожна з яких має від трьох до п'яти вхідних параметрів [2].

При створенні нечітких експертних систем,

найбільш якісними є бази знань, у яких кількість вхідних параметрів не перевищує п'ять. Велика кількість вхідних параметрів значно ускладнює для експерта задачу опису причинно-наслідкових зв'язків з допомогою нечітких правил. Тому, при наявності великої кількості вхідних параметрів, їх потрібно ієрархічно класифікувати [17].

Ієрархічними є системи нечіткого виводу, в яких вивід однієї бази знань подається як вхідний параметр іншої, що знаходиться на вищому рівні ієрархії. В таких системах відсутні зворотні зв'язки. Ієрархічні системи нечіткого виводу використовуються при моделюванні складних систем з багатомірними залежностями „вхід – вихід”.

Однією з переваг ієрархічних систем є компактність баз знань у підсистемах. Зв'язки в такій базі знань можна адекватно описати невеликою кількістю продукційних правил, при чому це будуть короткі правила з двома-трьома вхідними змінними. При побудові нечіткого виводу в ієрархічній системі не виконуються процедури дефазифікації та фазифікації для проміжних змінних. Результат логічного виводу однієї підсистеми одразу подається у вигляді нечіткої множини на вхід підсистеми вищого ступеня ієрархії.

Оскільки експертами визначено, що показник привабливості літнього відпочинку залежить від 7 параметрів, нами запропоновано створити дві підсистеми. Перша об'єднує підвиди відпочинку на воді та визначає потенційну кількість видів відпочинку, доступних для даної водойми. Цей показник є одним з вхідних параметрів іншої підсистеми, яка і визначає сумарний показник рекреаційної привабливості літнього відпочинку на даній території.

Загалом, комплексний сезонний показник привабливості території для відпочиваючих та туристів залежить від 17 основних вхідних параметрів, які представлено у вигляді нечітких лінгвістичних змінних (Табл.1).

Нормоване значення параметра w_i (1) розраховується за формулою:

$$\omega_i(t) = \frac{\omega_i^*(t)}{\sum_{i=1}^n \omega_i^*(t)}$$

де n – це загальна кількість параметрів даного показника привабливості, а w_i визначається як:

$$\omega_i(t)^* = C_i \cdot H_i(t)$$

Лінгвістичні змінні, використані для обчислення показника рекреаційної привабливості території

Груповий показник привабливості	Лінгвістична змінна	Опис лінгвістичної змінної
P_{11}	x_1	плавання
	x_2	сплав на рафтах, байдарках та ін.
	x_3	риболовля
	x_4	катання на човнах, катамаранах тощо
P_1	P_{11}	кількість видів відпочинку, доступних для даної водойми
	x_5	тип водойми
	x_6	якість під'їзних шляхів
	x_7	підготовленість території для відпочинку
P_2	x_8	висота схилу
	x_9	довжина схилу
	x_{10}	експозиція схилу
	x_{11}	крутизна схилу
	$x_{12} = x_6$	якість під'їзних шляхів
P_3	x_{13}	проведення пікніків
	x_{14}	збір ягід, грибів та іншого
	x_{15}	інші розваги на природі (катання на конях, велосипедах тощо)
P_4	x_{16}	географічні координати історико-культурних пам'яток та цікавих для туристів місць
	x_{17}	рейтингові оцінки значимості цікавих місць

де C_i – відсоток людей, що бажають i -того виду відпочинку, джерелом даних є результати маркетингових досліджень туристичних посередників; $H_i(t)$ – сезонна можливість відпочинку, визначається експертами.

Основними критеріями оцінки рекреаційної привабливості адміністративно-територіальної одиниці є: загальний рівень привабливості цієї території та питома вага привабливості терито-

ріальної одиниці в рекреаційній привабливості вищої за рівнем ієрархії адміністративно-територіальної одиниці (наприклад, доля району в рекреаційній привабливості області).

Для оцінки рекреаційної привабливості територія розбивається на сітку матрицею $n \times m$. Для кожного вузла сітки визначаються показники вхідних параметрів $x_1, \dots, x_{17}$ (рис.1). Матриці вхідних параметрів подаються до систем нечіткого

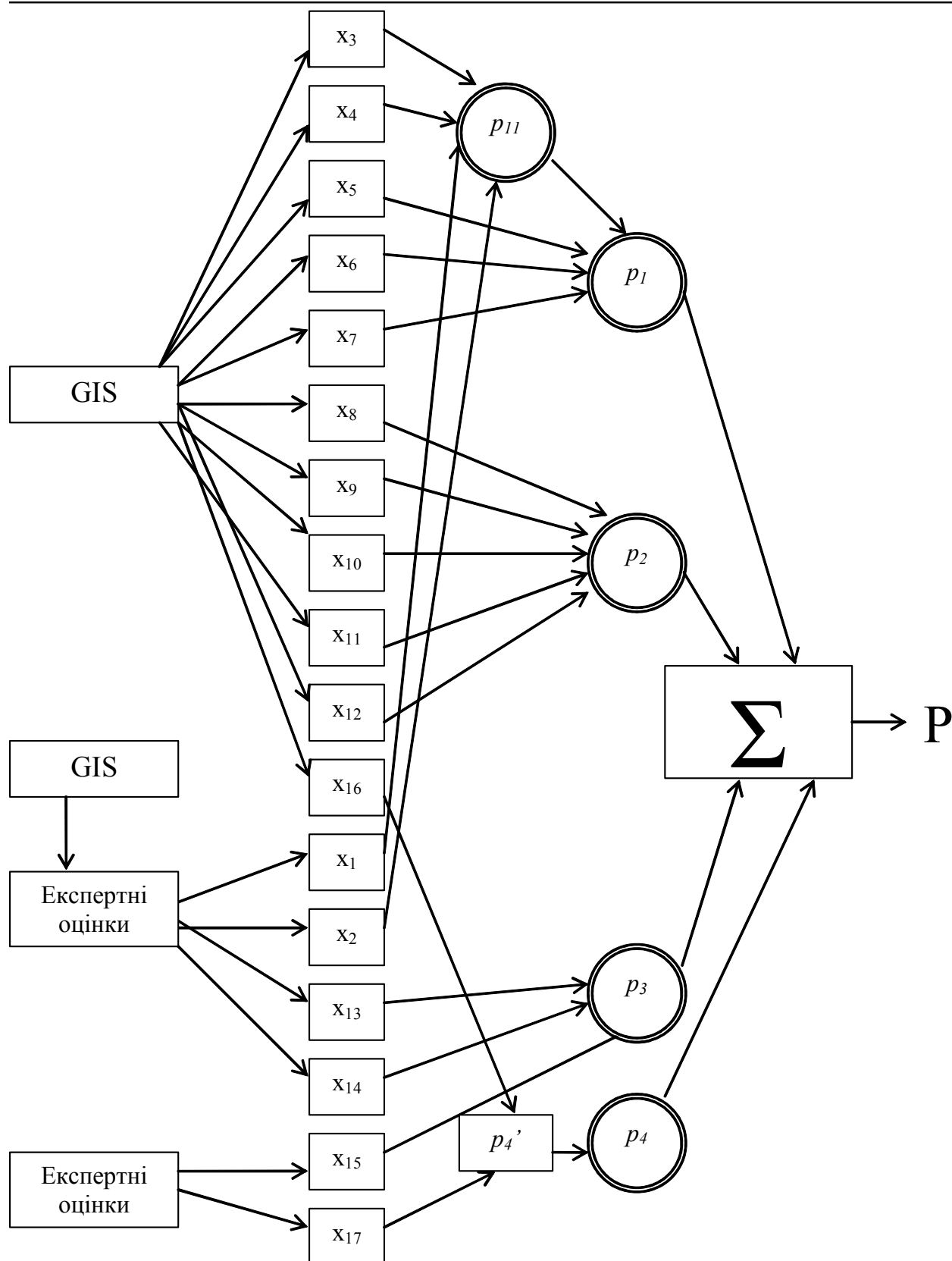

Рис. 1. Модель визначення показника рекреаційної привабливості території

виводу, які визначають групові показники рекреаційної атрактивності $p_1, \dots, p_4$. Далі, згідно (1) визначається комплексний сезонний показник рекреаційної привабливості території для всіх вузлів сітки.

Загальний сезонний рівень рекреаційної привабливості територіальної одиниці R – $Pd_R(t)$

складається з привабливостей усіх вузлів сітки, які належать даній території:

$$Pd_R(t) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \begin{cases} P_{ij}(t), & G_{ij} \in R \\ 0, & G_{ij} \notin R \end{cases}$$

де $P_{ij}(t)$ – комплексний сезонний показник рекреаційної привабливості території вузла сітки G_{ig} ; R – територіальна одиниця; n – кількість вузлів сітки, якою розбито досліджувану площу, по горизонталі; m – відповідно, кількість вузлів сітки по вертикалі.

Чим більшу площу займає територіальна одиниця, тим більше вузлів матриці йому належить, більше доданків у загальному показнику. Тому великі за площею адміністративно-територіальні одиниці можуть набирати досить високу загальну рекреаційну привабливість за рахунок території, а не за допомогою наявності значних рекреаційних ресурсів.

Частка територіальної одиниці R в загальній сезонній рекреаційній привабливості вищої за рівнем ієрархії адміністративно-територіальної одиниці, до складу якої входить R – $D_R(t)$ складає:

$$D_R(t) = \frac{Pd_R(t)}{\sum_{i=1}^k Pd_i(t)}$$

де k – кількість територіальних одиниць, які підпорядковуються одному центру ієрархічної структури.

4. Комп'ютерний експеримент

Оцінка рекреаційної привабливості адміністративно-територіальних одиниць проводилась з врахуванням сезонності з помісячною розбивкою. Якщо вузол сітки належить до кількох територіальних одиниць, то значення його показника рекреаційної привабливості враховується в показниках всіх тих територіальних одиниць.

Площу областей Карпатського регіону розбито матрицею 23?28 на 644 квадратні вузли, сторона квадрату складає 15 км. До складу Карпатського регіону входять чотири області: Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька (Рис.2).

Рис.2. Области Карпатського регіону

На Рис. 3-6 наведено карти густини поля рекреаційної привабливості Карпатського регіону для різних сезонів. З рисунків видно, що в зимовий період привабливими для туристів є гірські райони Карпат. Влітку зростає рівень рекреаційної привабливості територій, довкола водойм, де є сприятливі умови для сплаву, риболовлі, купання та ін. розваг. Весною та восени зростає рівень рекреаційної привабливості лісових масивів, а також територій, де є історико-культурні пам'ятки (Хотинська фортеця, замки в Мукачеві, Жовкві, Хусті та ін.). Протягом всього року високою є рекреаційна привабливість міст-курортів з джерелами лікувальних мінеральних вод, таких як Моршин та Трускавець.

Рис. 3. Рекреаційна привабливість Карпатського регіону в січні

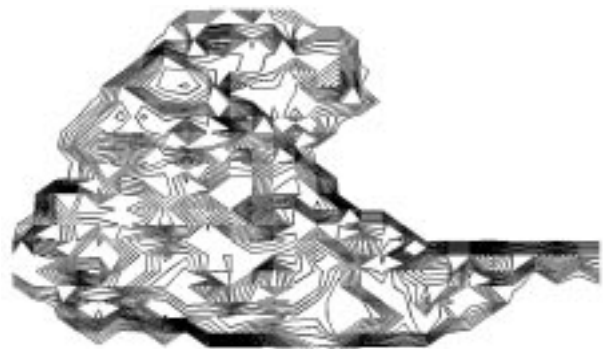

Рис. 4. Густина рекреаційної привабливості території Карпатського регіону в квітні.

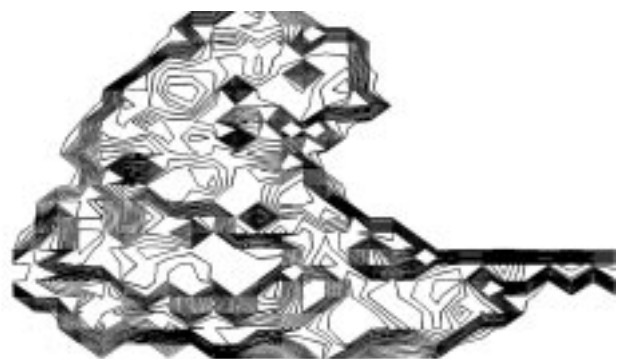

Рис. 5. Густина рекреаційної привабливості території Карпатського регіону в липні.

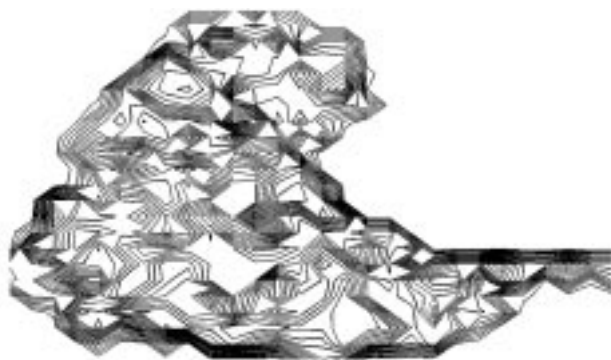

Рис. 6. Карта рекреаційної привабливості Карпатського регіону для жовтня.

Для перевірки одержаних під час комп'ютерного експерименту показників рекреаційної привабливості потрібно порівняти їх зі статистичними показниками роботи туристичних підприємств відповідних областей (Табл. 2).

Кореляція між обсягом наданих туристичних послуг та рівнем рекреаційної привабливості для всіх періодів є більшою за 0,6. Такі результати свідчать про сильну пряму залежність між показниками. Отже, можна зробити висновок, що запропонований нами алгоритм дозволяє отримувати досить точні результати. Тому можна стверджувати, що розроблений програмний комплекс можна використовувати для визначення перспективних для ведення туристичного бізнесу територій, а також прогнозування рівня фінансових надходжень від такого бізнесу.

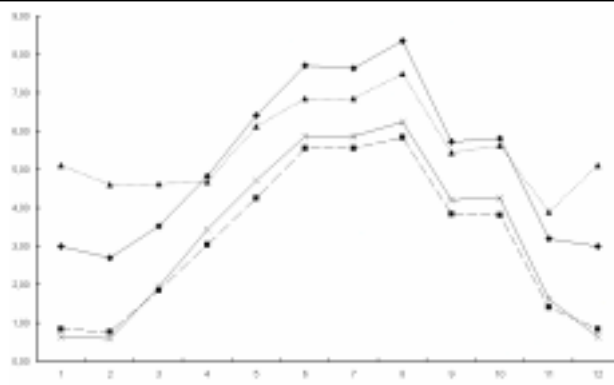
Для 11 районів Чернівецької області та м. Чернівці виконано аналогічні розрахунки. Площу Чернівецької області розбито сіткою на квадрати матрицею 18×33. Загалом територія області поділена на 594 квадрати з розміром сторін 6,25 км.

Результати розрахунків загальної рекреаційної привабливості районів Чернівецької області наведено в Таблиці 3.

На Рис.7 наведено сезонну рекреаційну привабливість деяких районів області. З рисунку видно, що максимальна рекреаційна привабливість припадає на серпень і характерна вона для Путильського та Вижицького районів. В зимові місяці привабливість гірських районів залишається високою, а рівнинних (Хотинського і Глибоцького) суттєво зменшується. Взимку найбільшим попитом користуються гірськолижний відпочинок та супутні туристичні послуги. Гірські райони мають сприятливі умови для організації гірськолижних баз, а рівнинні – ні.

У Таблиці 4 наведено показники питомої ваги окремих районів в загальній привабливості області.

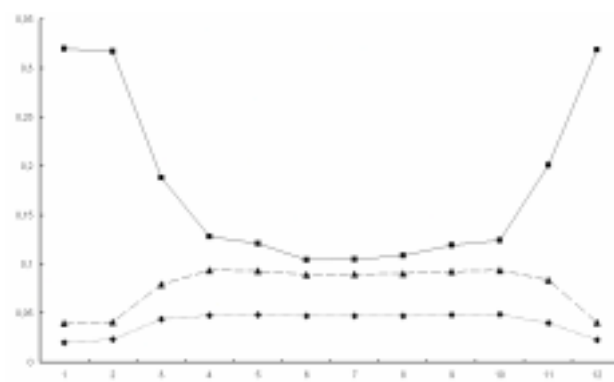
На Рис.8 наведено графіки за даними з Таблиці 4 для деяких районів області. З рисунку

└–Вижицький ^–Путильський 3–Хотинський
п–Глибоцький

Рис. 7. Загальна рекреаційна привабливість деяких районів Чернівецької області

видно, що одним з провідних районів є Путильський. Його перспективи для розвитку туризму є одними з найкращих по області, поряд з Вижицьким. Найбільшу частку (1/3) в рекреаційній привабливості області Путильський район має в зимові місяці. Рекреаційна привабливість Хотинського району зростає влітку, тоді він відіграє суттєву роль в рекреаційному комплексі регіону. Взимку ж значення Хотинського району спадає майже до 0. Герцаївський район має низьку загальну рекреаційну привабливість і відповідно, не має суттєвої частки в туристичній галузі регіону.

└–Герцаївський ^–Хотинський п–Путильський

Рис.8. Питома вага рекреаційної привабливості окремих районів в загальному показнику по області.

На жаль, статистичні відомості, щодо показників діяльності туристичних підприємств Чернівецької області в розрізі районів є недоступними, тому виконати порівняльний аналіз експериментальних даних в цьому випадку неможливо.

5. Висновки

В роботі показано методику оцінки рекреаційної привабливості території адміністративних одиниць. Агрегований показник рекреаційної

Таблиця 2.

Рекреаційна привабливість областей Карпатського регіону в порівнянні з обсягом наданих туристичних послуг

Область	6 місяців		9 місяців		1 рік	
	Обсяг наданих послуг у 2007 р., тис. грн.	$Pd_R(t)$	Обсяг наданих послуг у 2007 р., тис. грн.	$Pd_R(t)$	Обсяг наданих послуг у 2007 р., тис. грн.	$Pd_R(t)$
Закарпатська	11 586	0,266	21 844	0,243	40802	0,253
Івано-Франківська	27 904	0,272	37 913	0,262	110606	0,266
Львівська	42 666	0,315	86 918	0,340	201945	0,330
Чернівецька	10 915	0,147	18 568	0,154	29580	0,152
Коефіцієнт кореляції	0,75		0,88		0,86	

Таблиця 3.

Оцінка загальної сезонної рекреаційної привабливості районів Чернівецької області

Місяць												
Район	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
Вижницький	3,00	2,70	3,53	4,83	6,41	7,72	7,64	8,36	5,72	5,81	3,20	3,00
Герцаївський	0,37	0,34	1,07	1,75	2,45	3,09	3,09	3,24	2,19	2,21	0,77	0,37
Глибоцький	0,84	0,77	1,86	3,05	4,26	5,56	5,56	5,85	3,85	3,81	1,41	0,84
Заставнівський	0,78	0,72	2,05	3,35	4,65	5,83	5,83	6,15	4,16	4,20	1,56	0,78
Кельменецький	0,44	0,40	1,03	2,09	3,16	5,27	5,27	5,39	3,02	2,67	0,58	0,44
Кіцманський	0,87	0,80	2,04	3,20	4,47	5,67	5,67	5,96	4,01	4,03	1,48	0,87
Новоселицький	0,63	0,58	1,70	2,97	4,29	6,15	6,15	6,37	3,95	3,78	1,10	0,63
Путильський	5,11	4,61	4,63	4,69	6,12	6,86	6,86	7,51	5,44	5,63	3,90	5,11
Сокирянський	0,37	0,34	1,14	2,44	3,54	5,42	5,42	5,31	3,08	3,05	0,86	0,37
Сторожинецький	2,97	2,68	3,61	4,74	6,45	8,05	8,05	8,60	5,79	5,82	2,93	2,97
Хотинський	0,65	0,60	1,95	3,44	4,71	5,87	5,87	6,24	4,22	4,26	1,63	0,65
м. Чернівці	0,41	0,38	0,94	1,30	1,74	1,79	1,79	1,92	1,50	1,63	0,72	0,41

Таблиця 4.

Питома вага районів в рекреаційній привабливості Чернівецької області

Місяць												
Район	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
Вижницький	0,18	0,18	0,14	0,13	0,12	0,11	0,11	0,12	0,12	0,12	0,16	0,18
Герцаївський	0,02	0,02	0,04	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,04	0,02
Глибоцький	0,05	0,05	0,07	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,07	0,05
Заставнівський	0,05	0,05	0,08	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,08	0,05
Кельменецький	0,03	0,03	0,04	0,06	0,06	0,08	0,08	0,08	0,06	0,06	0,03	0,03
Кіцманський	0,05	0,05	0,08	0,08	0,09	0,08	0,08	0,08	0,09	0,09	0,07	0,05
Новоселицький	0,04	0,04	0,07	0,08	0,08	0,09	0,09	0,09	0,08	0,08	0,05	0,04
Путильський	0,31	0,31	0,18	0,12	0,12	0,10	0,10	0,11	0,12	0,12	0,19	0,31
Сокирянський	0,02	0,02	0,04	0,06	0,07	0,08	0,08	0,07	0,07	0,07	0,04	0,02
Сторожинецький	0,18	0,18	0,14	0,13	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,15	0,18
Хотинський	0,04	0,04	0,08	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,08	0,04
м. Чернівці	0,02	0,03	0,04	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,04	0,02

привабливості використано в якості індикатора інвестиційної привабливості.

Розглянуто методику розрахунку агрегованого показника рекреаційної привабливості території з допомогою алгоритму, який працює на основі нечіткої логіки. Запропонований алгоритм може використовуватись для визначення рекреаційної привабливості довільних територій: районів, областей, економічних зон тощо.

Оцінка рекреаційної привабливості виконувалась для областей, що утворюють Карпатський регіон та районів Чернівецької області. Отримані з допомогою комп'ютерних розрахунків результати дають можливість визначити найбільш перспективні для розвитку туристичної інфраструктури райони.

В Чернівецькій області найвищий рівень туристичної привабливості мають Путильський та Вижницький райони. В Карпатському регіоні загалом найпривабливішими для туристів протягом всього року є Львівська та Івано-Франківська області, що підтверджують статистичні дані. Їх різноманітні рекреаційні ресурси дозволяють підприємцям постійно отримувати високі доходи від туристичного бізнесу. Сезонні екстре-

муми густини рекреаційної привабливості мають також деякі райони Закарпатської та Чернівецької області. Це означає, що підприємці можуть отримувати досить високі доходи від туристичних послуг в цих районах впродовж кількох місяців. Тому їх можна вважати перспективними для ведення сезонного туристичного бізнесу.

Оцінка рекреаційної привабливості адміністративних одиниць допоможе інвесторам та органам місцевої влади більш ефективно розподіляти інвестиційні потоки в області, регіоні, країні в цілому.

Список використаної літератури:

1. Леоненков А.В. Нечеткое моделирование в среде MATLAB и fuzzyTECH / А.В. Леоненков – СПб.: БХВ-Петербург, 2005. – 736 с.
2. Дьяконов В.П. MATLAB 6.5 SP1/7/7 SP1/7 SP2 Simulink 5/6 Инструменты искусственного интеллекта и биоинформатики / В.П. Дьяконов, В.П. Круглов – Серия «Библиотека профессионала». – М.: СОЛОН-ПРЕСС, 2006. – 456с.
3. Иманов К.Д. Нечеткая модель определения мета-экономического уровня / К.Д. Иманов, Р.Р. Рзаев // Системні дослідження та інформаційні технології – 2006 – №4.

4. Петренко В.Р Нечітка модель аналізу ефективності бізнес-процесів підприємства / Петренко В.Р, Кашуба С.В. // Складні системи і процеси, 2006. – №2. – с. 18-26.
5. Ткачук Л. М. Економіко-математичне моделювання якості функціонування підприємства / Л. М. Ткачук / // Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія – 2006 – №1(5).
6. Shengquan Ma Fuzzy model of regional economic competitiveness in GIS spatial analysis: Case study of Gansu, Western China / Shengquan Ma, Jing Feng, Huhua Cao // Fuzzy Optim Decis Making – 2006. – №5 – p. 99–111.
7. Cathy H.C. Hsu Image assessment for a destination with limited comparative advantages / Cathy H.C. Hsu, Kara Wolfe, Soo K. Kang. // Tourism Management – 2004. – #25 – p. 121–126.
8. E.W.T. Ngai Design and development of a fuzzy expert system for hotel selection / E.W.T. Ngai, F.K.T. Wat. // Omega – 2003. – #31 – p. 275 – 286.
9. Tsung-Yu Chou A fuzzy multi-criteria decision model for international tourist hotels location selection / Tsung-Yu Chou, Mei-Chyi Chen, Chia-Lun Hsu. // International Journal of Hospitality Management – 2007.
10. Chao-Hung Wang Constructing and applying an improved fuzzy time series model: Taking the tourism industry for example / Chao-Hung Wang, Li-Chang Hsu. // Expert Systems with Applications – 2007.
11. Wen-Bao Lin An empirical of service quality model from the viewpoint of management / Wen-Bao Lin // Expert Systems with Applications – 2007. – #32 – p. 364–375.
12. Wen-Bao Lin The exploration of customer satisfaction model from a comprehensive perspective / Wen-Bao Lin // Expert Systems with Applications – 2007. – #33 – p. 110–121.
13. Chao-Hung Wang. Predicting tourism demand using fuzzy time series and hybrid grey theory / Chao-Hung Wang. // Tourism Management – 2004. – #25 – p. 367–374.
14. Виклюк Я.І. Порівняльний аналіз методів fuzzy logic та аналізу ієрархій в задачах визначення привабливості території / Я.І. Виклюк, О.І. Артеменко // Вісник НТУ «ХПІ». Тематичний випуск: Інформатика та моделювання. – Харків: НТУ «ХПІ». (в друці).
15. Виклюк Я.І. Методи побудови густини потенціального поля рекреаційної привабливості території / Виклюк Я.І., Артеменко О.І. // Штучний інтелект – 2009 – №2 – с. 151-160.
16. Гнатієнко Г.М. Експертні технології прийняття рішень: Монографія. / Г.М. Гнатієнко, В.Є. Снитюк – К.: ТОВ “Маклаут”, – 2008. – 444 с.
17. Штовба С.Д. Проектирование нечетких систем средствами MATLAB. / С.Д. Штовба – М.: Горячая линия – Телеком, 2007. – 288 с.

Предложена модель расчета сезонного показателя рекреационной привлекательности административно-территориальных единиц. Созданный программно-алгоритмический комплекс позволяет определить перспективные для развития туристического бизнеса районы, и прогнозировать уровень финансовых поступлений от туристических предприятий на протяжении года.

Ключевые слова: нечеткая логика, рекреационная привлекательность, алгоритм.

In this article the model for calculation of the seasonal recreation attractiveness index is offered for administrative-territorial units. Created algorithm allows to define regions, that are perspective for development of tourist business, and to forecast the level of financial receipts from tourist enterprises for a year.

Key words: fuzzy logic, recreation attractiveness, algorithm.

РЕКРЕАЦІЙНО-ЛАНДШАФТНЕ ОБЛАШТУВАННЯ ВОДНИХ ЛАНДШАФТНО-ІНЖЕНЕРНИХ СИСТЕМ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ**І.П. Гамалій***Білоцерківський національний аграрний університет*

Розглянуто рекреаційно-ландшафтне облаштування водних ландшафтно-інженерних систем (ВЛІС) Правобережного Лісостепу України як один із основних напрямків їх екологічної оптимізації. Розроблені основні принципи рекреаційно-ландшафтного облаштування ВЛІС басейнів рік Південний Буг, Рось, Дністер. Проаналізований попередній досвід досліджень з цієї проблематики. Встановлено, що рекреаційно-ландшафтне облаштування ВЛІС має враховувати їх естетичні, еколого-географічні особливості і рекреаційні ресурси. Визначено і досліджено комплекс природних, економічних і соціальних умов та чинників, необхідних для оптимізації рекреаційно-ландшафтного облаштування ВЛІС. Поєднання зазначених умов і чинників дозволили виділити групи ВЛІС (водосховищ) Правобережного Лісостепу України за умовами їх використання для рекреації. Завдяки різноманіттю ландшафтних систем, оригінальності інженерних споруд і великій кількості природних, архітектурних, історичних пам'яток ВЛІС Правобережного Лісостепу України можуть розглядатися як перспективні об'єкти для розвитку екотуризму і рекреації, як на локальному і регіональному рівнях, так і на державному.

Ключові слова: водні ландшафтно-інженерні системи; Правобережний Лісостеп України; рекреаційно-ландшафтне облаштування; оптимізація.

Вступ. Рекреаційно-ландшафтне облаштування ВЛІС має враховувати їх естетичні, еколого-географічні особливості і рекреаційні ресурси. 68 % ВЛІС можуть використовуватися для потреб рекреації із врахуванням комплексу природних, економічних і соціальних умов та чинників, необхідних для оптимізації їх рекреаційно-ландшафтного облаштування

Постановка проблеми. Правобережний Лісостеп України (ПрЛс України) належить до територій, у ландшафтній структурі яких переважають антропогенні ландшафти, зокрема водні [5]. Саме у ПрЛс вони займають найбільшу площу: понад 1 га/км² становить водна поверхня водосховищ і ставів у басейнах Південного Бугу, Росі, Дністра [2, 8]. Тому для ПрЛс України, де корінні ландшафти практично не збереглися, широке розповсюдження отримує туризм із метою відпочинку на природі на територіях, змінених людиною.

Зростаючу рекреаційну цінність мають *водні ландшафтно-інженерні системи (ВЛІС)* – географічні антропогенні блокові системи – водосховища, стави, канали, які займають проміжне положення між ландшафтними системами (ЛС) та інженерними спорудами (ІС), функціонування яких контролюється управлінською підсистемою (УП) в особі людини, що надає право називати їх ландшафтно-інженерними системами (ЛІС) [3].

ВЛІС є одними з найважливіших складових антропогенних ландшафтів. Від їхнього стану і функціонування залежить стійкість господарської діяльності і екологічна ситуація, через це є потреба в оптимізації взаємодії ВЛІС із ландшафтами прилеглих територій. Одним із основних напрямків екологічної оптимізації ВЛІС є їх рекреаційно-ландшафтне облаштування.

Попередній досвід. У рекреаційних дослідженнях необхідно застосовувати комплексний облік усіх природно-естетичних чинників. Це можливо при застосуванні ландшафтного підходу, провідна роль якого у рекреаційних дослідженнях підтверджена у роботах В.С. Преображенського [6], Д.М. Гродзинського [4], Ю.О. Веденіна [1], А. Будрюнаса, К. Ерінгіса [7].

Мета, постановка завдання. Метою роботи є розроблення основних принципів рекреаційно-ландшафтного облаштування ВЛІС ПрЛс України. Для досягнення мети поставлені і вирішені такі завдання: проаналізувати попередній досвід досліджень з цієї проблематики; визначити і дослідити комплекс умов і чинників, необхідних для оптимізації рекреаційно-ландшафтного облаштування ВЛІС; виконати групування ВЛІС ПрЛс України за умовами використання для рекреації.

Виклад основного матеріалу. Досліджувані ВЛІС мають значний рекреаційний потенціал. Насамперед, це досить великі площі водного дзеркала водосховищ, значна протяжність берегових ліній, сприятливі мікрокліматичні умови, ландшафтне різноманіття, наявність пам'яток природи і архітектури тощо, які роблять ці об'єкти привабливими для відпочинку.

У результаті дослідження ВЛІС ПрЛс України виявлено досить низький рівень розвитку організованого відпочинку, внаслідок чого ЛС (берегова зона), яка характеризується досить сприятливими передумовами для розвитку екотуризму і рекреації, слабо забезпечена об'єктами туристської інфраструктури. На узбережжях домінує короточасний неорганізований відпочинок, що має за мету аматорську риболовлю, уїкендовий,

прогулянковий, водний відпочинок із піком у літній сезон [3].

Завдяки різноманіттю ЛС, оригінальності ІС і великій кількості природних, архітектурних, історичних пам'яток ВЛІС ПрЛс України можуть розглядатися як перспективні об'єкти для розвитку екотуризму і рекреації, як на локальному і регіональному рівнях, так і на державному.

У зв'язку з цим важливим є рекреаційно-ландшафтне облаштування ВЛІС, яке має враховувати їх естетичні, еколого-географічні особливості і рекреаційні ресурси та оптимальне рекреаційне навантаження на ЛС і ІС.

Одним із найважливіших чинників для розвитку екотуризму і рекреації у ВЛІС є живописні, оригінальні ЛС і ІС. Рекреаційну значущість досліджуваних ВЛІС визначають, насамперед, ландшафти узбереж (зокрема, різні типи берегів, наявність на них лісів) та оригінальність ІС (водняні млини, малі ГЕС, греблі, гатки тощо). Обмежуючим чинником для вказаних видів діяльності є відсутність або слабкий розвиток транспортної сітки, значна віддаленість від селитебних ландшафтів.

Типовими еколого-географічними проблемами є замулення і заторфовування ВЛІС, абразія берегів, знищення водоохоронних смуг, розорювання берегів до урізу води, цвітіння води, забруднення стічними водами. Еколого-географічні проблеми не мають вагомого значення для ВЛІС, які віддалені від селитебних ландшафтів і мають непорушені водоохоронні смуги. Значний позитивний вплив має мікрокліматичний комфорт, зокрема будівництво низки водосховища мало на меті покращення клімату прилеглої території.

Живописні береги з різноманітною рослинністю, виходи кристалічних порід (граніту) на денну поверхню, оригінальні інженерні споруди водяних млинів створюють перспективи для розвитку пізнавальних та освітньо-виховних екотурів: еколого-історико-краєзнавчих, еколого-географічних, еколого-ботанічних, гідроекологічних.

Для оптимального рекреаційно-ландшафтного облаштування ВЛІС необхідно визначити і дослідити комплекс природних, економічних і соціальних умов та чинників.

Серед природних умов необхідно враховувати: естетичне і живописне сприйняття ландшафтною системи (наявність оглядових майданчиків, поєднання водних, лісових і степових урочищ, виходи на денну поверхню кристалічних порід тощо). Це сприяє усуненню фактору втоми і поліпшенню здоров'я рекреанта; оригінальність ЛС і ІС складається зі ступеня контрастності місця відпочинку по відношенню до місця проживання;

комфортні кліматичні і мікрокліматичні умови виявляються у температурній диференціації через відсутність сильних течій всередині ВЛІС; якісні гідрологічний і гідрохімічний режими; наявність комфортних місць для стоянок, пляжів, сформованих піщано-гравійними відкладами; розміри ВЛІС, а саме протяжність берегової лінії і площа водного дзеркала. Їх поєднання із пейзажністю ЛС і оригінальністю ІС роблять ВЛІС цінними об'єктами для розвитку різних форм відпочинку.

Серед економічних і соціальних чинників варто враховувати: наявність відповідної інфраструктури для різної тривалості відпочинку; наявність поблизу ВЛІС селитебних ландшафтів; доступність ВЛІС (наявність автомобільних доріг із покриттям, поліпшених ґрунтових доріг для доступності узбереж упродовж року).

Поєднання зазначених умов і чинників дозволило виділити групи ВЛІС (водосховищ) ПрЛс України за умовами їх використання для рекреації (рис. 1).

1 – водосховища, спеціально створені в рекреаційних цілях і практично цілком доступні для усіх видів відпочинку; 2 – водосховища, використання яких можливо лише для окремих видів відпочинку або на окремих ділянках (водопостачальні, енергетичні); 3 – водосховища комплексного призначення, рекреаційний потенціал яких використовується не повною мірою через недостатньо сприятливий режим рівнів води в період масового відпочинку; 4 – одноцільові водосховища, рекреаційне використання яких неможливе (питні, рибогосподарські, іригаційні).

Загалом, майже 3 % ВЛІС ПрЛс України належать до першої групи, трохи більше 18 % – до другої, 47 % – до третьої і 32 % до четвертої групи.

Рекреаційно-ландшафтне облаштування ВЛІС здійснюватиметься управлінською підсистемою і буде спрямоване на екологічну оптимізацію і раціональне рекреаційно-туристичне природо-користування.

Висновки. Отже, рекреаційно-ландшафтне облаштування ВЛІС має враховувати їх естетичні, еколого-географічні особливості і рекреаційні ресурси. 68 % ВЛІС можуть використовуватися для потреб рекреації із врахуванням комплексу природних, економічних і соціальних умов та чинників, необхідних для оптимізації їх рекреаційно-ландшафтного облаштування і відповідно до особливостей ландшафтною системи, інженерних споруд і управлінської підсистеми.

Список використанні літератури:

1. Веденин Ю.А. Культурный ландшафт как объект культурного и природного наследия / Ю.А. Веденин,

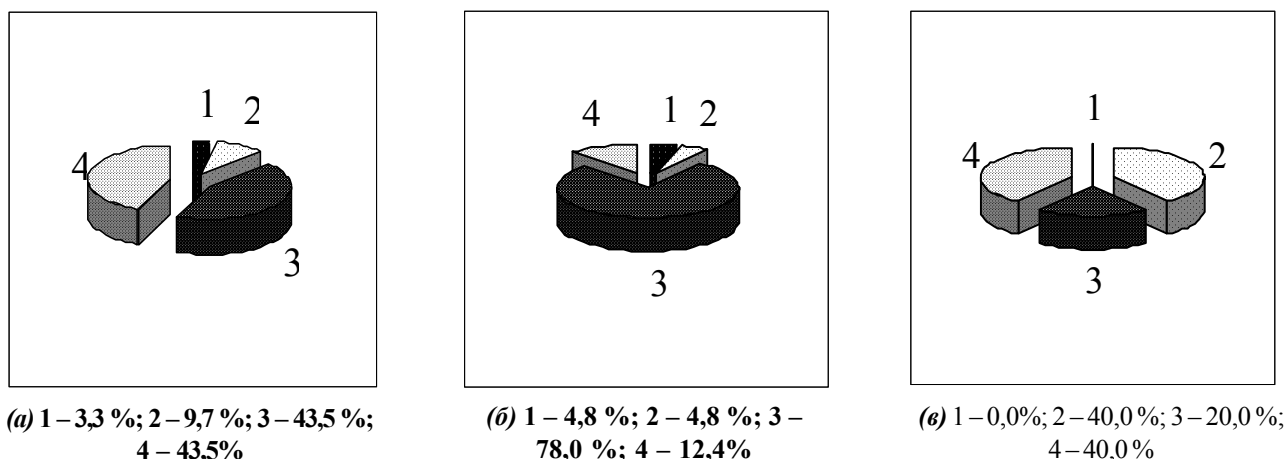

Рис. 1. Групи ВЛІС (водосховищ) Правобережного Лісостепу України ((а) басейн р. Рось, (б) басейн р. Південний Буг, (в) басейн р. Дністер) за умовами використання для рекреації

Figure 1. Groups of WLES (reservoirs) of Right bank Forest-steppe zone of Ukraine ((a) the river Ross basin, (b) the river Pivdenny Bug basin, (c) the river Dniester basin) in conditions of recreation using

- М.Е. Кулешова // Известия РАН. Сер. геогр. – 2001. – № 1. – С. 7–14.
2. Водне господарство в Україні / За ред. А.В. Яцика, В.М. Хорєва. – К.: Генеза, 2000. – 456 с.
3. Гамалій І.П. Рекреаційно-туристські ресурси водних ландшафтно-інженерних систем басейну р. Рось: проблеми та перспективи / І.П. Гамалій // Науковий вісник ЧНУ. – 2009. – Вип. 480–481: Географія. – С. 194–199.
4. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: Монографія: у 2-х т. / М.Д. Гродзинський – К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. – Т.2. – 503 с.
5. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України: монографія / Г.І. Денисик – Вінниця: Арбат, 1998. – 289 с.
6. Преображенский В.С. Ландшафтные исследования / В.С. Преображенский – Москва: Наука, 1966. – 127 с.
7. Эрингис К.И. Сущность и методика детального эколого-эстетического исследования пейзажей / К.И. Эрингис, А.Р. Будрюнас // Экология и эстетика ландшафта. – Вильнюс: Минтис, 1975. – С. 107–170.
8. Яцик А.В. Водогосподарська екологія: у 4 т., 7 кн. / А.В. Яцик – К.: Генеза, 2004. – Т.3, кн.5. – 496 с.: іл.

І.П. Гамалій. Рекреаційно-ландшафтне обустройство водних ландшафтно-інженерних систем Правобережної Лесостепи України. Рассмотрено рекреаційно-ландшафтне обустройство водних ландшафтно-інженерних систем (ВЛІС) Правобережної Лесостепи України як одне з основних напрямків їх екологічної оптимізації. Розроблені основні принципи рекреаційно-ландшафтного обустройства ВЛІС басейнів рек Южний Буг, Рось, Дністр. Проаналізований предыдущий опыт исследований по этой проблематике. Установлено, что рекреаційно-ландшафтне обустройство ВЛІС должно учитывать их эстетические, эколого-географические особенности и рекреационные ресурсы. Определен и исследован комплекс природных, экономических, социальных условий и факторов, необходимых для оптимізації рекреаційно-ландшафтного обустройства ВЛІС. На основе указанных условий и факторов выделено группы ВЛІС (водохранилищ) Правобережної Лесостепи України по условиям их использования для рекреации. Благодаря многообразию ландшафтных систем, оригинальности инженерных сооружений и большому количеству природных, архитектурных, исторических памятков ВЛІС Правобережної Лесостепи України могут рассматриваться как перспективные объекты для развития экотуризма и рекреации, как на локальном и региональном уровнях, так и на государственном.

Ключевые слова: водные ландшафтно-инженерные системы; Правобережная Лесостепь Украины; рекреационно-ландшафтне обустройство; оптимізізація.

I.P. Gamaliy. Recreation and landscape arrangement of water landscape and engineering systems of Right bank Forest-steppe zone of Ukraine. The recreation and landscape arrangement of water landscape and engineering systems (WLES) of Right bank Forest-steppe zone of Ukraine as one of the basic directions of their ecological optimization is considered. The basic principles of recreation and landscape arrangement of WLES at the rivers Pivdenny Bug, Ross and Dniester basins are developed. The previous experience of this problematic researches is analysed. It is established, that the recreation and landscape arrangement of WLES should take into account it's aesthetic, ecological and geographical features and recreational resources. It is determined and investigated the complex of natural, economic and social conditions and factors, that necessary for optimization of recreation and landscape arrangement of WLES. On the basis of this specified conditions and factors lets to allocate groups of WLES (reservoirs) of Right bank Forest-steppe zone of Ukraine based on conditions of it's using for recreation. Due to variety of landscape systems, originality of engineering structures and plenty natural, architectural, historical objects of preservation WLES of Right bank Forest-steppe zone of Ukraine can be considered as perspective objects for development of ecological tourism and recreation, both at local and regional levels, and on state.

Key words: water landscape and engineering systems; Right bank Forest-steppe zone of Ukraine; recreational and landscape arrangement; optimization.

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

*Н.Ф. Габчак**Закарпатський державний університет*

Проаналізовано особливості розвитку ділового туризму в Закарпатському краї. Виділено головні складові бізнес-системи та визначено перспективу її розвитку в майбутньому. Розглянуто повний пакет послуг конференц-сервісу та виокремлено, які туристичні об'єкти в повній мірі можуть його реалізовувати в межах досліджуваної території.

Ключові слова: діловий туризм; корпоративні поїздки; інсентив-тури; інфраструктура.

Визначення оптимального курсу розвитку регіону із врахування наявності природно-рекреаційного потенціалу є невід'ємною частиною туристичної політики будь-якого краю. Саме поєднання природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів території дає можливість у перспективі сформувати регіональні туристично-рекреаційні системи з достатньо розвинутою інфраструктурою, рекреаційно-оздоровчими та туристичними комплексами європейського значення, кожна з яких зможе використовувати місцеві рекреаційні ресурси.

Закарпаття як західні ворота в Європейський Союз – це шлях до потенційного європейського туриста, який враховуючи його привабливість (80% - гірська, екологічно чиста територія) з кожним роком буде збільшувати туристичний попит. Зарубіжний досвід показує, що ефективним напрямом освоєння гірських районів є розвиток різних форм туристичного господарювання. За останні 10 років на досліджуваній території значні показники щодо кількості туристів досягли: лікувальний, пізнавальний, спортивно-оздоровчий та інші спеціалізовані напрями туризму.

«Стирання» в першу чергу європейських кордонів та глобалізація світової економіки дають поштовх розвитку перспективного напрямку сучасного туризму – ділового. «Ділові люди» все частіше шукають і знаходять ділових партнерів за кордоном, а привабливість гірських ландшафтів території Закарпаття не може, не приваблювати бізнесменів для створення нових можливостей для свого бізнесу. Так, кількість людей, що відвідали Україну в 2009 році з діловим візитом, досягла мільйона осіб і це на 100 тисяч більше, ніж у 2007 році. Серед лідерів-бізнесменів, які побували в Україні це - росіяни та поляки, а в Закарпатті – угорці та словаки. Відзначимо той факт, що із здешевленням активів в Україні іноземці починають виявляти неабияку зацікавленість в їх покупці або ж участі в бізнес-проектах, адже це реальна можливість купити саме тут бізнес наполовину дешевше. Правда є і значний негатив – це низка іноземних бізнесменів, що мають активи

в Україні та із-за економічної нестабільності відвідали нашу країну для виведення грошей у другій половині минулого року.

Відмітимо, що діловий туризм формує економіку багатьох держав, регіонів, стає важливим чинником стабілізації розвитку світової індустрії гостинності. Тому питання вивчення стану, проблем та перспектив розвитку ділового туризму на Закарпатті є вкрай актуальним.

Аналіз розвитку інфраструктури ділового туризму посідає важливе місце в економічних та економіко-географічних дослідженнях вітчизняних вчених. Головні теоретико-методологічні засади вивчення питань розвитку готельного господарства в економічному та геопросторовому відношенні розкрито в працях С.І. Байлика, О.О. Бейдика [1], О.О. Любіцевої [3], які аналізують типологію готелів за основними ознаками, рівнем комфортності тощо. Чимало праць про особливості та конкурентоспроможність туристичного бізнесу України та роль в ньому ділового туризму наведено в працях Т.І. Ткаченка, Х.Й. Роглева, В.І. Карсекіна, М.П. Мальської, В.В. Худо та інших.

Мета досліджень – вивчення новітніх тенденцій та проблем трансформації ділового туризму в Україні, зокрема Закарпатті.

Діловий туризм в нашому розумінні – це подорожі, що здійснюються з метою участі в конгресах, зборах, конференціях, семінарах і інших важливих заходах. Залежно від мети ділові подорожі можуть включати зустрічі і конференції, торгіві виставки та ярмарки, а також подорожі інсентиву, тобто заохочувальні. В інфраструктурі даного виду туризму базисну основу становить готельна мережа та бізнес-центри вищого 'атунку, а не ті, які потрібні «рядовим туристам» [4]. Фахівці, що працюють у туристичному бізнесі доводять, що приблизно 70% подорожей світу – це бізнес-туризм. Причому щоденні витрати бізнесмена в 3-4 рази перевищують витрати так званого «рядового» туриста.

Проаналізувавши історичні особливості формування даного напрямку очевидним є той факт, що фактично він виник ще в стародавні часи,

коли людина займалась торгівлею, а отже, переміщувалась з місця на місце. Але як самостійний вид туризму його виділили в 70-80рр. ХХ ст., а в 90-ті ця сфера туристичної індустрії зазнала значного прогресу.

Як не дивно, але в кризові роки діловий туризм в Україні має значні показники прибуття туристів, адже придбати бізнес саме тут, серед країн Центрально-Східної Європи найдешевше. За даними Державного комітету статистики, минулого року в Україні було надано послуги 37 2455 іноземним туристам, зокрема, 53 420 із них прибули з діловою метою (відрядження, бізнес, навчання).

Діловий туризм (Business Travel) – це розвинена індустрія по обслуговуванню ділових поїздок. Виділяємо чотири кити бізнесової системи, які включають наступні складові: компанії – замовники, що направляють своїх працівників у ділові поїздки; компанії – постачальники певних видів послуг (авіакомпанії, страхові компанії, мережа готелів тощо); компанії – постачальники, що володіють повним набором послуг, тобто туроператори; організації і фірми індустрії MICE, аббревіатуру формують перші букви англійських слів: M – Meetings (зустрічі), I – Incentives (інсентив, заохочувальні поїздки), C – Congresses (конгреси), E – Exhibitions (виставки).

Як бачимо, діловий туризм дуже багатогранний і його умовно можна поділити на такі основні групи: корпоративні поїздки – це індивідуальні поїздки, що пов'язані з участю у заходах, які проводять торгівельні чи промислові корпорації; участь у конференціях, конгресах, семінарах під егідою економічних, наукових, культурних, політичних чи релігійних організацій; участь у роботі торгово-промислових виставок, ярмарок; інсентив-тури – заплановані й організовані певними компаніями з метою мотивації, заохочення подальшої роботи співробітників.

Поїздки з діловою метою фахівці з туризму розглядають як важливу складову частину міжнародного туристичного обміну. Його вважають перспективним, адже базується на об'єктивній закономірності подальшого міжнародного розподілу праці. За даними 2009 року його частка в міжнародному туристичному обміні складала приблизно від 10 до 20 %. Світовими лідерами ділового туризму за даними Міжнародних асоціацій конгресів та з'їздів на 2009 рік є: США, Німеччина, Іспанія, Великобританія, Франція, а якщо виділити п'ять лідерів – міст, то це – Відень, Сінгапур, Барселона, Берлін та Гонконг. Очевидним є формування різнобічного трикутника – це Північноамериканський континент, Європа та

Азія. Щодо України, то найбільше «ділових» туристів, прибувають в такі міста як Київ, Донецьк, Харків, Дніпропетровськ, Одеса, Севастополь, Львів. Закарпаття промислово слабо розвинуте, зате екологічно чисте в ландшафтному відношенні. Перші ластівки ділового туризму незначні, він фактично знаходиться в зародковому стані, але природня привабливість території є тим магнітом, що гарантує успіх ділових, партнерських відносин. Наприклад, м. Ужгород приймає щорічно приблизно 320 тисяч туристів, з них близько 70% – приватні особи, які різними шляхами прибувають з пізнавальною метою; 15-20% так званий організований туризм і 10-15% – службові відрядження. Левову частину туристів збирають фестивалі, виставки, конференції тощо. За останні п'ять років збільшився попит на організацію та проведення конференцій, семінарів, з'їздів, тренінгів тощо. Бізнес-клієнти зрозуміли переваги проведення ділових зустрічей із вмілим поєднанням відпочинку на гірських територіях Українських Карпат. Не менш важливою є підготовка саме пакету послуг з конференц-сервісу, який є важливою складовою ділового туризму і повинен включати: організацію конференцій, семінарів, тренінгів в будь-якій точці області; підбір аудиторій (наявність мультимедійної програми) для проведення запланованого заходу; надання інших анімаційних послуг; організація фуршетів тощо.

Загалом, станом на 1.07.2010 року Закарпаття налічує 56 найрізноманітніших конференц-залів. Зокрема, в Ужгороді (9-ть), серед них найбільші по місткості – «Унгварський», гостинний дім «Неємія», «Інтурист Закарпаття», «Візит» та «Світанок». В Ужгородському районі – 5-ть і найвідоміші з них – «Камелот», туристично-оздоровчий комплекс «Богольвар» та недавно введений в експлуатацію санаторно-оздоровчий комплекс «Термал-Стар»; 12-ть в м. Мукачево (найпопулярніші «Латориця» та оздоровчий комплекс «Водограй»). Серед інших районів, які здатні прийняти ділового туриста слід виділити Рахівський, Тячівський, Воловецький та Свалявський райони.

Навіть з цього незначного перерахунку ми розуміємо, що якість «ділової» інфраструктури вимагає сучасної модернізації не тільки на Закарпатті, а й в Україні. Статистичні дані свідчать, що менше 20% українських готелів сьогодні відповідають вимогам світових стандартів за рівнем комфорту. Як вирішити цю проблему? Виникає цілий комплекс проблем, пов'язаних з прийманням ділових туристів і він може бути вирішений за рахунок створення крупних національних готельних ланцюгів.

Виконання задуманого реально здійснити якраз на передодні проведення ЄВРО–2012, це шанс, який з опорою на посилене інвестування необхідно використати. Як стверджують фахівці готельний ланцюг є єдиним, найефективнішим механізмом існування і розвитку суб'єктів економічної діяльності в готельному бізнесі [2]. Наприклад, в США, де в 30-ті роки минулого століття зародились перші готельні ланцюги, на даний час не менше 70% готелів входять до тієї або іншої мережі, об'єднані за певним принципом, налічується не менше 65 готельних мереж, що співпрацюють під єдиним управлінням і загальним брендом, а наша українська роздробленість є гальмом розвитку готельного та туристичного бізнесу в цілому.

Отже, виходячи з вищевикладеного слід зауважити, що враховуючи сучасні тенденції функціонування інфраструктури ділового туризму необхідна стандартизація та уніфікація послуг за

рахунок об'єднання туристичних об'єктів в національну та міжнародну мережі, що забезпечить високий рівень комфортності та отримання якісно нових послуг бізнес-клієнтам не тільки в Україні, а й Закарпатті.

Список використаної літератури:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно – туристичні ресурси України: методологія та методи аналізу, термінологія, районування. – К.: ВПЦ «Київ. у-т», 2001. – 395с.
2. Габчак Н.Ф. Особливості інвестиційної політики Закарпаття в руслі підготовки до проведення ЄВРО–2012/ Матеріали III Міжнародної конференції (9-11 жовтня) /Географія і туризм: європейський досвід//. – Львів, 2009. – С. 34-40.
3. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2002. – 436с.
4. Падяк І. Сучасний стан та проблеми розвитку інфраструктури ділового туризму в Україні. Вісник Львів. у-ту. Серія географічна, 2007. Вип. 34. – С. 183-188.

Н. Ф. Габчак. Аспекти развития делового туризма в Закарпатской области. Проанализировано особенности развития делового туризма в Закарпатском крае. Выделено, главные составные бизнес - системы та определено перспективу ее развития в будущем. Рассмотрено полный пакет услуг конференц - сервиса та вырисовано, какие туристические объекты в полной мере могут быть реализованы в пределах изучаемой территории.

Ключевые слова: деловой туризм; корпоративные поездки; инсентив – туры; инфраструктура.

N. F. Habchak. The aspects of business tourism development in Transcarpathian region. The peculiarities of business tourism development in Transcarpathian region were analysed. The main components of the business system were singled out and the prospects of its future development were defined. The complete package of conference services was examined and the tourist objects to carry it out within the investigated territory were singled out.

Key words: business tourism; corporate journeys; incentive tours; infrastructure.

ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ПРИРОДНИХ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ

С. П. Кузик

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглядається методика оцінки природного рекреаційного потенціалу території, обґрунтовується рента концепція економічної оцінки природних рекреаційних ресурсів, а також подаються нові підходи до економічної оцінки туристичних ресурсів в умовах ринкової економіки – метод умовного оцінювання, метод індивідуальних витрат на подорож, метод гедонічного ціноутворення.

Ключові слова: економічна оцінка, природні рекреаційно-туристичні ресурси, рентна оцінка, методи оцінювання.

Рекреаційно-туристична діяльність пов'язана з природними ресурсами, до яких належать лікувальні мінеральні води, розсоли, пляжні ресурси рік, озер, морів, що використовують або можуть бути використані для лікувально-оздоровчих цілей. Не менш важливе значення мають такі ресурси, як чисте повітря, лікувальні грязі, озокерит, ландшафтні ресурси. Оскільки такі запаси не безмежні, для їхнього ефективного використання необхідна економічна оцінка, передусім тих, котрі перебувають у господарському обігу й дають відповідний ефект.

Наприкінці минулого століття популярними у підходах до економічної оцінки природних рекреаційно-туристичних ресурсів виявлено декілька напрямків. Так, скажімо П. Жук запропонував методику оцінки природного рекреаційного потенціалу окремих субгалузей рекреації, в тому числі й туризму, та визначення інтегрального рекреаційного потенціалу регіону за формулою [4, с. 12–13]:

$$P_{ci} = \sum_{i=1}^m P_{ni} \cdot E_i,$$

де P_{ci} — оцінка природно-рекреаційного потенціалу в i -й субгалузі у вартісному вираженні; P_{ni} — оцінка природно-рекреаційного потенціалу i -ї субгалузі у натуральному вираженні (осіб на рік); E_i — грошове вираження питомого соціально-економічного ефекту послуг, що надається i -й субгалузі рекреації (грн/осіб на рік); m — кількість родовищ або об'єктів рекреації з ресурсами i -ї галузевої групи.

Запропонована методика оцінки дає змогу виявити природно-рекреаційний потенціал не лише окремої галузі, а й певних територіальних поєднань регіону, навіть окремих закладів туристично-рекреаційної спеціалізації.

Професор В. Руденко запропонував визначати потенціал природних рекреаційних територій через грошову оцінку вільного часу. Вартість вільного часу, за його рекомендацією, вимірюють

величиною валового національного продукту, створеного зайнятим населенням за одиницю часу і розрахованого на чисельність усього населення України, яке використовувало туристичні ресурси [7, с. 203].

Критерієм економічної оцінки природних рекреаційних ресурсів в період доринкової економіки був питомий показник сукупного народногосподарського ефекту від рекреаційного оздоровлення. Професор Львівського національного університету імені Івана Франка Л. Гринів запропонувала методику визначення питомого економічного ефекту від рекреаційного (курортного) оздоровлення за формулою [3, с. 9–11]:

$$E_{ij} = E \pm \frac{E(V - V_{ij})}{V^2},$$

де E_{ij} — питомий економічний ефект від курортного оздоровлення i -го профілю по j -му курорту, грн/люд./рік; E — середній питомий народногосподарський ефект від курортного оздоровлення загалом у країні, грн/люд./рік; V_{ij} — медична ефективність курортного оздоровлення i -го медичного профілю в j -му курорту, % тих, які безуспішно лікувалися; V^2 — медична ефективність курортного оздоровлення загалом у країні, % тих, котрі безуспішно лікувалися.

З-поміж науковців, котрі обґрунтовують рентну концепцію економічної оцінки природних рекреаційних ресурсів, теж вирізняються праці Л. Гринів, яка успішно поєднала результативну і затратну концепції [3, с. 10–11; 6, с. 39–45].

У туризмі виокремлюють дві форми диференційної ренти: територіальну (різниця цінності ресурсів території, задіяної у туристичний процес) і часову (різниця у тривалості туристичного сезону).

У свою чергу для визначення диференційованої ренти природних рекреаційних ресурсів курортної місцевості Л. Гринів пропонує таку математичну модель [3, с. 9–11]:

$$R_j = \max \sum_{i=1}^n H_{ij} \left(E_{ij} - E_{ij}^a \right),$$

де R_j — рента від експлуатації природних рекреаційних ресурсів j -го курорту, грн/рік; H_{ij} — кількість обслужених рекреантів у рекреаційних закладах i -го профілю j -му курорті; E_{ij} — питомий сукупний економічний ефект від рекреаційного оздоровлення у рекреаційних закладах i -го профілю на j -му курорті, грн/люд./рік; E_{ij}^a — питомий сукупний економічний ефект від рекреаційного оздоровлення у рекреаційних закладах i -го профілю на j -му курорті, грн/люд./рік; n — кількість профілів рекреаційно-курортних закладів в j -му курортному центрі.

Залежно від галузі природокористування, в основу визначення ренти покладено сукупні затрати, наприклад, пов'язані з геологорозвідкою під час визначення запасів мінеральних вод, або результати функціонування якоїсь галузі, пов'язаної з природокористуванням.

Останніми роками все більше дослідників економічної оцінки природних ресурсів дотримуються думки, що не завжди доцільно застосовувати рентну концепцію. Адже сама методика розрахунку є складним процесом. Вона передбачає врахування великої кількості чинників і показників у процесі дослідження туристично-рекреаційного центру чи іншого територіального поєднання.

Водночас поза увагою вчених залишається питання економічної оцінки естетичної привабливості, визначення ефекту від відвідування природних відпочинкових об'єктів, які не володіють, скажімо, ринковим товаром, і важко визначити вартість за допомогою рентної концепції. Необхідність економічної оцінки таких ресурсів докільля спричинена обставинами: неадекватністю відображення дефіцитності сучасних ринкових цін на природні ресурси; потребою обліку й екологічного аудиту ресурсів з метою запобігання негативного впливу на природні екосистеми; необхідністю застосування диференційованого підходу для встановлення податків, субсидій у сфері природокористування; потребою точнішого визначення макроекономічних параметрів із урахуванням амортизації природних систем.

Отже, неринковість більшості екологічних товарів вимагає нових підходів до оцінки природних туристичних ресурсів.

Група українських учених, зокрема О. Врублевська [1, с. 77–108] та Л. Загвойська, Т. Масенко і М. Якуба [5, с. 188] висвітлюють методи економічної оцінки природних ресурсів, що розглядаються у працях західних науковців.

Певний інтерес викликає *метод суб'єктивного*, або як його ще називають, *метод умовного оцінювання*. Він ґрунтується на соціологічному опитуванні, де пропонують зробити споживчий вибір у ситуації гіпотетичного ринку на користь довкілля. Мета дослідження полягає у визначенні суб'єктивних оцінок, котрі близькі до тих, що виявилися б у випадку існування справжнього ринку на екологічні товари. Цю методику найчастіше використовують у розвинутих країнах світу для оцінювання суспільних благ, які уподібнюються доступу до якісної води, чистого повітря і под.

У сучасних умовах господарювання дуже часто промисловий об'єкт може зашкодити навколишньому середовищу. Так, будівництво електростанції може спотворити довкілля, погіршити екологію, внаслідок чого атрактивність місцевості понизиться, а це, безперечно, позначиться на кількості відпочиваючих, котрі сюди захочуть приїхати.

Як оцінити втрати привабливості місцевості й економічні втрати від зменшення кількості її відвідин? Для цього й використовують соціологічне опитування. Добре охарактеризувавши респондентам оцінюваний товар (у нашому випадку — цінність видів тварин, що зникають, чи наслідки погіршення якості повітря та води навколо електростанції), опитуваному пропонують назвати максимальну ціну, яку він готовий заплатити за цей умовний товар, або отримати компенсацію за певні зміни, що відбулися у навколишньому середовищі. Відповіді усереднюються й екстраполюються на результат узагальненої оцінки.

Отже, гіпотетичний ринок у вигляді інтерв'ювання, опитувальної анкети, респондентування повинен максимально відповідати реальному ринку. Для цього респондент має відмінно знати це благо, яке йому доведеться оцінювати. Цього можна досягти через демонстрації відеофільмів, показу світлин і под.

Метод суб'єктивного (умовного) оцінювання доцільно застосовувати тоді, коли екологічні зміни не впливають прямо на продукцію, що продається на ринку, коли не можна безпосередньо спостерігати за уподобаннями споживачів, коли охоплене вибіркою населення добре поінформоване з досліджуваного питання і, звісно, тоді, коли є достатньо грошових ресурсів для проведення такого дослідження.

Тому метод суб'єктивного оцінювання переважно використовують для оцінки якості води, вигод від скорочення атмосферного забруднення, цінності різних видів тварин і рослин. Це допомагає встановити економічну вартість природного

ресурсу і передбачити соціальні наслідки від їхньої втрати.

Метод індивідуальних витрат на подорож широко застосовують для оцінки доходів від туризму. Він ґрунтується на припущенні, що величина затрат на відвідування природно-відпочинкового об'єкта прямо пропорційна доходу, який отримує особа від відвідування цього об'єкта. Такі затрати визначають кількістю часу, витраченого на подорож, вартістю проїзду та величиною втраченого заробітку під час відпочинку.

Метод індивідуальних витрат на подорож ураховує витрати на подорожування (C) для певної місцевості (j) і залежить від декількох змінних [5, с. 188]:

$$C_{ij} = C(D_{ij}, T_{ij}, F_{ij}) \quad i=1, \dots, n; j=1 \dots m$$

де C_{ij} — витрати на подорож індивідуума, який мешкає в місцевості j ; D_{ij} — дорожні витрати індивідуума i , що залежать від того, яку саме відстань він подолав, аби відвідати цю місцевість j , а також від вартості подолання одиниці відстані; T_{ij} — витрати часу, які залежать від того, скільки часу потрібно відвідувачеві, щоби дістатися до місця відпочинку з місцевості j , а також від того, яку вартість має його час; F_{ij} — плата індивідуума (якщо вона встановлена) за відвідування місцевості j .

Витрати на подорожування введені до функції генерування подорожей. Вона передбачає, скільки разів і який період індивідуум буде перебувати у тій чи іншій місцевості. Крім того, ця функція має врахувати соціально-економічні аспекти — дохід відвідувача і його освіту, а також змінні, котрі дають інформацію про тип подорожі. Для цього до моделі вводять логічні змінні (змінні, які приймають значення 1 або 0), щоби визначити, з якою метою здійснювалась мандрівка: відвідування місцевості з пізнавальним наміром; проведення відпустки; локальна одноденна подорож.

Методом індивідуальних витрат на подорож визначають сумарні витрати як готовність споживача платити за відпочинок. Цим методом оцінюють екологічний, у нашому випадку — і туристичний об'єкт. Згідно з ним, витрати споживачів, тобто відвідувачів місць відпочинку, використовують як заміники ціни такого об'єкта, а частота його відвідування відображає кількість “купленого” туристичного товару.

Метод індивідуальних витрат на подорож має перевагу перед методом суб'єктивного оцінювання тим, що він ґрунтується на ринковій поведінці споживачів, а не на оцінці уявного ринку.

Метод гедонічного ціноутворення, або метод цін задоволення (hedonic — грецького

походження і означає “із задоволенням”) устанавлює залежність між якістю послуг доквілля (рівень шумових забруднень, чистоти повітря, мальовничості околиць) і цінами ринкових благ (скажімо, на помешкання). Таке трактування вартості дає змогу стверджувати: нечітко виражені, але внутрішньо притаманні ціни існують для кожної властивості товару, їх можна визначити на основі ринкових цін.

Для повнішого розуміння згаданого методу використаємо такий приклад. Коли ми бажаємо купити садибу (дачу), то із пропонованих варіантів вибираємо найкращий. Це означає, що наш об'єкт має ознаки, котрі нас найбільше задовольняють. За однакових характеристик двох садиб (кількість кімнат у житловому приміщенні, господарських будівель і площі присадибної ділянки) оберемо той об'єкт, який має кращі екологічні властивості: розташований у затишній частині поселення, його оточує мальовничий краєвид і под. Тобто частина плати за вибрану садибу чи дачу є ціною доходу, отриманого від доквілля, — ціною “задоволення” жити у привабливому природному середовищі. Отже, різниця у ринкових цінах на об'єкти нерухомості виникає через розбіжності в якості доквілля і конкретно ціною, тобто готовністю споживачів заплатити за високу якість цього доквілля, а в кінцевому підсумку — здійснити економічну оцінку його поліпшення.

Засобом регресійного аналізу, зокрема методом найменших квадратів, можна оцінити параметри рівняння [5, с. 184]:

$$P_h = P(S_i, N_j, Q_k), \text{ де } i=1, \dots, m; j=1, \dots, h; k=1, \dots, i \dots,$$

де P_h — ціна на житло в межах міста; S_i — характеристика самого житла (кількість кімнат, планування, наявність гаража, саду тощо); N_j — проблеми (міжетнічні, кримінальні, транспортні); Q_k — якість доквілля у регіоні (чистота повітря, води, шум). За допомогою цього рівняння можна розрахувати імпліцитну ціну для кожної характеристики.

На другому етапі визначають зміни ціни за зміни одного з параметрів доквілля. Ця залежність означає, що ціни на житло зростають повільніше, ніж сама якість доквілля, тобто граничність якості доквілля знижується. Можливий і протилежний підхід. Отже, доходимо висновку: метод гедонічного ціноутворення ґрунтується на справжніх ринкових засадах, і його можна успішно застосовувати для визначення ціни туристичних об'єктів, які мають різні екологічні характеристики.

Метод ноосферної (біосферної) функції, запропонований Л. Гринів, також можна вико-

ристовувати для оцінки природних туристичних ресурсів [2, с. 188–197]. Суть цього методу зводиться до того, що ресурси кожної наземної екосистеми як природного капіталу мають оцінювати з урахуванням критеріїв збереження її стаціонарних станів, тобто на основі функцій негентропії (міри неупорядкованості). Цей метод дає змогу визначити екосистемну цінність природних ресурсів. У його основу покладена запропонована автором теорія збалансованого розвитку екосоціосистем, побудована на законах їхнього енергетичного відтворення.

Оскільки завданням оцінки вважають організацію природних рекреаційно-туристичних ресурсів, беручи до уваги особливості та результати їхньої експлуатації, то вибір методів оцінювання насамперед залежить від мети й очікуваних результатів.

Проаналізовані методи економічної оцінки природних туристичних ресурсів засвідчують, що запропоновані підходи, можливо, не повністю вирішують завдання. Водночас поруч із рентною оцінкою все ширше прокладають собі дорогу ринкові підходи до визначення витрат і вартості

складових природного ресурсу (метод суб'єктивного оцінювання, метод витрат на подорожі, метод гедонічного оцінювання, метод ноосферної функції та ін.), які становлять науково-практичний інтерес і для географічної науки загалом, і для географії природокористування зокрема.

Список використаної літератури:

1. Врублевська О. В. Конспект лекцій з економіки природокористування. — Львів, 2003.
2. Гринів Л. С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії. — Львів, 2001.
3. Гринів Л. С. Методологія і методика визначення нормативної ціни природних курортних ресурсів та платежів за їх використання. — Львів, 1992.
4. Жук П. В. Экономическая оценка природного рекреационного потенциала Карпатского региона УССР: Автореф. дис. ... канд. экон. наук. — Львів, 1985.
5. Загвойська Л., Масенко Т., Якуба М. Економічний аналіз інвестиційних проектів. — Львів, 2006.
6. Кравців В., Гринів Л., Копач М., Кузик С. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. — Львів, 1999.
7. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України: У 3 ч. — Київ; Чернівці, 1999. — Ч. 1.

С. П. Кузык. К вопросу экономической оценки природных рекреационно-туристических ресурсов. В статье рассматривается методика оценки природного рекреационного потенциала территории, обосновывается рентная концепция экономической оценки природных рекреационных ресурсов, а также подаются новые подходы к экономической оценке туристических ресурсов в условиях рыночной экономики – метод условного оценивания, метод индивидуальных расходов на путешествие, метод гедонического ценообразования.

Ключевые слова: экономическая оценка, природные рекреационно-туристские ресурсы, рентная оценка, методы оценивания.

S. P. Kuzyk. To the question of economic value of Natural recreation-tourist resources. The article discusses the methods of valuation of natural recreation potencial, rent conception, of economic valuation of natural recreation resources, and new approaches to economic valuation of touristic resources in market economy, different methods of valuation.

Key words: economic valuation, natural resources, recreation-tourist resources, rent valuation, methods of valuation.

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК ЯК ФОРПОСТ РЕКРЕАЦІЙНОГО ОСВОЄННЯ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Й.Р. Гілецький, І.І. Закутинська

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Туристично-рекреаційна галузь є стратегічним напрямком розвитку туристичної інфраструктури в межах приміської зони Івано-Франківська. Об'єктивно регіон дослідження має всі передумови для інтенсивного розвитку туризму, зокрема цьому сприяють особливості географічного розміщення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів. За останні роки спостерігається позитивна динаміка зростання кількості туристів в межах регіону. Мешканці Івано-Франківська зберегли власну історію та традиції державності. Виразні регіональні риси її населення, пан-європейські культурні орієнтації, мовні та культурні особливості - це ті переваги на яких базується перспективний розвиток регіону як туристичного. Активізація освоєння рекреаційно-туристичного потенціалу прилеглої частини Карпатського регіону є пріоритетним напрямком соціально-економічного розвитку Івано-Франківська та його приміської зони. Розвиток приміської зони сприяє розширенню міського середовища для покращення життєдіяльності людини, стійкого соціально-економічного та просторового розвитку міста, ефективного здійснення містом Івано-Франківськом функцій обласного центру та форпосту рекреаційного освоєння регіону Українських Карпат. Приміські зони мають важливе значення для подальшого розвитку поселенської мережі та господарського комплексу України в цілому.

Ключові слова: форпост; туризм; приміська зона; рекреаційне освоєння; інфраструктура.

Вступ. Досвід провідних туристичних країн світу та сусідів України свідчать про значимість туризму і рекреації для господарства цих держав. Створення і розвиток «туристичних районів» позитивно впливає на економіку країни. Цей досвід потрібно перейняти й Україні: розвивати і створювати нові туристичні райони, центри, використовуючи їхні потенційні можливості. Одним з найбільших туристичних регіонів України є Українські Карпати разом із Закарпаттям та Передкарпаттям, які мають значний рекреаційно-туристичний потенціал. Цей регіон в останні роки все активніше переорієнтовується на розвиток рекреації і туризму. При цьому дуже важливе значення для освоєння усього наявного рекреаційного потенціалу Українських Карпат має розвиток транспортної мережі, а також потужних транспортних вузлів, які одночасно є важливими культурно-рекреаційними центрами. Такі міста відіграють роль своєрідних форпостів рекреаційного освоєння регіону.

Функцію форпостів рекреаційного освоєння Українських Карпат виконують декілька десятків міст, селищ та навіть сіл. За своєю значущістю серед них можна умовно виділити три групи – першого, другого та третього порядків. До форпостів рекреаційного освоєння першого порядку доцільно віднести великі і середні міста, які обов'язково є важливими транспортними вузлами, а також самі володіють потужним культурно-рекреаційним потенціалом. Таку роль однозначно відіграють Стрий, Івано-Франківськ, Коломия, Чернівці у межах північно-східного макросхилу Українських Карпат та Мукачєво, Ужгород у межах південно-східного макросхилу.

До форпостів рекреаційного освоєння другого порядку слід відносити менш важливі транспортні вузли, але у той же час це міські поселення з великим власним рекреаційно-пізнавальним потенціалом. Серед них Самбір, Дрогобич, Трускавець, Сколе, Моршин у Львівській області; Болехів, Долина, Яремча, Ворохта, Верховина, Косів у Івано-Франківській; Вишніва, Берегомет, Сторожинець – у Чернівецькій; Великий Березний, Свалява, Іршава, Берегове, Виноградів, Воловець, Міжгір'я, Хуст, Солотвино, Рахів – у Закарпатській. Форпостами третього порядку можна розглядати здебільшого селища, які розміщені, власне у гірській території і мають невелику мережу місцевого сполучення. Прикладами таких поселень є Старий Самбір, Турка, Славське, Рожнятів, Богородчани, Солотвин, Надвірна, Яблунів, Кути, Путила, Красноільськ, Перечин, Дубове, Усть Чорна, Великий Бичків, Ясіня.

Івано-Франківськ – форпост рекреаційного освоєння Українських Карпат першого порядку, а тому повинен максимально використовувати цей свій статус, сприяти його поглибленню.

Попередній досвід. Вивченню туристично-рекреаційного потенціалу та туристичної інфраструктури Українських Карпат присвячені праці науковців Інституту регіональних досліджень НАН України (м. Львів), Львівського, Чернівецького та Прикарпатського національних університетів. Найбільш вагомі напрацювання у цій царині належать М.Долішньому, М.Голубцю, О.Адаменку, Б.Голояду, В.Руденку, С. Стойку, В.Гетьману та ін. Проте існує необхідність подальшого вивчення різних аспектів оптимізації рекреаційного

освоєння Українських Карпат та ролі у цьому процесі великих транспортно-рекреаційних центрів.

Мета, постановка завдання. Виходячи з важливої ролі Івано-Франківська як форпосту рекреаційного освоєння Українських Карпат, у публікації ставиться мета дати комплексну оцінку стану використання рекреаційно-туристичного потенціалу у місті, особливо у приміській зоні обласного центру. Передусім це стосується забезпеченості міста рекреаційно-пізнавальними об'єктами і такими, які займаються обслуговуванням туристів, вдосконаленням транспортної інфраструктури міста. При цьому ця рекреаційно-туристична спеціалізація господарської діяльності повинна охоплювати не тільки саме місто, але і все ширшу прилеглу зону поселень, яка тяжіє до обласного центру.

Однією з основних причин, яка змушує більшу увагу приділяти питанню формування туристської (рекреаційної) спеціалізації у приміській території Івано-Франківська є характер планування та забудови центральної частини міста.

Виклад основного матеріалу. Туристична діяльність потребує інтенсивного освоєння території та відповідного розвитку інфраструктури, сфери послуг, екологічного оздоровлення довкілля, громадської безпеки, політичної стабільності [8 с.560]. У межах приміської зони Івано-Франківська туристична індустрія позитивно впливає на розвиток інших галузей, що прямо не пов'язані із туризмом, таких, як будівництво, транспорт, зв'язок, комунально-побутове господарство тощо. Рекреація і туризм сприяють розвитку та розбудові окремих частин приміської зони, створюючи нові робочі місця, стимулюючи розвиток місцевої промисловості, сільського господарства, сфери послуг, підвищуючи загальний благоустрій міст і сіл, відроджуючи місцеві традиції.

Домінуючу роль у розвитку туризму відіграє на сьогодні Івано-Франківськ. Місто Івано-Франківськ займає одне з провідних місць у Карпатському регіоні України за рівнем забезпеченості цінними історико-культурними та природно-рекреаційними ресурсами, здатними генерувати значний туристичний інтерес для вітчизняних та іноземних подорожуючих. Варто відзначити, що останнім часом у місті Івано-Франківську приділяється чимала увага покращенню стану і розвитку рекреаційно-туристичного комплексу. Так, за останні роки була проведена робота з масштабної реконструкції найвизначніших пам'яток історії і культури міста і приміської зони. Тут останнім часом спостерігається стійка тенденція до зростання кількості туристичних фірм і збільшується чисельність туристів.

Зараз у місті туристичні послуги надають 95 ліцензованих туристичних фірм, що становить 65% від зареєстрованих підприємств цього виду діяльності в області. Туристичними послугами за 2009 року в місті скористалися майже 29 тисяч екскурсантів, обсяги обслуговування у грошовому виразі склали понад 18,5 млн. грн., сплата до бюджету – більше 1 млн. грн.

В обласному центрі успішно реалізується Програма розвитку туристичної інфраструктури міста Івано-Франківська на період 2007–2011 рр. В останні роки активно проводиться масштабна рекламна кампанія, що промоціює місто як „Туристичні ворота у Карпати” з метою вдосконалення туристичних можливостей обласного центру. Так, тільки у 2009 році організовано участь туристичних підприємств міста у Міжнародній туристичній виставці UITT 2009 «Україна. Подорожі та Туризм» у м. Києві; Міжнародній асамблеї туристичного бізнесу та виставці «Турмаркет-2009» у м. Одеса. Транспортна система представлена залізничним, автомобільним та повітряним видами транспорту. Територія області входить у зону розвитку міжнародних транспортних коридорів. Місто Івано-Франківськ, де сходяться залізничні маршрути із чотирьох напрямків, є основним залізничним вузлом Івано-Франківської області. Курсують міжнародні потяги, що забезпечують пряме сполучення області із Білорусією, Польщею, Росією, Молдовою. На території регіону є міжнародний аеропорт «Івано-Франківськ», де виконуються регулярні рейси на Київ, чартерні міжнародні рейси. Також щороку збільшується кількість автомобілів. Це сприяє розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури регіону.

На території міста Івано-Франківська налічується значна кількість історико-культурних закладів, серед них: музеї (9), театри (2); закладів громадського харчування – ресторани (59), кафе-бари (139), піцерії (11), готелі (33). Для подальшого розвитку туризму та перетворення Івано-Франківська на значний туристичний регіон необхідно розвивати прилеглі території.

Розвиток приміської зони сприяє розширенню міського середовища для покращення життєдіяльності людини, стійкого соціально-економічного та просторового розвитку міста, ефективного здійснення містом Івано-Франківськом функцій обласного центру та форпосту рекреаційного освоєння регіону Українських Карпат. Приміські зони мають важливе значення для подальшого розвитку поселенської мережі та господарського комплексу України в цілому.

Підвищення якості управління територією області та прийняття ефективних рішень у сфері

туризму передбачає забезпечення раціонального використання земель не тільки конкретних населених пунктів, але і прилеглих до них територій. Чинне законодавство сприяє оптимальному залученню мінеральних і рекреаційних ресурсів та об'єктів культурної спадщини, захисту територій від несприятливих природних явищ, запобіганню виникнення техногенних аварій тощо. Завдяки цьому у приміській зоні Івано-Франківська розвиток туристичної інфраструктури на перспективу передбачає вирішення різноманітних завдань, із яких найважливішими видаються наступні: запровадження системи просторового планування розвитку території для мінімізації негативних наслідків від діяльності в сфері туризму; рівномірна розбудова закладів розміщення та харчування з різним рівнем обслуговування; спорудження рекреаційної, культурно-розважальної та спортивної інфраструктури, що спрямована на конкретних споживачів; розбудова туристичної інфраструктури в межах заповідних територій; ширше використання атракцій регіону для потреб туристів; покращення доступності для осіб з обмеженими можливостями та літніх людей.

Висновки. Активізація освоєння рекреаційно-туристичного потенціалу прилеглої частини Карпатського регіону є пріоритетним напрямком соціально-економічного розвитку Івано-Франківська та його приміської зони. Цьому сприяють особливості географічного розміщення та рельєфу, транспортна інфраструктура, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів. Розширення міжнародних зв'язків відкриває великі можливості для просування туристичного продукту області на світовому ринку, залучення до світового інформаційного простору, передового досвіду організації туристичної діяльності.

Однак, проблемними на сьогодні в межах приміської зони Івано-Франківська є недостатньо ефективне та раціональне використання наявних

ресурсів, відставання у розвитку туристичної індустрії, яка б відповідала сьогодишнім запитам. Це, насамперед, нестача розвиненої рекреаційно-туристичної інфраструктури, низька якість обслуговування, недостатність якісної реклами та глибокої інформації про туристичні послуги, повноцінної, адаптованої до Європейських інтеграційних процесів регіональної політики розвитку туризму. Недостатньо використовується рекреаційний потенціал для розвитку туризму в сільській місцевості – як важливий засіб зменшення безробіття та подолання бідності в регіоні.

Список використаної літератури:

1. Транспортні шляхи та проблеми оптимізації природокористування в Українських Карпатах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [?Екологія: Проблеми адаптивно-ландшафтного землеробства], (м. Івано-Франківськ, 2006 р.) / Івано-Франківськ, Коломийська дослідна станція Гілецький Й. Р – Івано-Франківськ. : Симфонія форте, 2006. – С. 124–127.
2. Долишній М.І. Регіональна політика на рубежі XX – XXI століть: нові пріоритети / Долишній М.І. – К. : Наукова думка, 2006. – 511 с.
3. Концептуальні засади сталого розвитку гірського регіону / за ред. М.Голубця – Л.: Полі, 2007. – 286 с.
4. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / Поповкін В.А. – К. : Наукова думка, 1993. – 168 с.
5. Руденко В.П. Природно-ресурсний потенціал природних регіонів України / Руденко В.П., Ващеба В.Я., Соловей Т.В. – Чернівці: Рута, 2001. – 268 с.
6. Руденко В.П. Географическое разнообразие природно-ресурсного потенциала регионов Украины: [Монография] / Руденко В.П. – Красноярск: КГТЭИ, 2007. – 168 с.
7. Украинские Карпаты. Экономика / [М.И. Долишній, С.Н.Злупко, С.М. Писаренко и др.]; отв. ред. М.И. Долишній. – Киев: Наукова думка, 1988. – 224 с.
8. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики / Топчієв О.Г. – Одеса: Астропринт, 2005. – 631 с.
9. Стратегія розвитку та маркетингу туризму Івано-Франківської області до 2015.-Івано-Франківськ, 2007. - 222с.

J.R.Giletsky, I.I.Zakutynska. Ivano-Frankivsk as an outpost of recreational occupation of Ukrainian Carpathians. Tourist and recreational field is a strategic direction in the development of the touristic infrastructure within the suburban zone of Ivano-Frankivsk. Objectively, the investigated region has all perspectives for the development of tourism; in particular, it is facilitated by the peculiarities of geographical position and relief, favourable climate, natural, historical and cultural, touristic and recreational potential wealth. In recent years a positive dynamics in increase of the number of tourists in the region is observed. The city of Ivano-Frankivsk is called a touristic centre, although in fact tourists consider it to be a transitional post on their way to the Carpathians. Residents of Ivano-Frankivsk have preserved their own history and traditions of the state. Distinct regional features of its residents, paneuropean cultural orientation, lingual and cultural peculiarities are those advantages on which the perspective development of the region as a touristic centre is based. Activization of the development of recreational and touristic potential of the adjacent part of the Carpathian region is an urgent issue in the social and economical development of Ivano-Frankivsk and its suburban zone. The development of a suburban areas contributes to the growth of the city environment favourable for the human.

Key words: outpost; tourism; suburban zone; recreational occupation; infrastructure.

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ У МЕЖАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ЇХ ПРИЧИНИ

Н.В. Петрина

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Розглядаються основні проблеми рекреаційно-туристичного природокористування у межах природно-заповідних територій, зокрема: проблеми, пов'язані з можливістю включення природоохоронних територій до рекреаційно-туристичної сфери, та проблеми впливу рекреації і туризму на природні комплекси. Зроблено спробу визначити основні причини існуючих проблем рекреаційно-туристичного природокористування у межах природно-заповідних територій.

Ключові слова: рекреаційно-туристичне природокористування; природно-заповідні території; еколого-правова культура; правовий нігілізм.

Вступ. Яскраво вираженою тенденцією у рекреаційно-туристичному природокористуванні сьогодення є прагнення «доторкнутися» до незайманої, заповідної природи. У багатьох країнах світу природоохоронні території різних категорій, крім власне природоохоронної та науково-дослідницької функцій, виконують також функцію рекреаційну, приймаючи сотні тисяч відпочиваючих та туристів.

Не становить винятку у цьому відношенні й Україна, законодавство якої визначає, що одним з основних видів використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду є рекреаційна діяльність. Причому кількість бажаючих відпочити і насолодитися заповідною природою, оглянути у їх межах цікаві природні об'єкти, а також пам'ятки історії та культури з кожним роком все зростає. Очевидно цим і обумовлена *актуальність досліджень*, спрямованих на вивчення особливостей природоохоронних територій та можливостей включення їх до програм розвитку рекреації і туризму.

Аналіз наукових публікацій показав, що проблемам рекреаційно-туристичного використання природоохоронних територій, зокрема вивченню перспектив якомога ширшого залучення природно-заповідних територій і об'єктів до рекреаційно-туристичної сфери та можливостей збільшення їх внеску в соціально-економічний розвиток регіонів, сьогодні присвячується досить значна кількість робіт.

Разом з тим, питання запобігання та мінімізації негативного впливу на природні заповідні комплекси і об'єкти знаходять своє відображення лише у нечисленних роботах науковців, здебільшого біологів та географів, рідше – правознавців. Цим і обумовлені *мета дослідження* – визначити основні причини існуючих проблем рекреаційно-туристичного природокористування у межах природно-заповідних територій, а також його

завдання: визначити зміст рекреаційно-туристичного природокористування у межах природно-заповідних територій та категорії територій і об'єктів природно-заповідного фонду України, де дозволені рекреація і туризм; окреслити коло основних проблем, що стосуються рекреаційно-туристичного природокористування у межах природно-заповідних територій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Рекреаційно-туристичне природокористування передбачає відвідування природоохоронних територій з метою відпочинку, збирання грибів та ягід, любительської риболовлі, а також задля прогулянки та милування мальовничими пейзажами, спостереження за тваринами, огляду пам'яток історії та культури, для задоволення інших рекреаційних та пізнавальних потреб.

Можливість відвідування та рекреаційного використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду залежить від мети охорони цих територій і об'єктів та їх категорії. Рекреаційно-туристичне природокористування з дотриманням природоохоронних вимог дозволене у національних природних парках, регіональних ландшафтних парках, а також у межах штучно створених територій та об'єктів природно-заповідного фонду України (ботанічних садах, дендрологічних парках, зоологічних парках та парках-пам'ятках садово-паркового мистецтва). Рекреаційна діяльність у межах територій біосферних заповідників, заказників, пам'яток природи допускається, якщо це не суперечить вимогам щодо режиму їх охорони. Природні заповідники, заповідні зони біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, а також заповідні урочища не входять до кола об'єктів рекреаційно-туристичного природокористування, але на їх територіях можлива екскурсійна діяльність у рамках реалізації еколого-освітніх програм.

Регламентується рекреаційно-туристична діяльність у межах природно-заповідних територій законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991), «Про природно-заповідний фонд України» (1992), «Про туризм» (1995) та цілою низкою інших нормативно-правових актів. Відповідно до чинного законодавства, рекреаційна діяльність у межах природно-заповідних територій може здійснюватися лише за умови, що вона не суперечить цільовому призначенню територій та об'єктів ПЗФ, встановленим вимогам щодо охорони, відтворення та використання їх природних комплексів та окремих об'єктів.

Серед основних проблем, що певною мірою гальмують нині розвиток рекреаційно-туристичної діяльності у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, можна назвати: у більшості випадків недостатній розвиток рекреаційно-туристичної інфраструктури та її окремих елементів (стаціонарної, транспортно-дорожньої, інформаційної інфраструктури) у межах природно-заповідних територій, невідповідність переважної більшості туристичних закладів міжнародним стандартам; неефективність використання рекреаційних ресурсів природно-заповідних територій та об'єктів; недостатній (часто низький) рівень інформаційного обслуговування відвідувачів; недостатня забезпеченість рекреаційно-туристичної діяльності у межах природно-заповідних територій висококваліфікованими спеціалістами, а також недостатньо високий, а іноді відверто низький, рівень знань екскурсоводів; відсутність єдиної концепції та програм розвитку рекреаційно-туристичної діяльності у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду; недостатність методичної, організаційної, інформаційної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги у сфері рекреації та туризму у межах природно-заповідного фонду, а також недостатність організаційної та матеріальної підтримки самих установ природно-заповідного фонду з боку держави.

Разом з тим, сьогодні рекреаційно-туристична діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України супроводжується цілою низкою проблем, пов'язаних із впливом на природні комплекси та об'єкти, адже здійснення будь-якої рекреаційно-туристичної діяльності у межах природно-заповідних територій неминує супроводжуватися змінами (часто незворотними) у природних комплексах. Серед таких проблем: відсутність регулювання кількості відвідувачів та часто перевищення показників максимально допустимого рекреаційного навантаження на природні комплекси, наслідком чого стає рекре-

аційна дигресія; перевищення встановлених лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду; фізичне та хімічне забруднення природного середовища і недостатнє використання спеціальних технологій, що мінімізують різні види забруднення; втручання в природні процеси життєдіяльності тварин, знищення природних місць існування, безпосереднє винищення представників флори і фауни, завдання інших видів прямої шкоди природним комплексам та їх окремим компонентам.

Варто зазначити, що навмисне варварське ставлення до заповідних природних комплексів загалом та до окремих їхніх компонентів з боку відвідувачів природно-заповідних територій спостерігається не часто. Здебільшого заповідні природні комплекси потерпають від незначних, але постійних проявів неправильної поведінки відпочиваючих. І обумовлено це часто низьким рівнем їх еколого-правової культури.

Правова культура загалом характеризує рівень правосвідомості і включає ступінь знання права, інтенсивність переконань щодо цінності права [1].

Правова культура має певну структуру, що охоплює [3]: правову психологію (правові почуття, емоції; оціночні поняття відносно права чинного та права бажаного; елементи настрою стосовно конкретних правових явищ і правових ситуацій); правову ідеологію (правові ідеї, правові теорії; правові поняття й категорії; правові принципи); елементи поведінки (вміння і навички ефективної реалізації норм права в повсякденному практичному житті; правову активність громадян).

У юридичній літературі зазвичай розрізняють правову культуру суспільства і правову культуру особи, очевидно це ж можна сказати і про еколого-правову культуру як складову правової культури загалом.

Структуру еколого-правової культури особи формують наступні головні елементи: усвідомлення сутності екологічного права, його соціальної і особистісної цінності; знання природоохоронного законодавства, його оцінка з точки зору сутності екологічного права та правових ідеалів; знання своїх екологічних прав та обов'язків; повага до законів, до прав і свобод кожної людини, усвідомлене бажання втілення принципів правових законів в життя, звичка правомірної поведінки; громадянська активність у здійсненні своїх екологічних прав і обов'язків та нетерпимість до будь-яких порушень природоохоронного законодавства.

Одним з проявів низького рівня еколого-правової культури є правовий нігілізм.

Суть правового нігілізму полягає у загальному негативному, неповажному ставленні до права,

законів, нормативного порядку, а з точки зору причин – в юридичному невігластві, відсталості, правовій невихованості. Справа не просто в юридичній необізнаності, а й в невірі у право і в неповазі до нього [3].

Розрізняють декілька форм правового нігілізму [2, 3]: байдуже ставлення до ролі і значення права; скептичне ставлення до потенціальних можливостей права; повна недовіра до приписів права; негативне ставлення до права в цілому; ігнорування і невиконання правових приписів, коли особа не співвідносить свою поведінку з вимогами правових норм, а намагається жити і діяти за «своїми правилами», прямі навмисні порушення діючих законів та інших нормативно-правових актів – найбільш грубий і небезпечний вид правового нігілізму, який завдає найбільшої шкоди.

Причини еколого-правового нігілізму можуть бути різними. Серед них: низький рівень еколого-правових знань (знайомство більшості громадян з правом зазвичай обмежується лише знанням окремих положень кодексу законів про працю, сім'ю тощо) і низький внаслідок цього рівень еколого-правової культури; заміна законності політичною або прагматичною доцільністю; порушення прав людини, слабкий правовий захист особи і, як наслідок – незадоволення, роздратування, зневіра у законі; безкарність винних у скоєних правопорушеннях в сфері використання та охорони природних ресурсів і, зокрема, винних у порушенні законодавства про природно-заповідний фонд.

Для зниження впливу правового нігілізму в галузі природокористування та охорони природи

необхідними, зокрема, є підвищення ролі еколого-правового виховання населення та підвищення рівня еколого-правової культури як усього суспільства, так і кожного громадянина.

Висновки. Причиною більшості проблем, пов'язаних з негативними змінами у природних комплексах в результаті рекреаційно-туристичної діяльності у межах природно-заповідних територій є низький рівень екологічної та еколого-правової культури як суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги у сфері рекреації та туризму, так і відпочиваючих та туристів. Разом з тим, ефективне рекреаційно-туристичне природокористування у межах природно-заповідних територій і, водночас, збереження їх природних комплексів та об'єктів неможливе без змін у поведінці усіх суб'єктів рекреаційно-туристичної діяльності шляхом підвищення рівня екологічних знань, виховання шанобливого, гуманного ставлення до природи, підвищення рівня екологічної та еколого-правової культури. Проблеми ці мають міждисциплінарний характер, тому до їх вирішення повинні залучатися спеціалісти різних галузей науки і практики.

Список використаної літератури:

1. Венгеров А.Б. Теория государства и права. – М, 1997.
2. Нежелская М.А. Правовой нигилизм и правовой идеализм // Право и образование. – 2002, № 2. – С. 75–82.
3. Правознавство: Підручник / За ред. В.В.Копейчикова. – К., 2002. – 736 с.

Н.В. Петрина. Эколого-правовые проблемы рекреационно-туристического природопользования в пределах природно-заповедных территорий и их причины. В статье рассматриваются основные проблемы рекреационно-туристического природопользования на природно-заповедных территориях, в частности: проблемы, связанные с возможностью вовлечения природоохранных территорий в рекреационно-туристическую сферу, а также проблемы, связанные с влиянием рекреации и туризма на природные комплексы. Сделана попытка определить основные причины существующих проблем рекреационно-туристического природопользования на природно-заповедных территориях.
Ключевые слова: рекреационно-туристическое природопользование; природно-заповедные территории; эколого-правовая культура; правовой нигилизм.

N. Petryna. Problems of the recreational-tourist use of natural resources in the nature protected areas boundaries. The problems of recreation and tourism in the nature protected areas are examined. In particular are examined: 1) the problems, connected with the possibilities of the involvement of nature protected areas in the recreational-tourist sphere, and 2) the problems of the influence of recreation and tourism on the natural complexes.

Key words: recreational-tourist use of natural resources; nature protected areas; legal nihilism.

ОЦІНКА ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ В СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПРИБУТТІВ

А.В. Кузишин, Я.О. Мариняк

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

В статті об'рунтовано територіальні межі Західноукраїнського туристичного регіону, визначено чинники, які вибрано для його виділення. Пропонується розлога статистична характеристика міжнародних туристичних прибуттів в регіон. Інформація подана в розрізі обласних регіонів, Західноукраїнського регіону загалом. Проведено визначення частки району в загальноукраїнському міжнародному туристичному потоці. В публікації робляться спроби прогнозування розвитку туристичної галузі на найближчий період.

Ключові слова: міжнародні туристичні прибуття; іноземні туристи; туристичний регіон.

Вступ. У період переходу до ринкової економіки міжнародний туризм є одним із перспективних напрямків зовнішньоекономічної діяльності країни загалом і її регіонів зокрема. Територіальна близькість західноукраїнських областей до країн Європейського Союзу, наявність потенційно важливих туристсько-рекреаційних центрів, з унікальними мальовничими містами, які поєднують прикмети старовини і сучасності, відносно розвинена туристична інфраструктура, присутність значної кількості різноманітних туристичних об'єктів дозволяє говорити про необхідність акцентуації уваги в розвитку туризму на міжнародній його орієнтації.

Актуальність роботи полягає в дослідженні сучасного стану розвитку туристичної сфери та туристичної інфраструктури Західної України шляхом оцінки існуючих міжнародних туристичних потоків.

Мета. Основною метою при підготовці даної публікації послужила потреба в поглибленні і більш детальному вивченні існуючих міжнародних туристичних потоків як реакції на рівень розвитку туристичного комплексу регіону.

Постановка завдання. У відповідності до зазначеної мети визначені завдання:

- визначити та об'рунтувати просторові межі досліджуваного регіону;
- дослідити структуру міжнародних туристичних потоків в регіоні;
- проаналізувати тенденції, що властиві для міжнародних туристичних прибуттів у Західноукраїнський туристичний регіон в перше десятиліття XXI століття.
- вказати проблемні аспекти функціонування міжнародного туризму в регіоні;
- об'рунтувати перспективи розвитку міжнародного туризму Західноукраїнського регіону.

Попередній досвід. Інтерес до кількості міжнародних туристичних прибуттів в окремі країни чи їх регіони є як в вітчизняних науковців (М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич, І.В.

Черніна), так і низки російських (А.Ю. Александрова, О.В. Вавілова, М.Б. Біржаков, В.С. Сенін) та європейських і американських (Дж. Уокер, Нейл Тейлор, Кріс Холлоуей, Боб Вебстер) вчених. Але пропонована проблематика потребує постійного аналізу та врахування тих тенденцій, що формуються в умовах доволі різких змін в економіці держав.

Виклад основного матеріалу. Насамперед при аналізі міжнародних туристичних потоків принциповим є визначення територіальних меж території, яка аналізується. В об'рунтуванні Західноукраїнського регіону відомі підходи за спеціалізацією - демографічний, економічний, соціальний, аграрний, політичний тощо. Ми обрали об'рунтування у відповідності до існування та розвитку геопросторових частин у сфері туризму. Серед чинників розвитку регіону рушійну силу відіграють:

- природно-географічний чинник, який був та залишається одним з найголовніших на початкових стадіях формування туристичного регіону, а у подальшому - його галузеву та територіальну структуру. Основні властивості даного чинника є обсяги, склад та якість ПРП, наявність територіальних поєднань природних ресурсів, економічний стан ПРП тощо;

- праце ресурсний чинник - впливає на рівень розвитку туристичного регіону, формує його спеціалізацію, та спектр видів людської діяльності. Важливу роль відіграє як кількісна, так і якісна сторона праце ресурсного потенціалу. Варто розглядати цей чинник з позиції кількості та структури трудових ресурсів, якісної сторони праце ресурсного потенціалу, структури зайнятості.;

- чинник матеріальної бази регіону та його інфраструктури - є сукупністю матеріальних засобів регіону. З позиції туризму основними складовими цього чинника є реструктуризація господарства та інфраструктурний чинник;

- чинник географічного (економіко- та транспортно-географічного) положення регіону -

він значною мірою визначає місце регіону у національному комплексі країни і на міжнародному рівні;

- регіональна політика держави - це державне регулювання територіально суспільного розвитку та з огляду регіональної політики центром якої є регіон.

- чинник міждержавної інтеграції сприяє передусім формуванню економічних регіонів на пограниччі двох країн;

- чинник інформатизації - її роль різко зростає у розвитку туристичного регіону. Виробництво інформації, її передання, зберігання і можливості використання є чинником, який докорінно змінює обличчя регіону.

Безумовно, що в межах Західноукраїнських областей також можна провести внутрішнє районування (цю ідею закріпив ще в 2001 р. О.О. Бейдик, котрий запропонував в межах Західноукраїнського регіону виділити наступні субрегіони: 1. Галицький район (Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська області); 2. Волинський район (Волинська та Рівненська області); 3. Буковинський район (Чернівецька область); 4. Закарпатський район (Закарпатська область); 5. Подільський район (Хмельницька область).).

Якщо оцінювати загальну туристичну привабливість Західноукраїнського туристичного регіону, варто відзначити, що з 2000 р. частка приїзду в регіон туристів невинного зростає - якщо в 2000 р. тут побувало 24,5 % туристів від загальноукраїнського їх числа, в 2004 р. - 26,6 %, то в 2007 р. цей показник перевищив 61 %. Як видно з табл. 1, не в усіх областях ситуація однозначна. Так, кількість відвідувань зменшилась в Волинській та Закарпатській областях, практично не змінилась відвідування Львівської області, в решті обласних регіонів спостерігається приріст (особливо в Івано-Франківській області). Кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності в областях Західноукраїнського регіону за 2007 рік порівняно з 2000 та 2004 роками збільшилась на 35,6 % і 61 % відповідно. Ці цифри промовисто свідчать про всезростаючий інтерес до туристичних ресурсів регіону.

Найбільша частка припадає на Івано-Франківську область - 1,3 млн. осіб, найменша - на Тернопільську область - 33 тис. осіб. Різниця між областями становить понад 1,2 млн. тис. осіб. Така широка амплітуда у відвідуваннях областей дозволяє твердити про непропорційний розвиток туристичної сфери в областях регіону.

Кількість іноземних туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності в областях Західноукраїнського регіону за 2007 рік порівняно

з 2000 та 2004 роками дещо зменшилася і становить 37099 осіб, що на 6024 тис. осіб менше ніж в 2000 році - 43123 тис. осіб, і на 22777 осіб менше, ніж в 2004 році - 59876 тис. осіб.

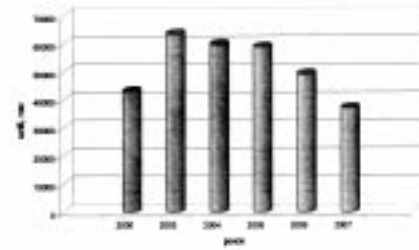

Рис. 1. Динаміка кількості іноземних туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності в Західноукраїнському регіоні

Привабливість Західноукраїнського регіону у повній мірі відображає загальний час перебування приїжджих. Порівняно з 2004 роком, коли кількість туроднів у регіоні становить 206 тис, у 2007 році загальний час перебування збільшився на 89 тис. туроднів або на 9 % і становив 4148 ти. туроднів.

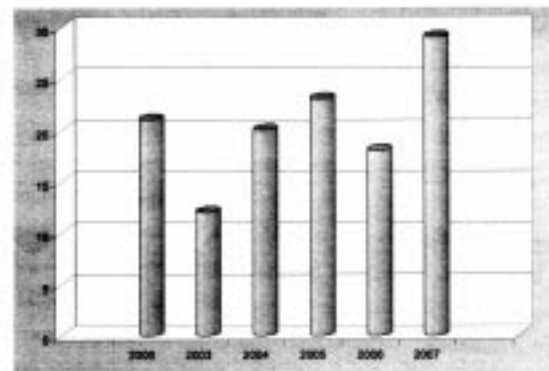

Рис. 2. Динаміка показників туроднів, обслуговуваних областями Західноукраїнського регіону

Загалом спостерігається позитивна тенденція кількості туроднів в областях регіону за період 2000-2007 рр., хоча економічна стабільність в країні відобразилась на тривалості туристичних поїздок.

Важливим показником діяльності тур бізнесу є дохідність від одного туристичного прибуття. В 2007 році обсяг наданих тур послуг областями Західноукраїнського регіону порівняно з 2004 роком збільшилась на 190 млн. грн. або на 138 %. Причому найбільший приріст властивий для Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей, що свідчить про серйозну увагу до туристичної сфери саме в цих областях. Загалом варто наголосити, що позитивна динаміка характерна для всіх областей регіону, а це також є ознакою туристичної орієнтації регіону.

Висновки. Розвиток регіонального туристичного бізнесу в Західноукраїнському регіоні буде сприяти створенню спеціальних малих і середніх підприємств, а також активізації і стимулюванню

Таблиця 1

Кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності в областях Західноукраїнського регіону (за даними Державної служби туризму і курортів України), осіб

	2000	2004	2007
Україна	2013998	1890370	2863820
<i>області</i>			
Волинська	73126	57239	68687
Закарпатська	144775	66817	72970
Івано-Франківська	30104	58378	1268923
Львівська	118811	128563	117242
Рівненська	30243	46849	57780
Тернопільська	24343	37818	33092
Хмельницька	27750	44140	56793
Чернівецька	44168	61929	75758
Західноукраїнські області	493320	502733	1751242

Таблиця 2

Кількість іноземних туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності в областях Західноукраїнського регіону (за даними Державної служби туризму і курортів України), осіб

	2000	2004	2007
Україна	377871	436311	372455
<i>області</i>			
Волинська	1749	3665	5103
Закарпатська	6411	12585	8985
Івано-Франківська	3401	2559	1072
Львівська	23759	32020	9476
Рівненська	2040	2999	3685
Тернопільська	797	600	9
Хмельницька	1132	1264	752
Чернівецька	3834	4184	8017
Західноукраїнські області	43123	59876	37099

роботи цілої мережі галузей народного господарства: будівництва, торгівлі, сільського господарства, виробництва товарів народного споживання, транспорту і зв'язку, формуванню сучасної кадрової політики в регіоні і поетапному виходу регіонального туристичного бізнесу як на

загальнодержавний, так і на світовий рівень туристичних послуг. У зв'язку з цим постає завдання виявлення перспективних напрямків розвитку міжнародного туризму в Західноукраїнському регіоні.

Таблиця 3

Кількість туроднів обслуговування областями Західноукраїнського регіону (за даними Державної служби туризму і курортів України), тис.

	2000	2004	2007
Україна	12365	12587	14052
<i>області</i>			
Волинська	191	358	311
Закарпатська	755	405	298
Івано-Франківська	195	209	1501
Львівська	897	644	898
Рівненська	93	200	270
Тернопільська	106	176	183
Хмельницька	153	206	295
Чернівецька	223	329	392
Західноукраїнські області	2613	2527	4148

Таблиця 4

Обсяг наданих туристичних послуг в областях Західноукраїнського регіону (за даними Державної служби туризму і курортів України), тис. грн.

	2000	2004	2007
Україна	803600,7	2138724,8	5455997,4
<i>області</i>			
Волинська	4627,3	13419,0	24191,9
Закарпатська	10519,7	17989,1	28461,6
Івано-Франківська	6468,5	16980,0	54727,5
Львівська	28985,7	57841,0	123685,6
Рівненська	2415,2	9523,0	22321,4
Тернопільська	2247,1	5001,0	15192,9
Хмельницька	3346,4	13801,0	30430,1
Чернівецька	9319,3	17060,0	29012,9
Західноукраїнські області	67929,2	137813,1	328023,9

Список використаної літератури:

- Кузишин А.В. Оцінка туристичної привабливості регіонів України для іноземного туризму // Наукові записки. Серія: Географія. - Тернопіль, 2009. - № 2. - С. 76-79.
- Кузишин А.В. Сучасні тенденції в'їзного іноземного

- туризму в Україні // Вісник наукових досліджень. - № 12. - Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ Галицького інституту ім. В. Чорновола, 2009. - С. 140-142.
- Туризм в Україні: Статистичний збірник. - К.: Державний комітет статистики, 2008. - С. 70-73.

4. Черніна І.В. Міжнародний туризм як фактор соціального розвитку України: регіональний аспект. Автореф. ... канд. геог. наук. - Донецьк, 2000. - 22 с.
5. Халловой Дж.К., Тейлор Н. Туристический бизнес: Пер. с 7-го англ. изд. -К.: Знання, 2007.-798 с.

Оценка туристической привлекательности западноукраинских областей в свете международных туристических прибытий. В статье определено территориальные границы Западноукраинского туристического региона, обозначено условия, которые выступают определяющими для его выделения. Предлагается широкая статистическая характеристика международных туристических прибытий в регион. Информация предлагается на уровне областных регионов а также Западноукраинского региона в целом. Проведено определение доли района в общеукраинском международном туристическом потоке. В статье делаются попытки прогнозирования развития туристической сферы на ближайший период.

Ключевые слова: международные туристические прибытия; иностранные туристы; туристический регион.

The value tourist attractiveness Western Ukraine in light of International Tourist Arrivals. The article justified the territorial limits of West Ukraine tourist region, identified factors that are selected for its selection. A vast statistical characteristics of international tourist arrivals to the region. Information provided in terms of provincial regions, the West Ukraine region in general. A Definition of the area creating the international tourist flow. In the publication attempts to predict the development of tourism industry in the near future.

Key words: International tourist arrival, foreign tourists, tourist area.

КАТЕГОРІЯ “НАСИЧЕНОСТІ ВІДПОЧИНКУ” У ТЕОРЕТИЧНОМУ АРСЕНАЛІ РЕКРЕАЛОГІЇ ТА КУРОРТОЛОГІЇ

М.Й. Рутинський

Львівський національний університет імені Івана Франка

У праці проаналізовано змістовний потенціал використання категорії “насиченості відпочинку” у дослідженнях рекреаційної сфери людської життєдіяльності. Розроблено моделі насиченості дозвілля.

Ключові слова: насиченість відпочинку, самонасиченість відпочинку, програмний туризм, моделі насиченості дозвілля.

Сучасна теорія рекреаології і рекреаційної географії динамічно розвивається на стику із дозвіллезнавством, соціологією, геополітикою, економікою, екологією та філософією туризму. Найпродуктивніші теоретичні концепції цих наук формують теоретичне ядро сучасної рекреаології й рекреаційної географії. Категорія “насиченості відпочинку” посідає істотне місце у категорійному апараті науки та є вагомим чинником розвитку територіальних рекреаційних систем.

Актуальність теоретико-рекреаологічних досліджень дозвіллевої сфери людської життєдіяльності важлива для з’ясування сучасних закономірностей її геопросторової організації та для розуміння впливу соціально-мотиваційних передумов і рушійних сил на розвиток курортів і туристичних центрів у нових глобалізаційних умовах ХХІ століття.

Проблеми розробки теоретичних засад рекреації повсякчас перебували у дослідницькому полі рекреаології і рекреаційної географії. Чільна увага, при цьому, приділялася аналізу структури й динаміки територіальних рекреаційних систем (ТРС), процесам рекреаційного освоєння території, розробці теоретичних моделей геопросторової організації курортно-рекреаційних систем тощо [див. напр. 3, 5, 6, 8-11 й ін.]. Серед українських дослідників дане коло питань найбільш ґрунтовно розроблене представниками Сімферопольської, Київської, Львівської і Чернівецької наукових шкіл рекреаційної географії [див. 5].

Основними цілями даної праці є актуалізація наукових напрацювань у царині розробки категорійного апарату рекреаційної географії, зокрема виклад авторського бачення дослідницького потенціалу використання категорії “насиченості відпочинку” у рекреаційно-географічних студіях та аналізі чинників сучасної територіальної організації рекреаційно-курортної сфери.

Рекреація детермінується не лише такими чинниками як “час” і “простір (місце)”, а й категорією “розмаїтість” (насиченість, якість).

Поняття “відпочинок” включає цілу низку видів рекреаційної діяльності та окремих рекреаційних занять. Тому вводимо такий параметр як

“насиченість відпочинку”. У випадку організованого туризму у практиці бізнесу прийнято вести мову про “*програмну насиченість відпочинку*” [2], у випадку самодіяльного туризму доречно послуговуватися частковим поняттям “*самонасиченість відпочинку*”.

Насиченість відпочинку кількість реалізованих рекреаційних занять на одиницю часу відпочинку.

Програмна насиченість відпочинку - це набір основних, наперед обраних, хронологізованих, узгоджених і придбаних клієнтом у туроператора видів рекреаційного обслуговування, екскурсій, оздоровчих процедур, розваг та інших рекреаційних занять, якими буде заповнений час його відпочинку. У прикладному туроперейтингу дане поняття прийнято називати “*програми обслуговування туристів*” [2].

Програма обслуговування туристів - це офіційний документ, спланований туристичною фірмою, в якому подається перелік послуг, то надаються туристам у визначених послідовності, часі, місці та умовах обслуговування, а також перелік історико-культурних об’єктів та визначних місць, які при цьому відвідують туристи. Іншими словами, програма обслуговування туристів - спланована туристичною фірмою та розрахована у часі система надання обумовлених послуг туристу під час його подорожі. Тобто, з однієї сторони, програма обслуговування - це план (складений і записаний на папері) обслуговування туристів па кожний день і на весь період їх подорожі, а з іншої сторони - це набір запланованих і розподілених у часі заходів (реального явища) туристичного обслуговування.

Стандартна програма обслуговування включає стандартизований пакет турпослуг за фіксованою ціною, що просувається на ринок як турпродукт масового споживання.

Розширена (індивідуалізована) програма обслуговування включає стандартизований в своїй основі, проте видозмінений в окремих умовах сервісу пакет турпослуг, доповнений низкою додаткових та альтернативних послуг, що реалізуються туристу із урахуванням його побажань за ціною, вищою вартості стандартного туру.

Індивідуальна програма обслуговування складається із індивідуально підбраного набору ексклюзивних послуг, які може організувати туроператор для своїх *особливих* клієнтів із непересічними запитами та фінансовими можливостями.

Розробка програм обслуговування (програм турів) лежить в основі формування т. зв. програмного туризму. Під програмним туризмом розуміють туристичну подорож із якоюсь певною метою (діловою, спортивною, лікувально-оздоровчою, суто відпочинковою тощо), програма обслуговування якої повністю спрямована на досягнення даної мети подорожі [2].

При розробці програми обслуговування туристів визначаються: маршрут подорожі; перелік постачальників послуг; період надання послуг кожним постачальником послуг; перелік видатних об'єктів та місць на маршруті: перелік і зміст екскурсій; комплекс заходів дозвілля; тривалість перебування у кожному пункті маршруту; види транспорту для перевезень на маршруті та ін.

Самонасиченість відпочинку - це множина додаткових рекреаційних занять, якими турист сплановано або спонтанно самостійно урізноманітнює свій відпочинок чи користується для цього спектром додаткових місцевих послуг та дозвіллевих пропозицій.

Насиченість відпочинку - параметр психоемоційний та фізіологічний. Ті фізичні й психоемоційні навантаження, що є оптимумом для одної людини, іншою людиною можуть сприйматися як обтяжлива й виснажлива гонитва за враженнями, що приносить більше втоми, ніж задоволення.

Психофізіологічне сприйняття рівня програмної насиченості відпочинку - один з найважливіших суб'єктивно-споживацьких критеріїв оцінки результативності відпочинку та якості спожитого турпродукту. Якщо у туриста залишається відчуття внутрішнього незадоволення й розчарування в якості програмного заповнення курортного дозвілля, очевидно, вдруге він не захоче обрати даний курорт для власного відпочинку. З іншого боку пам'ять про незабутній час вишуканого задоволення й відчуття щастя в подальшому виступає як визначальний спонукальний мотив до повторного придбання людиною аналогічного туру.

Оптимальна психофізіологічна ритміка насиченості відпочинку - параметр глибоко індивідуалізований. Проте у практиці організації туристичного дозвілля ми можемо диференціювати туристичний потік па окремі групові сегменти за певним лімітуючим критерієм (вік, темперамент, час перебування на відпочинку

тощо) і планувати оптимальну програмну ритміку відпочинку окремо для кожного виділеного нами сегменту туристів. Такий підхід максимально враховує статево-вікові, психологічні, культурно-освітні, соціальні й етнічні особливості й типові запити туристів під час відпочинку. І дає практикам туроперейтинга й курортного сервісу інструментарій для гнучкого маркетингового реагування на розмаїття існуючих рекреаційних запитів і потреб [1-4, 9].

Формалізовану кореляційну залежність між мірою задоволенням відпочинком та його програмною насиченістю із урахуванням неоднорідності туристичного потоку можемо представити у формі спеціальних графічних моделей (рис. 1, 2).

Рис. 1. Модель зв'язку між мірою задоволення відпочинком та його програмною насиченістю із урахуванням вікової сегментації туристів

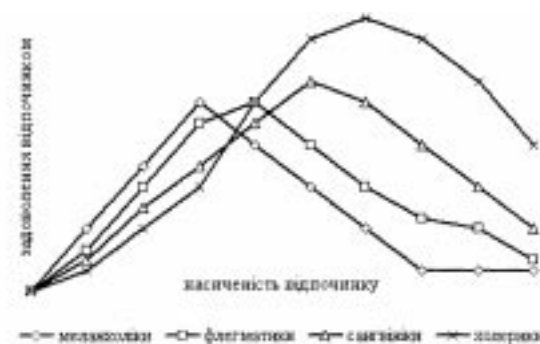

Рис. 2. Модель зв'язку між мірою задоволення відпочинком та його програмною насиченістю із урахуванням сегментації туристів за типами темпераменту

Недостатня програмна насиченість відпочинку породжує у туристів нудьгу, апатію, прагнення змінити місце відпочинку чи взагалі передчасно повернутися додому. Зрозуміло, що вдруге такий турист не захоче тратити свій вільний час без користі й змінить свої географічно-дозвіллеві уподобання. З іншого боку, надмірна програмна насиченість відпочинку породжує внутрішній психоемоційний опір й бажання втекти й *відпочити* від такої щільної відпочинкової програми.

У практиці своєї професійної діяльності туроператори й курортні аніматори повинні чітко

розумітися й враховувати особливості психофізіологічного сприйняття рівня програмної насиченості відпочинку різними категоріями й верствами споживачів. Адже це одна з основних умов конкурентоздатності туроператорського й курортного бізнесу.

Список використаної літератури:

1. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллезнавство: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
2. Ильина Е.Н. Туроперейтинг: организация деятельности: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 256 с.
3. Киселева Т.Г. Теория досуга за рубежом. – М.: МГИК, 1992. – 194 с.
4. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах. Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 418 с.
5. Рутинський М. Й. Рекреація з основами курортології. Ч. I. Теоретичні засади: Курс лекцій / За ред. М. Мальської. -Львів: Фенікс, 2004. - 68 с.
6. Теория рекреологии и рекреационной географии / Под ред. В. С Преображенского, И. В.Зорина. -М.: 1992.– 280 с.
7. Cromplon J. Repositioning leisure services // Managing Leisure. – 2000. – 5(2). – P. 65-76.
8. Gershuny. J. Changing Times: Work and Leisure in Postindustrial Society. – Oxford: Oxford University Press, 2000.
9. Godbey G. Leisure and Leisure Services in the 21st Century. – Venture, Slate College, Pennsylvania. 1997.
10. Goodale Thomas I., Wit Petes A. Recreation and Leisure. – Pennsylvania: Venture Publishing, 1980.
11. The Tourist: A New Theory of the Leisure Class / Ed. by Dean MacCannell. – L.-A. University of California Press, 1999.

М.И.Рутинский. Категория “насыщенности отдыха в теоретическом арсенале рекреологии и курортологии. В работе проанализирован потенциал использования категории “насыщенности отдыха в исследованиях рекреационной сферы человеческой жизнедеятельности. Разработаны модели насыщенности досуга.

Ключевые слова: насыщенность отдыха, самонасыщенность отдыха. Программный туризм. модели насыщенности досуга

Mykhaylo Rutyns'kyi. The Category “Saturation Holiday” In Theoretic Arsenal Of Recreation And Resort Science. In the article the substantial potential of using category of “saturation holiday in researches of recreation human's sphere are analized The models of saturation holiday are created.

Key words: saturation holiday, self-saturation holiday, package tourism, models of saturation holiday.

ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ (НА ПРИКЛАДІ ГУЦУЛЬЩИНИ ТА КАШУБ)

П. Чаплінський, А. Кібич

*Академія Поморська, Інститут Географії, м. Слупськ Польща
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича*

В статті розглянуті та проаналізовані негативні зміни в соціально-культурному середовищі Гуцульщини та Кашуб - найяскравіше виражених етнографічних груп України та Польщі, які виникають внаслідок розвитку туризму. Запропоновано на даних територіях здійснювати туристичну діяльність за принципами екотуризму.

Ключові слова: соціально-культурне середовище; вплив туризму; Гуцульщина; Кашуби; екотуризм.

Вступ. В наш час соціально-культурне середовище переживає зміни під впливом глобалізаційних процесів, зокрема, і під впливом розвитку туристичної індустрії. Крім очевидних і видимих ефектів на економіку - соціально-економічний розвиток регіонів, покращення добробуту місцевих спільнот, туризм може впливати і на соціально-культурні зміни в середовищі перебування - зникають культурні, духовні та матеріальні цінності. Тому метою нашого дослідження виступає аналіз негативних змін в соціально-культурному середовищі Гуцульщини та Кашуб - яскраво виражених етнографічних груп України та Польщі, спричинених туристичним рухом та розвитком на цих територіях туристичної індустрії.

Виклад основного матеріалу. Вплив туризму на соціально-культурне середовище, насамперед, стосується спільнот, які заселяють рекреаційні туристичні території, їх тридицій, звичаїв, вірувань, родинних зв'язків, суспільних відносин тощо. Ці вирішальні цінності й ознаки визначають відмінність і специфіку даної спільноти і цілого регіону, а їх зникнення в зв'язку з розвитком цивілізації, проявом якого є і туризм, зазвичай є безповоротним. Для зменшення впливу туризму на природне середовище існує багато способів, а от уникнути впливу на культуру місцевої спільноти значно складніше, а часом неможливо, особливо в економічно депресивних районах, або в тих, що розвиваються. Туризм вважається однією з форм колоніалізму в багатьох країнах Третього Світу. У 2001 році відомий туризмознавець Волен Смітт зазначив: "У 1980-х люди засумнівалися: туризм - це благо чи заподіяння шкоди? Зараз це питання носить академічний характер і враховує важливість туризму як провідної галузі світу та її роль в якості глобального роботодавця та клієнта" [2; 6]. Тобто сьогодні ми розглядаємо туризм як глобальне економічне явище, проте варто звернути на нього увагу і з точки зору заподіяння шкоди, його негативного впливу і наслідків від здійснення туристичної діяльності.

Туризм впливає на соціально-культурне середовище регіонів перебування туристів або

опосередковано - через розвиток інфраструктури, необхідної для обслуговування туристичного руху, або безпосередньо - під впливом самих туристів. Туризм зазвичай пов'язаний зі стиком двох відмінних культур. Силу впливу туристів на місцевих мешканців туристичного регіону, передусім, визначають: величина культурної різниці між рідною культурою туристів і культурою місцевих мешканців, так звана культурна дистанція; час впливу туристів на місцевих мешканців - час перебування; економічна різниця між туристами і місцевими мешканцями, а також можливість її нівелювання завдяки видаткам туристів, тобто фінансові ресурси, залишені в місці перебування; спосіб спілкування туристів з місцевими мешканцями (можливість близького знайомства й розмови чи тільки формальні відносини «клієн - продавець» і візуальний контакт) [7].

Зокрема, Заремба Д. виділяє наступні негативні зміни в соціально-культурному середовищі внаслідок розвитку туризму (таблиця 1).

Ми розглянули наслідки негативних змін на прикладі соціально-культурного середовища Гуцульщини та Кашуб - етнокультурних регіонів України та Польщі, які найкраще зберегли свою етнічну автотонність, унікальну культуру і виділяються на тлі основного етносу (українців, поляків). Такий рівень збереженості цих етнічних культур зумовлений, насамперед, територіальною відособленістю, сильними родинними зв'язками, патріотизмом, релігією, характером народу та ін.

Головна особливість Гуцульського етнографічного району полягає в тому, що він розміщується виключно в горах, займаючи найвищу південно-східну частину Українських Карпат площею 6,5 тис. км². На території Гуцульщини проживає 170,1 тис. осіб, що становить 0,36 % від усіх жителів України. Культурно-мистецька і національно-крайова активність гуцулів є яскравим проявом феномену цієї етнографічної групи в українському етносі [1].

Кашуби - західнослов'янська етнічна група, що проживає на території Поморського воєводства,

Негативні зміни в соціально-культурному середовищі, спричинені туризмом [7].

<i>Вид негативної зміни</i>	<i>Наслідки в соціально-культурному середовищі</i>
Акультурація	Зміни звичаїв і відношення до первинних традицій, переймання взірців поведінки від приїжджих
Комерціалізація регіональної культури	Виникнення шаблонів, псевдосувенірів, збідніння та деформування матеріальної та духовної культури
Зникнення автентичності культурного ландшафту та архітектури	Космополітизм та стандартизація архітектурних форм, впровадження нових чужих для регіону архітектурних форм, хаотична забудова, занепад просторового укладу і естетичності ландшафтів, урбанізація сільських територій
Знищення суспільних структур і поділ місцевих спільнот	Втрата авторитету батьків, поваги до старшого покоління, «неоколоніалізм», «виселення» місцевих мешканців з місць проживання туристичними концернами
Зростання споживацької позиції місцевих мешканців	Все «за гроші», зникнення родинних рис гостинності, зичливості та довіри
Погіршення якості життя місцевих мешканців; зростання патологічних явищ	Комунікаційні та споживчі проблеми, бруд, галас, забруднення навколишнього середовища, трансфер небезпечних захворювань, зростання злочинності, проституції, алкоголізму, наркоманії; вплив доходів від туризму до організаторів за межі даного регіону
Негативні зміни в матеріальній культурній спадщині	Знищення/руйнування об'єктів історичної і світової спадщини, археологічних розкопок, музейних експонатів, витворів мистецтва тощо.

займаючи частину території Кашубського поозер'я та Балтійського узбережжя. Етнічні Кашуби проживають на території в 7 тис. км². Кашубська спільнота займає тут значну частку населення (від 30 % до більше 90 % в окремих гмінах) і виділяється активною суспільно-культурною діяльністю регіонального характеру. Відмінними рисами Кашуб є чітко визначене почуття відособленості, а, найголовніше, відмінна від польської кашубська мова (або «етнолект»), якою щоденно спілкуються від 50 до 200 тис. осіб, щороку біля 10 тис. дітей вивчають її в місцевих школах [4].

Під час подорожі туристи часто обирають зручний та пасивний стиль життя. Не завжди вдається близько і широко поспілкуватися з місцевими мешканцями, особливо якщо це - організований відпочинок. Приїзджі поведуться інакше ніж місцеві і не намагаються пристосуватися до місцевих звичаїв. Часто неправильна і навіть неадекватна поведінка туристів обурює місцевих мешканців. На Кашубах можна спостерігати конфлікти між місцевим населенням і туристами. Зокрема, це стосується людей у віці 15 - 35 років, а також людей старше 65 років. Ці групи характеризуються високою емоційною чутливістю на так звану туристичну «інакшість»,

особливо якщо туристи втручаються в уклад життя місцевого населення.

Власне акультурація проявляється тоді, коли найбільш віддаленіша від цивілізації й економічно слабша сторона, наприклад розташована в горах Гуцульщина, піддається впливу сильнішої сторони, переймаючи від неї як позитивні, так і негативні характеристики та взірці поведінки. Правдива місцева культура починає зникати, і люди змінюють своє відношення до прадавніх традицій. Гуцули, особливо молоде покоління, активно переймають нові модні тенденції як в матеріальному так і в духовному житті. Тому прояви акультурації найбільш помітні саме на Гуцульщині. Кашуби піддаються процесу соціально-культурних змін, які виникають з безпосередньої та довготривалої конфронтації з польською культурою, а з 2004 року також з культурою європейською (рік вступу Польщі до ЄС). Проте слід зауважити, що, не дивлячись на розвиток туризму і контакти з туристами, кашубська культура критично ставиться і виступає як фільтр для нових соціально-культурних зразків, які важко адаптуються.

В міру зростання туристичної атракційності регіону і разом з цим туристичного руху виникає явище комерціалізації регіональної культури. В

свою чергу вона призводить до спрощення культури та виникнення псевдокультурних явищ. Внаслідок напливу туристів в Українські Карпати зростає попит на сувенірну продукцію карпатських умільців, виготовлення якої набуло масового характеру. Вже сьогодні на численних Карпатських сувенірних ярмарках (в Яремчі, Ворохті, Яблуницький перевал, тощо) ми спостерігаємо зубожіння гуцульської матеріальної культури. В продажі переважає продукція, виготовлена в Китаї, серед якої і традиційні для Гуцульщини вироби з дерева, бісеру, тощо. Популярними є сувеніри, нехарактерні для Карпатського краю і запозичені з інших регіонів України та світу (наприклад бейсбольні бити, дерев'яні булавки, народний одяг та елементи декору з нехарактерним для Гуцульщини орнаментом: соняшники, ружі тощо). Справжні гуцульські народні вироби зазвичай значно дорожчі, тому масове виготовлення недорогих, не завжди якісних, примітивних сувенірів для місцевих умільців є вигідним та користується популярністю серед туристів.

Схожа ситуація спостерігається і на Кашубах, де частина туристичних осередків (наприклад Шимбарк) пропонує досить скомерціалізовану версію своїх традицій та фольклору, часто з елементами запозичення з сусідніх територій, пристосовану до очікувань та уявлень туристів про Кашуби.

З розвитком туристичної індустрії виникає проблема, пов'язана із зникненням автентичності культурного ландшафту та змінами в традиційній архітектурі. Зокрема, на Гуцульщині все рідше можна побачити нові будинки із застосуванням традиційних форм, і, навпаки, використовуються невластиві гуцульській архітектурі кольори, форми, масштаби. Відбувається масова розбудова туристичної інфраструктури в нетипових і часто неестетичних формах (наприклад як в Рахівському р-ні, Яремчанській міській раді, над Жарновецьким озером на Кашубах). Багато Кашубських надбалтійських місцевостей з невеликих традиційних рибальських портів перетворилися в приморські курорти з переповненими пляжами, які забудовані одноманітною туристичною інфраструктурою. Таким чином прогресуюча урбанізація, пропаганда міського способу життя та необдуманий розвиток туристичної бази змінюють архітектурні форми й існує загроза поширення монотонного географічного середовища на території Гуцульщини та Кашуб.

Дисфункцією туризму в соціально-культурному середовищі виступає і його економічна роль. Туризм, з одного боку, призводить до активізації регіонів, надаючи матеріальну користь місцевому

населенню, а з другого боку може негативно впливати на якість їхнього життя. Надмірне захоплення туристичною індустрією може спровокувати узалежнення від неї місцевої економіки і при зменшенні туристичного руху призвести до негативних наслідків (наприклад в гміні Кошежина). Вже зараз як на Гуцульщині так і на Кашубах спостерігається поступова відмова від характерного для даного регіону ведення господарства на користь надання туристичних послуг. Зокрема, на Кашубах відбувається активний перехід від традиційного рільництва до надання туристичних послуг, популярним є саме агротуризм. Його розвиток, проте, не є рівномірним, що призводить до міграцій населення в туристичні міста та гміни, де існує вища ймовірність заробітку (наприклад Кашубська Швейцарія [3]). Зростаючий туристичний попит на Кашубах призвів до збільшення інвестицій в туристичний сектор. Це змушує інвесторів активно використовувати місцеві ресурси і навіть імпортувати їх (наприклад матеріали, устаткування, пристрої) з інших регіонів, що призводить до зменшення попиту на місцеві ресурси.

Найглибша проблема полягає в тому, що не всі мешканці, а скоріше певні суспільні групи населення, отримують матеріальну вигоду з розвитку туризму. Більше того, гроші, витрачені туристами в регіоні, у більшості випадків там не залишаються, а переходять на рахунки великих туристичних фірм, готельних ланцюгів, перевізників тощо, тобто організаторів поза межами туристичного регіону.

Інтенсивний туристичний рух в регіонах призводить до зниження якості життя місцевого населення внаслідок комунікаційних ускладнень, активного руху транспорту, скупчення людей в певних місцях, шуму, забруднення навколишнього середовища туристами (Яремче, Ворохта, Лазещина, Заросляк на Гуцульщині; Владиславо, Леба, півострів Хел на Кашубах). Спостерігається зв'язок між розвитком туризму і такими негативними явищами, як крадіжки, нелегальна торгівля, тероризм, алкоголізм, наркоманія та проституція. Негативно впливає туризм і на матеріальну культуру – пам'ятки історії, музеї, предмети історичної цінності тощо. Деякі туристи дозволяють собі забрати фрагмент пам'ятки «на згадку», залишити напис на стінах, деревах тощо. Зазвичай це відбувається внаслідок туристичного переважання історичних об'єктів та недобросовісного ставлення туристів, особливо це характерно для туристів, які відвідують Гуцульщину.

Висновки. Основні регулятивні принципи індустріальної та постіндустріальної економіки задають поведінку і спосіб життя сучасних людей,

несумісні з традиційною етнокультурною самобутністю. Сьогодні антропогенний тиск в таких регіонах як Гуцульщина та Кашуби досягнув критичної межі і, зокрема, в результаті неконтрольованого розвитку туризму, розширення транспортної мережі та інших негативних впливів господарської діяльності людини, постала серйозна загроза порушення природності та унікальності цих територій і самобутності їх місцевих мешканців.

На нашу думку, туризм на Гуцульщині і Кашубах має бути нерозривно пов'язаний із завданнями екологічного туризму. Туристи отримують від такого спілкування з природою певний фізичний, психологічний, інтелектуальний та емоційний запас міцності та здоров'я, а природа при цьому зазнає мінімальних оборотних впливів і втрат, місцеві мешканці отримують соціальні та економічні стимули до збереження природи та традиційного природокористування. Туризм в першу чергу має базуватися на принципі стимулювання охорони місцевої етнокультурної та природної спадщини внаслідок підвищеного попиту на неї, поважання інтересів місцевих мешканців не тільки дотримуючись місцевих законів та звичаїв, а також внесок туризму у соціально-економічний

розвиток туристичних структур. Має зберігатися рівновага не тільки в екологічній сфері, а і в соціальній, економічній та просторовій.

Список використаної літератури:

1. Лаврук М.М. Гуцули Українських Карпат (етно-географічне дослідження): Монографія. – Львів: Вид.центр ЛНУ ім.І.Франка, 2005. – 288 с.
2. Archer, B., Cooper, C., Ruhanen, L. The positive and negative impacts of tourism/William F, Theobald//Global Tourism, 2005. - с. 79-103
3. Bolduan T. Nowy Bedeker Kaszubski, Wydawnictwo Oskar, 1997.- s. 368-369.
4. Czaplicki P., Kibycz A. Aktywność społeczność lokalnych w animacji i promocji dziedzictwa kulturowego Kaszub // Географія та туризм: Наук. зб./ Ред.кол.: Я.Б. Олійник та ін. - К.: Альтерпрес, 2010. - Вип. 9. - с. 70-77
5. Kibycz A., Parzych K. Etnoturystyka na Huculszczyźnie – stan obecny i możliwości rozwoju // Turystyka kulturowa.- 2010.- Numer 4.- ISSN 1689–4642
6. Smith, V. L., Brent, M. Hosts and guests revisited: tourism issues of the 21st century. Department of Anthropology, California State University, Chico. Publisher: Cognizant Communication Corporation, USA, 2001
7. Zarkba D. Ekoturystyka. - Warszawa: Wyd. Naukowe PWN SA, 2006.- с. 25-31.

Чаплинский П., Кибич А. Воздействие туризма на социально-культурную среду (на примере Гуцульщины и Кашуб).

В статье рассмотрены и проанализированы негативные изменения в социально-культурной среде Гуцульщины и Кашуб – наиболее ярко выраженных этнографических групп Украины и Польши, которые происходят вследствие развития туризма. Предложено на данных территориях осуществлять туристическую деятельность по принципам экотуризма.

Ключевые слова: социально-культурная среда; воздействие туризма; Гуцульщина; Кашубы; экотуризм.

Chaplinsky, P., Kibych A. The impact of tourism on the socio-cultural environment (for example Hutsulshchyna and Kashubs). In article reviewed and analyzed the negative changes in socio-cultural environment of Hutsulshchyna and Kashubs - most vividly expressed by ethnographic groups in Ukraine and Poland, resulting from tourism development. Tourism activities should be conducted on the principles of ecotourism.

Key words: socio-cultural environment, the impact of tourism; Hutsulshchyna; Kashubs; ecotourism.

ПОДІЄВИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА ОСВОЄННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ**Н. В. Чоренька***Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола*

Окреслено місце подієвого туризму в системі туристичної індустрії. Виділено та обґрунтовано основні тематичні напрями подієвого туризму, а також проаналізовано особливості його організації та вказано на основні аспекти функціонування та перспективи розвитку.

Ключові слова: подієвий туризм; етнокультурний простір; туристичний імідж; регіональний розвиток.

Вступ. Подієвий туризм – напрям порівняно молодий і надзвичайно цікавий. Основна мета поїздки приурочена до якогось заходу або події. Унікальні тури, що поєднують в собі традиційний відпочинок і участь у видовищних заходах, поступово завойовують все більшу популярність. Подієвий туризм – це нескороминуча атмосфера свята, індивідуальні умови відпочинку і незабутні враження. Головна особливість подієвого туризму – безліч яскравих неповторних моментів. Це перспективний вид туризму, що динамічно розвивається.

Споживчий продукт подієвого туризму у кожній окремо взятій місцевості має свої відмінності, зумовлені особливостями природного й етнографічного середовища, а також характером його сучасної адміністративно-громадської самоорганізації.

Мета і постановка завдання. Завдання подієвої туристики – показати широкій громадськості цікаву культурну та історичну спадщину регіону відвідання, спортивні звитяги, з допомогою розширення тематики подієвого туризму сформувати імідж і бренд міста чи регіону, нові екскурсійні маршрути, а також популяризація і пропаганда здорового способу життя, запобігання негативним проявам серед дітей і молоді, виявлення та підтримка талановитої молоді, залучення міжнародних туристів в Україну.

Попередній досвід. Подієвий туризм – порівняно молодий сегмент українського туристичного ринку. Приводом для подієвого туру може бути що завгодно: спортивні змагання, ярмарки, виставки, концерти, карнавали. Сама подія є основною причиною подорожі. Туристичні компанії почали пропонувати послуги з організації подієвих поїздок лише 5 років тому [1].

Організованих подієвих туристів наразі не так багато, хоча їхня кількість щороку зростає в середньому на 10-15%. Зверталися до турфірм мандрівників змушують необхідність одержувати візу і бажання гарантовано отримати вхідний квиток на захід. За останні роки Львівщина поступово утверджує імідж фестивального регіону.

Виклад основного матеріалу. Сегментація подієвого туризму залежить від напряму та цільової направленості самої події. Подієвий туризм можна класифікувати за масштабом події (національного або міжнародного рівня) і за тематикою події.

У подієвому туризмі можна виділити декілька тематичних видів: національні свята; шоу, що театралізуються; фестивалі; спортивні події; модні покази; міжнародні виставки та технічні салони.

Національні свята в Україні мають свої класифікаційні ознаки. Релігійні свята – вирізняються особливими традиціями їх відзначення та притаманним лише Україні колоритом, що поєднує християнську культуру з віруваннями, коріння яких сягає у глибоку давнину (Різдво – 7 січня, Великдень – дата змінюється, Трійця – дата змінюється). Свята, пов'язані з історичним минулим українського народу, утвердженням національної свідомості (День Соборності України (День Злуки) - 22 січня). Новітні національні свята, пов'язані з державотворчими процесами (День Конституції – 28 червня, День Незалежності – 24 серпня). Свята, які мають символічний характер (Новий Рік – 1 січня). Свята, пов'язані з недавнім минулим українського народу, святкування яких донині підтримується на державному рівні (Жіночий День – 8 березня, День Праці – 1, 2 травня, День Перемоги – 9 травня).

Усі національні свята, крім Великодня та Трійці (Зелених свят), мобільність дати яких пов'язана з релігійною традицією, мають фіксований день свого відзначення. Різдво Христове та Великдень в Україні відзначають за православним церковним календарем [2].

Шоу, що театралізуються, в Україні мають свій специфічний характер. Класифікувати такі шоу можна виходячи з їхньої тематичної направленості. Шоу, пов'язані із святкуванням релігійних свят. Наприклад: вертепи – драматизовані костюмовані вистави, присвячені Різдву, театралізована Хресна Дорога Ісуса Христа, святкування Івана Купала з язичницькими мотивами тощо. Шоу, пов'язані із святкуванням державних подій (паради військ,

святкові феєрверки). Шоу, пов'язані із стародавніми традиціями народних ремесел (ковальства, ткацтва, гончарства та ін.). Музичні театралізовані шоу, тематичні концерти, які сьогодні є самостійним явищем художньої культури.

Фестиваль – культурно-мистецька акція, відкрита для усіх напрямків і жанрів мистецтва, професійних та аматорських мистецьких колективів, окремих митців, що проводиться з метою сприяння розвитку академічного, традиційного народного та сучасного мистецтва, професійної та аматорської творчості, популяризації етнічних і культурних традицій регіонів України. Фестивалі здатні не лише виводити в люди молодих музикантів чи пробуджувати інтерес до немасових видів мистецтва, а й робити українські регіони привабливішими для туристів.

Пропонуємо класифікаційний поділ такої подієвої складової туризму як фестивалі: Етнофестивалі супроводжуються виступами музичних гуртів з України та усього світу, даються майстер-класи (лісова скульптура, гончарі, ткачі, ковалі, писанкарі, вишивальниці, різьбарі, майстри з виготовлення килимів, а також ляльок та іграшок з соломи і лози), організовуються забави в етностилі, частування національними стравами; відбуваються змагання серед кобзарів у поетичний майстерності. Програма етнофестивалів різноманітна, однак усі складові з етноакцентами. Прикладами етнофестин на Львівщині є Міжнародний Екологічний Етнофестиваль “Верхобуж” в селі Верхобуж на Золочівщині, етнофестиваль «Підкамін» на Бродівщині. Мистецькі фестивалі – спільна праця митців, поетів та музикантів. Програма таких фестивалів об'єднує сучасні візуальні, пластичні та аудіовізуальні мистецтва, музику, театр, танець, літературу, кіно, сакральне мистецтво, а також масштабну освітню програму, до якої входять творчі зустрічі, тренінги та майстер-класи. Наприклад: Міжнародний фестиваль мистецтв Fort.Missia, що проходить в селі Поповичі Мостиського району Львівської області. Історичні фестивалі – це яскраве дійство, історична реконструкція тої чи іншої епохи. Такі фестивалі супроводжуються лицарськими турнірами, майстер-класами ковальського та гончарного мистецтва. В рамках фестивалів відбуваються концерти музичних гуртів, що відтворюють музику минулих часів. Прикладом такого типу фестивалів є фестиваль «Львів Стародавній», фестиваль української середньовічної культури «Ту Стань» в селі Урич Сколівського району Львівської області. Фестивалі кіно і театру ґрунтуються на принципах вільного творчого пошуку нових мистецьких форм на основі

діалогу між низкою мистецьких напрямків, об'єднаних навколо театру. Такі спеціалізовані культурно-мистецькі заходи репрезентують творчі досягнення театральних шкіл різних країн світу та націлені на об'єднання творчих здобутків міжнародної спільноти і забезпечення високого рівня академічної мобільності у сфері театральної діяльності. Місто Львів є значним осередком театрального життя — щороку тут проходять театральні фестивалі: «Золотий лев» та «Драбина», фестиваль молодого аматорського театру, а також фестивалі «Wiz-Art» (фестиваль короткометражних фільмів) та «КіноЛев» (фестиваль «незалежного кіно») [3]. Фестивалі музики і музичні конкурси. Основна мета фестивалів – підтримка талановитої молоді у сфері музики, відродження зацікавленості різними стилями музики, відкриття нових музичних зірок. Щороку у Львові проходить безліч музичних фестивалів: «Велика коляда» (колядки), «Флюгери Львова» (етно-джаз), «Віртуози» (класична музика), «Львів стародавній» (фестиваль середньовічної культури), «Діапазон» (органна музика), «Етновир», «Країна мрій» (етно), «Контрасти» (сучасна класична музика), Фестиваль давньої музики, «Jazz Bez» (джаз), «Підкамін» (етно-фолк-рок-музика) тощо. Гастрономічні фестивалі знайомлять із традиціями та культурою споживання їжі, національною кухнею, національними гастрономічними особливостями. Прикладами таких фестивалів є Свято пива, Свято шоколаду у Львові. Фестивалі моди знайомлять з модними тенденціями, роботами вітчизняних дизайнерів, які часто у своїх колекціях використовують етномотиви, забезпечують формування іміджу держави, притягують світовий фешн-бомонд, поєднуються з традиційними благочинними аукціонами, виступами музичних колективів. Наприклад сезон Lviv Fashion Week, «Пори року - Весняне рандеву»[3].

Спортивні події можуть мати такі напрями: Спортивно-рекреаційний напрям – коли метою є популяризація рекреаційної зони, знайомство з різними видами екстремального туризму (зокрема водного, пішого, вело- та автотуризму), пропагування активного здорового способу життя, сприяння задоволенню моральних, естетичних та творчих запитів людини. Прикладом може бути проведення Фестивалю екстремального туризму та спорту у Львові, різного роду туристичні походи. Спортивно-розважальний напрям – коли основною метою є популяризація та розвиток таких видів спорту як армреслінг, боулдеринг, стронгменінг. Ці види спорту пропагуються завдяки поєднанню з іншими дійствами, кожний турнір - подія, що приваблює тисячі глядачів. Наприклад бога-

тирський турнір на призи Василя Вірастюка. Спортивно-традиційний напрям – коли основною метою є популяризація того чи іншого виду спорту, формування культури перегляду спортивних баталій, формування загального іміджу території проведення спортивних змагань. Наприклад: чемпіонат Європи з футболу 2012 року, чемпіонат Європи зі шпідвею у Львові тощо.

Міжнародні виставки та технічні салони, основне завдання яких – знайти покупців пропонувананих товарів або проінформувати про продукт, процес чи послугу. Такі виставки бувають міжнародними, національними, регіональними, універсальними чи спеціальними. Участь суб'єктів господарської діяльності у виставково-ярмаркових заходах є важливим напрямом комунікаційної політики. Відвідувачам туристичних виставок у Львові місто представлено як осередок численних можливостей – для бізнесу, культурного збагачення, відпочинку та рекреації, ознайомлення з історико-архітектурними пам'ятками.

Висновки. Отже, пропонується класифікація подієвого туризму дозволяє стверджувати, що незаангажований та вільний від міжкультурного протистояння простір завжди готовий до активного сприйняття тої чи іншої події, та активної участі у ній. Міжнародна подієва мережа концентрує культурні потоки та об'єднує найкращі прогресивні мистецькі сили, формує результати тривалої праці по створенню в Україні реального простору міжкультурного діалогу, процесів оновлення

сучасної української культури та її інтеграції у світовий контекст.

Сильні сторони території, сприятливої для розвитку подієвого туризму: сприятливі природно-кліматичні умови, ландшафтна різноманітність; чисте та безпечне довкілля; вигідне транзитне розташування відносно основних транспортних магістралей; збережені сільські звичаї та народні традиції, народні ремесла; традиційна гостинність населення; здорові морально-етичні засади в громаді, низький рівень злочинності; наявність сучасної туристичної інфраструктури; систематизована туристична інформація про регіон; розвиненість громадських інституцій; досвід використання можливостей міжнародної співпраці.

Подієвий туризм може ефективно розвиватися із залученням зовнішніх партнерів із числа громадських організацій, котрі мають досвід реалізації подібних проєктів. Для розвитку цього напрямку туризму необхідна інфраструктура може бути створена силами самої громади з можливим залученням коштів міжнародних донорських організацій та волонтерської допомоги. При цьому подієвий туризм є хорошим ресурсом для промоції туристично-рекреаційних можливостей конкретної території в Україні та за кордоном.

Список використаної літератури:

1. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підручник / І. В. Петрова. – К. : Кондор, 2005. – 408 с.
2. <http://www.mfa.gov.ua>
3. <http://www.thisisukraine.org/index.php/>

Н. В. Черненко. Событийный туризм как составляющая освоения этнокультурного пространства. Очерчено место событийного туризма в системе туристической индустрии. Выделены и обоснованы основные тематические направления событийного туризма, а также проанализированы особенности его организации и указано на основные аспекты функционирования и перспективы развития.

Ключевые слова: событийный туризм; этнокультурное пространство; туристический имидж; региональное развитие.

Nadiya Chornenka. Event tourism development as part of ethno-cultural spase. The term tourism in the eventual total tourism industry. And highlighted the major areas of business eventual tourism, and the peculiarities of its organization and listed on the main aspects of and prospects for development.

Keywords: event tourism; ethno space; tourist image; regional development.

УДК 338. 48: 3315(477.86)

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ГАЛУЗІ СПРИЯННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК СТИМУЛ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

О.І. Левицький

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У праці розглядається та об'рунтовується комплексний і системний аналіз інвестиційної діяльності в сфері зайнятості та безробіття на території Івано-Франківської області в контексті вдосконалення рекреаційного комплексу. Аналіз регіону здійснюється з точки зору їх спрямованості на забезпечення зростання виробництва матеріальних і нематеріальних благ, підвищення економічного потенціалу, вирішення соціальних проблем. На основі отриманих висновків розроблено пропозиції щодо формування державної політики в сфері зайнятості.

Ключові слова: інвестиції; регіональна політика; туристично-рекреаційний комплекс; зайнятість; безробіття.

Вступ. Інвестиційна діяльність в людський капітал – розглядається як будь-яка міра, що здійснена для підвищення продуктивності праці працівників (шляхом підвищення їх кваліфікації і розвитку можливостей), включаючи витрати на поліпшення освіти, здоров'я працівників, а також на покращення їх мобільності [4]. В сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів з кожним роком підвищується в світі значення людського потенціалу для розвитку кожної країни, регіону, хоча б з філософської точки зору. А саме, людина стає основним рушієм суспільного розвитку, тому інвестиційна діяльність в сфері зайнятості мешканців, загального покращення умов забезпечення якості життя населення є також і запорукою прогресуючого розвитку та подальшого вдосконалення рекреаційного комплексу будь-якої території. Досвід багатьох держав, які проводили саме таку інвестиційну політику, засвідчує, що успіх можливий лише тоді, коли соціальне реформування та їхні результати відповідають інтересам і сподіванням широких верств населення, а внаслідок цього отримують достатню суспільну підтримку [6 с.5].

Аналіз попередніх досліджень. На теперішній період існує непоганий доробок наукових праць з вищезгаданої проблематики, однак потребує ще подальшого вивчення регіональні особливості території України, їх систематизація. Чималий внесок у наукову розробку проблем інвестиційної діяльності в галузі зайнятості та безробіття населення, в період ринкової та перехідної економіки внесли як зарубіжні вчені – Стенлі Л. Брю, Н. Грегори, К. Друрі, Р.Дж. Еренберг, Н.С. Єгорова, В. Зенгенбергер, М. Кене, Кемпбей Р. Макконел, М. Макконел, Менк'ю, І. Оуен, П. Самуельсон, Р. Сміт, Р. Солоу, Р.І. Шніпер, так і вітчизняні науковці – С.І. Бандур, Д.П. Богиня, З.П. Бараник, І.К. Боднар, Н.В. Врублевський, О.А. Грішнова, М.І. Долішній, М.С. Злупко, Ю.М. Краснов, І.В. Кузьменко, Е.М. Лібанова, В.І.

Логвиненко, І. Лукін, В. Мікловда, В.І. Симоненко, Б.Д. Сторощук, В.В. Онікієнко, В.М. Петюх, М. Пітюлич, С.В. Ушенко, І.В. Чернишов та інші.

Мета та постановка завдання. Мета статті – розглянути комплексний і системний аналіз інвестиційної діяльності в сфері зайнятості та безробіття на території Івано-Франківської області в контексті вдосконалення рекреаційного комплексу. Одне з основних інвестиційних завдань, з'ясувати стан та запропонувати перспективи економічної, наукової і технічної потужності та можливості на ринку праці регіону Івано-Франківської області. Продовження дослідження з наукової точки зору проблем зайнятості населення будь-якої території являється першочерговим завданням наук із соціально-економічним спрямуванням. Передбачається аналіз залучення інвестицій (внутрішніх і зовнішніх) та інновацій в галузеву структуру господарства, сприяння туристично-рекреаційної привабливості гірської частини Івано-Франківської області.

Аналізуючи соціально-економічну ситуацію в області, протягом останніх років, а також прогнози на майбутнє в галузі інвестування населення краю, можна виділити головні напрямки загальнодержавної та регіональної політики: сприяння продуктивній зайнятості населення шляхом залучення інвестицій у соціальну сферу господарства області; своєчасне запобігання масовому безробіттю методами конструктивної законодавчої бази [1]; залучення зовнішніх інвестицій у туристично-рекреаційний комплекс Івано-Франківської області.

Стратегічною метою протягом останніх років, і досі, залишається досягнення європейського рівня економічного та соціального розвитку шляхом проведення реформ і організації продуктивної праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. За структурою зайнятості населення області повинна і відображатися інвестиційна привабливість того чи іншого виду діяльності

населення [7]. Кошти потрібно залучати в ту галузь господарства, що є природною для розвитку в даному регіоні, мова йде про непогану подальшу перспективу розвитку туристично-рекреаційного комплексу Івано-Франківської області (табл. 1, 2).

З таблиць помітно, що існує значна розбіжність в області інвестиційних потоків за реальними потребами населення. Так, більшість населення Івано-Франківської області зайняте в сільському господарстві, в той час як сюди інвестицій залучається набагато менше ніж в інші галузі. Однак, варто відзначити, що у порівнянні з 2000 рр. на кінець 2009 р. кількість інвестицій зросла по всіх галузях господарства, в деяких випадках набагато порядків вище.

Інвестиційні впливання в економіку області сприяють перетворенню, зростанню і економічному оновленню соціальної інфраструктури. Не застосовуючи системних рішень та їх практичну реалізацію за цілеспрямованими проектами не відбудеться ніяких зрушень у цій справі. Для цього потрібні матеріальні ресурси [5,10]. Інвестиційна діяльність також вимагає чіткої системи контролю за здійсненням проектів технологічної модернізації нових об'єктів господарювання, які б у процесі роботи могли випереджати своїх найближчих конкурентів.

Для області дуже важливо, щоб чималі вкладені ресурси у переструктуризацію регіональної економіки за стратегічним курсом її розвитку потребують економічних й технічних об'рунтувань інвестиційних програм. При здійсненні інвестиційної політики слід обов'язково зважити всі за і проти, вивчити попередній стан справ регіону, – його теперішній та спрогнозувати майбутній за економічної політикою держави. Інакше це призведе до нічим не виправданих матеріальних перевитрат. На сучасному етапі розвитку цивілізаційного прогресу потрібно застосовувати державні кредитні ресурси для пріоритетних напрямів соціально-економічного зростання області, особливо у сфері туристично-рекреаційного комплексу Івано-Франківської області. Без використання внутрішніх і зовнішніх кредитів неможливо досягти швидких зрушень в економіці області.

Варто нагадати, що через не дуже стабільну економічну ситуацію як в Україні так і по її регіонах іноземні інвестори не зацікавлені в широкомасштабному інвестуванні економіки [3]. Однак, Івано-Франківська область разом з іншими областями Українських Карпат в останні роки набагато покращила свій інвестиційний фон. Саме в Івано-Франківській області знаходиться один з найкращих і найпопулярніших зимових відпо-

чинкових центрів України та Східної Європи ТК "Буковель".

Висновки. Приплив зовнішніх та внутрішніх інвестицій є міцним фундаментом для нормального функціонування економіки області в сфері зайнятості населення [2]. Інвестиційну політику слід також спрямовувати на першочергові програми, таким чином забезпечитися максимальний ефект від початої справи. Потрібно не забувати, що без врахування теперішнього розвитку науково-технічного прогресу, розвитку в галузі освіти і науки неможливо здійснити якісний стрибок на світові ринки. Сьогодні підвищується попит на нові ще недавно професії економістів, фінансистів, юристів, менеджерів, що пов'язано з переходом нашої країни на ринкові відносини. Вже зараз зростає попит на кваліфікованих інженерів-конструкторів і технологів, наукових працівників. Нарешті, у 2010 році керівні органи країни зрозуміли, що кращих науковців потрібно залишати в Україні, щоб вони не шукали кращої долі за кордоном. Інвестиції у фундаментальну науку, хоча і відіграють важливу роль, проте важливішою є роль інвестицій в соціальну інфраструктуру, що і буде створювати стимули для припливу т. зв. "умів". Основою реалізації регулювання ринку праці в сфері зайнятості є значні територіальні відмінності в районах області, відповідно і різна інвестиційна активність та привабливість окремих територій. Залучення зовнішнього капіталу в економіку області може проходити шляхом надання різних пільг (податкових) для інвесторів і т. д. Проведений аналіз та його практична цінність може полягати у використанні даних результатів при формуванні економічної політики в Івано-Франківській області на майбутні періоди розвитку. Івано-Франківська область має чималі перспективи розвитку завдяки продуманій інвестиційній політиці обласної влади і за темпами розвитку туристично-рекреаційного комплексу має право вийти на лідируючі позиції не тільки в Україні, а й в Східній Європі загалом.

Список використаної літератури:

1. Антохова І.М. Шляхи підвищення ефективності інвестиційної діяльності у сфері сприяння зайнятості населення // Науковий вісник Чернівецького університету серія "економіка". – Чернівці, "Рута", 1998. – Вип. 28. – С. 54-59.
2. Волохова Л., Євсєєнко О. Деякі аспекти статистичного аналізу зайнятості та безробіття на ринку праці України // Ukrainian Journal "Економіст". – 2005. – № 9. – С.37 – 39.
3. Зенгенбергер В., Кене М. Роль активной отраслевой и региональной политики занятости // Общество и экономика, №3-4, 1996 г., с. 85-94.

Таблиця 1

Інвестиції за видами економічної діяльності в Івано-Франківській області (у млн. грн.) [8,9]

Вид економічної діяльності	Роки дослідження				
	2001	2005	2006	2007	2008
Усього	851	1683	2620	4006	5950
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибицтво	8	70	122	166	236
Промисловість	253	591	956	1728	2413
Будівництво	59	52	91	173	460
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, діяльність готелів та ресторанів	20	112	232	387	547
Діяльність транспорту та зв'язку	264	400	212	341	561
Фінансова діяльність	17	19	23	45	79
Операції з нерухомим майном, оренда та надання послуг підприємцям	97	363	568	895	1243
Державне управління	1	20	24	22	42
Освіта	17	19	38	58	72
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	105	23	25	54	69
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	10	14	329	137	228

Таблиця 2

Зайнятість населення за видами економічної діяльності в Івано-Франківській області (у тис. осіб.) [8,9]

Вид економічної діяльності	Роки дослідження				
	2001	2005	2006	2007	2008
Усього	584,7	522,5	522,3	535,7	541,9
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибицтво	173,5	135,8	125,9	129,9	128,8
Промисловість	116,2	85,4	87,5	86,5	85,7
Будівництво	29,7	23,1	26,5	27,1	28,4
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, діяльність готелів та ресторанів	89,0	92,1	93,3	98,7	101,1
Діяльність транспорту та зв'язку	31,9	27,5	28,7	29,0	29,2
Фінансова діяльність	3,7	5,1	6,2	7,5	8,5
Операції з нерухомим майном, оренда та надання послуг підприємцям	12,2	16,9	17,3	18,7	20,1
Державне управління	22,4	20,4	21,4	21,5	22,7
Освіта	47,5	51,8	52,6	53,0	54,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	38,3	38,0	38,6	38,7	38,8
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	20,3	26,4	24,4	25,1	24,6

4. Кемпбей Р. Макконел, Стэнли Л. Брю Экономика. Москва. "Республика". 1992 – 388 с.
5. Климко Г.Н., Павлюк В.І., Красильчук В.Я., Дідківський М.І. Проблеми інтеграції України у МПП. – К., "Посередник" Ltd, 1994 р., 174 с.
6. Мікловда В., Пітюлич М. Регіональні механізми стимулювання розвитку самостійної зайнятості //

Регіональна економіка, №1-2, 1996 р., с. 100-114.

7. Статистичний бюлетень. Економічне і соціальне становище Івано-Франківської області за січень 2009 року. – Івано-Франківськ: Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2009. – 85 с.
8. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2007 рік. – Івано-Франківськ: Головне управління

- статистики в Івано-Франківській області, 2008. – 502 с.
9. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2008 рік. – Івано-Франківськ: Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2009. – 533 с.
10. Сторощук Б. Економічні інтереси регіону // Науковий вісник Чернівецького університету серія “економіка” . – Чернівці, “Рута”, 2000. – Вип. 65. – С. 35-40.

Левицкий О. Инвестиционная деятельность в отрасли помощи занятости населения Ивано-Франковской области как стимул усовершенствование рекреационного комплекса. В работе рассмотрено комплексный и системный анализ инвестиционной деятельности в отрасли занятости и безработицы на территории Ивано-Франковской области в примере усовершенствование рекреационного комплекса. Анализ региона осуществляется с точки зрения их направленности на возрастание производства материальных и нематериальных благ, возрастание экономического потенциала, устранение социальных проблем. В результате разработаны меры формирования государственной политики в отрасли занятости.

Ключевые слова: **инвестиции; региональная политика; туристический рекреационный комплекс; занятость; безработица.**

Levutskuy O. Investment activity in the branch of population busyness assistance in Ivano-Frankivsk region as stimulus of recreational complex improvement. The modern aspect of unemployment overcoming in Ivano-Frankivsk region is analyzed. The analysis of region interests accomplishes from the point of view of their direction on the providing of industry increasing of material and non-material weal's, the increasing of economic potential of region, deciding social problems. On the basis of the received conclusions motions concerning forming state policy in job sphere are being made.

Key words: investment; the regional program; the recreational branches of tourism; unemployment.

УДК 913: 314.04 (477.86)

РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕДКАРПАТТЯ)

Литвинчук З. Ю.

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

У статті досліджено рекреаційні системи розселення Передкарпаття. Визначено основні риси впливу на системи розселення наявності і структури рекреаційних ресурсів території. Головним об'єктом дослідження є Івано-Франківська область як перспективний рекреаційно-туристичний осередок України. Виділено основні види рекреаційно-туристичної діяльності в регіоні. Окреслено характер впливу локалізації і рівня освоєності рекреаційних ресурсів на розвиток рекреаційних систем розселення. Поглибленню досліджень рекреаційного потенціалу регіонів сприяє становлення рекреації і туризму як важливої галузі народного господарства. Оскільки рекреаційні ресурси виступають одночасно і як необхідна передумова для організації на певній території рекреаційно-туристичної діяльності, і в той же час як обов'язковий компонент будь-якої територіальної рекреаційної системи, дослідження природних, історико-культурних і соціально-економічних складових рекреаційних ресурсів стає актуальним завданням. Особливі передумови для розвитку рекреаційних систем розселення Івано-Франківської області створює її розміщення у трьох різних ландшафтних зонах, а отже і відмінності у структурі і різноманітності рекреаційного потенціалу територій всередині регіону.

Ключові слова: рекреаційні ресурси; система розселення; рівень рекреаційного освоєння території.

Вступ. Актуальність дослідження впливу рекреаційних ресурсів на формування і розвиток систем розселення зумовлена зростанням ролі рекреації як важливої складової економіки та засобу для відпочинку та оздоровлення населення. У зв'язку з цим постає питання впливу рекреаційної діяльності на формування і розвиток систем розселення.

Попередній досвід. Проблематика розвитку рекреаційних систем розселення і впливу на них різних чинників є багатоаспектною. Рекреаційні ресурси є предметом дослідження праць О. Бейдика, М. Рутинського, Л. Петранівського, С. Шепетюк, Я. Атаманюк. Дослідженню систем розселення, в тому числі, і рекреаційних, присвячені праці В. Загороднього, Ю. Пітюренка, В. Джамана, Т. Заставецького, Л. Донченко.

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей впливу рекреаційного потенціалу на розвиток систем розселення.

Основними завданнями вважаємо: проаналізувати рекреаційний потенціал Передкарпаття; визначити характер впливу територіальної організації рекреаційних ресурсів на розвиток рекреаційних систем розселення Передкарпаття.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка система розселення як територіально цілісне поєднання поселень різної величини, об'єднаних стійкими виробничими і соціально-економічними зв'язками функціонує на певному ресурсному під'рунті, важливим компонентом якого є рекреаційне господарство [1]. Передумовою для здійснення рекреаційної діяльності є рекреаційні ресурси. Незважаючи на різні підходи до класифікації рекреаційних ресурсів (О. Бейдик, Н.

Фоменко, П. Дефер, О. Сапожнікова), традиційно їх поділяють на природні, історико-культурні та соціально-економічні. Поєднання рекреаційних ресурсів є індивідуальним для кожної окремої території [1;5].

Івано-Франківська область належить до територій з високим рівнем рекреаційно-туристичного потенціалу. Важливим фактором впливу на розвиток рекреації в регіоні є можливість його поділу на три різні ландшафтні зони – Придністров'я, Передкарпаття і Карпати. Серед інших особливостей – специфічні культура і побут етнографічних районів Опілля, Покуття, Бойківщини і Гуцульщини, цінні історико-архітектурні пам'ятки XII-XX ст. та археологічні знахідки, багаті лісові, водні, бальнеологічні ресурси, різноманітність природних і антропогенних ландшафтів, сприятлива екологічна ситуація, започаткована традиція проведення численних культурних заходів народознавчого, спортивного, туристичного спрямування. Аналіз рекреаційного потенціалу області дозволяє визначити ряд перспективних напрямів туристичного освоєння регіону – гірський, сільський, екологічний, лікувально-оздоровчий, релігійний, пригородний, екстремальний, діловий, спортивний, дитячий, молодіжний, туризм вихідного дня тощо.

Розвиток рекреаційних систем розселення в межах виділених ландшафтних зон регіону має значні відмінності, які спричинені насамперед різним рівнем рекреаційного освоєння території. Найбільшого поширення рекреаційна діяльність отримала у Карпатському районі. Тут знаходяться найдавніші в області рекреаційні поселення (кін. XIX – поч. XX ст.) і сформувалась потужна рекреаційно-туристична інфраструктура. Розвиток

рекреації базується на гірському, гірськолижному, пішохідному, екологічному, водному, пригодницькому, сільському, етнографічному, сакральному, лікувально-оздоровчому видах туризму [4].

Концентрація рекреаційно-туристичних підприємств у гірській зоні свідчить про поширення на рекреацію впливу давно відомого у промисловості агломераційного ефекту, який проявляється у злитті поселень зі стійкими та інтенсивними виробничими, культурними і соціально-економічними зв'язками на фоні домінуючої ролі рекреаційного господарства. Яскравим прикладом рекреаційного агломераційного урбанізованого утворення є Яремчансько-Буковельська рекреаційна агломерація (м. Яремче, смт. Ворохта, с. Татарів, с. Микуличин, с. Яблуниця, с. Вороненко, с. Поляниця). Інші рекреаційні поселення Карпатського району (як і всієї Івано-Франківської області) ще не набули чітко виражених рис рекреаційної агломерації. Вони залишаються окремими центрами рекреації і туризму, або об'єднуються в рекреаційні вузли і зони. Серед них слід відмітити перспективні Вишківський і Верховинський гірськолижний центри, бальнеологічний курорт Новий Мізунь, Косівську етнографічну рекреаційну зону (Косів, Шешори, Космач, Яворів). Мережа вузькоколійних залізниць на Долинині є цінним ресурсом для організації промислового туризму. Екстремальний туризм, зокрема скелелазіння, розвивається в Болахіві (Бубнише), Косівському р-ні (Сокільський хребет), Верховинському р-ні (Писаний камінь), Дорі. Слід відмітити, що розташування на кордоні із Львівською областю і межування з Львівською рекреаційною агломерацією (Моршин, Сколе, Славське, Східниця, Трускавець) зумовили активізацію міжрегіонального туристичного обміну, завдяки якому значний потік рекреантів з Львівщини спрямовується через Болахів і Долинський р-н у гірські райони Івано-Франківської області.

Передкарпаття завдяки своєму географічному положенню є перехідною зоною між відмінними в ландшафтному й етнографічному відношенні Придністров'ям і Карпатами. Розташований в цій зоні адміністративний центр області є одночасно культурним та організаційним центром рекреаційної діяльності, осередком ділового туризму в регіоні. Тут знаходиться більшість туристичних підприємств і розподіляється значна частина туристичних потоків. Рекреаційна система розселення представлена окремими розвинутими центрами – Івано-Франківськ, Коломия. Остання може сформувати навколо себе Покутську зону етнічного туризму. Об'єкти релігійного туризму – Манява, Погоня. Численні заклади гостинності

поруч із основними транспортними магістралями сприяють розвитку туризму вихідного дня. Промислові центри Калуш і Бурштин, розробки озокериту в с. Старуня мають потенціал для розвитку промислового туризму.

Придністров'я є територією, де різноманітні, часом навіть унікальні рекреаційні ресурси поєднуються із нерозвинутою туристичною інфраструктурою, а отже і незначним рівнем туристичної освоєності території. Рекреаційна система розселення не сформована. Найбільший рекреаційний потенціал мають історико-культурні центри Галич і Рогатин з околицями, на базі музею-скансену в с. Кринос можливий розвиток зони етнографічного туризму. Потребує модернізації і популяризації бальнеологічний курорт Черче.

Унікальні природні умови Дністровського каньйону перспективні для організації екстремальних видів туризму – рафтингу, дельта- і парапланеризму у поєднанні із екскурсіями по пам'ятках архітектури, розташованих на берегах Дністра. Територія сприятлива для екологічних видів туризму завдяки відсутності промислових забруднюючих підприємств [4].

Слід відмітити, що в області мало використовується потенціал бальнеологічних ресурсів, хоча поклади мінеральних вод різного складу розвідані у кожному районі. Не розвивається належним чином екологічний туризм на базі природоохоронних територій. Сільський туризм поширений дисперсно і не має єдиного рівня організації. Діловий туризм перебуває у прямій залежності від закладів розміщення з відповідним конференц-обладнанням та дорожньо-транспортної інфраструктури. Молодіжний і дитячий туризм розвиваються повільними темпами через відсутність хостелів, недорогих молодіжних готелів, недостатній рівень матеріальної бази дитячих таборів, відсутність координації між туристичними і навчальними закладами.

Висновки. Отже, можна виділити загальні риси впливу рекреаційних ресурсів на розвиток систем розселення: рекреаційні ресурси є одночасно і передумовою розвитку, і обов'язковою складовою будь-якої територіальної рекреаційної системи; як вид господарської діяльності рекреація претендує на певні території і може обмежувати інші види господарювання [2]; рекреація несумісна із екологічно небезпечними виробництвами, але на таких територіях може розвиватись промисловий туризм; природні та історико-культурні ресурси є первинними передумовами розвитку рекреації; соціально-економічні ресурси (заклади розміщення, харчування, дозвілля, транспортно-дорожня інфраструктура, сувенірні крамниці та ін.) виникають

по мірі розвитку території в напрямку до створення туристичного центру чи рекреаційної агломерації; рекреаційні ресурси як підґрунтя для розвитку рекреації і туризму без підтримки з боку місцевих громад та регіональної влади стають об'єктами самодіяльного туризму і без контролю за їх збереженням швидко засмічуються, занепадають і зникають. Це свідчить про потребу взяття на облік і охорони усіх наявних видів рекреаційних ресурсів.

Список використаної літератури:

1. Географічна енциклопедія України: в 3 т. / [ред. кол.: О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін.] – К.: Українська

- Радянська Енциклопедія, 1990. – Т. 3. – 480 с.
2. Петранівський В. Туристичне краєзнавство: Навч. посібник / В. Л. Петранівський, М. Й. Рутинський. – К.: Знання, 2006. – 575 с.
3. Природа Івано-Франківської області / [за ред. К. І. Геренчука]. – Львів: Вища школа, 1973. – 160 с.
4. Стратегія розвитку та маркетингу туризму Івано-Франківської області до 2015 року [Електронний ресурс] / Івано-Франківська ОДА, АЕРІФ, Рада з туризму Карпатського регіону – Івано-Франківськ, 2007. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).
5. Фоменко Н. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

Литвинчук З. Ю. Рекреационные ресурсы как фактор развития систем расселения на примере Передкарпатья. В статье исследованы рекреационные системы расселения Передкарпатья. Определены главные черты влияния на системы расселения наличия и структуры рекреационных ресурсов территории. Главным объектом исследования является Ивано-Франковская область как перспективный рекреационно-туристический центр Украины. Выделены основные виды рекреационно-туристической деятельности в регионе. Очерчен характер влияния локализации и уровня освоения рекреационных ресурсов на развитие рекреационных систем расселения. Углублению исследований рекреационного потенциала регионов способствует становление рекреации и туризма как важной отрасли народного хозяйства. Поскольку рекреационные ресурсы выступают одновременно и как необходимая предпосылка для организации на определенной территории рекреационно-туристической деятельности, и в то же время как обязательный компонент каждой территориальной рекреационной системы, исследование природных, историко-культурных, социально-экономических составляющих рекреационных ресурсов становится актуальным заданием. Особенные предпосылки для развития рекреационных систем расселения Ивано-Франковской области создает ее расположение в трех разных ландшафтных зонах, а следует и отличия в структуре и локализации рекреационных ресурсов отдельных территорий внутри региона.

Ключевые слова: рекреационные ресурсы; система расселения; уровень рекреационного освоения территории

Z. Lytvynchuk. Recreational resources as a factor of development of systems of settling by the example of the Precarpathian region. In the paper recreational systems of settling of the Precarpathia are investigated. The main features of influence of availability and structure of the recreational resources of the territory on systems of settling are defined. The principal object of the exploration is the Ivano-Frankivsk region as a promising recreation-tourist area of Ukraine. The forward looking types of recreational-tourist activities are marked out. The nature of influence of localization and level of developing of the recreational resources on the development of recreational systems of settling is outlined. Becoming of recreation and tourism an important sector of the national economy contributes to extend the research of the recreational potential of the regions. As long as recreational resources are at the same time both a necessary precondition for organization of the recreational activity on some territory and an obligatory component of any territorial recreational system, investigation of natural, historical-cultural and social-economic constituent of recreational resources becomes especially relevant. Special conditions for the development of recreational systems of settling of the Ivano-Frankivsk region produces its situation in three different landscape zones and so differences in structure and localisation of the recreational resources of separate territories inside the region.

Key words: recreational resources; systems of settling; level of recreational development of the territory

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ МІСТА ІЛЛІЧІВСЬК І ЙОГО ОКОЛИЦЯХ

Царук Л. О.

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

З моменту переходу в міський статус (1973 р.) минуло 37 років. Але історія території міста Іллічівськ, на якій він розташований, природні фактори цієї місцевості м'який клімат, тепле Чорне море з піщаними пляжами представляють все більший інтерес для його жителів і туристів з багатьох країн світу. У межах міста основою для рекреаційної діяльності служать паркові і пляжні зони. У статті проведено аналіз природних, культурно-історичних, соціально-економічних факторів, що впливають на розвиток рекреаційно-туристичного розвитку території міста Іллічівська. Вивчено сучасний розвиток рекреаційно-туристичного господарства міста і його околиць, а також розглядаються основні напрямки перспективного розвитку рекреації на території міста Іллічівська на найближче майбутнє.

Ключові слова: місто Іллічівськ, рекреаційно-туристичні об'єкти, туризм, Одеська агломерація, міста Причорномор'я.

Вступ. Іллічівськ - це молоде портове місто Одеської агломерації, розташований на узбережжі Сухого лиману та Чорного моря. Зараз у сферу ведення Іллічівської міської ради входять також смт Олександрівка, села Малодолинське і Бурлача Балка. Загальна площа міських земель становить 2646,4 гектара [8]. За станом на 1 червня 2009 року постійне населення по Іллічівській міськраді склало 70245 чоловік, у тому числі по місту Іллічівськ - 58586 чоловік [3].

Мета, постановка завдання. Метою даного дослідження є вивчення сучасного стану і перспектив рекреаційно-туристичного розвитку території міста Іллічівська і його околиць. Основним методом проведеного дослідження став функціональний аналіз сучасного використання території міста для рекреаційно-туристичного розвитку.

Виклад основного матеріалу. З моменту переходу в міський статус (1973р.) минуло 37 років. Але історія території, на якій він розташований, її природні особливості і можливості представляють все більший інтерес для його жителів, особливо органів самоврядування та соціально-орієнтованих бізнес-структур, зацікавлених у сталому та екологічно безпечному розвитку свого міста.

Археологічні дані свідчать про наявність поселень на цій території налічують 3000 років. Знайдено також фрагмент античних споруд IV століття до нашої ери, що належали одній з давньогрецьких колоній Причорномор'я. Однак, сучасний розвиток поселень і господарства тут почалося тільки після звільнення від османського панування в кінці XVIII століття. Тут у відносній безпеці від набігів кочівників стали поселятися греки, албанці, молдаване (с. Олександрівка) і німці з декількох німецьких держав (колонія Кляйн Лібенталь). Слов'янські поселення (українці і росіяни) заснували село Бурлача Балка і розкидані по узбережжю Чорного моря і Сухого лиману Бугові хутори [1, 7].

Радикальні господарські та адміністративно-територіальні зміни відбулися у зв'язку будівництвом на Сухому лимані великого військового суднобудівного заводу та робітничого селища, яке з часом стало містом Іллічівськ. У 1951 році для цих цілей було передано близько 500 га земель Олександрівської сільради разом з селом Іллічівка (Старе Бугово). 12 квітня 1973 Іллічівськ офіційно віднесено до категорії міст [7]. Іллічівськ - потужний портовий центр, має сучасну міську інфраструктуру. Різноманітні цілющі природні фактори цієї місцевості, м'який природний клімат, тепле Чорне море з оксамитовими піщаними пляжами, приваблюють сюди відпочиваючих з багатьох країн. Теплий період починається в квітні і закінчується в жовтні. Середньомісячна денна температура липня - самого жаркого місяця становить 25-30 ° С, іноді доходить 38,8 ° С. Але навіть при такій температурі немає виснажливої спеки через постійно змінювання вітру з боку лиману або моря. Атмосферний тиск коливається в межах 755-762 мм ртутного стовпа. Відносна вологість повітря становить 40-75%, що відповідає рівню комфорту. Зазвичай купальний сезон в курортній зоні відкривається в травні, коли вода в морі прогрівається до 18-20°C і триває до вересня.

У межах міста основою для рекреаційної діяльності служать паркові і пляжні зони. Пляжна зона має в своєму розпорядженні території в межах 70-85 га та обладнана відповідно до сучасних вимог. Обладнані й доглянуті за сучасними стандартами майданчики пляжу привабливі для пляжного волейболу. Тому Іллічівськ поступово стає столицею пляжного волейболу України. Берегова лінія насичена великою кількістю літніх барів і кафе, дискотек і нічних клубів.

Зелена зона Іллічівська займає 126 га. За рахунок міських бюджетних коштів утримується 32 га зеленої зони Приморського та Молодіжного парку [6, 8]. На верхній терасі берегової смуги

розміщений Приморський парк. У центрі парку стоїть пам'ятник загиблим у Великій Вітчизняній Війні. Для дітей обладнано прекрасне ігрове містечко. Молодіжний парк розміщений в центрі міста біля спортивного комплексу «Юність» і оснащений дитячими ігровими майданчиками і спорудами.

В прилеглій до міської території Овідіопольського району також одержують розвиток міські рекреаційні об'єкти. Так, у населеному пункті Бугово, запланований великий курортно-рекреаційний комплекс. Будівельна компанія «Моноліт» на правах спільного користування з Міністерством Оборони України, зведе на ділянці комплекс споруд курортно-рекреаційного характеру. Комплекс буде складатися з трьох частин - це берегова пляжна зона, висотні будівлі готельного типу та котеджі (VIP зона). Вартість проекту оцінюється в 600-700 млн. доларів [5].

У селі Грибівка Овідіопольського району буде зведений курортно-рекреаційний комплекс, розрахований на 1800 місць. В основі зведення комплексу лежить популярний нині в Європі принцип біокліматичної архітектури. Він дозволяє досягти максимального енергозбереження з використанням екологічно чистих матеріалів. Курорт буде розташований в 10 км від Іллічівська, та простягнеться вздовж Чорноморського узбережжя, повинний включати більше 50 баз відпочинку [4].

На сусідніх з Іллічівськом територіях Овідіопольського району є чимало цікавих для туристів пам'яток, які мають повне право на охорону і наукове дослідження. Мова йде про об'єкти кінця 18-19 століть. Можна згадати Овідіопольську фортецю, Санжійський маяк, церкви, костьоли та інші громадські, господарські та житлові будівлі, окремі хутори, поміщицькі садиби, а також бруковані дороги, мости, колодязі і багато іншого. Окремо слід сказати про надгробні пам'ятники на цвинтарях тих часів, які представлені козацькими кам'яними хрестами, склепами, надгробками відомих осіб, кам'яними знаками, меморіальними дошками і численними могилами воїнів, загиблих під час громадянської та Другої світової війни.

Серед цікавих природних об'єктів виділяється лісництво, розташоване в селищі Великодолинське, одне з урочищ, якого «Дальницький ліс» площею 204 га є чудовим природним заказником державного значення і місцем відпочинку городян.

У селищі Овідіополь представляють інтерес пам'ятники, споруджені на честь знаменних дат: пам'ятник Овідія, а також церква Святого Миколая 1823 р. Селище Таїрове відоме курганами кіммерійського та скіфського періоду, та інститутом виноградарства і виноробства імені В.Є.Таїрова з доглянутими виноградниками і

садами. Село Барабой, розташоване на обох берегах долини річки Барабой, відрізняється старовиною церквою Пресвятої Богородиці, а село Грибівка відомо козацьким цвинтарем, що знаходяться на двох курганах. Тут зберігся храм Козанської Божої матері. Мальовниче село Санжійка, розташоване на берегах Чорного моря, відрізняється архітектурними та історичними пам'ятками - це Санжійський маяк (1921 рік) і садиба, в якій жив К. Г. Паустовський, а також каплиця Касперівської ікони Божої Матері. У Овідіопольському районі примітні пам'ятники архітектури - це церква Святого Миколая в селі Миколаївка, кірха XIX століття в селі Мар'янівка та кірха кінця XIX століття в селі Новоградівка [1]. Перебуваючи в безпосередній близькості від Одеси, туристи знайомляться з її визначними місцями, де не можуть позбавити себе від дорожнечі сервісу, шуму і загазованості атмосфери, властивих всім великим містам.

Висновки. Розглянувши особливості рекреаційно-туристичного господарства м. Іллічівськ можна зробити висновок, що воно має всі перспективи подальшого розвитку рекреації. У рекреаційно-туристичну зону увійдуть кемпінг, яхт-клуб, аквапарк. Ці об'єкти призначаються як для туристів, так і для іллічівців. Буде проведено благоустрій пляжу «Райдужний», де передбачається створити намівний півострів, який продовжить Приморський бульвар. Буде побудовано в Приморському парку широкі сходи, відущі на пляж. Ці заходи увійшли до програми подальшого розвитку міста [2].

Список використаної літератури:

1. Аргатюк С. С., Сапожников І. В. Минувшина багряних степів: Нарис з історії Овідіопольського району. – Одеса: Астропринт, 2007. – 568 с.
2. Калита Е. «Выкройка» для города// Черноморский маяк, 2009, № 5. С. 1-2.
3. Кузнецова С. Социально-экономическое положение г. Ильичевска за 2009 год// Черноморский маяк, 2010, №57. С. 1-3.
4. Курорт Грибовка: [Электронный ресурс].- Режим доступа: [http:// gribovka.com.ua](http://gribovka.com.ua)
5. Минобороны и «Монолит» намерены построить курортно-рекреационный комплекс в Одесской области: [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://www.blagovest.ua>
6. Отдых в городе Ильичевске на побережье Чорного моря : [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.seatour.in.ua>
7. Сапожников И. В. История Ильичевска / Ильичевск: Юг-Полиграф, 2000. – С. 9-28.
8. Хмельнюк В. Я. Ильичевск в цифрах и фактах. Информационно-справочный материал. – Ильичевск: «Юг-Полиграф», 2010. С. 1

Царук Л. О. Перспективы развития рекреационно-туристической деятельности в городе Ильичевск и его окрестностях.

С момента перехода в городской статус (1973 г.) прошло 37 лет. Но история территории города Ильичевск, на которой он расположен, природные факторы этой местности мягкий климат, тёплое Черное море с песчаными пляжами представляют все больший интерес для его жителей и туристов из многих стран мира. В пределах города основой для рекреационной деятельности служат парковые и пляжные зоны. В статье проведен анализ природных, культурно-исторических, социально-экономических факторов влияющих на развитие рекреационно-туристического развития территории города Ильичевска. Изучено современное развитие рекреационно-туристического хозяйства города и его окрестностей, а также рассматриваются основные направления перспективного развития рекреации на территории города Ильичевска на ближайшее будущее.

Ключевые слова: город Ильичевск, рекреационно-туристические объекты, туризм, Одесская агломерация, города Причерноморья.

L. O. Tsaruk. Future development recreation and tourism activities in the city and its environs Ilyichevsk. Since the transition to city status (1973) passed 37 years. But the history of the city Ilyichevsk on which it is located, the natural factors of this area a mild climate, warm Black Sea with its sandy beaches is of growing interest for its residents and tourists from many countries. Within the city as a basis for recreational activities serve as park and beach area. The analysis of natural, cultural, historical, socio-economic factors influencing the development of recreation and tourism development within the city Ilyichevsk. Studied the modern development of recreation and tourism sector of the city and its environs, as well as the basic directions of perspective development of recreation in the city Ilyichevsk the near future.

Key words: city Ilyichevsk, recreation and tourism facilities, tourism, Odessa metropolitan area, the city of Black Sea.

УДК 911. 2:908.

ЛАНДШАФТНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ПІДЗЕМНИХ ПОРОЖНИН З МЕТОЮ ТУРИСТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ (НА ПРИКЛАДІ КАРСТОВИХ ПЕЧЕР ПОДІЛЛЯ)

Ховалко А.Б.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Розглянуто необхідність й головні принципи здійснення ландшафтного картографування печерних систем. Визначено послідовність створення головних картографічних моделей: загальної ландшафтною карти, інвентаризаційної, оціночних і карт рекомендацій, що дозволяє ефективно планувати й проводити туристично-рекреаційну діяльність.

Ключові слова: печерні ландшафтні системи; принципи картографування; послідовність створення ландшафтно-прикладних карт.

Вступ. Серед багатьох видів картографування ми зупинилися на ландшафтному, не дивлячись на досить незвичний об'єкт дослідження – підземні порожнини. Картографування підземних порожнин з метою їх рекреаційного використання передбачає одержання комплексної інформації, покладеної на картографічну основу, яка б дозволяла ефективно й безпечно здійснювати такі дії.

Актуальність. Подільський печерний регіон характеризується наявністю найбільших у світі гіпсових печерних порожнин із багатокілометровим переплетенням підземних ходів, гротів, галерей та озер. На сьогодні розвиток цього надзвичайно цікавого з туристично-рекреаційних позицій регіону залишається не просто недостатнім, а вкрай незадовільним. Основні причини полягають у відсутності науково об'рунтованого оцінювання як регіону в цілому, так і окремих печерних систем. З географічного погляду значна роль належить картографічному методу, як інтегральному підсумку різноваріантних географічних досліджень печерних систем.

На сьогодні практично відсутні подібні розробки на комплексній (насамперед ландшафтній) основі. Розробка основних засад картографування підземних порожнин загалом і Подільських карстових порожнин зокрема, відзначається яскравою актуальністю.

Висвітлення проблеми в географічній літературі. На сьогодні існує значна література присвячена картографуванню печерних систем, яка переважно схематичного плану, що не дозволяє здійснювати класифікації рекреаційного навантаження, безпечності використання, оцінки привабливості тощо.

Теоретичне під'рунтя й методи дослідження. Теоретичним під'рунтям і, водночас методом, картографічного дослідження печерних систем Поділля є картографічні напрацювання ландшафтознавства [5] та екології [1], як найбільш комплексні щодо об'єкту дослідження.

Мета і завдання дослідження. Головною метою нашого дослідження є розробка головних

принципів і підходів до комплексного картографування печерних систем, яке б сприяло здійсненню багатопланового їх оцінювання.

Виклад основного матеріалу. Серед багатьох видів картографування ми зупинилися на ландшафтному, не дивлячись на досить незвичний об'єкт дослідження – підземні порожнини. Такий вибір був продиктований наступними аргументами: достатньою гомогенністю виділених ландшафтних угруповань, що дозволяє на цій основі здійснювати різноманітні оціночні операції; добре розробленою морфологічною будовою природних систем, що дозволяє здійснювати відбір показників оцінювання за морфологічними рівнями, тобто кожен рівень має можливість найбільш адекватно й практично доцільно демонструвати відповідні оціночні ознаки; можливістю застосовувати системні показники функціонального й організаційного плану.

Оскільки підземні печерні системи характеризуються значною індивідуальністю й своєрідністю, пряме застосування відомої ландшафтною морфологічною структури в усій її повноті не можливе. Водночас основні положення такої організації зберігаються. Чітко виділяються системи фаціального, урочищного рівнів організації, а також ландшафтних підземних місцевостей. Їх картографування ускладнене просторовою замкнутістю печер. Тому ми запропонували умовно «розрізати» картографічне зображення по нижньому правому краю печерної порожнини, що дозволяє одержувати зображення на площині.

Оскільки картографування – це нанесення на карту (на основі різних типів зйомки, застосування будь-яких матеріалів про просторові особливості явищ тощо) контурів, які окреслюють ареали більш-менш однорідних явищ, або точок, які відображають місця зустрічі об'єктів, то такий методичний прийом цілком може бути застосований і до печерних систем. Інша справа, що загальні принципи такого картографування на сьогодні не розроблені.

Подібне картографування здійснюється на основі застосування відповідної інтерпретації ряду

відомих картографічних принципів. Наведемо головні з них.

Принцип адекватної конструкції Рашевського свідчить, що картографічна конструкція повинна бути адекватною заданому завданню за заданих умов середовища [7]. Тобто у такому картографічному модельному утворенні повинні бути взаємопов'язаними масштаби, різноманіття систем і можливості просторового інтерпретування процесних, екологічних, оціночних тощо явищ.

Подібне завдання насамперед залежить від методу виділення відповідних ландшафтних систем. Тут доцільно використовувати принцип виділення систем (закон композиції Урманцева) – критерій, за яким система, яка виділяється, повинна бути однорідною, відображати основні функціональні зв'язки елементів, і визначати її специфіку. Наприклад, для складових екосистеми композиційною основою є участь у потоках речовини, енергії та інформації [4]. Тож структурні одиниці єдиної печерної системи повинні відповідати певному рівню однорідності.

Така однорідність робить їх відносно автономними, що згідно із принципом відносної автономності Беклемішева забезпечує їх гомеостатичність. Відносна автономність печерних порожнин проявляється у: вибірковій асиміляції речовини і енергії, які надходять від навколишнього середовища; регулюванні кількості поступлення й виділення речовини (проти градієнта концентрації); регулюванні кількості енергії, яка надходить і віддається та енергетичного рівня (наприклад, температури); елімінації порушених генотипів середовища [4].

Принцип відносної однорідності – один з основних у фізико-географічному районуванні. Ця відносна однорідність за групою властивостей є основою для виділення типів ландшафтних комплексів (фацій, урчищ, місцевостей тощо). В більшості випадків про відносну однорідність мають судження по зовнішньому вигляду геокомплексів та їх морфології структури.

Для печерних систем, як і для будь-яких ландшафтних, важливим є принцип врахування геопросторового положення, тобто зміни ландшафтних комплексів (функціонування, динаміка, розвиток) значною мірою визначаються їх місцеположенням (позицією), своєрідною адресою у геопросторі. Її зміст складає цілий спектр відношень ландшафтних комплексів до свого середовища: геокомпонентного, геокомплексного, польового, потокового, антропогенного і т.п. [9]. Просторове положення для підземних порожнин – один із провідних чинників функціонування, формування стану й відповідного картографування,

оскільки саме воно формує вигляд і стан певного підземного ландшафтного комплексу, від фації до місцевості включно.

Необхідно згадати про принцип врахування «горизонтальної» поліструктурності ландшафтного простору. Не зважаючи на зовнішню однорідність (індивідуальну обмеженість) печерної порожнини, зберігається дія цього принципу, яка пов'язана з можливістю виділення ландшафтно-структурних частин підземної порожнини у різний засіб (із застосуванням різних підходів). «Горизонтальна» поліструктурність такого ландшафтного простору є результатом наявності у ньому різних структуроформувальних чинників: генетичних, парадинамічних, позиційно-динамічних, тощо. Завдяки їх наявності формуються відповідні типи територіальних ландшафтних структур [10].

Оскільки підземні печерні системи характеризуються значним переважанням у функціональній організованості формувальних і підтримувальних процесів, то актуальним є принцип врахування процесної організованості ландшафтного простору, який свідчить, що ландшафтний простір закономірно організований численними ландшафтними процесами, що виникають за взаємодії між різноманітними тілами, потоками, полями [2, 6]. Серед головних структуроформувальних процесів необхідно вказати на водні та гравігенні потоки, морфометричні характеристики поверхні печер, склад літогенного середовища.

Завершальним (серед головних) вважаємо принцип випереджального відображення – не слід обмежуватися лише констатацією наявного стану системи, - необхідно прогнозувати її вірогідний розвиток у майбутньому [8]. Прогнозування розвитку процесів і самих підземних ландшафтних систем є однією з головних умов можливості їх суспільно-рекреаційного використання. Саме це дозволяє виявляти тенденції розвитку небезпечних для рекреантів процеси, або безпосередні характеристики систем (утворення провальних форм, нестійкості, перезволоження тощо).

Таким чином, виникає можливість крім суто ландшафтних карт печерних систем створювати на їх основі систему картографічних моделей практичного призначення. Такі сукупності карт містять три головні блоки [3]: карти інвентаризаційні, які фіксують наявність, місцеположення і стан природних явищ з максимальною для даного масштабу точністю і детальністю; карти оціночні, які відображають ступінь впливу будь-якого природного явища або фактора на життя і функціонування систем, рівень безпеки і можливості попередження; карти рекомендації, які визначають розміщення заходів з використання

сприятливих умов і попередження негативних наслідків.

Сукупність таких взаємопов'язаних картографічних моделей надає можливість на її основі розробки раціонального туристичного використання будь-якої печерної системи.

Висновки. Картографування підземних порожнин з метою їх рекреаційного використання передбачає одержання комплексної інформації, покладеної на картографічну основу, яка б дозволяла ефективно й безпечно здійснювати такі дії. Результатом такого картографування повинна бути серія взаємопов'язаних карт (картосхем), виконаних на основі відповідних ландшафтно-картографувальних принципів. Структурова, взаємопов'язана серія таких карт від інвентаризаційних, оціночних до карт-рекомендацій є достатнім науково об'рунтованим під'рунтям для успішного планування й здійснення рекреаційної діяльності в межах печерних систем не лише Поділля, а й у будь-яких інших.

Список використаної літератури:

1. Боков В.А. Экологическое картографирование. Учебное пособие. – Симферополь, 2006. – 229 с.
2. Дьяконов К.Н., Солнцев В.Н. Пространственно-временной анализ геосистемной организации: основные итоги и перспективы // Вестник Моск. ун-та. Сер. геогр. – 1998. – № 4. – С. 21-28.
3. Дьяконов К.Н., Дончева А.В. Экологическое проектирование и экспертиза: Учебник для вузов. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 384 с.
4. Краснощеков Г.П., Розенберг Г.С. Экология «в законе» (теоретические конструкции современной экологии в цитатах и афоризмах). РАН, Институт экологии Волжского бассейна, Тольятти, 2001. – 315 с.
5. Миллер Г.П. Полевая ландшафтная съёмка горных территорий. Львов, 1972. – 127 с.
6. Пашенко В.М. Теоретические проблемы ландшафтоведения. – Киев: Наук. думка, 1993. – 283 с.
7. Рашевский Н. Математические основы общей биологии // Математическое моделирование жизненных процессов. – М., 1968. – С. 271-282.
8. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методология научных исследований. – К.: Знання, 2005. – 309 с.
9. Чехний В.М. Ландшафтознавчо-геофізичні принципи оцінювання ландшафтних комплексів // Географія в інформаційному суспільстві. Зб. наук. праць. У 4-х тт. – К.: ВЛГ Обрій, 2008. – Т.ІІІ. – С. 26-28.
10. Швобс Г.И., Шищенко П.Г., Гродзинский М.Д., Ковеза Г.П. Типы ландшафтных территориальных структур / Физическая география и геоморфология. – 1986. – Вып. 33. – С. 11-114.

Ховалко А.Б. Ландшафтное картографирование поземных полостей с целью туристического использования (на примере карстовых пещер Подолья). Рассмотрена необходимость и главные принципы реализации ландшафтного картографирования пещерных систем. Определена последовательность создания основных картографических моделей: общей ландшафтной карты, инвентаризационной, оценочных и карт-рекомендаций, что позволяет эффективно планировать и проводить туристически-рекреационную деятельность.

Ключевые слова: пещерные ландшафтные системы; принципы картографирования; последовательность создания ландшафтно-прикладных карт.

Khovalko A.B Landscape mapping of underground cavities with the purpose of the tourist use (on the example of karstovikh caves of Podillya). A necessity and main principles of realization of the landscape mapping of the speleaeen systems is considered. Certainly sequence of creation of main cartographic models: general landscape map, taking of inventory, evaluation and maps of recommendations, that allows effectively to plan and conduct tourist rekreaciynu activity.

Key words: speleaeen landscape systems; principles of mapping; sequence of creation landscape applied maps.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ У ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Н.А. Євтушенко

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті сформовані проблеми галузі міжнародного туризму в Харківській області. Проаналізовані рекреаційно – туристичні ресурси, узагальнені та проаналізовані спроможність і перспективи Харківського регіону, що дозволять регіону стати одним із лідируючих в галузі туризму по Україні.

Ключові слова: рекреаційно-туристичні ресурси; міжнародний туризм, природно-рекреаційний потенціал; фактори гальмування; перспективи розвитку.

Вступ. Інтенсифікація попиту у сфері міжнародного туризму стимулює й розвиток цієї галузі в Україні. В цілому, Україна має значні рекреаційно-туристичні ресурси, що мають багатофункціональний характер і дозволяє організацію практично усіх відомих у міжнародній практиці видів туризму. Але незважаючи на високий природно-рекреаційний потенціал країни в цілому, у регіональному розрізі є певні відміни. Харківська область займає важливе місце у житті України в цілому, але її забезпеченість рекреаційно-туристичними ресурсами не є високою. Саме тому, вивчення регіональних передумов розвитку міжнародного туризму в Україні є досить актуальним питанням.

Попередній досвід. В науковій літературі в останні часи розглядається широке коло питань, присвячених шляхам розвитку міжнародного туризму в Україні. Цьому питанню приділяють увагу такі вітчизняні вчені як О.О. Бейдик, В.Ф. Кифяк, О.О. Любіцева, В.І. Цибух, В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова та ін.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз проблем та визначення перспектив розвитку міжнародного туризму у Харківському регіоні.

Виклад основного матеріалу. Розпад СРСР також призвів до втрачання значних потоків внутрішнього та в'їзного туризму, які значною мірою призвели падіння зацікавленості туристів Харківського регіону, який грав значну транзитну роль.

Для активізації туризму в Харківській області на наш погляд потрібен аналіз рекреаційно-туристичних ресурсів регіону, що дасть змогу виявити та узагальнити основні проблемні питання, сформувані перспективні напрями розвитку та розробити механізм виходу Харківського регіону на новий етап розвитку міжнародного туризму.

Проведена сегментація туристів за метою відвідування показує, що Харківський регіон є центром таких видів туризму як: діловий, зелений, пізнавальний та рекреаційний [5]. Також, є попит на екскурсійний та спортивно – масовий туризм.

Отже, вважаємо, що передусім треба розвивати ці напрями, активізація яких може стати

поштовхом до постійного розширення туристичної зацікавленості та розвитку інших видів туризму.

Аналіз роботи туристичних закладів туризму регіону показав, що у 2009 році туристичні послуги надавали 302 підприємства, з яких 292 або 97 % сконцентровано у Харкові [3].

Харківський регіон має вигідне геополітичне розташування та володіє значним туристсько-рекреаційним потенціалом, що обумовлено кліматичними умовами, багатством флори та фауни, розвинутою мережею транспортного сполучення, великою кількістю історичних пам'ятників культури та архітектури.

У 2009 році загальна кількість туристів у регіоні склала 135,2 тис. осіб, з яких лише 8,3 тис. осіб (6%) - іноземці і це незважаючи на прикордонне положення Харківської області. З загальної кількості туристів майже половина - 72,4 тис. осіб. – це внутрішні туристи і лише 54,5 тис. осіб – туристи, що виїжджали за кордон [6].

Аналізуючи рекреаційні ресурси відмітимо, що Харківський регіон має значну їх кількість, а саме: естетично-привабливі природні ландшафти, ріки, що мають потенціал для розвитку пляжного туризму, озера та водоймища, мінеральні джерела, які мають цілющі властивості.

Загалом, природно-рекреаційний потенціал регіону складає близько 7% від загальноукраїнського [6].

Регіон також має багаті історичні, архітектурні, природні пам'ятники. Природний заповідний фонд Харківського регіону включає більше 150 об'єктів, загальна площа яких складає понад 28 тис. га [2, 5]. До цього переліку входять заказники лісного, ландшафтного, загальнозоологічного та ентомологічного типів, заповідні урочища, парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва, ботанічні, гідрологічні, геологічні та комплексні парки природи.

З об'єктів природно-заповідного фонду Харківської області належать 8, які мають загальнодержавне значення: 2 заказники, 1 ботанічний сад, 1 дендропарк, 4 парків-пам'ятників

садово-паркового мистецтва. Крім того на території Харківської області знаходиться низка природоохоронних об'єктів місцевого значення: 100 заказників, 39 пам'ятників природи та 1 парк-пам'ятник садово-паркового мистецтва [2, 5].

Прогнозоване на 2012 рік зростання туристського потоку у регіоні збільшить кількість іноземних туристів у 6 разів, а чисельність вітчизняних туристів та екскурсантів має зрости втричі [3].

Екскурсійний туризм має важливе значення для збільшення потоків туристів внутрішнього та іноземного туризму, валютних надходжень. Найважливішою метою його подальшого розвитку є забезпечення якісного екскурсійного обслуговування місцевого населення та туристів, підвищення рівня професійної майстерності екскурсоводів, створення безпечних умов при наданні екскурсійних послуг. На думку автора покращення в сфері екскурсійного обслуговування туристів є важливими та актуальними.

На сучасному етапі в Харкові існує понад 100 тематичних екскурсійних маршрутів. Туристичними організаціями систематично розробляються нові та оновлюються діючі тематичні екскурсії різноманітної тематики. Зокрема, для футбольних уболівальників розроблено 5 нових маршрутів, які, як планується, за досить короткий час ознайомлять велику кількість туристів з основними пам'ятками регіону [3].

У відношенні розвитку матеріальної бази сфери туризму можна відмітити, що головним завданням її розвитку можна вважати модернізацію та реконструкцію туристичних підприємств та інфраструктури туризму відповідно до міжнародних стандартів.

Таким чином, ми можемо зробити узагальнення, що факторами, які гальмують розвиток туристичної галузі в Харківській області, є: невідповідність якісних характеристик (в тому числі рівня комфортності) та організаційно-економічного механізму функціонування рекреаційної інфраструктури міжнародним нормам і стандартам, зокрема низький рівень послуг у переважній більшості готелів регіону, що не відповідає їх вартості; значна територіальна диференціація в господарському використанні рекреаційного потенціалу Харківської області; низький рівень маркетингових досліджень у сфері туристсько-екскурсійної та санаторно-курортної діяльності, недостатність її інформаційно-рекламного забезпечення, передусім на зовнішньому

ринку; неефективність механізму регулювання цін на туристсько-екскурсійні, санаторно-курортні та готельні послуги, рівень та динаміка яких повинні визначатися забезпеченістю індустрії оздоровлення, відпочинку та туризму.

Для вирішення цих проблем вважаємо необхідним: підвищення якості сервісу надання туристичних послуг; збереження та подальший розвиток санаторно-курортної діяльності регіону як загальнодержавних; розроблення раціонального та ефективного плану використання рекреаційних ресурсів Харківської області; побудова нових та реконструкція існуючих курортних рекреаційних закладів з урахуванням потенційної ємкості ландшафтів курортів.

Висновки. Усе вищесказане приводить до висновку, що Харківська область має всі необхідні умови для подальшого розвитку міжнародного туризму: вигідне географічне положення, природні умови, історико-культурні, людські та матеріальні ресурси.

Не дивлячись на те, що існує думка, що область не є конкурентоспроможною в цій галузі і не може змагатися з регіонами, що спеціалізують в галузі туризму, але Харківська область має досить визначені рекреаційні ресурси, великий потенціал щодо розвитку багатьох видів міжнародного туризму.

Список використаної літератури:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. - К.: КНУ, 2001. - 397 с.
2. Климов А. Создание рекреационной индустрии Харьковской области / А.Климов // Регион. - 1998. - № 4. - 80-85 с.
3. Концепція розвитку туризму в м. Харкові на 2008-2010 роки від 25.09.2009 р. № 327/07 м. Харків
4. Програма розвитку туризму в Харківській області на 2002-2010 роки: Затверджено рішенням обласної ради від 24 вересня 2002 р. (IV сесія XXIV скликання). - Харків, 2002. - 12 с.
5. Туристичний та курортно-рекреаційний комплекс Харківської області [Електронний ресурс] // Український видавничий портал. - Режим доступу : <http://who-is-who.com/ua/bookmaket/ukrtour2007/27/157.html>
6. Харківська область у 2009 році: статистичний щорічник / [за ред. М.Л. Чмихала; відп. за вип. М.Ю. Григорчук]. - Харків: Головне управління статистики у Харківській області, 2010.
7. Харьков и Харьковская область: путеводитель / ред. и сост. А.А. Сайпанова. - Х. : Типогр. "Вокруг цвета", 2007. - 242 с.

Н.А. Евтушенко. Проблемы и перспективы развития международного туризма в Харьковском регионе. В статье сформулированы проблемы отрасли международного туризма в Харьковской области. Проанализированы рекреационно – туристические ресурсы, обобщены и проанализированы способность и перспективы Харьковского

региона которые позволят региону стать одним из лидирующих в отрасли туризма по Украине.

Ключевые слова: рекреационно-туристические ресурсы; международный туризм; природно-рекреационный потенциал; сдерживающие факторы; перспективы развития.

N. A. Yevtushenko. Problems and prospects of international tourism in the Kharkiv region. The article defines the problems of the sector of international tourism in the Kharkiv region. Analyzed recreational - tourist resources, compiled and analyzed the ability of the Kharkov region and the prospects that will enable the region to become one of the leaders in the tourism industry in Ukraine.

Key words: recreation - tourism resources; international tourism; natural - recreational potential; factors braking prospects; perspectives of development.

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ ГАЛУЗЗЮ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Н.Флінта

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Виявлено особливості реалізації механізму державного управління туристичною галуззю в Тернопільській області. Визначено основні нормативно-правові документи, які регламентують діяльність туризму в регіоні, а саме: Програма розвитку туризму в Тернопільській області на 2009-2012, Стратегія розвитку Тернопільської області до 2015 року та ін. Досліджено розвиток сучасної туристично-рекреаційної інфраструктури та туристичних продуктів в області та визначено основні проблеми, які гальмують розвиток туристичної галузі регіону.

Постановка проблеми. Туристична галузь набуває все більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери у Тернопільській області. Розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, екскурсійної діяльності має тенденцію до перетворення у важливий чинник підвищення якості життя в області, створення додаткових робочих місць, наповнення місцевого бюджету та підвищення авторитету як на внутрішньому, так і на міжнародному туристичних ринках.

Туризм істотно впливає на такі сектори економіки як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку, і є одним з найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки. У свою чергу, важливими факторами розвитку туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал регіону [7].

Вихідні передумови. Окреслена проблематика вже розглядалась в працях українських науковців, а саме, М.Біля, Г.Третяка, О. Крайника [7], І.Школи [4] та ін.

Постановка мети та завдань дослідження. В даній публікації основна увага приділена сучасним тенденціям розвитку туризму та особливостей реалізації механізму державного управління на прикладі Тернопільської області.

Виклад основного матеріалу. Туризм цілком справедливо виступає стратегічною сферою регіонального розвитку Тернопільської області, що регламентовано низкою нормативно-правових документів. У Програмі розвитку туризму в Тернопільській області на 2009-2012 роки одним з пріоритетних напрямів розвитку Тернопільської області є розвиток агротуризму, релігійного та паломницького туризму [5]. У Стратегії розвитку Тернопільської області до 2015 року однією із стратегічних цілей визначено розвиток області як регіону чистого і привабливого навколишнього середовища, культури, туризму і рекреації [6].

Останнім часом в області спостерігається тенденція зростання кількості суб'єктів туристичної діяльності, у тому числі фізичних осіб. В 2008

році в області функціонувала 96 фірм, що займалися ліцензованою туристичною діяльністю, в тому числі 21 туроператорів і 75 турагентів. За 2006 рік область відвідало більше 51 тис.осіб, з них 12 тис. туристів перебували з багатоденними турами та 21 тис. особам надано екскурсійні послуги (1,2% загальноукраїнського масштабу). За цей період до бюджету перераховано більше 300 тис.грн.

У зв'язку з недостатньою розвиненою інфраструктурою область у даний час потужно використовує лише екскурсійний потенціал. За приблизними підрахунками (екскурсійна діяльність не ліцензується) на Тернопільщину щороку приїжджає за екскурсійними програмами близько трьох мільйонів туристів.

У результаті поступового розвитку міжнародного співробітництва кількість іноземних туристів, які відвідують Тернопільщину, щороку зростає на 20%. Лише ЗАТ «Тернопіль-готель» у 2005 році прийняв 2883 іноземних туристи, а в 2006 – 3410. Ці дані подані тільки з урахуванням тих іноземців, яким надавалися екскурсійні послуги.

Збільшення обсягів міжнародного туризму позитивно впливає на розвиток туристичної інфраструктури, сприяє модернізації мережі об'єктів готельної інфраструктури. Однак, у 2006 році функціонувало лише близько 50 готелів та інших місць короткотермінового проживання, що зовсім не задовольняє постійно зростаючого попиту.

Обсяг реалізованих послуг туристам та екскурсантам у 2006 році, незважаючи на слабку поки що туристичну інфраструктуру, становив не менше 150 мільйонів гривень. Ця сума ґрунтується на Методиці розрахунків обсягів туристської діяльності, розробленої Державною службою туризму і курортів відповідно до рекомендацій із статистики туризму Всесвітньої туристичної організації і враховує послуги на оздоровлення, проживання, харчування туристів та екскурсантів, на використання транспорту. Лише частково враховані фінансові і страхові послуги, послуги телефонного та мобільного зв'язку, фото та кіностудій, продажу сувенірів тощо.

В області сприятливі умови для розвитку туристичної індустрії: історико-культурна спадщина, природні та людські ресурси. Проте, цей потенціал не використовується туристами в достатній мірі, оскільки матеріально-технічна база туристично-рекреаційних об'єктів не відповідає сучасним вимогам і потребує значних капіталовкладень для переоснащення та модернізації. Перешкодами на шляху до перетворення туристичної сфери області у сучасну галузь економіки є: недостатній розвиток туристичної інфраструктури, зокрема, реконструкція та будівництво закладів розміщення туристів різних стандартів (готелів, мотелів, кемпінгів), відсутність індустрії відпочинку та розваг (за винятком м. Тернополя), не облаштовані місця короточасного відпочинку туристів, незадовільний стан доріг, відсутність під'їздів до багатьох популярних туристичних об'єктів; незадовільний стан більшості пам'яток культурної спадщини, не розроблені дієві програми їх збереження та пристосування для потреб туристів; недостатня забезпеченість туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами, неефективна діяльність відповідних структур щодо забезпечення екологічної безпеки територій для розвитку рекреаційного бізнесу; не існує взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку рекреації у регіоні; відсутність системного рекламного та інформаційного забезпечення, а також лобіювання потреб області на державному рівні. На заваді стоїть відсутність повноцінної регіональної політики розвитку туризму. Вкрай недостатньо використовується потенціал розвитку туризму в сільській місцевості як одного із чинників зменшення безробіття в селах. Низьким є рівень забезпеченості автомобільних доріг туристичною, сервісною та інформаційною структурою (відсутність рекламних щитів та єдиної системи маркування автошляхів щодо об'єктів туризму).

На територію Тернопільщини поширюється дія всіх нормативно-правових документів, що регулюють туристичну галузь в Україні, а також низки документів регіонального значення, серед яких: Стратегія розвитку Тернопільської області до 2015 року; Програма розвитку туризму в Тернопільській області на 2009-2012 роки; Програма стимулювання розвитку інвестиційної діяльності в Тернопільській області на період до 2011 року та ін..

Сертифікація і категоризація здійснюються стосовно окремих об'єктів туристичної галузі, зокрема закладів розміщення і харчування, відповідно до "Правил обов'язкової сертифікації готельних послуг" та "Правил обов'язкової

сертифікації послуг харчування", затверджених Наказом Державного комітету по стандартизації, метрології та сертифікації України. Категоризація готелів дозволяє туристу визначити рівень якості пропонованих готельних послуг, їх асортимент та вартість.

У 2008 р. кількість закладів розміщення у Тернопільській області становила 58 одиниць, з них – 15 в Тернополі.

Необхідною умовою державного контролю за туристичною діяльністю є ліцензування. Видачу ліцензій на здійснення туроператорської діяльності здійснює Державна служба туризму і курортів (сектор ліцензування управління правової та ліцензійної політики). Нормативно-правовою базою ліцензування туристичної діяльності виступають Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" від 1 червня 2000 р. № 1775-III, постанова Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2000 р. № 1698 "Про затвердження переліку органів ліцензування", Постанова Кабінету Міністрів України від 4 липня 2001 р. № 756 "Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності", наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва та Міністерства культури і туризму України від 11 вересня 2007 р. № 111/55 "Ліцензійні умови провадження туроператорської та турагентської діяльності". Загалом у 2009 р. ліцензіями на туристичну діяльність у Тернопільській області володіли 96 суб'єктів підприємницької діяльності.

Фінансово-кредитне регулювання на обласному рівні включає такі інструменти, як мікро- і пільгове кредитування суб'єктів туристичної діяльності, державне субсидіювання, лізинг (у тому числі пільги за лізинговими платежами).

Використання відповідного інструментарію є ефективним стосовно стимулювання розвитку пріоритетних видів туризму, а також для підтримки підприємницьких ініціатив на початку діяльності.

Інвестиційна діяльність місцевих органів державної влади визначається сукупністю інструментів, стратегій, заходів, що дозволяють створити сприятливі умови для залучення іноземних та внутрішніх інвестицій у розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури області.

Важливою формою механізму державного управління туристичною галуззю на регіональному рівні виступає податкове регулювання. До місцевого бюджету суб'єкти туристичної діяльності сплачують такі податки та збори: податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб (для суб'єктів туристичної діяльності -

фізичних осіб), податок з реклами, комунальний податок, плата за землю, плата за користування надрами, курортний збір, збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг. Основними дискусійними питаннями податкового регулювання туристичної діяльності є зменшення ставки ПДВ для суб'єктів туристичної діяльності. Через податкову політику місцеві органи державної влади суттєво впливають на ціну туристичних послуг. Так, при збільшенні податку на землю, як правило, зростає вартість проживання в готелях.

Бюджетне фінансування передбачає витрати місцевого бюджету на розвиток культури і туризму в області, міжбюджетні трансферти, а також надання різного роду субвенцій, дотацій для суб'єктів туристичної діяльності. Згідно з бюджетом Тернопільської області на 2009 рік було здійснено фінансування статей: “Культура і мистецтво”; “Фізична культура і спорт”; “Заходи з оздоровлення та відпочинку дітей”; “Збереження, розвиток, реконструкція та реставрація пам'яток історії та культури”.

Науково-технічні методи механізму державного управління на обласному рівні реалізуються через інноваційне регулювання, освітню і кадрову підготовку.

Значення інноваційного регулювання в управлінні туристичною галуззю області регламентовано Стратегією розвитку Тернопільської області до 2015 року, де однією із стратегічних цілей (стратегічна ціль № 1) Тернопільську область визначено як інвестиційно привабливий регіон з конкурентною економікою [6]. Інноваційна політика в області реалізується у напрямі стимулювання введення суб'єктами підприємницької діяльності інновацій в туризмі. Пріоритетним завданням освітньої і кадрової підготовки є забезпечення галузі висококваліфікованими кадрами, які володіють відповідними теоретичними знаннями і практичними навичками для професійної діяльності не лише у туристичній галузі безпосередньо, а й у суміжних галузях.

Промоція області включає в себе широке коло заходів, а саме: визначення пріоритетних територій розвитку туризму; підтримка розвитку основних напрямків туризму: *пригодницького* (створення комплексів, атракціонів, парків розваг; організація екстремальних розваг (у печерах, сплавами тощо); *екотуризму* (унікальними природними місцями області, створення територій розвитку сільського туризму); *культурно-пізнавального* (проведення фестивалів, рольових та історичних ігор з використанням руїн замків або руїн замків); організація паломницьких турів (до Почаєва, Зарваниці) *тематичного* (конгрес-туризму);

монопольних програм (спорудження центрів місцевої культури тощо); спортивного туризму (водного, гірськолижного туризму, гольф-туризм тощо). повноцінне використання туристично-рекреаційних переваг окремих територій, насамперед у Гусятинському, Заліщицькому, Терехівському районах.

Розвиток сучасної туристично-рекреаційної інфраструктури та туристичних продуктів в Тернопільській області передбачає: розробку програми розвитку туристичної інфраструктури, пропагування її та заохочення місцевих влад до співпраці і допомоги майбутнім інвесторам; підтримку об'єднань агротуристичних садиб; створення пізнавального бренду території, розробку регіонального культурного іміджу; розробку та впровадження програм збереження їх історико-архітектурної спадщини; удосконалення та розробка нових туристичних та екскурсійних маршрутів; стимулювання розвитку матеріальної бази туристично-рекреаційного комплексу шляхом залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для реконструкції діючих і будівництва нових закладів розміщення; мікрокредитування господарів сільських садиб з метою доведення до сучасних стандартів та надання методичної і правової допомоги господарям сільських садиб; сприяння покращенню транспортної доступності туристичних та рекреаційних об'єктів; стимулювання залучення інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури, насамперед у Бережанському, Борщівському, Бучацькому, Гусятинському, Заліщицькому, Збаразькому, Кременецькому, Монастирському, Терехівському, Шумському, районах і м. Тернополі; популяризація туристичного бренду регіону через Інтернет; створення та поширення в Україні та за кордоном рекламних і пропагандистських матеріалів про пам'ятки культурної та історичної спадщини регіону; створення єдиної мережі інформації та промоції відпочинкових, спортивних культурних та реабілітаційних осередків; сприяння в організації та проведенні обласних спортивно-туристських змагань.

Соціальне регулювання в туризмі спрямоване на окремі соціальні групи осіб, які в основному належать до соціально незахищених верств населення. Ефективність такої форми механізму державного управління значною мірою визначається кількістю оздоровлених осіб у санаторно-курортних закладах регіону.

Інформаційне регулювання здійснюється частково через інформаційне забезпечення як окрему складову механізму державного управління туристичною галуззю на регіональному рівні, а також є однією з форм психологічних методів

управління. Важливим інструментом інформаційного регулювання є консультування туристів протягом їх перебування на території області.

Такі послуги найчастіше здійснюються через туристично-інформаційні центри. Так, при Тернопільській обласній державній адміністрації функціонує Туристично-інформаційний центр.

Високий ступінь залежності привабливості туристично-рекреаційної території від екологічної ситуації зумовлює важливість використання екологічних методів управління. Охорона навколишнього природного середовища передбачає раціональне використання природних рекреаційних ресурсів, розподіл земель для розміщення об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури, а також надання визначеним територіям статусу територій туристично-рекреаційного призначення, зокрема курортно-оздоровчих територій місцевого значення, реєстр яких відображено у Державному кадастрі природних територій курортів України.

Розподіл земель під розміщення об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури здійснюється згідно з нормами просторового планування територіальних суспільних систем та на основі Плану заходів з проведення земельної реформи, розвитку ринку земель, охорони та раціонального використання земель на поточний рік, що виконуються за рахунок коштів обласного бюджету.

Охорона історико-культурної спадщини у Тернопільській області здійснюється відповідно до закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» (*Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 24, ст.332*).

Висновки. Сьогодні спостерігаємо певні зрушення в напрямі вдосконалення реалізації механізму державного управління туристичною галуззю в Тернопільській області. Проте низка гострих проблем гальмують розвиток туризму. Серед причин недостатніх обсягів туристичних потоків виділяємо: неналагоджений механізм

співпраці органів державної влади з громадськими, науковими та бізнес-структурами; незадовільна участь області у програмах міжрегіонального співробітництва, низький рівень якості їх реалізації; нерозвинена туристична інфраструктура; невідповідність ціни-якості пропонованих туристичних послуг; недостатній рівень матеріального добробуту населення для розвитку приватного туристичного бізнесу в регіоні.

Список використаної літератури:

1. Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квіт. 2002 р. № 583 // Законодавство України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року (Додаток 1) : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лип. 2006 р. № 1001 // Законодавство України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Закон України про внесення змін до Закону України "Про туризм" від 8 листоп. 2003 р. № 1282-IV // Законодавство України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Закон України про сільський зелений туризм від 12 квіт. 2007 р. № 3467 // Законотворча діяльність / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://gska2.rada.gov.ua>
5. Програма розвитку туризму в Тернопільській області на 2009-2012 роки. Затверджено рішенням Тернопільської обласної ради від 17 червня 2009 року №607 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.obl-rada.te.ua/.
6. Стратегія розвитку Тернопільської області до 2015 року: затв. рішенням сесії Тернопільської обласної ради від 13 берез. 2007 р. № 193.
7. М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://nara-portal.academy.gov.ua>
8. Школа І. М. Менеджмент туристичної індустрії : навч. посіб. / І. М. Школа ; за ред. проф. І. М. Школи. - Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2003. - С. 224.

Н.Флинта. Анализ особенностей реализации механизма государственного управления туристической отраслью (на примере Тернопольской области). Обнаружены особенности реализации механизма государственного управления туристической отраслью в Тернопольской области. Определены основные нормативно-правовые документы, которые регламентируют деятельность туризма в регионе, а именно: Программа развития туризма в Тернопольской области на 2009-2012, Стратегия развития Тернопольской области до 2015 года и др. Исследовано развитие современной туристическо-рекреационной инфраструктуры и туристических продуктов в области и определены основные проблемы, которые тормозят развитие туристической отрасли региона.

N. Flinta. Analysis of the characteristics of the realization of the mechanism of the state management of the tourism industry (on the example of Ternopil region). The characteristics of the realization of the mechanism of the state management of the tourism industry in the Ternopil region are investigated. The main legal documents regulating the function of tourism in the region are determined, they are: The Program of the development of tourism in Ternopil region in 2009-2012, Ternopil region development strategy to 2015 and others. The development of modern tourism and recreational infrastructure and tourism products in the region are researched, and the major problems that impede the development of tourism industry in the region are defined.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Афанасьєв О. Є. НІМЕЦЬКИЙ САНАТОРІЙ-КУРОРТ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ -Завідувач кафедри фізичної та економічної географії Дніпропетровського національного університету, д.п.н., проф. Л.І. Зеленська; Директор КЗ «Дніпропетровський Дитячо-юнацький центр міжнародного Співробітництва ДОР», заслужений працівник культури Н.Г. Гончар

Троценко О.В. ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ПАРКОВИХ ЗОН МІСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКА -К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Кокус В.В. РОЛЬ НАУКОВО-КРАСЗНАВЧИХ ОСЕРЕДКІВ УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СПРАВИ В 20-Х – 30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ - К.геогр.н., доцент кафедри фізичної географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського А.В.Гудзевич; К.геогр.н., доцент кафедри менеджменту та адміністрування Вінницького торговельно-економічного Інституту Київського національного торговельно-економічного університету О.І.Бабчинська

Олексійчук Т.В., Петрик Н.А. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЛЕМКІВЩИНИ В СЕРЕДИНІ ХХ СТОЛІТТЯ) - К.геогр.н., доцент кафедри туризму Львівського національного університету імені І.Франка М.Й. Рутинський; К.істор.н., доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту ЧНУ імені Ю.Федьковича О.С. Чубрей

Кілінська К.Й., Гриб'юк С.І., Кіщук З.М. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ - Д.геогр.н., професор, завідувач кафедри географії України та регіоналістики ЧНУ ім. Юрія Федьковича В.О. Джаман; Д.геогр.н., професор, завідувач кафедри фізичної географії та раціонального природокористування В.П. Круль

Мольчак Я.О., Ковальчук В.В., Фесюк В.О. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В РАЙОНІ ОЗЕРА СВІТЯЗЬ ТА ПРИЛЕГЛИХ ДО НЬОГО ТЕРИТОРІЙ - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Круль В.П., Гищук Р.М. ЕТНІЧНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПОСЕЛЕНЬ ПРИРОДНИХ РЕГІОНІВ ПРИКАРПАТТЯ - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Андрусак Н.С., Морозова Т.В. ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ З МЕТОЮ ЇХ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ (ОГЛЯД) - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Гамкало М.З., Бордун О.Ю. РОЗВИТОК ВОДНОГО ТУРИЗМУ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ - К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Данілова О.М., Білоконь М.В. ЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ У РЕКРЕАЦІЙНОМУ ЛІСОКОРИСТУВАННІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ - К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Божук Т.І. ЗАСТОСУВАННЯ АНКЕТНОГО ОПИТУВАННЯ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА (НА ПРИКЛАДІ ЗАМКІВ ЛЬВІВЩИНИ) - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Семенюк Л.Л., Зарубіна А.В. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ - К.геогр.н, доцент кафедри географії та геоecології Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка Колотуха О.В.; Доцент кафедри географії України та регіоналістики ЧНУ імені Ю.Федьковича М.Д. Заячук

Лісовська А.Г., Білоконь М.В. ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД БУКОВИНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ - Президент Буковинського Товариства Природодослідників, старший науковий співробітник кафедри ботаніки та охорони природи ЧНУ, К.геогр.н. В.П.Коржик; Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.

Грицку-Андрієш Ю.П., Бучко Ж.І. ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ У СИСТЕМІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ - Доцент кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка А.В. Кузишин; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.

Горун М.В. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА В ГУСЯТИНСЬКО-САТАНІВСЬКОМУ РЕКРЕАЦІЙНОМУ РАЙОНІ - К.геогр.н, доцент кафедри економічної теорії Хмельницького національного університету І.Є Журба; Ректор Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту, к.е.н Л.М. Коваль

Явкін В.Г., Депутат М.М. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ КАРПАТ - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.

Ячнюк М.О. РОЗВИТОК МИСЛИВСЬКОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ - К.геогр.н., доцент кафедри географії та менеджменту туризму ЧНУ імені Ю.Федьковича Г.Я.Круль; В.о. начальника відділу туризму управління культури і туризму Чернівецької ОДА Лелюк О.В.

Ананьєва Ю. ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ВРЕМЕННОЙ ИЗМЕНЧИВОСТИ РАДИАЦИОННОГО КОЭФФИЦИЕНТА СУХОСТИ НА РАЗЛИЧНЫХ УЧАСТКАХ ПОБЕРЕЖЬЯ КАРКИНИТСКОГО ЗАЛИВА ПРИ СОВРЕМЕННОМ ПОТЕПЛЕНИИ КЛИМАТА - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Молодецький А.Е., Верстюк С.Ю. КРУЇЗНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИЧОРНОМОР'І - К.е.н, старший науковий співробітник Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України М.Л. Тараканов; К.геогр.н., доцент кафедри економічної та соціальної географії ОНУ ім. І.І. Мечникова Н.П. Михайлова

Залеський І.І., Дубіс Л.Ф. РЕЛІКТОВІ ФОРМИ РЕЛЬЄФУ ЯК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ ШАЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ - Завідувач кафедри землезнавства та геоморфології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор Бортник С.Ю.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.

Костащук І. МЕТОДИКА ОЦІНКИ САКРАЛЬНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ) - К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Горб К.М., Дук Н.М. КАРТИ МИТНОЇ ТЕМАТИКИ У МІЖНАРОДНІЙ МАРКЕТИНГОВІЙ ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ - Доктор економічних наук, професор Академії митної служби України з науково-педагогічної роботи та інноваційної діяльності Ю.С.Петруня; К.геогр.н, доцент кафедри географії та менеджменту туризму ЧНУ ім. Юрія Федьковича Бучко Ж.І.

Пажих К. БЕЗПЕКА В ТУРИЗМІ, ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ТУРИЗМУ - К.геогр.н, доцент Інституту географії Академії Поморської м. Слупськ (Польща) Габрієла Чапєвська; К.геогр.н, доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кібіч І.В.

Maria Kicheva–Kirova. A SURVEY ON THE STATE AND THE POSSIBILITIES OF BULGARIAN SPA TOURISM DEVELOPMENT - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Костащук В.І. РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ЯК ЧИННИК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ) - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.

Скутар Т.Д. ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ РЕКРЕАЦІЙНОЇ РІЗНОМАНІТНОСТІ - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Павлюк С.М. ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри географії та менеджменту туризму ЧНУ ім. Юрія Федьковича Бучко Ж.І.

Кілінська К.Й. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ НА СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА - Д.геогр.н., професор, декан географічного факультету ЧНУ ім. Юрія Федьковича Руденко В.П.; Д.геогр.н., професор, завідувач кафедри географії України та регіоналістики ЧНУ ім. Юрія Федьковича В.О. Джаман

Смирнов І.Г., Сировець С.Ю. ЛОГІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ В КОНТЕКСТІ «СТАЛОГО ТУРИЗМУ»: ДОСВІД УКРАЇНИ - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Брижак П.М., Виклюк Я.І., Артеменко О.І. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ НЕЧІТКОЇ ЛОГІКИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗПОДІЛУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІЇ - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; Д.геогр.н., професор, завідувач кафедри географії України та регіоналістики ЧНУ ім. Юрія Федьковича В.О. Джаман

Гамалій І.П. РЕКРЕАЦІЙНО-ЛАНДШАФТНЕ ОБЛАШТУВАННЯ ВОДНИХ ЛАНДШАФТНО-ІНЖЕНЕРНИХ СИСТЕМ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ - Кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри прикладної екології Білоцерківського національного аграрного університету О.І. Слободенюк; К.геогр.н, проректор з науково-методичної роботи КОПОПК А.І. Довгань

Габчак Н.Ф. АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ - Доктор історичних наук, професор Закарпатського державного університету І.І. Вовканич; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Кузик С.П. ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ПРИРОДНИХ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ - Завідувач відділом територіальних суспільних систем та просторового розвитку ІРД НАН України, доктор економічних наук, професор Шевчук Л.Т.; Доцент кафедри раціонального використання природних ресурсів і охорони природи Рожко І.М.

Гілецький Й.Р., Закутинська І.І. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК ЯК ФОРПОСТ РЕКРЕАЦІЙНОГО ОСВОЄННЯ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ - К.геогр.н, доцент кафедри географії та природознавства Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника Сливка Р.Р.; К.геогр.н, доцент кафедри конструктивної географії і картографії Львівського національного університету імені Івана Франка Іванов Є.А.

Петрина Н.В. ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ У МЕЖАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ЇХ ПРИЧИНИ - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.

Кузишин А.В., Мариняк Я.О. ОЦІНКА ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ В СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПРИБУТТІВ - Доцент кафедри географії України та регіоналістики ЧНУ імені Ю.Федьковича М.Д. Заячук; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Рутинський М.Й. КАТЕГОРІЯ «НАСИЧЕНОСТІ ВІДНОСИН У ТЕОРЕТИЧНОМУ АРСЕНАЛІ РЕКРЕАЛОГІЇ ТА КУРОРТОЛОГІЇ - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Чаплінський П., Кібич А.Д. ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ (НА ПРИКЛАДІ ГУЦУЛЬЩИНИ ТА КАШУБ) - К.геогр.н, доцент кафедри географії та менеджменту туризму ЧНУ ім. Юрія Федьковича Бучко Ж.І.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.

Чорненька Н.В. ПОДІЄВИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА ОСВОЄННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ - Завідувач кафедри менеджменту Львівського державного інституту новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола доктор економічних наук, професор Римар М.В.; Завідувач кафедри конструктивної географії і картографії Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор географічних наук, професор Петлін В.М.

Левицький О. І. ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ГАЛУЗІ СПРИЯННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК СТИМУЛ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Литвинчук З. Ю. РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕДКАРПАТТЯ - К.геогр.н, доцент кафедри географії та природознавства Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника Сливка Р.Р.; К.геогр.н, доцент кафедри туризму і краєзнавства Інституту туризму Шепетюк С.М.

Царук Л.О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ МІСТА ІЛЛІЧІВСЬК І ЙОГО ОКОЛИЦЯХ - К.е.н., ст.н.співр. Інституту проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України Н.Л. Тараканов; К.геогр.н., доцент кафедри географії України ОНУ ім. І.І. Мечникова А.Е. Молодецький

Ховалко А.Б. ЛАНДШАФТНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ПІДЗЕМНИХ ПОРОЖНИН З МЕТОЮ ТУРИСТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ (НА ПРИКЛАДІ КАРСТОВИХ ПЕЧЕР ПОДІЛЛЯ) - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Євтушенко Н.А. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ У ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ - К.геогр.н, доцент кафедри географії та менеджменту туризму ЧНУ ім. Юрія Федьковича Бучко Ж.І.; Декан факультету Міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу ХНУ ім. В.Н. Карабіна, к.еко.н. Сідоров В.І.

Флінта Н. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ ГАЛУЗЗЮ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ) - Д.геогр.н, доцент, завідувач кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Кілінська К.Й.; К.геогр.н, доцент кафедри географії та менеджменту туризму ЧНУ ім. Юрія Федьковича Бучко Ж.І.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ:

Изв. ВГО - Известия Всесоюзного географического общества

Изв. РАН - Известия Российской академии наук

Изв. РГО - Известия Русского географического общества

УГЖ - Український географічний журнал

ФГГ - Фізична географія та геоморфологія

**Вимоги до матеріалів, що подаються до
“Наукового вісника Чернівецького університету.
Вип.: Географія”**

Усі матеріали до Вісника подаються українською мовою, у роздрукованому вигляді з підписом автора на папері формату A4 (210x297 мм) (усі поля по 2 см, шрифт Times New Roman, розмір шрифту – 14, інтервал – 1,5), а також в електронному вигляді статті подаються на диску CD, DVD, CD-RW, DVD-RW (або електронною поштою) у форматі документу Word (або RTF).

На початку статті наводиться: УДК, назва статті, ім'я та прізвища авторів, організації, адреси включно з електронними. Статті мають містити короткий вступ, методику роботи, результати досліджень та їх аналіз, висновки, список використаної літератури. Допускається використання не більше трьох рівнів заголовків. Посилання на джерела у тексті подаються у квадратних дужках із зазначенням порядкового номера і використаних сторінок.

Резюме подається у файлі статті українською, російською та англійською мовами. На початку резюме відповідною мовою окремим абзацом вказується повна назва статті та повний перелік авторів. Об'єм резюме 100-150 слів. В кінці резюме подається перелік ключових слів, розділених крапкою з комою. Текст – український і російський, так і англійський, повинен бути відредагованим і оформленим без помилок.

Ілюстрації подаються окремими файлами. Штрихові рисунки надсилати у форматі BMP, фотографії лише у відтінках сірого, у форматах TIFF або JPG (не менше 200-300 dpi). Слід передбачити щоб усі дрібні елементи і написи в ілюстраціях читались при їх зменшенні до формату A5. Підписи до ілюстрацій подаються українською та англійською мовами. Обов'язкові посилання на ілюстрації в тексті.

Таблиці слід готувати у редакторі Microsoft Word і подавати в окремих файлах. Розмір таблиці не повинен перевищувати 11x16 см. Якщо таблиця більша, її слід розбити на декілька файлів/фрагментів.

Список використаних джерел подається в кінці статті в алфавітному порядку після підзаголовка “Список літератури”.

До статей додаються дві рецензії – зовнішня і внутрішня, завірені відповідним чином.

Автори несуть повну відповідальність за зміст і достовірність викладених у статті матеріалів. Редколегія залишає за собою право відхилення статей, що не відповідають вимогам до наукових публікацій або у разі негативних рецензій.

Важливо!

1. При наборі тексту статті, забороняється використовувати CapsLock;
2. Таблиці, як і рисунки, не повинні бути поміщені на аркуші з альбомними параметрами;
3. На ілюстраціях не повинно бути підписів (вони повинні бути виконані в текстовому редакторі і в подальшому піддаватися корекціям);
4. Ілюстрації повинні бути максимально чіткі;
5. Виконувати зображення в текстовому редакторі забороняється.

Адреса редколегії випуску “Географія”:

58012, м. Чернівці-12, вул. Коцюбинського-2, ЧНУ ім. Ю. Федьковича,
географічний факультет. відповідальному секретарю асист. С.М. Кирилюку
<kiriluk_elenagala.net>

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ**УДК 911.9 (477)****ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ
ПАРКОВИХ ЗОН МІСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКА*****О.В. Троценко****Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

Резюме англійською мовою...

Ключові слова:

Резюме російською мовою...

Ключевые слова:

Резюме англійською мовою...

Key words:**Вступ...****Аналіз попередніх та подібних досліджень...****Об'єкт, предмет та мета дослідження...****Завдання дослідження...****Основана частина...****Результати...****Висновки...****Список використаної літератури**

- 1.
- 2.
- 3.

Рецензенти:

к.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Аніпко Н.П.;

к.геогр.н, доцент кафедри соціальної географії та рекреаційного природокористування ЧНУ ім. Юрія Федьковича Коновалова Н.І.

Наукове видання

Науковий вісник Чернівецького університету

Збірник наукових праць

Вип. 519-520: Географія

Літературний редактор *Колодій О. В.*

Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 519-520: Географія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 184 с.

Naukovy Visnyk Chernivetskogo Universitetu: Zbirnyk Naykovyh Prats. Vyp. 519-520: Geografia. – Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2010. – 184 p.

Свідоцтво про державну реєстрацію
ДК № 891 від 08.04.2002 р.